

Uio • Universitetet i Oslo

De «glemte» dyrene

En kritisk diskursanalyse av debatten om fisk i fiskeoppdrett

Linn Alva Erlandsen

Masteroppgave i Statsvitenskap

Institutt for statsvitenskap

Universitetet i Oslo

Vår 2021

Antall ord: 39041

De «glemte» dyrene

En kritisk diskursanalyse av debatten om fisk i fiskeoppdrett

Sammendrag

Denne oppgaven identifiserer diskurser i debatten om fiskeoppdrett i seks norske papiraviser i tidsperioden 1. januar 2019 – 31. juli 2019. Videre undersøkes det hvilke implikasjoner meningsbrytningen har på politikktutforming, føringer og holdninger når det kommer til fiskeoppdrett i Norge. Analysen gjennomføres ved hjelp av Norman Faircloughs kritiske diskursanalyse, hvor et strategisk utvalg av tekster analyseres. Målet med analysen er å kartlegge hvordan språket påvirker samfunnsordninger - i dette tilfelle på området *fiskeoppdrett*.

Gjennom en kritisk diskursanalyse identifiseres det tre rådende diskurser: diskursen om verdiskapning, diskursen om miljøødeleggelse og diskursen om levekår. Det kommer frem at diskursene speiler grunnleggende forskjellige perspektiver på fiskeoppdrett i spenningen mellom produksjon, miljø og dyrevelferd. Samtidig kommer det frem at det økonomiske perspektivet, med et mål om fortsatt produksjon og vekst, i stor grad legger rammer for argumentasjonen på feltet.

Disse rammene kommer tydelig frem i analysen av den bredere sosiale struktur, som antas å virke tilbake på den sosiale praksisen og meningsbrytningen som utspiller seg i debatten. Denne delen av analysen trekker på kapitalismens logikk for å anskueliggjøre hvordan økonomiske interesser i ulike former skaper et mulighetsrom for utnytting av dyr.

Oppgaven drøfter tre rettferdighetsperspektiver – økologisk rettferdighet, miljørettferdighet og artsrettferdighet – som gir ulike normative perspektiver på næringen. Disse perspektivene benyttes i oppgaven for å rette søkelyset på hvilke normative problemer som hefter ved oppdrettsnæringen. Sekundært benyttes de også for å spore debattantenes sporadiske mobilisering av rettferdighetsprinsipper for å fremme sitt syn. Det fremstår som umulig å skape en oppdrettsnæring som er fullt forenelig med alle de tre rettferdighetsperspektivene. Nedleggelse av næringen ville på sin side være problematisk i et miljørettferdighetsperspektiv, fordi menneskene i et slikt tilfelle vil miste økonomiske ressurser og arbeidsplasser.

Oppgaven konkluderer med at det økonomiske perspektivet legger avgjørende premisser for hva som er mulig å se for seg av «bærekraftig» fiskeoppdrett; at et ordskifte mindre dominert av det økonomiske perspektivet kunne åpnet for ideer og konkret politikktutforming med mer fokus på livet til fiskene i merdene.

Forord

Jeg vil først takke mine engasjerte veiledere Øivind Bratberg og Martine Synnøve Bergersen Lie for positive holdninger og god veiledning. Deres hjelp og støtte har vært uvurderlig i denne prosessen!

Takk til pappa som har satt av tid til å korrekturlese oppgaven, og takk til Silje for gjennomlesning og gode tilbakemeldinger.

Takk til alle mine gode venner som har holdt ut med meg igjennom arbeidet med oppgaven, setter uendelig pris på at dere heier på meg. Spesielt takk til Vilde Marie for alle middager, gode samtaler, spennende diskusjoner og godt selskap!

Alle lunsjsamtaler på Blindern igjennom disse to årene på masterprogrammet i statsvitenskap har gjort studietiden her veldig hyggelig. Takk til alle som har vært en del av denne tiden.

Alle eventuelle feil og mangler i oppgaven er mine egne.

1. Innholdsfortegnelse

1. Innledning	1
1.1 Bakgrunn og problemstilling	1
1.2 Kritisk diskursanalyse	2
1.3 Avgrensning og empirisk materiale	3
1.4 Disposisjon	3
2. Bakgrunn	4
2.1 Idé og kulturhistorisk bakgrunn for fiskeoppdrett i Norge	4
2.2 Oppdrett og dyrehelse	8
2.2.1 Hva er egentlig dyrevelferd?	8
2.2.2 Livet i det fri versus livet i merd	9
2.2.3 Oppdrettsfiskenes helse og velferd.....	11
2.2.4 Rensefisk	15
2.3 Teoretiske perspektiver på dyrevelferd og dyrs rettigheter	16
2.3.1 Dyr som en del av kapitalismens maskineri	16
2.3.2 Statushierarkiet.....	18
2.3.3 Tre rettferdighetsperspektiv	21
2.4 Makten i språket	23
3. Kritisk diskursanalyse som teori og metode	26
3.1 Innledning	26
3.2 Kritisk diskursanalyse som teori	27
3.2.1 Vitenskapsteoretisk utgangspunkt	27
3.2.2 Teoretiske føringer for analysen.....	29
3.3 Kritisk diskursanalyse som metode	30
3.3.1 Tretrinnsmodellen	30
3.4 Metodologiske utfordringer	32
3.5 Kritisk diskursanalyse i praksis – fremgangsmåten	35
4. Empirisk analyse	38
4.1 Innledning	38
4.2 Tekstarkiv	38
4.2.1 Empirisk materiale	38
4.2.2 Tekstarkivet.....	39
4.3 Analyse	46
4.3.1 Presentasjon av debatten	46
4.3.2 Presentasjon av diskursene	47
4.3.3 Diskusjon.....	49
4.3.4 Sosial praksis	69
5 Sosial struktur	72
5.1 Innledning	72
5.2 Diskurs og sosial struktur	72
5.3 Politisk engasjement for fiskens velferd	73
5.4 Løsningene på næringens problemer	79
5.4.1 Miljøproblemer.....	79

5.4.2	Dyrevelferd og helse	81
5.4.3	Skattlegging.....	83
5.5	Bærekraftig næring og forsvarlig drift	86
5.6	Spis mer fisk!	91
5.7	Hva har de ulike veiene videre å si for laksen?	93
5.8	Sosial praksis og sosial struktur	96
6	<i>Avslutning</i>.....	98
7	<i>Liste over datamateriale</i>	101
8	<i>Bibliografi</i>.....	103
9	<i>Vedlegg</i>.....	108

Liste over figurer og tabeller:

Figur 1:	Illustrasjon av tretrinnsmodellen	31
Figur 2:	Trekk på søkestråden (laks* OR fisk*) AND (oppdrett OR næring) over tid	40
Figur 3:	Treff på søkestråden laks* AND (oppdrett OG næring) over tid	41
Tabell 1:	Oppgavens tekstarkiv.....	42
Tabell 2:	Diskurser identifisert i seks papiraviser i Norge	47

1. Innledning

1.1 Bakgrunn og problemstilling

Det ligger enorme økonomiske interesser i en vekst i fiskeoppdrettsnæringen, og hele verden er kjent med begrepet «Norwegian Salmon». Norge tjener hvert år store summer på eksport av oppdrettsfisk. I 2019 eksporterte Norge fisk og andre sjømatprodukter for 107,3 milliarder kroner, hvor laksen sto for 72,5 milliarder (68%) (Skeie, 2020). Bak disse store tallene er det noen andre store tall; I 2017 klekket det ca. 465 millioner settefisk av laks og ørret i den norske oppdrettsnæringen. I 2018 var gjennomsnittlig antall dødsfall i sjøfasen av laks og regnbueørret ca. 20%, mens gjennomsnittlig dødsfall i settefiskfasen for laks var ca. 30% (Dyrevernalliansen, 2019a, s. 1). Alt dette er store tall. Det totale omfanget av næringen er svært stort, både i form av økonomisk inntjening og antall dyr.

Fisk er omfattet av Dyrevelferdsloven på lik linje med andre dyr. Under §3 «Generelt om behandling av dyr» defineres det at dyr har en egenverdi uavhengig av den nytteverdien de har for oss mennesker (Dyrevelferdsloven, 2009). Videre under samme paragraf står det; «(...) skal behandles godt og beskyttes mot fare for unødig påkjenninger og belastninger» (Dyrevelferdsloven, 2009). Denne formuleringen har blitt kritisert av flere for å åpne for å påføre dyr lidelse innenfor lovens rammer. Formuleringen skaper et vanskelig skille mellom hva slags lidelse som dyr bør tåle, og hva slags lidelse som ikke er rimelig at dyr skal tåle. Flere dyrevernerne mener at ordlyden burde være snudd til å beskytte mot lidelse generelt (Ellefsen, 2013, s. 42,43). I lys av at fiskene ikke skal utsettes for unødig påkjenning og belastning i henhold til Dyrevelferdsloven fremstår det svært spesielt at en næring med så høye dødelighetstall underveis i produksjonen opprettholdes. Det er vanskelig å se for seg at et slikt dødelighetstall som vi ser underveis i fiskeproduksjonen ville blitt godtatt i en annen form for hold av dyr. Innenfor hold av sau er det sau som forsvinner på fjellet, og i kyllingindustrien er det et problem at kyllingene hakkes i hjel. Det er altså store velferdsproblemer også i andre næringer, allikevel er dødelighetstallet underveis i en produksjonssyklus eksepsjonelt høyt innenfor fiskeoppdrettsnæringen.

Siden 1930-tallet har vi hatt pelsdyrnæring i Norge, i 2019 ble det på Stortinget vedtatt en avvikling av pelsdyrnæringen innen 2025. Ved utgangen av 2019 var det kun 145

pelsdyrfarmer igjen i Norge. Mange hadde valgt å legge ned på grunn av lav avkastning, et strengt regelverk og mange oppdrettere har selv blitt bevisst på den dårlige velferden dyrene i næringen lever under (Dyrebeskyttelsen, u.d.). Selv om vi har hatt pelsdyrnæring i Norge igjennom rundt hundre år har det altså blitt mulig politisk å vedta en avvikling av næringen. I lys av dette er det interessant å undersøke hvorvidt det finnes et mulighetsrom i debatten om fiskeoppdrett rundt en avvikling av næringen.

Det er flere grunner til at det er interessant å se nærmere på debatten om fiskeoppdrett, hvilke perspektiver som står i fokus når næringen debatteres og i hvilken grad fiskens lidelse tilegnes plass i debatten. Meningsbrytningen i samfunnet bidrar til utformingen av mulighetsrommet for utarbeidelse av politikk. Det er derfor interessant i et politisk og statsvitenskapelig perspektiv å sette lys på meningsbrytningen som finnes på et felt med bred politisk interesse, slik fiskeoppdrett har. Gjennom en kritisk diskursanalyse avdekkes i denne oppgaven de meningsbrytningene som finnes i norske aviser og hvordan dette virker inn på hvilke krav og forventninger som settes til fiskeoppdrettsnæringen. Med andre ord, hvilken politisk makt som ligger i meningsbrytningen angående fiskeoppdrett. Kapitalismens økonomiske struktur og de tre rettferdighetsperspektivene; økologiske rettferdighet, miljørettferdighet og artsrettferdighet benyttes som redskap for en fruktbar analyse og diskusjon.

Problemstillingen for masteroppgaven er:

«Hva slags verdier og problemforståelser tilskrives fiskeoppdrett i det offentlige ordskiftet, og hvilke implikasjoner har dette for fisken i oppdrettsnæringen?»

1.2 Kritisk diskursanalyse

Denne masteroppgaven benytter seg av Norman Faircloughs kritiske diskursanalyse. Igjennom kritisk analyse av diskurs kan det settes lys på hvordan vi mennesker ser på samfunnskonstruksjoner eller fenomener som en selvfølgelighet (Dunn & Neumann, 2016, s. 2). Diskursanalysenes fokus ligger på prosessen hvor kollektive forestillinger skapes, speiles og opprettholdes igjennom språket (Bratberg, 2017, s. 36). Igjennom en kritisk diskursanalyse vil det altså kunne undersøkes hvilken betydning språket har på utviklingen og opprettholdelsen av den bredere sosiale strukturen. I denne oppgaven forstås den sosiale strukturen som den konkrete politikktutformingen, retningslinjer på feltet og mer overordnet hvordan vi forholder oss til fiskeoppdrett.

I denne oppgaven søker diskursanalysen å identifisere meningsbrytningene og konfliktene angående fiskeoppdrett. Det er et mål å med det avdekke maktkampen som ligger i diskursen og hvordan den videre påvirker den sosiale virkeligheten.

1.3 Avgrensning og empirisk materiale

Omfanget av masteroppgaven legger naturlig begrensninger på omfanget av det empiriske materialet for analysen. Oppgavens empiri er mediedata, nærmere bestemt strategisk utvalgte tekster fra seks norske papiraviser i perioden 1. januar 2019 – 31. juli 2019. Avisene som er valgt er: Dagbladet, Finansavisen, Aftenposten, Nationen, Klassekampen og Harstad Tidende. For å få tilgang til disse avisene blir mediedatabasen A-tekst benyttet.

Materialet består både av nasjonale og regionale aviser. Harstad Tidende er valgt på bakgrunn av at det er en lokalavis med mange treff på analysens søkestråd. En analyse av debatten i disse avisene vil kunne sette lys på hvilke debatter som finnes på feltet i avisene, og samtidig si noe om den bredere debatten i befolkningen.

1.4 Disposisjon

Masteroppgaven består av seks kapitler. Kapittel to er et bakgrunnskapittel og belyser oppdrettsfiskens situasjon fra flere sider. Det settes lys på den idé og kulturhistoriske bakgrunnen for fiskeoppdrett i Norge, grunnleggende utfordringer i næringen skisseres, teoretiske perspektiver på dyrene og deres rettigheter redegjøres for og avslutningsvis er det et delkapittel om hvordan vi snakker om dyr i dagens samfunn.

I kapittel tre legges det teoretiske og metodiske rammeverket for analysen frem – altså rammene Faircloughs kritiske diskursanalyse skaper for dette prosjektet. Videre tar kapittel fire og fem for seg analysen. Kapittel fire tar for seg den første delen av den empiriske analysen og omhandler de to innerste sirklene i Faircloughs tretrinnsmodell – tekst og den sosiale praksisen. Her blir tekstene analysert og diskursene i debatten identifisert. Femte kapittel tar for seg den ytterste sirkelen i modellen – sosial struktur. Her belyses konsekvensene den sosiale praksisen har på oppdrettsnæringen og fiskene i næringen. I kapittel seks, som er siste kapittel, oppsummerer oppgavens hovedfunn.

2. Bakgrunn

I dette kapittelet vil jeg innledningsvis skissere den idé og kulturhistoriske bakgrunnen for fiskeoppdrett i Norge. Kapittelet vil så bevege seg mot de grunnleggende utfordringene knyttet til fiskeoppdrett i Norge i dag. I denne gjennomgangen gjennomføres det en triangulering mellom fagrapporter og blant annet dyrevernsbevegelsens mer kritiske blikk. Avslutningsvis settes fokuset på teoretiske perspektiver på dyr og dyrenes velferd og rettigheter, som vil være sentrale i analysen. Helt til slutt avslutter kapittelet med noen refleksjoner rundt makten i språket og hvordan vi snakker om dyrene.

2.1 Idé og kulturhistorisk bakgrunn for fiskeoppdrett i Norge

Fiskeri og fangst har i alle tider vært grunnlag for bosetting og arbeid langs kysten i Norge. Det er funnet flere tusen år gamle helleristninger av laks i Alta og Tingvoll. Dette tyder på at laksen har vært viktig for menneskene så lenge det har bodd mennesker langs den norske kysten (Kristiansen, 2013, s. 121).

Norge har skapt en næring, gitt landet store eksportinntekter og med det også rikdom via fiskeri lenge før oljen ble oppdaget (Hamnes, 2006, s. 9). Som første land i verden opprettet Norge i 1946 et fiskeridepartement (Dørum, 2020). Gjennom oppdrett av fisk har laksen blitt tilgjengelig for alle (Hamnes, 2006, s. 14). I Norge er miljøet naturlig godt for å drive med oppdrettslaks i sjø, med dype fjorder, gode strømforhold og oksygenrikt vann med egnede temperaturer (NOU 2019: 18, 2019, s. 28)

Allerede på midten av 1800-tallet begynte nordmenn å gjøre forsøk på lakseoppdrett. I 1959 ble den første oppdrettslaksen satt i sjøen, og utpå 1970 tallet kunne man si at fiskeoppdrett var i startfasen til å bli en næring. Dette var på samme tid som det ble startet opp et nasjonalt avlsprogram for å skape den optimale oppdrettslaksen. Resultatet ble en oppdrettslaks som vokste dobbelt så fort som villaksen, og i løpet av 30 år ble fiskeoppdrett en stor næring i Norge (Kristiansen, 2013, s. 124,125). I dag er oppdrettsnæringen Norges største animalske produksjon (Det kongelige landbruksdepartementet, 2002-2003, s. 55) og tidligere fiskeriminister Per Sandberg har uttalt at han mener oppdrettet bør femdobles innen 2050 (Rapp, 2016).

I 1999 ble det spådd at produksjonen av laks i 2010 skulle ha et volum på 1,0 million tonn, produksjonen ble rett i underkant. Verdien derimot, den ble høyere enn den var estimert til.

Prognosene var 23,0 milliarder kroner, verdien ble 34,8 milliarder. Dette fordi markedsmessige forhold ga laksen en mye høyere verdi (Olafsen, Winther, Olsen & Skjermo, 2012, s. 20). I 2050 er det mulig at laksen har en omsetningsverdi på 238 milliarder kroner (Olafsen et al., 2012, s. 43).

Næringen har blitt en av Norges viktigste eksportnæringer og leverer fisk til et globalt marked (NOU 2019: 18, 2019, s. 10). I stortingsmeldingen «*Forutsigbar og miljømessig bærekraftig vekst i norsk lakse- og ørretoppdrett*» omtales oppdrettsnæringen som vesentlig for Norges fremtid. Som en viktig næring når oljen ikke lenger i like stor grad kan sikre den økonomiske veksten. Næringen skal gi kommende generasjoner en sikkerhet for god velferd (Det kongelige nærings- og fiskeridepartementet, 2014-2015, s. 7). Regjeringen hadde i 2013 et uttalt mål om at Norge skal være verdens fremste sjømatnasjon (Det kongelige fiskeri- og kystdepartementet, 2012-2013, s. 7).

Et hovedmål presenteres i stortingsmeldingen «*verdens fremste sjømatnasjon*» slik:

Norge skal gjennom en kunnskapsbasert og miljømessig bærekraftig forvaltning realisere potensialet som sjømatnasjon ved å øke verdiskapningen til beste for forbrukere, norsk økonomi samt bosetning og sysselsetting langs kysten. Økt produksjon og eksport av kunnskap og sjømat vil også styrke global matsikkerhet. (Det kongelige fiskeri- og kystdepartementet, 2012-2013, s. 10)

Utviklingen fra start til der oppdrettsnæringen er i dag har vært preget av en enorm vekst. Underveis i utviklingen ble det innført stans i tildelingen av tillatelser med mål om å begrense veksten i næringen da den vokste så raskt. Med tillatelsestildelinger kunne fiskerimyndighetene bestemme både hvor og hvem som skulle prioriteres. For eksempel ble lokal tilknytning hos næringsaktørene ofte vektlagt. Blant annet mellom 1989 og 2002 ble det ikke tildelt nye konsesjoner (NOU 2019: 18, 2019, s. 28). I dag er reguleringen rettet mot hvordan driften gjennomføres og ikke hvem som drifter den (NOU 2019: 18, 2019, s. 11). Tillatelser til oppdrett av laks, ørret og regnbueørret er begrenset til antall tonn fisk og gis uten tidsbegrensning (NOU 2019: 18, 2019, s. 9). Det er globalt en økende etterspørsel etter oppdrettslaks og siden 2005 har produksjonsmengden økt med over 90 pst. (Nærings og fiskeridepartementet, s. 11).

Hva slags forståelse av produksjonsdyrene – altså laksen – har fulgt denne voldsomme veksten? I vår kultur har de fleste en annen holdning til fisk enn til andre dyr. Fisken mangler mimikk og lyd og har et kroppsspråk som er fremmed for oss mennesker. Det er allikevel en økende enighet om at dyrevelferden er noe som bør prioriteres også for fisken, både av

hensyn til forbrukeren, men også fisken selv. (Det kongelige landbruksdepartementet, 2002-2003, s. 37). I dag sier mye forskning om fisk at det meste av det vi i tidligere tider trodde vi visste om fisk er feil. Det er blant annet bevist i nyere forskning at fisk har både bevissthet og tankeevne, noe som tidligere ble sett på som noe fisk ikke hadde. Tidligere har ikke forskningen sett fiskens verden ut i fra fiskens forutsetninger. Om et menneske hadde hatt et uttrykksløst blikk, en kroppstemperatur på under 30 grader og nesten ikke hadde noen hjernebark – da ville det vært naturlig å regne dette mennesket som relativt sikkert bevisstløs. Selv om dette er gjeldende for fiskene – så er fiskene alt annet enn bevisstløse. For å kunne drive med forskning på fisken og fiskens verden er det vesentlig å se verden så godt som det lar seg gjøre igjennom fiskens øyne, ifølge Børresen (Børresen, 2007, s. 8,9).

Martinsen sier at tradisjoner er førende for hvilke dyr vi utnytter, og hva slags utnytting som blir sett på som normalt. Når individet lærer av samfunnet og menneskene rundt deg at visse former for utnytting av dyr er greit, er dette typisk noe som forblir en del av individets virkelighetsoppfatning. I alle land finnes tradisjonen hvor foreldre lærer barna sine hvordan maten de spiser blir til. I denne handlingen sier Martinsen at det ofte ligger en intensjon om å herde barna, slik at de ikke skal reagere negativt når de får vite at drap på dyr er noe som må til for at vi skal kunne spise kjøtt (Martinsen, 2013, s. 99,100). Bruk av dyrene i samfunnet vårt har dype økonomiske røtter, støttes av staten samtidig som det er en bred støtte blant befolkningen (Nibert, 2002, s. 196). Det er mange forskjellige følelser og tilnærminger knyttet til menneskenes behandling av dyr. Alt fra uvitenhet og lite interesse til hengivenhet, fasinasjon, frykt og respekt. Det som ofte definerer hva menneskene møter dyrene med er hvilken verdi menneskene har tillagt dyrene (R. A. Sollund, 2012, s. 93).

Objektiviseringen og dehumanisering er virkemidler som er brukt i lang tid og på forskjellige områder. Blant annet igjennom den europeiske imperialismen har det foregått objektivisering og dehumanisering av mennesker fra andre kontinenter. Gålmark trekker frem masseproduksjon av kjøtt som et annet eksempel på objektivisering og dehumanisering – som da går ut over dyrene (Gålmark, 2008, s. 101). I følge Sollund tar mennesker som individer sjeldent ansvar for sine egne handlinger når de bruker/spiser dyr. Menneskene ser på det som naturlige og selvfølgelige handlinger (R. A. Sollund, 2012, s. 102,103). Dette kan sees i sammenheng med Paul McCartney sitt kjente sitat; «*If slaughterhouses had glass walls, everyone would be a vegetarian*». Hadde vi mennesker visst mer hadde vi kanskje tatt mer individuelt ansvar.

De aller fleste land og kulturer har lang tradisjon for utnytting av dyr, allikevel er Norge et særtilfelle i å løfte dette frem som identitetsbyggende for nasjonen ifølge Martinsen. Norges sel- og hvalfangst er eksempler på tradisjoner som Norge har løftet frem som politisk svært viktig for landet (Martinsen, 2013, s. 102). Tradisjoner og utnytting kan ifølge Martinsen påvirke mulighetsrommet for å ha en dyreetisk debatt, her kan sel- og hvalfangsten være et eksempel ved at det i den moderne tid har blitt presentert som en essens av det «norske» (Martinsen, 2013, s. 102). Det er i denne sammenheng viktig å påpeke at konvensjonelt havfiske er noe ganske annet enn produksjon av oppdrettsfisk som denne oppgaven konsentrerer seg om. Oppdrettsnæringen åpner for andre muligheter, men også andre problemstillinger. Allikevel er det relevant å gå inn på Norges tradisjon med både konvensjonelt havfiske og hobbyfiske da det er relevant for hva slags verdi menneskene tillegger eller ikke tillegger fiskene, da som en større gruppe enn kun de fiskene som er en del av oppdrettsnæringen.

Både sel- og hvalfangst har ved hjelp av politiske krefter på begynnelsen av 1990-tallet blitt formet som en viktig del av den norske identiteten. En tydelig grunn til det politiske arbeidet mot å forme Norge som en «hvalfangstnasjon» var for å samle det norske folk rundt avgjørelsen om å gjenoppta vågehvalfangsten, selv om det internasjonale samfunnet ikke ønsket det (Martinsen, 2013, s. 108). Daværende utenriksminister Thorvald Stoltenberg betegnet vågehvalen som *grådig* og som *havets rotte*. Dette er bare et eksempel fra det politiske bilde som hadde som mål å skape et negativt bilde av hvalen, og et positivt bilde av fangsten (Martinsen, 2013, s. 109). Dette kan sees på som et bilde på et sterkt næringsfokus, som videre kan sees i sammenheng med det Rune Ellefsen skriver om i sin bok *Med lov til å pine*, der han plasserer myndighetene innenfor det han kaller «reguleringsdiskursen». Denne diskursen definerer han som kjennetegnet av en legitimering av dyr som vare og eiendom (Ellefsen, 2013, s. 86,87).

Fiske har i Norge fått store politiske konsekvenser blant annet når det kommer til spørsmålet om EU-medlemskap. I både 1972 og 1994 stemte over 70 prosent av befolkningen i Nord-Norge nei til EU-medlemskap, dette for å beskytte fiskeressursene i området mot utenlandske trålere (F. A. Jenssen, 2012, s. 8,9).

Sjansen for at du som innbygger i Norge en eller annen gang i løpet av livet er i nærkontakt med en fiskestang er svært stor. Det er mange av både sports- og hobbyfiskere i Norge, og på tv er fiske underholdning. Fiske er en del av den norsk kulturarven og sammenlignes av Hamnes i hennes bok med blant annet *skigåing* (Hamnes, 2006, s. 176,177). I Lofoten og de

fleste andre kystsamfunn er det fiskeriene som legger grunnlaget for også annen næringsvirksomhet. Selv om de fleste som bor i kystsamfunnet arbeider innenfor andre næringer enn fiskeri er det altså fiske som er grunnmuren for annen næring (Hamnes, 2006, s. 189,190).

Norge har altså en lang tradisjon på å bruke fisk i ulike sammenhenger. Oppdrett av fisk er kun en av mange tradisjoner for å bruke fisk for egen vinning, en tradisjon som baseres på svært mange dyreliv.

2.2 Oppdrett og dyrehelse

I delkapittel 2.1 har tradisjonen og kulturen rundt å bruke fisk i Norge blitt skissert. Bak fiskeoppdrettsnæringen ligger det tydelig en sterk kulturhistorie. Den sterke kulturhistorien sammen med tunge næringsinteresser er med på å skape et mulighetsrom for å drive med fiskeoppdrett. Bak dette mulighetsrommet er det mange og i stor grad underbelyste perspektiver knyttet til helse, velferd og rettigheter for fisken. I dette delkapittelet vil jeg skissere disse til dels underbelyste perspektivene.

2.2.1 Hva er egentlig dyrevelferd?

Dyrevelferd som moderne begrep oppstod på 1800-tallet som en reaksjon på dårlig behandling av selskapsdyr (Kristiansen, 2013, s. 130). Dyrevelferd handler ifølge Dyrevernalliansen om «*individets subjektive opplevelse av sin mentale og fysiske tilstand som følge av dets forsøk på å mestre sitt miljø*» (Dyrevernalliansen, 2019b). Ut ifra Dyrevernalliansens tekst på deres hjemmeside dyrevern.no er det her listet opp 5 punkter som sier noe om hva dyr trenger for å ha en god dyrevelferd (Dyrevernalliansen, 2019b):

a) Positivt samvær med artsfrender

For at dyret skal kunne ha det bra trenger dyret å ha kontakt med dyr de både kjenner og liker.

b) Utforske

Dyr har et behov for å utforske omgivelsene som kommer fra at de i naturen undersøker omgivelsene ved leting etter mat. Dyrene trenger å teste nye ting og eksponeres for nye inntrykk.

c) Stell

Dyr ønsker å være velpleide og rene. Dyrene hjelper ofte hverandre med dette, noe som er et ledd i deres sosiale kontakt.

d) Dyreeiere

Relasjonen mellom dyret og eieren er vesentlig for velferden til dyret. Dyret trenger en vennlig og forutsigbar behandling. (I fiskens tilfelle vil kanskje minst mulig behandling kunne sees på som best.)

e) Fem friheter (internasjonalt aksepterte prinsipper for god dyrevelferd)

1. Frihet fra sult og tørste
2. Frihet fra fysisk ubehag
3. Frihet fra smerte, skade og sykdom
4. Frihet fra angst og frykt
5. Frihet til å utføre naturlig adferd

Ved hjelp av helsetilstand, fysiologiske registreringer og atferden til dyret kan dyrevelferden måles. Grensen for hva som *regnes* som dårlig dyrevelferd er derimot et etisk spørsmål som handler om holdninger. I den moderne produksjonen er årsakene til dyrevelferdsproblemer noe annet enn i bondesamfunnet. Tidligere handlet dyrevelferdsproblemer ofte om ressursmangel eller mangel på kunnskap. I dag har vi både kunnskap og ressurser til å tilby dyrene gode forhold, problemene er nå i større grad knyttet til økonomiske resultater og effektivitet som begrensende faktorer (Dyrevernalliansen, 2019b).

2.2.2 Livet i det fri versus livet i merd

All form for hold av dyr innebærer at dyrene mister en del av sin frihet. Samtidig er det store forskjeller i hvor stor grad driftsformene er tilrettelagt for dyrenes naturlige behov. Den velferden og livskvalitet dyrene opplever er i stor grad avhengig av miljøet dyrene har rundt seg, og videre i hvilken grad de får utløp for sine naturlige behov (Det kongelige landbruksdepartementet, 2002-2003, s. 48).

I det fri tilbringer laksen den første delen av livet i elver og ferskvann. Når de når en vekst på ca. 10-15 cm (noe som tar 2-4 år) forlater de elvene og svømmer mot havet, da er laksen stor

nok til å starte på prosessen mot å bli en saltvannsfisk. Laksen endrer seg fra å holde seg for seg selv i elvene, til å bli en stimfisk. Mellom ett og tre år senere svømmer laksen tilbake til elven den kom fra for å gyte (Kristiansen, 2013, s. 122,123).

I oppdrettsverden er det ganske annerledes. I stamfiskaleggene lever de kjønnsmodne stamfiskene for å produsere rogn. Når rognen er produsert fraktes rognen over i settefiskanlegget. Det er i settefiskanlegget at klekkingen og oppforingen skjer. Dette er det som kalles ferskvannsfasen (Dyrevernalliansen, 2019a, s. 2) I oppdrettsfiskens ferskvannsfase lever fisken i kar på land med svært høy tetthet. Ved å justere temperatur og døgnlengden har det vært mulig å redusere ferskvannsperioden med mellom 8 og 10 måneder (Kristiansen, 2013, s. 125).

I det fri har laksen en gradvis overgang mot saltvannet når den svømmer mot havet, dette mister laksen i oppdrettet. I sjøfasen lever også fisken med svært høy tetthet i store merder i sjøen på opp til 80 000 kubikkmeter, hvor det kan leve opp til 200 000 laks. Når vanngjennomstrømmingen er god nok og det er nok oksygen i merdene ser ikke tettheten i seg selv ut til å være et problem for fiskene. Allikevel blir tettheten en risiko for dårlig levemiljø i perioder med roligere vann og mindre vanngjennomstrømming. Etter 12-16 måneder i merdene skal laksen slaktes. På dette punktet veier laksen 4-6 kg. Laksen pumpes opp i store brønnbåter, som transporterer fisken til slakteriene (Kristiansen, 2013, s. 125,126). Når laksen har ankommet slakteriet blir den gjerne oppbevart i «ventemerd» i opp til seks dager. Før slaktingen gjennomføres bedøves fiskene enten med strøm eller slag mot hode. Et alternativ som kan oppleves noe mindre belastende for fisken er ulike former for mobile slakterier. Da slipper fiskene å fraktes til slakteriet (Dyrevernalliansen, 2019a, s. 7). Det blir hvert år satt ut ca. 250 millioner laks i sjøen, ca. 80% av disse ender opp med å slaktes. De som ikke ender opp med å slaktes, de dør, de fleste i løpet av de første månedene av sjøfasen. Det er i oppdrettet store problemer med sykdommer, parasitter, hud- og finneskader, lidelser som følge av ernæringen og skader som følge av vaksiner. Selv om de beste oppdretterne gjør det mye bedre enn gjennomsnittet er det mye som kan endres for å bedre dyrevelferden i næringen (Kristiansen, 2013, s. 126).

Laksen som tidligere var et vilt individ som ble jaktet på i havet og elvene har blitt et individ i fangenskap (Kristiansen, 2013, s. 127). I oppdrettsnæringen er den totale belastningen fiskene lever under svært bekymringsverdig, i følge Dyrevernalliansen (Dyrevernalliansen, 2019a, s. 3).

2.2.3 Oppdrettsfiskenes helse og velferd

Det er fortsatt mangelfull kunnskap når det kommer til forhold ved fisken som er relevant for å kunne vurdere velferden til fisken i oppdrettsnæringen. Dette gjelder da forskning knyttet til fisken som et levende vesen, sanseapparatet, evnen til å føle (frykt, frustrasjon og smerte) (Det kongelige landbruksdepartementet, 2002-2003, s. 37).

Slik fiskehelse rapporten for 2019 skriver trengs det kunnskap om trivselsadferd og fiskenes preferanser for at vi ikke skal være i en situasjon hvor vi først og fremst måler fravær av dårlig velferd (Veterinærinstituttet, 2020). Dyrevelferd handler ifølge Kristiansen om hvordan dyret selv opplever sin egen livskvalitet. For å kunne si noe om hvordan individet oppfatter sin egen velferd er vi nødt til å forholde oss til observerbare og kvantifiserbare kvaliteter ved dyret eller miljøet dyret lever i. Oppdrettslaksen vil være vanskelig for mange å lese, sett i forhold til for eksempel en hund som gir uttrykk for sine følelser på en måte som er enklere for oss mennesker å forholde oss til (Kristiansen, 2013, s. 132).

Slik det er nevnt i innledningen er fisk inkludert i Dyrevelferdsloven, dette fører da med seg noen grunnleggende regler for hvordan fisken skal tas vare på mens den er i live, men også hvordan den skal slaktes (Kristiansen, 2013, s. 128). I tillegg til at fisken skal beskyttes av Dyrevelferdsloven reguleres også hold av oppdrettsfisk av akvakulturforskriften. I akvakulturforskriften §5 heter det at «*Driften skal være helsemessig og fiskevelferdsmessig forsvarlig*» (Akvakulturforskriften, 2008). For å måle hvordan fisken har det benyttes det velferdsindikatorer. Indikatorene deles som oftest inn i miljøbaserte (f.eks. vannkvalitet), gruppebaserte (f.eks. dødelighet eller atferd) og individbaserte (f.eks. ytre skader på fisken). Disse indikatorene sier noe indirekte om hvordan fisken har det (Veterinærinstituttet, 2019a, s. 20). Å bruke dødelighet som indikator for å vurdere velferd kan være problematisk. Dette fordi fisk kan dø selv om de har en tilfredsstillende velferd, og fisk kan overleve selv om de ikke har det bra (Mattilsynet, 2018/2019, s. 6). Allikevel blir ofte dødelighet og helsen brukt som referanse for å si noe om dyrevelferden, det er nærliggende å anta at det henger sammen med mangelen på kunnskap om mer relevante indikatorer.

Veterinærinstituttet poengterer at et vesentlig poeng er at individet skal stå i fokus, og at det ikke bør være for mye fokus på gjennomsnittsverdiene av velferdsindikatorer. Dette fordi gjennomsnittsfokus overskygger de enkeltindividene som har den dårligste velferden, «taperne» i merdene (Veterinærinstituttet, 2020, s. 25).

Selv om det finnes et regelverk som stiller noen minstekrav til driften, samt velferdsindikatorer som skal gjøre det mulig å måle hvordan situasjonen er så mangler det ikke på tilfeller av kritikk rettet mot næringen og næringens dyrevelferd. I Mattilsynets årsrapport om dyrevelferd fra 2017 skrives det: «*fiskevelferden ikke bra nok i oppdrettsnæringen: Fortsatt blir for mange laks skadet i oppdrettsanleggene. Velferdsproblemene henger i stor grad sammen med bekjempelsen av lakselus. Oppdrettere må ta mer hensyn til fiskens behov*» (Mattilsynet, 2018, s. 6).

Dyrerettighetsorganisasjonen NOAH skriver i etterkant av publiseringen av fiskehelse rapporten 2019 på sine hjemmesider:

Rapporten viser at 52,8 millioner laks og 3,1 millioner regnbueørret døde før slakt. Dette tilsvarer en dødelighet på ca. 16 % for begge artene. Hadde vi akseptert lignende tall for andre næringer i Norge? Hvordan ville reaksjonene vært om 16 % av grisene i kjøttindustrien døde før slakt, grunnet sykdom og andre velferdsproblemer? (NOAH, 2020)

Igjennom sammenligninger av det offentlige rammeverket for dyrehelse og dyrevelferd når det kommer til oppdrettslaks og slaktekylling kommer det frem at regelverket for lakseoppdrett har mål som kan oppleves som motstridende, er mer komplekst og bruker mindre positive ord når det kommer til dyrevelferd, selv om det også er betydelige dyrevelferdsproblemer i slaktekyllingproduksjonen. Blant annet er også smitteforebygging og forebyggende helsearbeid definert som obligatoriske deler av velferdskurset for slaktekyllingprodusenter, men slik er det ikke for lakseprodusenter (Veterinærinstituttet, 2020, s. 26).

2.2.3.1 Sykdommer

God helse er en forutsetning for god velferd, og en dårlig helse påvirker velferden negativt (Veterinærinstituttet, 2019a, s. 20). Det er flere sykdommer som preger oppdrettsfiskenes velferd. I norsk oppdrettsnæringen er det to sykdommer som er meldepliktige; *infeksiøs lakseanemi* (ILA) og *pankreassykdom* (PD). Når det kommer til smittsomme sykdommer er *kardiomyopatisyndrom* (CMS) på toppen både i antall diagnoser og dødelighet (Veterinærinstituttet, 2020, s. 6). Det er virussykdommer som fører til mest død i den norske akvakulturen (pr 2019) (Veterinærinstituttet, 2020, s. 42).

ILA er en smittsom virussykdom, og naturlig sykdomsutbrudd er noe man bare har sett hos laks i oppdrett. Virusset går løs på fiskens blodkarsystem, og kan ved obduksjon ofte sees ved

bleke organer (tegn på blodmangel), sammen med tegn på sirkulasjonsforstyrrelser, som blødninger i huden og øyne (Veterinærinstituttet, 2020, s. 50). Om det først har kommet et utbrudd er hovedsakelig måten sykdommen kan bekjempes å slakte all fisken som befinner seg i anlegget (Dyrevernalliansen, 2019a, s. 5) ILA ble i 2019 oppdaget ved 10 lokaliteter (Veterinærinstituttet, 2020, s. 42)

PD er som ILA en smittsom virussykdom som sees ved store skader i hjerte- og skjelettmuskulaturen. Sykdommen er stressrelatert og et stille utbrudd kan utvikle seg til et alvorlig utbrudd ved for eksempel lusebehandling (Veterinærinstituttet, 2020, s. 44-48). Ved sykdommen utvikler fisken smerter i magen og slutter da å spise, det er det som gjør at sykdommen oppdages (Dyrevernalliansen, 2019a, s. 4). PD ble oppdaget på 152 lokaliteter i 2019 (Veterinærinstituttet, 2020, s. 42).

CMS rapporteres å være den største grunnen til død blant fisk i oppdrettsnæringen og er en alvorlig og smittsom hjertelidelse. Sykdommen er også kalt «hjertesprekk», da betennelsesendringene i hjertet kan føre til at forkammerveggen sprekker (Veterinærinstituttet, 2020, s. 62). CMS er også forårsaket av virus (Dyrevernalliansen, 2019a, s. 5). I 2019 ble CMS oppdaget i 237 lokaliteter, 155 av de stilt i private laboratorier og 82 diagnostisert hos veterinærinstituttet (Veterinærinstituttet, 2020, s. 42).

I vann sprer smitte seg svært raskt, dette gjør at fiskene i oppdrettsmerdene er ekstra utsatt for å bli smittet av sykdommer og parasitter. Dette sammen med at settefiskfasen er en veldig intensiv drift noe som kan gjøre at fisken får en utvikling som gjør den mindre robust og dermed også mer utsatt for sykdommer og misdannelser i merdene. Stikkvaksineringen av fisken som i utgangspunktet skal beskytte fisken mot sykdommer kan i tillegg føre til både stress og lidelser for fisken. Vaksinen kan blant annet føre til betennelse i buken og ryggdeformiteter. Stikkes vaksinen feil, eller med feil dose kan det også føre til død (Dyrevernalliansen, 2019a, s. 4).

Det er viktig å poengtere at de tre sykdommene som er nevnt her, kun er tre av mange flere. Det kunne vært interessant å gå nærmere inn på andre sykdommer, men det blir ikke gjort av plasshensyn.

2.2.3.2 *Lakselus*

Skader ved mekanisk avlusing rapporteres å være den viktigste årsaken til oppdrettslaksens dårlige velferd, og fører etter CMS til mest dødsfall blant laks i sjøen (Veterinærinstituttet, 2020, s. 6). Lakselusen er et parasittisk krepsdyr som lever de siste stadiene av livet sitt på fisken hvor den lever av hud, slim og blod. Mange lus kan føre til sår og anemi for fisken. Det er også et stort problem at lusen smitter fra oppdrettsfisk til villfisk. Det er flere bekjempelsesmetoder. Det vanlige er å bruke en kombinasjon av forbyggende tiltak og rensefisk for avlusning, i tillegg til avlusing med medikamenter eller medikamentfrie metoder. De medikamentfrie metodene er delt inn i ulike kategorier, termisk (avlusing med oppvarmet vann), mekanisk (avlusing ved hjelp av vanntrykk og/eller børster), ferskvann og annet (Veterinærinstituttet, 2020, s. 91-93). Det er et problem at fisk dør eller får sår som følge av denne håndteringen (Dyrevernalliansen, 2019a, s. 5). Laksen trekker seg unna vann over 18 grader, og det må antas at vann over 18 grader gir et ubehag for laksen (Kristiansen, 2013, s. 133). Det må da antas at avlusing med oppvarmet vann vil være veldig smertefullt for laksen.

I stortingsmeldingen «*forutsigbar og miljømessig bærekraftig vekst i norsk lakse- og ørretoppdrett*» skrives det at: «*Lakselus er ikke et fiskehelseproblem for oppdrettsfisken, men pga. mange verter langs kysten er det totale lakselusnivået så høyt at påvirkningene på villlevende laksefisk, særlig sjøørret, flere steder er uakseptabelt*» (Det kongelige nærings- og fiskeridepartementet, 2014-2015, s. 35). Det er bemerkelsesverdig at de store velferdsproblemene knyttet til bekjempelsen av lakselusen ikke kommenteres i denne sammenhengen.

En metode som ser ut til å være effektiv for bekjempelsen av lakselus er å holde oppdrettet i lukkede merder (Veterinærinstituttet, 2019b). Men hvordan det er for fisken å leve i disse lukkede anlegg over tid og da aldri få svømme i åpen sjø, det vet vi mindre om. Samtidig er det ikke mulig å fortsette å øke produksjonen slik myndighetene ønsker om det kun skal brukes åpne merder med tanke på næringens utfordringer (Espmark, 2019).

Miljøorganisasjoner har de siste årene typisk vært forkjempere for lukkede merder, med miljøvern som begrunnelse. For eksempel naturvernforbundet mener at oppdrettsnæringens økologiske fotavtrykk må reduseres. De mener at dette må gjøres igjennom en midlertidig stopp i nye konsesjoner, samt en avvikling av anlegg som ikke drives bærekraftig. Anlegg som allerede eksisterer må bygges om til lukkede løsninger. Dette for å sette en stopper for at oppdrettsfisk rømmer og annen forurensning fra oppdrett til sjøen, da blant annet i form av

kjemiske lusemidler (Naturvernforbundet, 2019). Lukkede anlegg er et perspektiv som diskuteres videre senere i oppgaven.

2.2.4 Rensefisk

Professor emeritus fra NMBU Veterinærhøgskolen, Trygve T. Poppe har uttalt til Dagens Næringsliv at bruken av rensefisk slik det gjøres i oppdrettsnæringen er «...en dyretragedie uten sidestykke» (Berglihn, 2019).

Rensefisk brukes i oppdrettsnæringen fordi den spiser lusen av kroppen til laksefisken (Dyrevernalliansen, 2019a, s. 5). I 2019 ble det i Norge tatt i bruk 49,1 millioner rensefisk, 22,6 millioner var rognkjeks. Mens de fleste av leppefiskene er villfanget stammer rognkjeks fra oppdrett (Veterinærinstituttet, 2020, s. 134). I lys av Dyrevelferdslovens §3 «Dyr har egenverdi uavhengig av den nytteverdien de måtte ha for mennesker» (Dyrevelferdsloven, 2009) kan det stilles spørsmål til hvorvidt rensefisken i oppdrett tilkjennes den egenverdien den har krav.

Fra Veterinærinstituttets fiskehelse rapport i 2018;

Alle fiskearter som holdes i norsk fiskeoppdrett, er i utgangspunktet likt beskyttet av dyrevelferdsloven. Det er derfor et stort paradoks at det brukes andre fiskearter (rensefisk) som hjelpemiddel i produksjonen av laksefisk, når dette påfører rensefiskene svært stor dødelighet og en rekke andre helse- og velferdsutfordringer (Veterinærinstituttet, 2019a, s. 34).

Blant rensefisk er det et stort problem med dødelighet (de er en slags «forbruksvare» i produksjonen), samt sårutvikling og bakterielle sykdommer som en direkte eller indirekte følge av håndtering (Veterinærinstituttet, 2020, s. 134). Som et ledd i at rensefisken holdes for å spise lakselus lever den også i et miljø som ikke er tilpasset dens egen art sammen med en annen art som i tillegg er en predator. Dette gjør det svært vanskelig å skape et miljø hvor rensefisken trives (Mattilsynet, 2018/2019, s. 5). I rapporten fra Mattilsynets nasjonale tilsynskampanje kommer det frem at mye rensefisk forsvinner uten at de er registrert noe sted, og at det derfor er uklart hvor mange som dør underveis i en produksjonssyklus. Mattilsynet antar at 24 millioner (av 60 millioner) døde rensefisk i merdene er et forsiktig anslag og at det reelle antallet trolig er langt høyere. Det blir videre poengtert at det å ha ett så stort husdyrhold og ikke vite hvor høy andel som dør eller hvorfor hverken er bærekraftig eller dyrevelferdsmessig forsvarlig (Mattilsynet, 2018/2019, s. 28). Den mangelfulle avviksføringen av dødelighet fører til at det ikke blir et aktivt arbeid for elimineringen av

årsakene til dødeligheten, og dermed heller ikke gjort et effektivt arbeid for å sikre endring ved effektive tiltak (Mattilsynet, 2018/2019, s. 24).

Spesielt rognkjeks er svært mottakelig for ulike sykdommer, og da flere sykdommer kan være aktive samtidig er det noen ganger vanskelig å konkludere med én sykdom som den primære dødsårsaken (Veterinærinstituttet, 2020, s. 134). Atypisk furunkulose vurderes for rensefisk generelt som den infeksjonssykdommen som fører til mest dødelighet (Veterinærinstituttet, 2020, s. 142), sykdommen fører til kronisk infeksjon med sår, byller og betennelsesknuter i indre organer (Veterinærinstituttet, 2020, s. 135). I noen tilfeller ved matfiskanleggene kan dødeligheten være så høy som opp mot 100% (Mattilsynet, 2018/2019, s. 5).

2.3 Teoretiske perspektiver på dyrevelferd og dyrs rettigheter

Jeg har nå vært inne på de næringspolitiske og kulturelle drivkreftene som ligger bak en ekspanderende oppdrettssektor, samt belyst noen av de underbelyste perspektivene knyttet til helse og velferd for fisken. Bruken av fisken, og ekspanderingen av oppdrettssektoren kan sees på i et videre perspektiv som omhandler en rovdrift på mennesker, naturressursene og dyrene. I dette delkapittelet vil jeg kartlegge normative perspektiver knyttet til dyrenes velferd og rettigheter. Disse perspektivene er sentrale da de i oppgavens analyse benyttes for å belyse normative problemer ved oppdrettsnæringen.

2.3.1 Dyr som en del av kapitalismens maskineri

I dag er kapitalismen verdens mest dominerende økonomiske system. Bak kapitalismen er en sterk kraft som jobber for en konstant økt produksjon med mål om økt profitt. Schnaiberg argumenterer via begrepet «produksjonstredemøllen» (*the treadmill of production*) for at kapitalismen endrer det økologiske systemet ved å forstyrre hastigheten til naturlige antropiprosesser. Det konstante arbeidet for økt produksjon produserer økologisk desorganisering (Stretesky, Long & Lynch, 2014, s. 20,21). Forfatterne av boken *The Treadmill of Crime*, som bygger videre på Schnaibergs arbeid, hevder at utnytting av dyr henger sammen med drivkreftene i den politiske økonomien (Stretesky et al., 2014, s. 108). Staten har en vesentlig rolle når det kommer til produksjonsprosessene i samfunnet, blant annet igjennom støtte av ekspansjonen i produksjon fordi det genererer inntekter i form av skatter (Stretesky et al., 2014, s. 34,35). Hermansen skriver i sin masteroppgave om hvordan

dette er svært relevant for fiskeoppdrett - fordi det er et politisk mål at oppdrettsnæringen skal vokse mye de neste tiårene og næringen innehar høy profitt, samtidig som det er lite mulighet for påvirkning fra kontrollørene. Videre skriver han at de positive konsekvensene av en økt produksjon overskygger at veksten ikke nødvendigvis er bærekraftig (Hermansen, 2018, s. 68).

Igjennom historien har mennesker brukt dyr for å effektivisere arbeid og for å erstatte menneskelig arbeidskraft. Denne tendensen økte sammen med kapitalismens fremskritt, og fikk nye dimensjoner som en del av arbeidskraftens maskineri under kapitalismen. Igjennom historien har det vært vanlig å se på dårlig behandling av dyr som en «individhandling», dette har gjort at den strukturelle dimensjonen av utnytting av dyr har blitt oversett. En form for utnytting av dyrene handler om produksjon og bruk av dyrenes arbeidskraft. En annen form er det som skjer når dyrene hindrer produksjon og derfor mister leveområdene sine og blir utryddet (Stretesky et al., 2014, s. 112,113).

I dagens samfunn bruker vi dyr på flere ulike måter. Som nevnt tidligere er hva som regnes som dårlig velferd et etisk spørsmål som handler om holdninger. Det er med dette i bakhodet mulig å argumentere for at flere av de måtene vi bruker dyr og deres ressurser på i dagens samfunn tilsvarer en dårlig velferd, til og med kvalifiserer til å være mishandling. Beirnes (2007) definisjon av dyremishandling inneholder de handlingen menneskene utfører som bidrar til smerte, lidelse eller død for dyrene, eller handlinger som ellers påvirker dyrenes velferd i en negativ retning, uavhengig av deres juridiske status. Mishandlingen er ikke nødvendigvis fysisk, den kan også være psykisk eller følelsesmessig. Den kan være både passiv og aktiv, og indirekte eller direkte. Dyremishandling er i følge Beirne ikke noe som kun finnes i situasjoner hvor enkeltpersoner mishandler dyr, men også i institusjonaliserte sosiale praksiser hvor dyremishandling blir sett på som sosialt akseptabelt (Beirne, 2007, s. 55). Fiskeoppdrettsnæringen vil i lys av Beirne sin definisjon av dyremishandling sees på som en institusjonalisert praksis som godtar dyremishandling. I denne oppgaven legges en noe mer pragmatisk forståelse av dyremishandling til grunn. Dyremishandling i denne oppgaven vil bli regnet som handlinger med hovedmål om å påføre dyr smerte eller død – eller hvor dyrene lider på grunn av dårlig oppfølging fra eier. Videre vil *utnytting* og *bruk* av dyr i denne oppgaven henviser til de praksiser hvor dyr brukes for menneskenes interesser.

Det er flere former for utnytting av dyr som kan sees på som konsekvenser av økonomiske fordeler og tap. Dette handler om strukturelle økonomiske relasjoner, som fører til de mest fremherskende formene for utnytting av dyr i samfunnet. Dyr i produktive roller behandles

som en handelsvare hvor de utnyttes for å øke produksjonen og reproduksjonen samt å minimere kostnader. Behandlingen av laboratoriedyr og lignende er også eksempler på økonomiske relasjoner som fører til dårlig behandling av dyr. (Stretesky et al., 2014, s. 115).

2.3.2 Statushierarkiet

Igjennom historien har normer og prinsipper forklart menneskene hvordan de skal forholde seg til dyrene og naturen. Spørsmålet om hvordan vi bør behandle dyrene og naturen er altså ikke nye spørsmål (Gamlund, 2013, s. 329). Den vestlige kulturen har historisk sett vært preget av et forhold til naturen hvor naturen har en instrumentell verdi. Dette er et antroposentrisk syn på naturen, hvor naturen anses som en ressurs for å realisere ulike formål for menneskene (Gamlund, 2013, s. 330). Innenfor det antroposentriske synet på verden er det et mål om at naturen tas vare på, men med fokus på mennesket og menneskets rettigheter til naturen. Mennesket og menneskets interesser prioriteres over interessene til det ikke-menneskelige (White, 2018, s. 243).

Et motstridende syn som har spilt en viktig rolle i den østlige kulturen mener at naturen har en verdi i seg selv, dette synet kalles gjerne *ikke-antroposentrisk* eller *økosentrisk* (Gamlund, 2013, s. 331). Det handler om å se på naturen som at den har en verdi i seg selv, da sett bort ifra en instrumentell eller utilitaristisk verdi miljøet kan ha for mennesker (White, 2018, s. 242). Det fundamentale er at dyr, planter og elver er i seg selv rettighetshavere og/eller objekter som har krav på å bli tatt vare på av menneskene da deres interesser er filosofisk signifikante (White, 2018, s. 243). Økosentrismen vil ikke plassere menneskene verken over eller under resten av naturen. Menneskene har en unik kapasitet når det kommer til å utvikle og bruke metoder for produksjon som har globale konsekvenser, med denne kapasiteten følger et ansvar for å sikre at denne produksjonen ikke overskrider de økosfæriske grensene til planeten (2014b, s. 12). Økosentrismen ønsker å skape en balanse mellom menneskenes behov for å bruke ressurser, og å legge til rette for godartet bruk av økosfæren. Det er altså «greit» å benytte seg av naturens ressurser, men naturens interesser skal også tas vare på. Innenfor dette perspektivet er det å ta vare på naturen en integrert del av det å opprettholde langsiktige menneskelige behov som for eksempel ren luft (White, 2014b, s. 148). Biosentrismen ser på mennesker som ikke noe mer enn en annen art som er tilskrevet den samme moralske verdien som andre arter (White, 2014b, s. 12). Naturen og de som lever i den har en iboende verdi, uavhengig av den verdien mennesker plasserer på naturen (White,

2014b, s. 148). Økosentrismen muliggjør altså en større bruk av naturen, mens biosentrismen gir naturen selv en iboene verdi og gjør det vanskeligere å argumentere for bruk av naturens ressurser.

Regimer inkorporerer både antroposentriske og økosentriske tilnærminger. Innenfor miljølovgivning kan begge deler identifiseres. I antroposentriske tilnærminger kan det være moralske bekymringer for naturen, selv om mennesket prioriteres over resten av naturen. En følelse av ansvar for naturen kan altså fortsatt være der, selv om rammeverket er menneskenes interesse av å bevare naturen (White, 2018, s. 244).

Både i samfunnet og blant filosofer har det dominerende synet vært det antroposentriske synet. Et syn på at vi mennesker på grunn av vår fornuft, moralske status og selvbevissthet er hevet over naturen, som videre gir oss muligheten til å bruke naturen slik vi ønsker. Dette kommer spesielt tydelig frem i menneskenes forhold til ikke-menneskelige dyr (Gamlund, 2013, s. 331,332). I dag er dyrenes beskyttelse ulik avhengig av «hvilken dyrekategori» dyrene tilhører samt omstendighetene rundt. For eksempel er beskyttelsen for selskapsdyr mye mer restriktiv enn for slaktegrisene eller laksen i oppdrettsmerdene. Dyrene som sees på som «pest» har veldig få rettigheter, og blir ofte ofre for systematisk vold (White, 2018, s. 245). Det foretas en gradering av moralsk status hvor mennesket ligger øverst på skalaen, nestøverst kommer høytstående dyr, så lavtstående dyr og enda lengere ned kommer den øvrige naturen. Denne tankegangen kan også sees helt tilbake til Aristoteles og hans tanker om biologi (Gamlund, 2013, s. 335). Debatten rundt moralsk status har i stor grad handlet om hva som skal være betingelsene for å være en moralsk aktør og hva som er betingelsene for å ha moralsk status (Gamlund, 2013, s. 335). Den klassiske utilitarismen utvidet gruppen av vesener med moralsk status til å omfatte alle dyr med føleevne (evnen til å føle lyst og smerte). En tidlig representant for utilitarismen er Jeremy Bentham, innenfor hans tankegang spiller det ingen rolle hvem eller hva som føler lyst eller smerte. Med dette inkluderes også dyrene i gruppen vesener med moralsk status, og det blir dermed moralsk galt å skade dyrene (Gamlund, 2013, s. 339,340). Bentham gikk med denne filosofien til angrep på tankegangen om at dyrene var «ting» (Beirne, 2007, s. 67):

«The day may come when the rest of the animal creation may acquire those rights which never could have been withheld from them but by the hand of tyranny» (Bentham, sitert i Beirne, 2007, s. 67).

Peter Singer, som er den mest kjente moderne representanten for utilitarismen har videreutviklet Bentham sitt syn på dyr (Gamlund, 2013, s. 340). Singer legger til begrepet *interesser*, og sier at evnen til å *føle* er nødvendig for å kunne ha interesser. En stein kan ikke lide eller nyte og vil derfor heller ikke ha interesse av å bli behandlet godt. I følge Singer skal alle berørte parter i en situasjon tas like mye hensyn til. Så lenge det er mulig å gjøre en omtrentlig sammenligning mellom de berørte parters lidelse skal lidelsen likestilles. Dette gjelder altså alle vesener som har evnen til å føle – og dermed muligheten til å ha interesser, da inkludert dyr (Singer, 2002, s. 8,9). Singer er også kjent for begrepet *spesiesisme* (Richard Ryders begrep opprinnelig) som beskriver menneskers partiske fordom eller holdning som favoriserer interessene til ens egen art, som igjen går ufordelaktig ut over de som tilhører en annen art (Singer, 2002, s. 7). Begrepet viser også til menneskers forskjellsbehandling mellom dyr, gjerne etter bruksområde. Noen dyr er det som nevnt forventet at vi skal bry oss mer om enn andre. De vi skal like er generelt selskapsdyrene; hunden, katten, og en rekke små og «søte» dyr som kaniner og marsvin. Dette er dyr menneskene tar vare på, bryr seg om, gir mat og inviterer inn i livet, ofte som en del av familien. Det er forventet at mennesker skal elske selskapsdyrene sine, dette bekreftes i at mange mennesker uttrykker sinne i møte med mennesker som behandler disse dyrene dårlig (Hallsworth, 2008, s. 74). Når det kommer til oppdrettsfisk er det ikke forventet på samme måte at du som individ skal være personlig engasjert i dyrets velferd.

Fisken er veldig annerledes enn oss mennesker, dette skaper en avstand. Avstanden vi mennesker føler til dyrene kan i seg selv føre til at det er vanskeligere å sette seg inn i hvordan dyrene har det. Børresen skriver i sin bok «Fiskenes ukjente liv»:

«Nettopp det at fisken er kaldblodig, at den lever i et menneskefremmed element, har avvikende og ofte ganske merkelig kroppsform sett med våre øyne, med stivt, stirrende blick og et måpende, uttrykksløst ansikt, gjør det så vanskelig for oss å se den «innenfra», fra fiskens egen verden» (Børresen, 2007, s. 9).

Singer og hans syn på dyr har vært svært innflytelsesrik når det kommer til dyreaktivismen, men hans syn har også møtt kritikk, blant annet hos Tom Regan. Regan mener at utilitarismen kun betrakter individet som midler og ikke formål i seg selv, og at det er feil da det er individet selv som har verdi ikke interessene individet har. Mens Singer er svært opptatt av hva som er det minimale som skal til for å ha krav på moralsk status, er Regan opptatt av å identifisere hva som skal til for å «helt klart» ha krav på moralsk status. Det Regan setter som grunnlag for rett til moralsk status er det han kaller å være et «subjekt for et liv». I hans teori

holder det ikke å ha føleevne, slik det er hos Singer, for å være subjekt for et liv trengs det evnen til persepsjon, hukommelse og en forventning om fremtiden. De vesener som er subjekt for liv har en iboende verdi skal ikke skades, definert av Regan som *skadeprinsippet* (Gamlund, 2013, s. 340-342). Et viktig skille mellom Singer og Regan er skillet mellom velferdsretningen og rettighetsretningen. Singer på sin side knyttes til velferdsretningen, mens Regan knyttes til rettighetsretningen (Paccagnella & Marchhetto, 2019, s. 253). Mens Singer snakker om likt hensyn til interesser, snakker om Regan om at dyr har iboende verdi og har ukrenkelige rettigheter (Paccagnella & Marchhetto, 2019, s. 264). I Regan sin retning er det altså mindre rom for bruk av dyr enn i Singer sin retning.

2.3.3 Tre rettferdighetsperspektiv

Mennesker påfører naturen rundt oss skade. De negative konsekvensene vår adferd har på naturen rundt oss har tradisjonelt blitt ignorert og bagatellisert både sosialt og juridisk. Det har også ført til at ofrene for miljøskade har blitt ignorert og bagatellisert. Eksempelvis mangler forskning på miljøkriminalitet mangler den teoretiske og metodologiske dybden som sees i forskning på tradisjonell kriminalitet, i følge White. Dette er i stor grad et resultat av tanken om skade på/mot naturen som «offerfri», fordi det ikke alltid gir en umiddelbar konsekvens for (enkelt-)mennesker. Ofrene for skade mot naturen blir ofte ikke anerkjent som ofre (White, 2018, s. 240).

Det er ikke bare mennesker som kan være ofre. Naturen som helhet, som elver, fjell, dyr, planter og spesifikke økosystemer kan alle sees som ofre for skade. Dette med utvidede definisjoner av rettigheter og rettferdighet, samt en utvidet definisjonen av offer til å også omfatte den ikke-menneskelige delen av naturen (White, 2018, s. 241). *Miljørettferdighet*, *økologisk rettferdighet* og *artsrettferdighet* er tre tilnærminger som kan brukes til å studere skade mot naturen, (White, 2018, s. 241) de tre tilnærmingene er basert på hvem som anerkjennes som offer (White, 2014b, s. 13). Videre i denne oppgaven vil disse perspektivene bli benyttet til å diskutere og belyse problemområder og perspektiver når det kommer til fiskeoppdrettsnærings masseproduksjon av fisk. Miljørettferdighetsperspektivet vil kunne sette lys på hvorvidt næringen har rett til å benytte seg av naturen slik de gjør. Er utnyttelsen større enn at den kan legitimeres i at det er i menneskenes interesser? Økologisk rettferdighet vil kunne belyse hvorvidt det gjøres nok for å ta vare på økosystemet. Til slutt vil artsrettferdighet kunne brukes i en argumentasjon om hvorvidt dyrene blir tatt hensyn til i

næringen. Samtidig vil det også være sentralt å undersøke hvorvidt perspektivene målbringes innenfor de diskursene som avdekkes.

Ideen om miljørettferdighet konsentrerer seg om mennesket. Miljørettigheter sees som en utvidelse av menneskerettighetene eller sosiale rettigheter (White, 2018, s. 241). Miljøskade er konstruert ut ifra den menneskesentrerte tanken om verdi (White, 2014a, s. 89), og er altså antroposentrisk. Alle mennesker skal behandles likt. Ingen populasjon av mennesker skal måtte bære en disproportjonal del av de negative konsekvensene av miljøskade – som forurensning. Ingen skal heller nektes eller unnlates å nyte godt av en proporsjonal del av fordelene av miljøreguleringer. (Stretesky et al., 2014, s. 139). Tidligere generasjoner er ansvarlige for å sikre miljørettferdighet for fremtidige generasjoner (White, 2014a, s. 89). Miljørettferdighet er et antroposentrisk syn i det at retningen er menneskesentrert. Allikevel er det viktig å huske at miljørettferdighet skiller seg fra dominante antroposentriske ideologier ved at det ikke handler om en rettferdiggjøring av dagens sosiale og økonomiske situasjon (White, 2014b, s. 149). I denne oppgaven forstås miljørettferdighet som et ønske om å ta vare på naturen fordi det er menneskenes interesse at naturen tas vare på. Det er greit å benytte seg av naturens ressurser, men det skal ikke gå på bekostning av andre mennesker, i denne generasjonen eller fremtidige generasjoner. Alle skal for eksempel kunne benytte seg av kysten for å fiske.

Innenfor økologisk rettferdighet er det spesifikke miljøer som er fokuset. Mennesket fungerer som en komponent i økosystemet, og økosystemet er noe som skal bevares for sin egen skyld (White, 2018, s. 241). Det er naturen sine egne rettigheter som er det vesentlige (White, 2014a, s. 89). Det er naturens egen «helse» som er viktig, og denne er skapt av spesifikke økosystemer, planter og dyr som sammen skaper naturen som helhet (White, 2014b, s. 75). Menneskene er ansvarlige for å ta vare på naturen (White, 2014a, s. 89). Økologisk rettferdighet minner om bekymringene som sees i biosentrismen og økosentrismen, dette i den grad at hovedfokuset er på økosystemets helse og betydningen av biologisk mangfold. I noen situasjoner kan mennesket være nødt til å få sine interesser nedprioritert til fordel for hva som er best for vårt økosystem (White, 2014b, s. 149). I denne oppgaven forstås økologisk rettferdighet som det iboende ønske om å ta vare på naturen for dens egen del, og en villighet til å ofre egne interesser og sette miljøvern først. Økologisk rettferdighet kan oppfattes slik at også oppdrettsfisk skal inkluderes på lik linje med resten av naturen, men det kan også oppfattes som at det er det naturlige økosystemet som er i fokusområdet.

Artsrettferdighet har fokus på dyr og planter. Dyrene har i seg selv en iboende rett til å leve og planter skal ikke bli utsatt for nedbrytning av habitat som fører til tap av biologisk mangfold (White, 2018, s. 241). Alle arter har en verdi og en status ut ifra kun det at de er levende vesener (White, 2014b, s. 149). Det handler om anti-spesiesisme og dyrenes rettigheter med kritikk av den diskriminerende behandlingen av dyr som «de andre».

Rettferdighetsperspektivet er konstruert rundt de ikke-menneskelige dyrenes plass i naturen og deres iboende rett til å ikke lide. Da både som konsekvens av «en-til-en» skade, institusjonalisert skade og skade som kommer av menneskenes handlinger og påvirkninger på miljøet og naturen i en global skala (White, 2014a, s. 89). I denne oppgaven vil jeg ta utgangspunkt i den for forståelsen av artsrettferdighet Martine S. B. Lie presenterer (2021) i artikkelen «*Humane Theriocides*»: *Traces Of Compassion For Animals In The Norwegian Legal Discourse On Illegal Bear And Wolf Killings*. Artsrettferdighetsperspektivet vil i denne oppgaven forstås som et utilitaristisk perspektiv med mål om mindre lidelse blant dyr, men uten at all påføring av smerte og død fordømmes (Lie, 2021, s. 6). Denne forståelsen ekskluderer ikke rettighetsperspektivet, men velferdsperspektivet er tilstrekkelig i seg selv for å utgjøre artsrettferdighet. En bredere forståelse velges for å kunne favne omtanke for dyr, også om den ikke bunner i en logikk som målbærer rett til liv og er imot all bruk. Altså for å kunne fange opp flere av ytringene som viser omtanke for fisken som individ.

2.4 Makten i språket

I 2015 kalte statsminister Erna Solberg (H) laksen for «Norges Ikea» (Solheim & Roang, 2015), en formulering som illustrerer en fremtredende representasjon av oppdrettsnæringen som økonomisk lokomotiv. Noe som er sikkert er at; «*Språk er...med på å skape virkeligheten gjennom måten vi forstår våre omgivelser. Og i neste instans ligger oppfatningene til grunn for handling...*» (Bratberg, 2017, s. 33). På en annen måte kan det sies at det ligger en vesentlig makt i språket vårt når det kommer til samfunnets utvikling. Dette er essensielt for analyseformen kritisk diskursanalyse som denne oppgaven benytter. Før oppgaven går over til kapittel 3 med det teoretiske og metodiske rammeverket for analysen vil jeg avslutningsvis i kapittel 2 vie litt plass for å skissere noen kritiske stemmer rundt hvordan vi snakker om dyrene.

Veterinærinstituttet skriver i sin fiskehelse rapport fra 2018 om hvor viktig språkbruket er når det kommer til arbeidet med å skape gode holdninger til dyrevelferd i oppdrettsnæringen. Det

er problematisk at når oppdrettslaksen dør, avlives, rømmer eller bare blir borte blir dette omtalt som «svinn». «Svinn» gir i større grad assosiasjoner til en vare som forsvinner og det økonomiske tapet, enn det gir assosiasjoner til et individ som dør. Om fisk dør angis gjerne dødeligheten i kg eller tonn, istedenfor antall individer. Ved å snakke om fisk som individer istedenfor biomasse og en vare vi kan utnytte vil bevisstheten rundt fiskens verdi øke (Veterinærinstituttet, 2019a, s. 20).

President i Den norske veterinærforeningen, Torill Moseng påpeker også at fiskeoppdrettsnæringen står overfor utfordringer knyttet til fiskevelferd og mener en endring må begynne med ordene vi bruker om dyrene (Moseng, 2020). Hun skriver i en kronikk «*Ord former holdninger, og holdninger former praktisk politikk*» (Moseng, 2020). Hun skriver at regjeringen selv bidrar negativt til fiskevelferden ved måten de omtaler dyrene i offisielle dokumenter, der de blant annet snakker om fisk som antall tonn og ikke antall fisk (Moseng, 2020).

Mennesker diskriminerer ikke-menneskelige dyr på daglig basis ved å bruke spesiesistisk språk. Dette via ytringer som inneholder fordommer og antakelser. Ikke-menneskelige dyr refereres til som «dyr», mens vi er «mennesker». Via språket sier vi at alle dyrene som ikke er mennesker er «dyr», de er «de andre». De er alle noe annet enn menneskene, implisitt sier vi at de er noe «mindre» enn menneskene, selv om også vi egentlig er dyr. Med unntak av det vi kan definere som selskapsdyr er det også vanlig at dyrene refereres til som «den» eller «det» istedenfor «hun» eller «han», slik vi ville referert til et menneske (Beirne, 2007, s. 62-63).

Spesiesisme og sexismen henger ifølge Beirne (2007, s. 63) også sammen ved at kvinner og ikke-menneskelige dyr blir avbildet som objekter som kan kontrolleres, manipuleres og utnyttes. Når menn bruker «dyrereferanser» på kvinner (som chicks, foxes) brukes språket til å plassere kvinner og dyrene i status som mindre verdt enn mennesker (Beirne, 2007, s. 63).

Noen former for spesiesistisk språk er mer subtilt. Begrepet «fiskeri» er et eksempel på det, fordi det ikke referer til noen ontologisk virkelighet, men til forskjellige arter som blir behandlet som gjenstander og handelsvarer for mennesker (Beirne, 2007, s. 63).

Flere forsøk på å få til en endring i skillet mellom mennesker og ikke-menneskelige dyr har blitt gjort, med utgangspunkt i språket. Da med for eksempel inkluderingen av begrepet «ikke-menneskelige dyr», som blir mye brukt innenfor dyrevernsbevegelsen, samt begrepene «dyr som ikke er mennesker» (*animals other than humans*) og «dyr som ikke er menneskelige dyr» (*animals other than human animals*) (Beirne, 2007, s. 63,64). Selv om disse begrepene

er utviklet som et ledd i å fjerne det dikotomiske skille mellom dyrene og menneskene slipper ikke begrepene helt unna som ikke-spesiesistiske de heller. For å ta begrepet «ikke menneskelige dyr» referer det til at dyr mangler noen kvaliteter som menneskene har (Beirne, 2007, s. 64).

Samfunnets rutinemessige drap av dyr og slakteriene fremstår i dagliglivet som relativt usynlig (Beirne, O'donnell & Janssen, 2018, s. 14). Samtidig blir ikke ikke-menneskelige dyr sett på som dyr som kan bli «drept» i samme grad som mennesker (Beirne et al., 2018, s. 23). Vi snakker ikke om det som skjer på slakteriene som «massedrap». Arbeidere på slakteriene snakker ofte om dyrene de dreper som det de skal bli, og det det de er. For eksempel blir storfe referert til som biff (Joy, 2010, s. 118). En slik måte å snakke om dyr skaper en avstand og en objektivisering av dyrene. Ved å ta mer avstand til dyrene igjennom språk vil det også være enklere å ta avstand til dyret du spiser på en restaurant. En norsk undersøkelse viser at en av seks forbrukere mister appetitten hvis de tenker på at kjøttet de spiser en gang var levende (R. Sollund, 2008, s. 120)

I denne oppgaven har jeg et mål om å skrive på en slik måte at dyrenes iboende verdi ikke underkommuniseres. Blant annet blir ordet «død» brukt isteden for «svinn». Samtidig gjør samfunnet vi lever i, som er svært antroposentrisk det vanskelig å fullstendig unngå ord som kan oppfattes spesiesistisk.

3. Kritisk diskursanalyse som teori og metode

Diskursanalyse kan brukes i forskning på alle slags områder. Det er allikevel avgjørende at diskursanalyse ikke brukes som en analysemetode uten å ha med det teoretiske og metodiske grunnlaget (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 12). I dette kapittelet vil jeg derfor skissere opp det teoretiske og metodiske grunnlaget som skaper rammeverket for min analyse.

Jeg vil skissere opp metodologiske utfordringer, samt avslutte med en gjennomgang av den praktiske gjennomføringen av analysen.

Terminologien innen kritisk diskursanalyse spesielt hos Fairclough (som er rammeverket denne oppgaven baseres på) har endret seg over tid. I denne oppgaven vil jeg holde meg til de nyeste begrepene.

3.1 Innledning

Språket tilfører mening til den materielle verden rundt oss. Diskurs som analytisk begrep har som formål å fange opp måten meningsdannelse finner sted – gjennom språket og i lys av kollektive (og formbare) virkelighetsforståelser. Ved å analysere diskurs kan vi vise hvorfor vi tar et fenomen eller en hel samfunnskonstruksjon som en selvfølge, og hvorfor akkurat denne representasjonen av virkeligheten er den regjerende (Dunn & Neumann, 2016, s. 2). Diskursanalysen har altså fokuset på hvordan kollektive forestillinger skapes, speiles og opprettholdes igjennom språket (Bratberg, 2017, s. 36).

«Diskurser er ikke bare en avspeiling av verden slik den er – eller slik verden er tatt for å være – diskurser er også forestillinger som representerer mulige verdener som er forskjellige fra den faktiske verden» (Skrede, 2017, s. 35).

En diskurs er ikke en lukket enhet. Diskursen formes konstant i kontakt med andre diskurser. De ulike diskursene inngår i en kamp om hegemoni hvor hver diskurs representerer en måte å forstå den sosiale virkeligheten på (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 15).

Diskurser kommer altså til uttrykk i språket, og det er også gjennom språket at de slipes mot hverandre. Fairclough skriver i sin bok *Analysing discourse* at tekster har sosiale, politiske, kognitive, moralske og materielle konsekvenser og effekter. Hvordan språket understøtter en bestående samfunnsorden ser Fairclough på som avgjørende for kritisk analytisk forskning. En slik innfallsvinkel innebærer å identifisere samfunnsforhold som er diskutabile og søke å

forstå språkets rolle i å legitimere (eller utfordre) dem (Fairclough, 2003, s. 14). Igjennom diskursanalyse kan vi ifølge Mathisen; «...avdekke og analysere de kognitive og normative rammer som ligger under og gir retning til politikken på et bestemt politikkområde» (Mathisen, 1997, s. 18). Ved å kartlegge den offentlige diskursen i norske avviser angående oppdrettsfisk vil det da være mulig å si noe om hva slags representasjoner av næringen som er med på å forme virkelighetsforståelsen og med det også kan påvirke hva slags politikk som utformes. Videre vil det da kunne sies noe om hvordan måten vi snakker om fisk påvirker fisken på individnivå.

3.2 Kritisk diskursanalyse som teori

3.2.1 Vitenskapsteoretisk utgangspunkt

Diskursanalysen støtter seg på strukturalistisk og poststrukturalistisk språkfilosofi som er opptatt av at menneskenes adgang til virkeligheten er gjennom språket. Ved språk skaper vi representasjoner av virkeligheten. Representasjonene er ikke bare avspeilinger av den eksisterende virkeligheten de bidrar også i prosessen av å skape virkeligheten (Ryghaug, 2002, s. 315,316).

Igjennom kritisk diskursanalyse er det et mål om å være kritisk, igjennom å empirisk undersøke forholdet mellom diskurs, sosiale- og kulturelle utviklinger. Det finnes flere ulike retninger som produserer ulike teorier og metoder for å nå dette målet innenfor en samlebetegnelse av det vi kan kalle kritisk diskursanalyse. Innenfor denne samlebetegnelsen kan det trekkes frem noen fellestrekk; Forskningen skal være kritisk, og språk analyseres empirisk i den sosiale sammenhengen. Sosiale og kulturelle prosesser og strukturer har en delvis lingvistisk-diskursiv karakter, altså at diskurser bidrar til å konstituere en samfunnsorden, samtidig som denne virker tilbake på både den konkrete tekstproduksjonen og diskurs som tolkningsramme for tekster. Diskurser anses for å ha en ideologisk funksjon, i den forstand at de speiler en dominerende gruppes interesser og marginaliserer andre alternative perspektiver (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 72-76).

Fairclough selv definerer sin tilnærming til tekst som «kritisk samfunnsforskning» (Fairclough, 2003, s. 15). Han arbeider innenfor den konstruktivistiske tradisjonen, men aksepterer ikke at den sosiale virkeligheten kan reduseres til diskurs, og heller ikke alt er

relativt og kontingent (Skrede, 2017, s. 79). Det er altså en tanke om at det er elementer av virkeligheten som ligger fast og ikke kan reduseres til kun menneskenes tolkning av virkeligheten. Fairclough holder i motsetning til Laclau og Mouffe fast i at diskurs kun er ett blant flere aspekter av virkeligheten (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 15). Et mål med kritisk samfunnsforskning er en økt forståelse av hvordan samfunnet produserer både fordelaktige og ufordelaktige resultater, og hvordan de ufordelaktige resultatene kan reduseres eller elimineres (Fairclough, 2003, s. 202,203).

Vitenskapsteoretisk har diskursanalyse en forankring i sosialkonstruktivismen som fungerer som en fellesbetegnelse for flere teorier om samfunn og kultur (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 13). Sosialkonstruktivisme er ikke nødvendigvis orientert mot språkets betydning som sådan. Allikevel er det et vesentlig premiss at ideer og begreper er viktig i konstruksjonen av vår virkelighetsforståelse, og språkanalyse blir med det også sentralt innenfor denne tradisjonen. Innenfor den sosialkonstruktivistiske tradisjonen er det et fokus på at det ikke finnes en objektiv tilgang til samfunnsmessige forhold (Skrede, 2017, s. 76,77).

Kunnskap om samfunnet kan ikke innenfor sosialkonstruktivismen sees som en umiddelbar objektiv sannhet. Vår kunnskap og verdensbilde er ikke speilbilder av virkeligheten, men et produkt av måter vi kategoriserer verden på og er påvirket av kultur og historie. Igjennom menneskenes måter å forstå verden på skapes og opprettholdes sosiale prosesser.

Menneskenes forståelse av verden fører til ulike former for handlinger og ulik forståelse av verden har dermed sosiale konsekvenser (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 13,14).

Alle diskurser er sosialt konstruert og er relative til de situasjoner som menneskene befinner seg i. Dette betyr derimot ikke at alle diskurser er like gode eller fornuftige (Skrede, 2017, s. 81).

Igjennom denne oppgavens analyse vil det være viktig å huske på at diskursene som identifiseres er produkter av aktørers forståelse og syn på virkeligheten og ikke et korrekt bilde av slik virkeligheten nødvendigvis faktisk er. Slik Bratberg skriver manifesteres virkelighetsforståelsen igjennom praksis (Bratberg, 2017, s. 39). Altså vil den virkelighetsforståelsen som finnes og artikuleres i media angående fiskeoppdrett ha konsekvenser for oppdrettsfiskens situasjon. Denne virkelighetsforståelsen kan handle om både hva slags kunnskap aktørene har så vel som hva slags verdier aktørene tillegger næringen.

3.2.2 Teoretiske føringer for analysen

Igjennom en kombinasjon av analytiske verktøy fra lingvistikken og teoretiske perspektiver hentet fra samfunnsvitenskapene forsøkes det via kritisk diskursanalyse å avdekke hvordan språk i tillegg til å være ideologisk er med på å opprettholde maktforhold i samfunnet (Skrede, 2017, s. 11). Det er et mål å identifisere hvilke sosiale krefter som har den største muligheten til å skape endring og hvorfor. Det er ikke et mål at kritisk diskursanalyse skal være en avkoplet, uengasjert og objektiv øvelse. Kritisk diskursanalyse skal være kritisk engasjert i ulike samfunnsspørsmål (Skrede, 2017, s. 83). Denne oppgaven engasjerer seg kritisk i debatten om fiskeoppdrett og fiskens individuelle situasjon.

Diskurs står i Faircloughs retning i et dialektisk forhold til andre sosiale dimensjoner. Diskurs reproducerer og forandrer kunnskap, identitet og sosiale relasjoner samtidig som diskursen formes av andre sosiale praksiser og sosiale strukturer. (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 77).

Fairclough sin tilnærming er tekstorientert og sammenkobler tre tradisjoner; (1) En detaljert tekstanalyse innenfor den lingvistiske disiplinen, (2) makrososiologisk analyse av sosial struktur og (3) en fortolkende tradisjon på mikronivå fra sosiologien (hverdagen er noe menneskene skaper igjennom felles bruk av regler og prosedyrer). Det er vesentlig for Fairclough at tekstanalyse alene ikke er nok i diskursanalyse, da et mål er å kartlegge forbindelsene mellom tekstene og samfunnsmessige og kulturelle prosesser og strukturer. Tverrfaglighet her er vesentlig (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 78). Denne oppgaven trekker på ulike fagretninger innen samfunnsvitenskapen og filosofiske perspektiver, og har med det en nyttig tverrfaglighet i møte med oppgavens problemstilling. Selv om dette er en statsvitenskapelig oppgave ville det ikke vært naturlig å møte oppgaven med hjelp av kun statsvitenskapelig faglitteratur. Å bruke dyrerettighetsteori fra den kriminologiske fagretningen løfter med det oppgavens kvalitet. Med et mål om å kartlegge samfunnsmessige og kulturelle prosesser og strukturer er det vesentlig å se samfunnet fra ulike retninger og være åpen for å benytte seg av kunnskap fra de fagretningene som gir det mest relevante og interessante perspektivet.

I den grad tekster bidrar til å konstituere, produsere og transformere sosiale maktrelasjoner hevder Fairclough at tekster er ideologiske. Med makt refereres det også til de usynlige maktstrukturene, ikke bare den tydelige åpenbart undertrykkende makten. Makten er først og fremst lokalisert i det usagte og implisitte. Dette henger sammen med sosiologen Steven Lukes' forståelse av hva makt er (Skrede, 2017, s. 27,28). Steven Lukes' tredimensjonale syn

på makt defineres slik; «*A kan utøve makt over B ved å få ham til å gjøre ting han ellers ikke ville ha gjort, men A kan også utøve makt igjennom å påvirke, forme og bestemme Bs ønsker. Den mest effektive formen for makt er å få andre til ønske det samme som deg selv – og det kan gjøres gjennom å kontrollere deres tanker og begjær*» (Lukes, sitert i Skrede, 2017, s. 29). Igjennom en kritisk diskursanalyse vil det være mulig å kartlegge hva slags maktrelasjoner som ligger tydelig eller implisitt i diskursene om fiskeoppdrett. Slike maktrelasjoner vil igjen naturlig kunne påvirke fisken på individnivå. I det tredimensjonale synet på makt ligger det en mulighet til å analysere hvordan noen ideer fremstår som det beste eller det eneste alternativet som finnes (Skrede, 2017, s. 29). Hvilke ideer om fiskeoppdrett som oppfattes som best eller eneste mulige, vil kunne ha sterk påvirkning på fiskens situasjon.

Forskerens rolle i diskursanalyse er ikke å komme bak diskursene for å kartlegge hva mennesker egentlig mener eller hvordan verden egentlig er. Dette fordi utgangspunktet for analysen er at man aldri kan se virkeligheten utenom diskursene. Derfor er det diskursene selv som er gjenstand for analysen. Igjennom analysen arbeider forskeren med det som blir sagt eller skrevet for å undersøke hvilke mønstre som finnes, og hvilke sosiale konsekvenser som kommer av de ulike fremstillingene av virkeligheten (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 31)

3.3 Kritisk diskursanalyse som metode

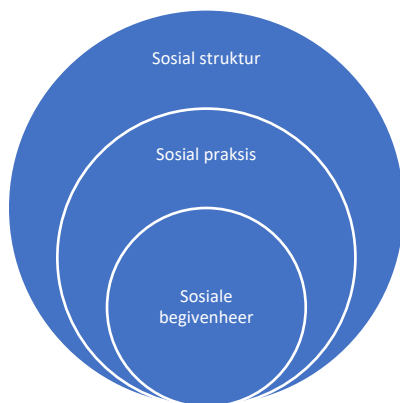
I denne delen av kapittelet vil jeg forklare Faircloughs tredimensjonale modell, definere relevante begreper og knytte metoden opp mot oppgavens tema og problemstilling.

3.3.1 Tretrinnsmodellen

Ved analyse av diskurs skal det ifølge Fairclough fokuseres på to dimensjoner; den kommunikative begivenheten og diskursorden. Den kommunikative begivenheten er en form for språkbruk som skal analyseres. I denne analysen vil de utvalgte avisartikler, kronikker og debattinnlegg fungere som kommunikativ begivenhet for analysen. Diskursorden er summen av diskurstyper som brukes innenfor en sosial institusjon eller domene, bestående av diskurser og sjanger. En sjanger er en type språkbruk som er forbundet med og konstituerer deler av en sosial praksis, intervju sjanger, eller nyhetssjanger er eksempler. En diskursorden kan for eksempel være en avis eller mediens diskursorden (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 79,80). I denne analysen er de kommunikative begivenhetene de utvalgte avisartiklene. Sjangrene i

diskursorden er kronikker, debattinnlegg, kommentarer, intervjuer og nyhetsartikler. De kommunikative begivenhetene blir analysert for å kunne identifisere de ulike diskursene.

Fairclough har over flere år justert sin tilnærming til kritisk diskursanalyse. Det som nå er den gjeldende modellen er den som presenteres i Faircloughs *Analysing discourse* (2003) (Skrede, 2017, s. 32). Det er denne modellen denne masteroppgaven vil ta utgangspunkt i. Modellen har tre nivåer. Det innerste nivået er det tekstuelle nivået og kalles *sosiale begivenheter*. Tekster er en viktig del av nivået sosiale begivenheter, men nivået kan ikke reduseres til kun tekster. Det ytterste nivået i modellen er den sosiokulturelle konteksten diskursene dialektisk er relatert til og kalles *sosial struktur*. Sosial struktur handler om samfunnsmessige maktforhold og kan være økonomiske strukturer, byråkrati og lignende. Sosiale begivenheter og sosial struktur er mediert av det midterste nivået i modellen *sosial praksis* og kan sees på som en måte å kontrollere seleksjonen av strukturelle muligheter (Skrede, 2017, s. 32-33). Innenfor sosial praksis figurerer diskurs hovedsakelig på tre måter; sjanger (måter å kommunisere på), diskurs (måter å representere på) og stiler (semiotiske måter å være på) (Fairclough, 2003, s. 26). Det er viktig å huske på at all praksis er sosial. I det ligger det at språklig praksis ikke er noe som kan eksistere uten at det en aktør involvert (Skrede, 2017, s. 34).

Figur 1: Illustrasjon av tretrinnsmodellen

Alle former for språk er kommunikative begivenheter, og figurerer i de tre dimensjonene; sosiale begivenheter, sosial praksis og sosial struktur. Teksten er en del av en diskursorden og den sosiale praksis. Som igjen er en del av den bredere sosiale struktur (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 80). En diskurs er med det delaktig i å dreie samfunnet i ulike retninger (Skrede, 2017, s. 35).

Det er mulig å skille mellom analyser av de ytre relasjonene til teksten og de indre relasjonene til teksten (Fairclough, 2003, s. 36). I denne analysen vil ikke de indre relasjonene i teksten være like relevant, allikevel er det viktig å ha det i bakhodet igjennom analysen. Da oppgaven er samfunnsvitenskapelig vil de ytre relasjonene i teksten være de mest vesentlige. De indre relasjonene i teksten kan være både syntagmatiske og paradigmatiske forhold. Syntagmatiske forhold er relasjoner mellom elementer som er faktisk til stede i teksten. Paradigmatiske forhold handler om relasjonen mellom forhold i teksten som faktisk er til stede og forhold som kunne ha vært til stede. Det vil finnes elementer, for eksempel spesifikke grammatiske strukturer som kunne vært inkludert i teksten, men ikke er det (Fairclough, 2003, s. 37)

Med ytre relasjoner menes det relasjoner til andre elementer av sosiale begivenheter. Her er hvordan teksten figurerer i handling og sosiale relasjoner, identifisering av person og representasjon av verden. En annen dimensjon av analysen av ytre relasjoner er spørsmålet om intertekstualitet, tekstens relasjon til andre tekster (Fairclough, 2003, s. 36). I analysen vil det blant annet være viktig å huske på at debattinnlegg og kronikker kan ha form som svar på andre kommunikative begivenheter.

I en tekst vil det alltid ligge antakelser og selvfølgeligheter (Fairclough, 2003, s. 40). Eller slik Fairclough skriver; «*What is «said» in a text is “said” against a background of what is “unsaid”, but taken as given*» (Fairclough, 2003, s. 40). På samme måte som intertekstualitet, knytter antakelser tekster sammen (Fairclough, 2003, s. 40).

Det er flere antakelser og selvfølgelighet å spore i tekstene som analyseres i denne oppgaven. En antakelse som tar mye plass i analysens tekster er antakelsen om at det er naturlig og riktig å bruke dyr for menneskenes egne interesser.

3.4 Metodologiske utfordringer

Det kan av og til fremkomme negative holdninger knyttet til bruk av tekster og dokumenter som empiri. Mange vil hevde at intervjuer, levende kilder, har en større sannhetsverdi enn dokumenter. I denne sammenhengen er det viktig å huske på at alle metoder har negative sider. Eksempelvis vil forskeren i en intervjusituasjon påvirke intervjuobjektet, og intervjuobjektets svar på spørsmålene (Skrede, 2017, s. 156).

Det kan være vanskelig å undersøke diskurser som du som forsker er tett på. Det er her viktig å ha fokus på at egne meninger og vurderinger om tema ikke overskygger analysen. Som

forsker er du ofte selv en del av den kulturen du forsker på, dette fører til at du deler mye av selvfølgelighetene som ligger i materialet. Igjennom analysen er det selvfølgelighetene du ønsker å avdekke i det at du er interessert i hvordan noen utsagn blir sett på som sanne og andre ikke. Derfor bør forskeren ha et mål om å fremmedgjøre seg mest mulig fra materialet, ved å forestille seg at meningsuniverset er fremmed (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 32). Det er allikevel viktig å huske at alle som er engasjert i kritisk diskursanalyse er påvirket av både sosiale, økonomiske og politiske forhold samt annen forskning. Det er ikke mulig å nå en helt verdifri posisjon og ytre seg fra den (Skrede, 2017, s. 160). Stephan Toulmin er blant de som mener at verdier ikke nødvendigvis er negativt for forskningen. Han mener at man i utviklingen av god samfunnsforskning ikke bør være opptatt av kun verdifri fakta, men også menneskelige verdier og praksiser (Skrede, 2017, s. 89). Som forsker er det viktig at jeg er bevisst på mitt eget utgangspunkt som svært opptatt av dyrevelferd i møte med oppgaven og forskningens empiri. Ved å være opptatt at av at dyr skal behandles bra og med et personlig ønske om radikale endringer i bruk av dyr i matproduksjonen vil jeg være en tydelig del av et diskursivt felt. Det er viktig at min egen forforståelse ikke overskygger oppgavens funn. For å få til det må jeg hele tiden være bevisst på mine egne antakelser og oppfatninger, og være åpen om funn som går imot min forestilling.

I følge Fairclough er det ingen former for analyse av tekst som er helt objektive, hvis vi med objektiv mener at analysen skal beskrive akkurat det som finnes i teksten uten å i noen grad være partisk. Vår mulighet til å forstå hva som faktisk er der er uunngåelig begrenset (Fairclough, 2003, s. 14,15). Spørsmålet om i hvilken grad beskrivelsene av funnene samsvarer med den sosiale virkeligheten er et spørsmål om validitet (Skrede, 2017, s. 156). Det er sjelden at diskursanalyse gir grunnlag for en klar operasjonalisering og et entydig kausalforhold. Dette gjør det problematisk å vise til både begrepsvaliditet, indre validitet og ytre validitet. Denne oppgaven vil derfor støtte seg på en bredere forståelse av begrepet validitet, som Bratberg definerer som «*forskningens gyldighet i bred forstand*» (Bratberg, 2017, s. 62,63). For å få til dette er det viktig at hva som ligger til grunn for en bestemt tolkning kommer tydelig frem for leseren, sammen med hvilke implikasjoner som følger av tolkningen. For at analysen skal kunne kategoriseres som holdbar skal det gjøres tydelig hvilke dokumenter som undersøkes og hvilke analytiske verktøy som brukes. Det er viktig at leserne blir invitert inn i hvordan teksten er lest og analysert i så stor grad det lar seg gjøre (Bratberg, 2017, s. 63). I denne oppgaven er fremgangsmåten for analysen tydelig presentert i delkapittel 3.5. Videre er det laget et nummereringssystem for tekstene som er gjenstand for

analyse, slik at det skal være enkelt å finne tilbake til teksten det siteres fra. Det analyserte materiale er også lagt ved som vedlegg til analysen, slik at det er mulig å lese hele tekstene. I seg selv er også det at utdrag fra tekstene presenteres med en «åpen» analyse med på å invitere leseren inn i hvordan analysen er gjennomført.

Diskursanalyse, på samme måte som andre former for kvalitative analysemetoder innebærer også utfordringer når det kommer til forskningens reliabilitet (etterprøvbarhet) (Bratberg, 2017, s. 63). Det handler om hvorvidt de samme resultatene hadde kommet frem om studiene hadde blitt utført eller gjentatt av andre (Skrede, 2017, s. 158). Problemene er knyttet til hvordan tolkningene av tekstmaterialet er utført, men også i noen tilfeller hvilke tekster som er valgt ut som empirisk materiale. Dette fordi hva slags kriterium forskeren skal støtte seg på i valg av tekster til den empiriske analysen kan være et utfordrende spørsmål da det ofte er ekstremt mye materiale som potensielt kan bli brukt (Bratberg, 2017, s. 63,64). I denne analysen vil det være mange mulige alternativer for valg av avgrensning av tekstuniverset og valg av tekster for dybdeanalyse. I min rolle som forsker vil det være stort spillerom for mine valg og vurderinger av hva som er relevant analysemateriale. Jeg blir på den måten en stor del av forskningsopplegget. Det er allikevel viktig å huske at studier som involverer mennesker som aktører aldri kan reproduseres eksakt. Dette gjelder da uansett hvilken type metode eller design som er brukt. Dette fordi sosiale fenomener endrer seg over tid, og sosiokulturelle endringer går raskere enn biologiske endringer (Skrede, 2017, s. 159). I følge Skrede kan kritisk diskursanalyse sies å være presis og etterprøvbar i det at det kommer tydelig frem hvilke begreper og verktøy som er brukt i analysen (Skrede, 2017, s. 160). I denne oppgaven har det blitt lagt tydelig frem hvilke vitenskapsteoretiske perspektiver som blir lagt til grunn og hvilke føringer det har for analysen. Samt at Fairclough sin tretrinnsmodell har blitt forklart. Fremgangsmåten for identifisering og karakterisering av diskurser blir beskrevet. Alt dette for å gjøre det tydelig hvilke begreper og verktøy analysen bygger på, noe som vil øke analysens kvalitet i form av etterprøvbarhet. At hele tekstuniverset er tilgjengelig på Atekst vil også være med på å øke oppgavens grad av etterprøvbarhet.

Denne masteroppgavens analyse bruker mediedata som empiri, nærmere bestemt kronikker, debattinnlegg, kommentarer, intervjuer og nyhetsartikler. Dette fører også til egne validitetsutfordringer. Når vi leser en avisartikkel basert på et intervju, er det å forvente at resultatet avviker i en viss grad fra det intervjuobjektet så i situasjonen, dette selv om avisen operer med sitatsjekk. Valg av overskrift, hvilke setninger som utheves, hvordan saken presenteres, hvilke illustrasjoner og bilder som brukes er alle punkter som er med på å forme

hvordan teksten som helhet tolkes (Skrede, 2017, s. 157). Det er viktig å ha dette i bakhodet når analysen gjennomføres. I en avisartikkel basert på et intervju bør forskeren spørre seg; *«gjenspeiler det som forekommer i intervjuene, informantenes syn også utenfor intervjusituasjonen, eller er det som forekommer, delvis et resultat av intervjusituasjonen i seg selv?»* (Skrede, 2017, s. 156)

Når det kommer til leserinnlegg er det viktig å huske på at det kommer inn svært mange leserinnlegg til en avis og de som publiseres kun er et utvalg av veldig mange tekster. Mange aviser favoriserer innlegg skrevet av kjente personer eller sterke historier med anonyme forfattere. Hva som trykkes vurderes også ut i fra nyhetsverdien, kommersielle hensyn osv. Dette gjelder både leserinnlegg og andre typer saker. Alt dette kan være med å gjøre at utvalgene som analyseres ikke nødvendigvis er en så gyldige eller representative representasjoner av virkeligheten som det ser ut som (Skrede, 2017, s. 157). Aviser har også ofte en overordnet profil knyttet til avisens interesser, noe som naturlig vil ha mye å si for hva som ender opp med faktisk å bli publisert og hvordan det vinkles.

3.5 Kritisk diskursanalyse i praksis – fremgangsmåten

Denne oppgaven har som mål å undersøke hvordan vi i det offentlige ordskifte snakker om fisken i fiskeoppdrett og hvilke implikasjoner dette har for fisken. Det første som vil gjøres i analysen er å identifisere de ulike diskursene som finnes på feltet, og hvordan de henger sammen. Ved gjennomføringen av dette steget i analysen vil jeg basere meg på de seks analytiske stegene Jevne (2013, s. 40-41) har utarbeidet for sin kritiske diskursanalyse basert på Faircloughs (2003, s. 129-133) sin presenterte fremgangsmåte for identifisering og karakterisering av diskurs.

Steg 1: Identifisere hva som er hovedtema i teksten.

Hvilke hovedtemaer blir presentert i teksten?

Steg 2: Identifiser perspektivet og vinkelen.

Igjennom ulike diskurser blir verden presentert på ulike måter. Hvilken type argumentasjon som blir brukt er her vesentlig.

Steg 3: Hvordan er semantikken i teksten?

Innenfor ulike diskurser kan ordene brukes på ulike måter. Hvordan brukes de ulike ordene for å fremme perspektivet eller vinklingen som finnes i teksten?

Steg 4: Hvilken kontekst står teksten i?

Å forstå sammenhengen teksten står i er vesentlig for å forstå hvordan og hvorfor den gjeldende argumentasjonen har oppstått.

Steg 5: Avdekke tekstens intertekstualitet og interdiskursivitet.

Hvordan kommuniserer teksten med andre tekster? Identifiseringen av intertekstualitet handler om i hvilken grad elementer av andre tekster er til stede i teksten. Interdiskursivitet handler om å finne tilstedeværelsen av stiler og sjangre og hvordan disse anvendes.

Steg 6: Tekstens modalitet

Hvordan uttrykker aktørene seg og hvordan er deres ordvalg. Dette for å si noe om aktørens grad av affinitet og autoritet.

Disse seks stegene vil gi et løft ved at analysen av tekstene blir gjennomført på en systematisk og godt planlagt måte. I tillegg til disse stegene vil jeg stille noen mer direkte spørsmål knyttet til teksten:

a) Antakelser

Hva slags antakelser gjøres i teksten? Kan noen av disse antakelsene sies å ha ideologisk preg (Fairclough, 2003, s. 192)?

b) Uttalelsens fokus

Spiller uttalelsene i teksten på fakta, predikeringer, hypoteser eller evalueringer? Stilles det spørsmål ved noe, fortelles det noe, kreves det noe eller tilbys noe (Fairclough, 2003, s. 193)?

c) Teoretisk rettferdighetsperspektiv

I hvilken grad kan elementer av miljørettferdighet, økologisk rettferdighet eller artsrettferdighet identifiseres i teksten?

Via dette rammeverket for fremgangsmåte legges det mindre vekt på lingvistikken enn det Fairclough presenterer. Dette er et naturlig valg da dette er en statsvitenskapelig oppgave, og grammatikk og setningsoppbygging ikke vil være like relevant. Faircloughs rammeverk er allikevel et naturlig valg for analysen da det er flere elementer fra hans analyseverktøy som er formålstjenlig for å kunne kaste lys på oppgavens problemstilling.

Ved hjelp av de seks analytiske stegene og de tre mer direkte spørsmålene vil denne fremgangsmåten kunne identifisere og kategorisere diskurser på området, noe som vil gi grunnlaget for diskusjonen om diskursenes påvirkning på den bredere sosiale strukturen. De seks stegene gjør det tydeligere hva som gjøres i selve undersøkelsen og hva som ligger bak identifiseringen. Allikevel er det viktig å påpeke at de ulike stegene ikke vil komme like tydelig og strategisk til syne i analysen, dette på grunn av oppgavens omfang. Jeg (som forsker), vil allikevel forholde meg strategisk til de seks stegene under identifisering og analyse av de ulike diskursene.

4. Empirisk analyse

4.1 Innledning

Etter en strategisk utvelgelsesprosess vil et utvalg tekster i dette kapitlet bli gjenstand for en kritisk diskursanalyse etter Faircloughs modell for identifisering av diskurser, slik som forklart i delkapittel 3.6. Dette kapitlet vil analysere de to innerste nivåene i den tredimensjonale modellen, sosiale begivenheter og sosial praksis. Kapittel fire inneholder altså den tekstorienterte analysen. Det ytterste nivået, sosial struktur, analyseres i kapittel fem.

4.2 Tekstarkiv

4.2.1 Empirisk materiale

Som forklart i forrige kapittel manifesteres de kollektive ideene i diskurser som igjen gir retning for den bredere sosiale strukturen. Målet for denne oppgaven blir da å identifisere de diskursene som begrunner og gir en retning til politikken rundt oppdrettsnæringen og på den måten påvirker de individuelle fiskene som lever der og deres velferd og rettigheter.

Da det er nærliggende å anta at den meningsbrytningen som finnes i mediene gjenspeiles i både den politiske meningsbrytningen og den mer dagligdagse meningsbrytningen vil mediedata være et godt utgangspunkt for oppgavens analyse.

4.2.1.1 Mediene som politisk kanal

Mediene utøver i mange sammenhenger et press mot partier, interesseorganisasjoner og institusjoner. Dette presset er med på å gjøre mediene til en viktig aktør i det store politiske spillet. Ved å være en aktør i det politiske spillet påvirker også mediene beslutningsprosessene til partiene og setter dagsorden for det politiske bildet (A. T. Jenssen & Aalberg, 2007, s. 9,10). Dette gjør det svært interessant å bruke mediedata som empirisk materiale. Tidligere var det en helt klar og tydelig sannhet for alle at talerstolen på Stortinget var den viktigste politiske arenaen. Dette er i dag i større grad en sannhet med modifikasjoner,

da mediene truer denne posisjonen og fra tidlig på 1980-tallet har de spilt en selvstendig rolle vis-à-vis de politiske partiene og institusjonene (A. T. Jenssen & Aalberg, 2007, s. 9).

I medienes arbeid er medievridding et vesentlig element. I begrepet ligger det at mediene vrir fremstillingen av et saksforhold i den retningen de ønsker. Mediernes bilde av virkeligheten kan ved hjelp av dette bli et forvrengt bilde av virkeligheten. I mange tilfeller vil mediernes vridning kun være synlig for de som har kjennskap til saken fra før av (A. T. Jenssen & Aalberg, 2007, s. 103).

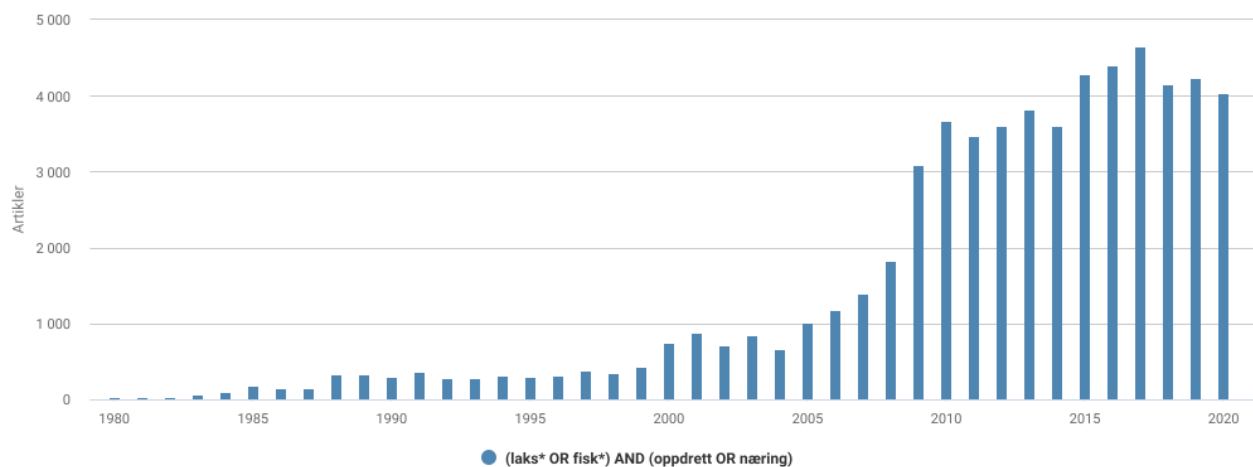
Mediene i et samfunn har en sterk påvirkning på samtalene vanlige mennesker har, og med det påvirkes hvilke saker som blir sett på som de viktigste. Igjennom massemediene forsterkes holdninger som allerede finnes i befolkningen, og nye holdninger skapes. Mediene påvirker også den politiske dagsorden, dette fordi de har påvirkning på hvilke saker som får oppmerksomhet og hva som blir gjort noe med (Syvertsen, 2008). Mediene både speiler og former, og fungerer som et bindeledd mellom politikere og det hverdagslige ordskifte. Derfor er mediedata valgt som empirisk materiale for denne oppgavens diskursanalyse.

4.2.2 Tekstarkivet

Denne masteroppgavens analyse er basert på seks norske papiraviser. I analysen vil det være vesentlig å være bevisst på hvordan sjanger spiller inn (Fairclough, 2003, s. 66).

Datamaterialet er preget av debattinnlegg, intervjuer og nyhetsartikler. Det er ulike sjangre, og vil naturlig prege argumentasjonen i tekstene.

En masteroppgave legger naturlige begrensninger på analysens omfang når det kommer til tidsavgrensningen og omfang som er brukt i utvelgelsen av det empiriske materialet, derfor blir det foretatt flere avgrensninger i det empiriske materiale. Et søk på søkestråden (laks* OR fisk*) AND (oppdrett OR næring) i alle norske papiraviser, samt tidsskrifter og magasiner i papirform gir 60 956 treff i tekstdatabasen A-tekst i perioden 1 januar 1980 til 31. desember 2020. «Figur 2» viser utviklingen i antall treff i et søylediagram, hvor det kommer tydelig frem at det er en økning over tid, i antall treff. Ifølge Statistisk Sentralbyrå har det også vært en gradvis økning i solgt mengde og forhåndsverdi av laks. Når det kommer til ørretproduksjonen har det også være en øking over tid, dog ikke like stor som når det kommer til laksen (Statistisk Sentralbyrå, 2020). Det er altså slik at økningen i omtale i avisene kan sees i sammenheng med økning i salg og økonomisk gevinst.

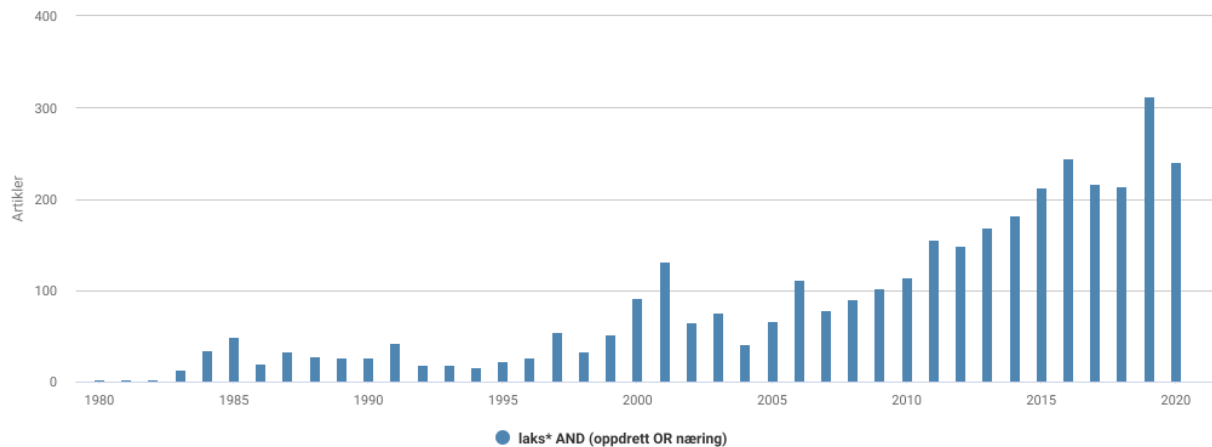

Figur 2: Trekk på søkestråden (laks* OR fisk*) AND (oppdrett OR næring) over tid

Som en avgrensning blir det i dette prosjektet valgt ut seks aviser; Aftenposten, Nationen, Klassekampen, Dagbladet, Finansavisen og Harstad Tidende. Avisene er valgt på bakgrunn av at det er riks- og regionsaviser samt at Harstad Tidende er inkludert på bakgrunn av å være en lokalavis med høy dekning på feltet. Aftenposten er en mye lest riksdekkende dagsavis, Nationen er en dagsavis med et tydelig nærings- og distriksfokus, Klassekampen er en riksdekkende dagsavis med et tydelig venstresideperspektiv, Dagbladet er en tabloid dagsavis med landsdekkende dekning, Finansavisen er en riksdekkende dagsavis med fokus på nyheter fra næringslivet og Harstad Tidende er en stor lokalavis fra et område med mye fiskeoppdrett.

For å gjøre omfanget av tekster håndterlig blir også søkestråden gjort mer spesifikk; laks* AND (oppdrett OR næring). Det vil med denne begrensningen svært sannsynlig være relevante artikler som blir ekskludert fra søkestråden. Allikevel er denne begrensningen nødvendig for å ha et tekstunivers det er mulig å jobbe med innenfor masteroppgavens omfang.

I perioden 1 januar 1980 og frem til 31 desember 2020 har de utvalgte avisene 3 581 treff i A-tekst med den mer spesifiserte søkestråden. I «figur 3» som illustrer disse avisenes utvikling er det tydelig at det også i disse seks avisene finnes en jevn økning i antall treff.

Figur 3: Treff på søketråden laks* AND (oppdrett OG næring) over tid

Det gjøres også avgrensninger i tid - det empiriske materialet begrenses til å ta for seg de seks avisene i tidsperioden fra 1. januar 2019 til 31. juli 2019. Akkurat denne tidsperioden er valgt på bakgrunn av et stort algeutbrudd som førte til at mange fisk i oppdrett døde våren 2019, Lerøysaken som gikk for retten innenfor denne tidsperioden og Veterinærinstituttets publisering av *Fiskehelserapporten 2018*.

I denne perioden gir avisene 177 treff med den spesifikke søketråden; laks* AND (oppdrett OR næring). Da med en fordeling på; Harstad Tidende (53), Finansavisen (38), Klassekampen (34), Nationen (22), Aftenposten (19) og Dagbladet (11).

De tekstene som ikke bidrar substansielt til debatten rundt oppdrettslaks, og på den måten ikke er relevante for analysen lukes manuelt ut av dette tekstuniverset. Tekster som blant annet omhandler fiskeoppdrett utenfor Norge og artikler som ikke omhandler fiskeoppdretter blant de som lukes ut. Tekster som inneholder utsagn fra mer relevante aktører blir valgt til fordel for tekster med mindre relevante aktører, dette i de sammenhengene der tekstene i utgangspunktet bidrar med det samme substansielt til debatten.

Gjennom denne strategiske utvalgsprosessen er det valgt ut noen tekster som skal gi grunnlag for en dybdeanalyse og på den måten belyse debatten rundt oppdrettsnæringen. Det er valgt ut 4 tekster fra Dagbladet, 6 tekster fra Klassekampen, 4 tekster fra Nationen, 2 tekster fra Aftenposten, 7 tekster fra Harstad Tidende og 8 tekster fra Finansavisen. Altså blir til sammen 31 tekster gjenstand for oppgavens dybdeanalyse. Selv om hvem som er tekstforfatter preger teksten er ikke tekstene valgt ut på grunnlag av hvem som er forfatter. Tekstene er valgt ut på bakgrunn av aktører, stemmer som kommer til orde i teksten og at teksten bidrar substansielt

til debatten. I analysen legges det til grunn at en tekst bidrar substansielt til debatten i tilfeller der det inkluderes: nye aktører, interesser eller argumenter og at teksten gir ny innsikt.

De 31 tekstene som er gjenstand for en kritisk diskursanalyse blir presentert i «tabell 1». I de tilfeller der det er flere aktører i teksten blir den eller de aktørene som er relevante for analysen nevnt i tabellen.

Tabell 1: Oppgavens tekstarkiv

Tekster undersøkt med KDA		
Tittel, sjanger, dato, tekstnummer	Aktør, posisjon	Hovedbudskap
Dagbladet		
Dagbladet 1 «Rettferdig lakseskatt» Lederspalte 26.02.2019	Sosialistisk venstreparti, Høyre, Venstre og Fremskrittspartiet.	Oppdrettsnæringen utnytter og forurensrer naturen. Næringen bør betale grunnrenteskatt.
Dagbladet 2 «Næring som ikke vil lære» Lederspalte 07.03.2019	Geir Ove Ystmark (Administrerende direktør i Sjømat Norge)	Næringene er imot grunnrenteskatt. Spalten trekker frem argumenter og hvorfor de ikke er gode nok.
Dagbladet 3 «Skammelig munnkurv» Lederspalte 21.03.2019	Aud Skrudland (Veterinær) Robert Eriksen (Tidligere statsråd (FrP))	Betydelige problemer i næringen. Politikerne lytter ikke til fagfolk.
Dagbladet 4 «Oppdrettsnæringen er en tikkende bombe» Debattinnlegg 09.04.2019	Arild Hermstad (Talsperson i MDG)	Det må stilles mer miljøkrav til næringen. Lukkede anlegg som en løsning.
Finansavisen		
Finansavisen 1 «Trippel lakserekord» Debattinnlegg 15.01.2019	Finn-Arne Egeness (Bransjeanalytiker for sjømat i Nordea)	Eksportverdien av norsk sjømat øker.
Finansavisen 2 «Tror laksefesten vil fortsette i 15 år til» Nyhetssak 24.1.2019	Elin Sandnes (Partner i konsulentfirmaet McKinsey)	Det er enklere og billigere å drive med lakseoppdrett enn annen næring.

Finansavisen 3 «Skal kjempe mot lakseskatt» Intervju 07.03.2019	André Skjelstad (Næringspolitisk talsmann i Venstre)	Det er viktig å kjempe mot grunnrenteskatt i fiskeri- og havbruksnæringen.
Finansavisen 4 «Tror laksen blir immun mot lus» Nyhetssak/Intervju 23.04.2019	Nina Santi (direktør i avlsselskapet AquaGen Forum), Roger Oddebug (Finansdirektør)	Det er mulig å avle frem en laks som er luseresistent innen 2030.
Finansavisen 5 «Laksen må spise skog» Nyhetsartikkel 26.04.2019	Torgeir Knag Fylkesnes (Nestleder i SV)	Laksens diett er et miljøproblem via importert soya i laksefor. Laksens mat bør være basert på skog, insekter og alger fra lokal industri.
Finansavisen 6 «90 prosent av oppdrettslaksen drept» Nyhetssak/intervju 25.05.2019	Åse Marie Valen Olsen (Daglig leder i Sørrollnesfisk)	Store økonomiske tap når mange laks dør av algeangrep.
Finansavisen 7 «Lusekontroll spiste opp inntjeningsvekst» Intervju 06.07.2019	Björg Mette Holmefjord Antonsen (Administrerende direktør i Bolaks)	Å holde lakselusen unna er svært dyrt, fører til lavere omsetning.
Finansavisen 8 «Laksfesten fortsetter for Glastad-familien» Nyhetssak 17.07.2019	Glastad Holdning	Store økonomiske fortjenester i næringen.
Aftenposten		
Aftenposten 1 «Det har vært en forferdelig uke» Nyhetssak/intervju 23.05.2019	Elisabeth Balteskard (Daglig leder i Northern Lights Salmon AS), Lars-Johan Naustvoll (Forsker ved Havforskningsinstituttet) og Janne Andersen (regiondirektør i Fiskeridirektoratet)	Forferdelig situasjonen med mange døde laks etter algeangrep.
Aftenposten 2 «Norge må ha kontroll over måten produksjonsfisk blir behandlet på» Debattinnlegg 17.07.2019	Roger Hofseth (CEO i Hofseth International)	Det er viktig for Norges omdømme at fisken som leveres ikke har synlige skader og sår.
Nationen		
Nationen 1 «Rognkjeks redder ikke oppdrett»	Hallgeir Langeland (Styreleder for Naturvernforbundet i Rogaland)	Den omfattende bruken av rensefisk i merdene er utnytting av rensefisken, da den lever i et miljø

Kronikk 26.01.2019	Kjetil Nilsen (Styremedlem i Naturvernforbundet i Rogaland)	som er langt fra naturlig. Å fjerne for mange rensefisk fra det naturlige miljøet er også risikabelt for økosystemet.
Nationen 2 «Må tåle milliardærer også utenfor Bygdøy» Nyhetsartikkel 07.03.2019	Geir Ove Ystmark (Administrerende direktør i Sjømat Norge)	Det er bra at det også finnes kapitalsterke miljøer utenfor Oslo.
Nationen 3 «Havbruk: Oppdrett i lukkede anlegg» Debattinnlegg 30.03.2019	Lene Odloien, Hanne Bjerkvik og Elisabeth Anethe Olsen (Toppkandidater for Rødt Narvik)	Oppdrett må drives innenfor naturen sine tålegrenser.
Nationen 4 «Smi mens grisen er varm» Kommentar 04.07.2019	Kristina Landsverk (Mattilsynet-direktør)	Hovedtema er i dokumentaren «Griseindustriens hemmeligheter», det trekkes parallell til oppdrettslaks og fiskens lidelse, som skaper mindre engasjement enn for grisene.
Harstad Tidende		
Harstad Tidende 1 «Gjelder naturmangfoldloven for oppdrettsindustrien?» Debattinnlegg 28.01.2019	Tor Mikalsen (fra Miljøpartiet De Grønne)	Ut i fra den kunnskapen vi har i dag er det ikke mulig å utelukke at oppdrett utgjør en alvorlig eller irreversibel skade på naturens mangfold.
Harstad Tidende 2 «Krav til laksenæringa» Debattinnlegg 13.04.2019	Edvin M Eriksen	Lakseoppdrett har gitt kystkommunene arbeidsplasser, men det må også innføres en skatt som gir kystkommunene inntekter. I tillegg til å ta mer ansvar for miljødeleggelsene som følger med næringen.
Harstad Tidende 3 «Lakseoppdrett og politisk samrøre» Debattinnlegg 13.04.2019	Liv Holmefjord (fiskeridirektør), Per Sandberg (tidligere fiskeriminister), Harald Tom Nesvik (nåværende fiskeriminister)	Laksenæringen har ikke trengt å følge alle de reglene andre næringer har blitt tvunget til å følge. Flere politikere har personlige interesser i oppdrettsnæringen.
Harstad Tidende 4 «Laksebransjen – megamiljøsvin og såkalt samfunnsnyttig» Debattinnlegg 25.04.2019	Jorulf Vik (medl. Norges miljøvernforbund)	Åpne merder skader miljøet. Forsking og resultater rundt miljøkonsekvenser blir i størst mulig grad hemmeligholdt når det kan være negativt for oppdrettsnæringen.
Harstad Tidende 5 «Fra oppdrett til deprimert oppdrittsfisk» Debattinnlegg	Øyvind Øverli (Fra NMBU, medl av faggruppen for dyrehelse og dyrevelferd,	Fiskene lever et meningsløst liv og virker deprimerte.

08.05.2019	doktorgrad i zoologisk utviklingsbiologi) Ole Folkedal (Havforskningsinstituttet)	Systematisk mishandling av dyrene og nedgrisning av naturen er følger av næringen.
Harstad Tidende 6 «Algeoppblomstring og laksedød. Lukkede anlegg nå» Debattinnlegg 21.05.2019	Jørn Hofsø Hjellnes (Rødt Harstad)	Anleggene må opp på land. Næringen forurenses mye. Kjemikalier og vaskemidler fra næringen fungerer som gjødsel for algene som igjen dreper fisken.
Harstad Tidende 7 «Flere ubesvarte spørsmål om oppdrettsfisk» Debattinnlegg 12.07.2019	Kåre Solheim (Rødt Harstad)	Begrepet biomasse skjuler at det er levende dyr involvert. Ulike krav til hvor mange dyr som må overleve til slakt i oppdrettsnæringen sett i forhold til andre næringer.
Klassekampen		
Klassekampen 1 «Lokk på laksen» Nyhetsartikkel/intervju 15.04.2019	Monica Nielsen (Ordfører (AP) i Alta) Roger Pedersen (Grieg Seafood)	Alta krever lukkede anlegg for å unngå utslipp av biologiske partikler. Næringen sier at det ikke er nødvendig. Ønske om at kommunene skal kunne få mer inntekter via næringen.
Klassekampen 2 «Fri laks» Nyhetsartikkel 29.05.2019	Ole Magnus Rapp	Lakseoppdrett burde vært drevet slik at laksen kunne blitt sluppet ut for å flykte i en algesituasjon. Avlen har gjort at fisken skaper problemer om den rømmer.
Klassekampen 3 «Lidelsene i merdene» Kronikk 01.07.2019	Toralf B Metveit (Tidligere distriktsveterinær)	Forholdene i næringen er en etisk utfordring. Algeoppblomstringen – resultat av menneskelig inngripen. Fiskens påkjenninger er lite kommunisert i mediene.
Klassekampen 4 «Liker både rødt og hvitt» Nyhetsartikkel/intervju 05.07.2019	Siv Dagny Aasvik (ordfører (AP) i Hadsel kommune) Nina Hanssen (Hovedtillitsvalgt i Nærings- og nytelsesmiddelarbeiderforeningen)	Oppdrettsnæringen gir mange arbeidsplasser. Stolthet over næringen som skaper god økonomi og utvikling.
Klassekampen 5 «Bruk og kast-fisken» Kronikk 12.07.2019	Anne Sverdrup-Thygeson, professor i bevaringsbiologi ved NMBU.	Lakselus som et velferdsproblem. Utnytting av rensefisken.
Klassekampen 6 «Oppdrett drep reinsefisk» Nyhetsartikkel 19.07.2019	Arne Nævra (Stortingsrepresentant (SV)) Tor Atle Mo og Trygve Poppe (Forskere)	Bruken av rensefisk bryter Dyrevelferdsloven. Det er svært mange rensefisk som dør.

4.3 Analyse

I dette delkapittelet blir debatten presentert og de tre identifiserte diskursene diskutert.

4.3.1 Presentasjon av debatten

Debatten om oppdrettsnæringen preges i hovedsak av tre konkurrerende diskurser: Diskursen om verdiskapning, diskursen om miljødeleggelse og diskursen om levekår. Mellom diskursene er det et høyt konfliktnivå, i form av at det presenteres ulike virkelighetsoppfatninger som fremstår som lite forenelige. Dette kommer frem ved at diskursene preges av en argumentasjon som «ignorerer» de andre sidene av saken.

Innenfor analysens tidsperiode er det to saker som tydelig setter et preg på debatten på feltet ved de valgte fem avisene. Detter er *algeinvasjonen våren 2019*, og *forslaget om innføring av grunnrenteskatt i oppdrettsnæringen*.

Våren 2019 førte et algeutbrudd av algen *Chrysochromulina leadbeateri* i Nord-Norge til at flere millioner oppdrettsfisk døde. Algen er en helt vanlig alge i Norge, men noen ganger forekommer den i større mengder som da kalles en oppblomstring – og fører til at fisk dør. Noen forskere mener at en slik oppblomstring er næringens egen skyld, mens andre forskere mener at et slikt utbrudd er helt naturlig (Vignæs & Alnes, 2019). I samme periode var media mye preget av en debatt om hvorvidt havbruksnæringen også bør være gjenstand for grunnrenteskatt. Næringen selv har i stor grad vært en sterk stemme mot dette, med begrunnelse i at en slik skatt vil hemme næringens utvikling (Ystmark, Lier-Hansen & Almlid, 2019).

I debatten som fulgte av algeinvasjonen er stemmer fra alle tre diskursene relativt sterkt involvert. Via debatten kommer det tydelig frem at diskursene har ulike virkelighetsoppfatninger knyttet til situasjonen. Diskursen om verdiskapning har et tydelig fokus på de store økonomiske tapene for næringen. Diskursen om miljødeleggelse har fokuset rettet mot at algeinvasjonen er et resultat at næringens forurensning. Til slutt,

diskursen om levekår er opptatt av hvor mange individer som har dødd, og at næringen setter fiskene i en helsemessig risiko slik driften er i dag.

I spørsmålet om grunnrenteskatt er det ikke stemmer fra diskursen om levekår representert i debatten i datamaterialet. Derimot er diskursen om verdiskapning svært tydelig på å kommunisere en argumentasjon mot grunnrenteskatt, argumentasjonen går på at grunnrenteskatt vil gjøre videre vekst vanskeligere. Mens diskursen om miljødeleggelse argumenterer sterkt for en innføring av grunnrenteskatt i oppdrettsnæringen, på grunn av næringens bruk av fellesskapets naturressurser.

Diskursen er altså preget av tre ulike diskurser som presenterer ulike virkelighetsoppfatninger i debatten om fiskeoppdrett. I tabellen under blir de tre diskursene presentert.

4.3.2 Presentasjon av diskursene

Tabell 2: Diskurser identifisert i seks papiraviser i Norge

Tre diskurser	Bærende element i diskursen	Argumenter og budskap
Diskursen om verdiskapning	Spørsmålet om hvem som eier verdiene	Oppdrettsnæringen har skapt store verdier. Fordi at næringen selv skaper store verdier er det også viktig at mye av verdiene blir hos næringen. Enkeltmennesker jobber hardt og skaper store verdier, derfor skal de også kunne sitte igjen med verdier. Verdiene bør ikke bli borte i grunnrenteskatt. Dette vil skape en utsikkerhet for næringen.
	Fremtidsperspektivet	Oppdrettsnæringen er positiv og viktig for Norges utvikling. Næringen skaper mange arbeidsplasser, samtidig med at den sikrer Norge store inntekter. Norge må ha en utvikling i næringen for å henge med i konkurransen. Det er et overhengende mål at Norge skal ha en lederposisjon internasjonalt når det kommer til å skape store verdier av oppdrettslaksen.

Diskursen om miljøødeleggelse	Næringens forurensning av naturen og potensiell ødeleggelse av naturmangfoldet	<p>Oppdrettsnæringen slipper ut store mengder biologisk avfall. Blant annet i form av fiskeavføring, overskuddsfôr ol.</p> <p>Lusemiddel i havet tar livet av deler av havets naturmangfold, blant annet reker og andre skalldyr.</p> <p>I tillegg er det et problem at oppdrettslaksen rømmer og blander seg med villaksen.</p> <p>Næringen benytter seg av naturressurser og burde dermed betale grunnrenteskatt på lik linje med oljenæringen.</p>
	Lukkede merder = løsningen	Lukkede merder er en god løsning på næringens miljøproblemer. Det minsker mengden biologisk avfall som næringen slipper ut i havet, i tillegg til å minske sjansen for at oppdrettslaks rømmer og blander seg med villaks.
Diskursen om levekår	Fiskene i oppdrettsnæringen har det ikke bra nok	<p>Næringen vokser for fort og har store problemer knyttet til dyrevelferden.</p> <p>Laksens lidelse virker å være underkommunisert og får med det lite oppmerksomhet.</p> <p>Det etiske ved næringen har lenge vært prioritert lavere enn økonomien, noe som gjør at fiskene lider i produksjonslivet.</p> <p>Det er også viktig for Norges omdømme at fisken behandles godt. (Her er det viktig å presisere at insentiv til å behandle fiskene godt her er svært antroposentrisk)</p> <p>Rensefisken fungerer som en «bruk og kast» fisk i næringen, hvor rensefiskens behov blir tatt enda mindre hensyn til enn laksens behov.</p>
	Ordvalg og sammenligning med andre næringer	<p>Ordvalgene som blir brukt for å beskrive elementer i oppdrettsindustrien skjuler at det er levende dyr bak, for eksempel bruk av begrepet «biomasse» for å beskrive antall fisk i merdene.</p> <p>Sammenligningen av oppdrettsnæringen med andre næringer viser tydelig at det stilles andre krav/forventninger til andre næringer.</p> <p>Språket «skjuler» problemer for oss som igjen gjør at vi i godtar praksiser i</p>

		oppdrettsnæringen som vi ikke ville godtatt om det gjaldt en annen næring.
--	--	--

4.3.3 Diskusjon

4.3.3.1 Diskursen om verdiskapning

Diskursen om verdiskapning presenterer en oppdrettsnæring som gjør mye positivt for samfunnet, dette i form av ulike økonomiske verdier. Det er store penger involvert for enkeltmenneskene som eier selskapene og driften skaper mange arbeidsplasser.

4.3.3.1.1 Hvem eier verdiene?

Innenfor diskursen om verdiskapning er det en debatt om hvor verdiene skal ligge. Dette kommer spesielt tydelig frem i argumentasjonen som er knyttet til debatten om grunnrenteskatt i havbruksnæringen. Debatten er preget av spørsmålet om hvorvidt det er greit at de som driver næringsvirksomhet sitter på så store verdier som de gjør, samtidig som felleskapet får lite av inntektene, selv om næringen er avhengig av felleskapets naturressurser for å drive.

Innenfor diskursen om verdiskapning er det sterke stemmer som er imot grunnrenteskatt. Argumentasjonen går på at verdiene skal ligge i næringen og hos de som driver. Dette for å kunne sikre at oppdrettsnæringen fortsatt skal kunne ha vekstpotensial og at det skal ligge nok penger der for å muliggjøre denne utviklingen for enkeltmenneskene som driver.

Om en mulig innføring av grunnrenteskatt har administrerende direktør i Sjømat Norge; Geir Ove Ystmark har sagt:

I stedet for helt nye skatteregimer, må vi ha heller ha en debatt om hvordan havbrukskommunene kan få mer forutsigbare inntekter, mener Ystmark. Han foreslår en ordning der fondsmidlene deles ut årlig i stedet for hvert annet år. Da blir ikke kommunenes inntekter like utsatt for svingninger i auksjonsprisene. Det er langt fra sikkert at de skyhøye lakseprisene vil vare, advarer han, og viser til at norsk sjømatnæring vil bli utfordret av landbasert oppdrett i blant annet Afrika. (Nationen 2)

Innenfor diskursen sees det også på som et vesentlig argument at det ikke er sikkert at det vil være like enkelt å tjene mye penger på lakseoppdrett i fremtiden, slik Ystmark hevder,

grunnrenteskatt vil dermed også være med å gjøre det vanskeligere. Ved å knytte argumentasjonen mot konkurranse fra blant annet Afrika trekker Ystmark på spørsmålet om internasjonal handel og konkurransedyktighet. Argumentasjonen sier at grunnrentebeskatning ikke er gunstig om det er et ønske om fortsatt konkurransedyktighet og internasjonal handel for Norge innenfor oppdrettsnæringen. Det er altså et underliggende ønske om å styrke eller opprettholde oppdrettsnæringens kapitalistiske verdi.

Næringspolitisk talsmann i Venstre, André Skjelstad har også uttalt seg om hvorfor han er imot grunnrenteskatt i oppdrettsnæringen:

Det er ingen tvil om at laksenæringen er på et all time high i dag, men vi skal ikke så langt tilbake før det ikke var slik. Vi må ikke stille oss slik at vi skyter oss selv i foten. Både Skottland og Chile er kommet opp som betydelige aktører. I tillegg er det investert stort i geografisk diversifisering, som for eksempel landbasert oppdrett i USA, Kina, Danmark og Sør-Afrika. (Finansavisen 3)

Skjelstad argumenterer altså for at det å innføre en grunnrenteskatt i laksenæringen blir å «skyte seg selv i foten», dette på grunn av den økonomiske risikoen som næringen blir satt i ved innføring av en slik skatt. Ved å bruke begrepet «skyter oss selv i foten» sies det indirekte at en innføring av grunnrenteskatt er svært dumt – på et nivå som burde være klart og tydelig for alle.

Til tider trekker argumentasjonen også mye på følelser og at det må være godtatt i større grad å tjene penger på fiskeoppdrett. Ystmark har blant annet også uttalt; «*Vi må tåle at det er noen milliardærer også utenfor Bygdøy*» (Dagbladet 2) og «*Jeg ser ikke noen objektiv grunn til at laksenæringens bruk av sjøvann skal beskattes på en annen måte enn en eiendom med utsikt*» (Dagbladet 2). Denne argumentasjonen er tydelig preget av følelser og det fremstilles som et urettferdig angrep mot oppdrettsnæringen å innføre grunnrenteskatt i næringen.

Ystmark trekker også på en form for by-land-konflikt i sitt utsagt om milliardærer også utenfor Bygdøy. Han stiller ved sin argumentasjon et underliggende spørsmål til hvorvidt det er slik at «byene» ikke støtter at det skapes så store verdier på landsbygda.

Innenfor diskursen trekkes det også frem at oppdrettsnæringen betaler nok til felleskapet allerede, som her fra Ystmark:

Sjømatnæringen bidrar allerede med mye til fellesskapet, påpeker han. I fjor ble det betalt rundt 20 milliarder kroner i skatt til stat og kommune, og dessuten fikk havbrukskommuner utbetalt 2,8 milliarder kroner fra Havbruksfondet. (Nationen 2)

Tanken om at det er en positiv ting at det ligger mye verdier i næringen og med det økonomiske muligheter for enkeltmenneskene som driver settes også lys på i diskursen via personlige intervjuer med individer involvert i norsk lakseoppdrett. Her legges det gjerne mye fokus på den personlige økonomien. Et eksempel på det er *Laksefesten fortsetter for Glastad-familien* - en artikkel viet utelukkende til å fortelle hvor mye penger Glastad-familien har tjent på laksenæringen via investeringer (Finansavisen 8). Å gå såpass personlig til verks i argumentasjonen vil kunne skape følelser hos leseren.

Totalt sett har NRS-investeringen vært et eventyr for Glastadfamilien, som har eid aksjer i selskapet siden 2006. (...) Således har Glastad-familien, gitt en aksjebeholdning som ved slutten av 2018, så langt fått en urealistisk gevinst på 139 millioner kroner. (Finansavisen 8)

Innenfor diskursen er det mye slikt personfokus, da med fokus på de som driver i oppdrettsnæringen og verdiene de skaper. Dette sees også i artikkelen *Lusekontroll spiste opp inntjeningsvekst* som handler om at reguleringer, her i form av det innførte trafikklssystemet (hvor regulering av produksjonsvekst bestemmes ut fra nivået av lakselus, med mål om en bærekraftig og forsvarlig vekst (Nærings og fiskeridepartementet, 2020)), gjør det vanskeligere for selskapene å drive. Artikkelen forteller at Bolaks har satt inn mange preventive tiltak, blant annet luselaser, elektrofilter på vanninntaket, semilukkede anlegg, luseskjørt, strømgjerder utenpå merdene og bruk av renseskjold. Selskapet driver i et område som er kvalifisert som rødt ifølge trafikklssystemet og jobber derfor hardt for å ha et lavt nivå av lus slik at de har muligheten til å kjøpe mer produksjonsvekst. Disse tiltakene koster mye, så mye av det har en stor innvirkning på selskapets årsresultat (Finansavisen 7).

I fjor økte oppdrettsselskapet Bolaks driftsinntektene med 22 prosent, likevel falt årsresultatet med 16,9 prosent. Oppdretterne fikk årsresultatet barbert fra 149,5 millioner kroner i 2017 til 124,3 millioner i fjor etter at selskapets kostnader økte fra 432,9 millioner kroner i 2017 til 607,3 millioner kroner i fjor. Adm. direktør Bjørg Mette Holmefjord Antonsen forteller at den store økningen i driftskostnader i stor grad skyldes utgifter tilknyttet bekjempelsen av lakselus. (Finansavisen 7)

Næringen (her selskapet Bolaks) kommer altså kravet om forsvarlig og bærekraftig drift i møte, men det henger med en bevissthet om at reguleringene hemmer næringens konkurransedyktighet og økonomiske vekst. Ved å legge fokuset på hvor mye reguleringene går ut over næringen fremstilles de negative konsekvensene av driften som «uheldige konsekvenser» og et eksternt problem i større grad enn som en reaksjon på et problem næringen selv har skapt. Reguleringene tas altså på alvor, men ikke fordi næringen selv ønsker å ta ansvar for problemene.

Innenfor diskursen om verdiskapning har blikket på algeangrepet våren 2019 fått et svært tydelig økonomisk perspektiv. Det legges mest vekt på hvor mye penger enkeltmenneskene har mistet i denne situasjonen. Et eksempel på det finner vi i artikkelen *90 prosent av oppdrettslaksen drept* (Finansavisen 6).

- Situasjonen er enormt tøff. Men heldigvis har vi «algenhumor», det kommer godt med, sier Ase Marie Valen Olsen, daglig leder i Sørrollnesfisk til Finansavisen. (...) – Det er stygge tall. Hele vår 2018-generasjon, som skulle slaktes den siste uken i juni og frem til påsken, er alle døde. De største var 3,5 kilo. Vi kunne ikke hatt mer uflaks. Tapet er enormt i forhold til tidspunktet. (...) – Forsikringen dekker en del, men langt fra alt. Det er klart det blir enorme tap vi aldri får dekket. (Finansavisen 6).

Gjennomgående er fokuset på det menneskelige tapet, i form av tapte verdier. Det går inn på det faktumet at det er mange fisk som dør, men dette kommenteres ikke i et dyrevelferdsperspektiv eller i et perspektiv hvor det er individene som blir sett, snarere antroposentrisk om det økonomiske tapet det har påført selskapene. Ordleggingen med begrepet «algenhumor» viser også en distansering til hva det egentlig handler om. Denne ordleggingen gjenspeiler mye av det som skjer i diskursen, ved en distansering til individene i næringen. Det skapes en avstand mellom menneskene og dyrene, sammen med en dehumanisering av individene via spesiesistisk språk. Joan Dunayer skriver i sin bok *Speciesism* at «testen» for om språk er spesiesistisk er; «*If the victims were human, would you be speaking and acting as you are?* » (Dunayer, 2004, s. 73). Valen ville trolig ikke ha spøkt om «algenhumor» om ofrene hadde vært mennesker, og dermed ikke bestått denne testen. (Dette tydeliggjør det spesiesistiske ved Valen Olsen sitt språk).

4.3.3.1.2 Fremtidsperspektivet

Det er innenfor diskursen om verdiskapning også mye fokus på hvor mange arbeidsplasser næringen skaper og næringen som en suksesshistorie. Dette kommer tydelig frem i intervjuet *Liker både rødt og hvitt* i Klassekampen med Siv Dagny Aasvik (AP) og varaordfører Kurt Jensen (SP).

Sammen med varaordfører Kurt Jensen (Sp) viser hun rundt på anleggsområdet. Kommunen har investert tungt i ny fiskerihavn i Melbu, og sammen med Nordlaks investerer de nå 130 millioner på et stort industriområde på Stokmarknes som vil gi 300 nye arbeidsplasser. (Klassekampen 4)

- For oss er det viktig med et godt samarbeid mellom kommune og næringsliv. Vi ønsker flere arbeidsplasser i sjømatindustrien. Derfor er vi mot statlig

grunnrenteskatt på oppdrett, og for en skatt eller avgift som tilfaller kommunen direkte, sier hun og er klar på at kommunen skal ha forutsigbare inntekter. (Klassekampen 4)

Diskursen er preget av mye optimisme og positivitet knyttet til fremtiden og oppdrettsnæringen som en viktig brikke ved sikkerheten til lokalsamfunnet og Norges økonomiske fremtid. Det handler om entreprenørskap, arbeidsplasser og vekst i distriktene. Igjen trekkes også grunnrenteskatt frem som noe som vil påvirke denne utviklingen negativt. Denne argumentasjonen trekker også på en by-land-konflikt ved å trekke frem kommunenes sikkerhet.

Diskursen legger også mye vekt på det internasjonale perspektivet, i form av Norges plass internasjonalt som oppdrettsnasjon. Dette kan naturlig sees i sammenheng med fokuset på konkurranse innen det kapitalistiske systemet. Med blant annet en tydelig markeds konkurranse med en «grow-or-die» mentalitet (Torres, 2007, s. 5). Et eksempel finner vi i artikkelen *Trippel lakserekord* av Finn Arne Egeness som er bransjeanalytiker for sjømat i Nordea.

Eksportverdien av norsk sjømat har aldri vært høyere enn i fjor med en verdi på 99 milliarder kroner. Det var en økning på 5 prosent fra 2017. Tall fra Norges Sjømatråd viser at det totalt ble eksportert 2,7 millioner tonn sjømat til 146 forskjellige land. En rekordsvak krone mot euro, den viktigste valutaen for norsk fiskeri- og havbruksnæring, bidro både til eksportrekorden i norske kroner og en økt andel til EU. (Finansavisen 1)

Samtidig som mye av fokuset ligger på hvor fremtidsrettet næringen allerede er, så er det også et fokus på hvordan gjøre næringen enda bedre. Laksegenetikkselskapet AquaGen jobber for å skape en oppdrettslaks som er resistent mot lakselus innen 2030 (Finansavisen 4). Dette blir presentert som svært fremtidsrettet og positivt, og problematiseres ikke. Her settes menneskenes interesser svært høyt. Dette er både i lys av økologisk rettferdighet og artsrettferdighet svært uheldig. Når næringen møter et problem de selv har skapt ved å drive målrettet avl for å løse det tar ikke næringen ansvar for det problemet. Næringen tar ikke ansvar for påvirkningen de har hatt på miljøet og konsekvensene invaderingen av miljøet har hatt. Det er svært invaderende i naturens naturlige liv å drive målrettet avl på laksen for å få slutt på et slik næringskapt problem. I et artsrettferdighetsperspektiv er det spesielt problematisk at denne avlen ikke problematiseres i noen grad, og at det ikke legges frem hvordan det skal jobbes for at denne avlen ikke skal ha fiskehelse- og velferds konsekvenser i negativ retning. Tidligere i denne oppgaven har det blitt satt lys på de negative konsekvensene den målrettede avlen med mål om en perfekt oppdrettslaks har hatt for laksen. Det er i den

sammenheng ikke utenkelig at en avl med mål om å gjøre laksen resistent mot lus også vil kunne ha negative konsekvenser for fisken.

Elin Sandnes, partner i konsulentfirmaet McKinsey hevder at det fortsatt er mye mer å hente av økonomiske verdier i oppdrettsnæringen. Hun sier at det er flere fordeler ved å drive med lakseoppdrett. Blant annet er det enklere enn å drive med andre dyr. Hun trekker frem det at du kan benytte deg av kubikkmeter istedenfor kvadratmeter som noe som gjør driften enklere. Det er estimert at fiskeoppdrett og akvakultur vil vokse i verdi med 11 prosent, eller med 2,838 milliarder kroner frem til 2030. Det argumenteres for at det er viktig at Norge tar grep innen næringen for å posisjonere seg i en lederposisjon i utviklingen som skjer. De neste årene vil endre mye av næringen. Når landbaserte anlegg etter hvert vil perfektioneres og koden er knekt har ikke Norge lenger en like viktig geografisk fordel når det kommer til næringens konkurranse. Da vil områder med billig vann, energi, strøm, nærhet til markedet og billig arbeidskraft være vinnerne i kappløpet (Finansavisen 2).

Igjen trekkes altså viktigheten av å legge til rette for konkurransedyktighet frem. At selv om næringen i dag går bra, så må man ikke glemme at det kan bli vanskeligere om noen år. Det må derfor legges til rette for fortsatt vekst i næringen. Det er et mål om at Norges oppdrettsnæring skal fortsette å være ledende internasjonalt når det kommer til å ha en høy verdiskapning som resultat av oppdrettsnæringen.

4.3.3.1.3 *Hva er oppdrettsnæringen i lys av diskursen om verdiskapning?*

I lys av diskursen om verdiskapning er oppdrettsnæringen presentert i et svært optimistisk lys, og de negative effektene for dyr og miljø ignoreres i stor grad. Næringens bruk av naturressurser legitimeres i at næringen skaper mye positivt for samfunnet i form av arbeidsplasser, utvikling og rikdom. Næringens verdier presenteres som noe som først og fremst tilhører enkeltmenneskene som er involvert og at dette burde være godtatt da det er de som har jobbet for å skape disse verdiene.

Diskursen kan sees på som svært antroposentrisk. Dette fordi bruken av naturen til å realisere oppdrettsnæringens mål legitimeres. Det er et visst fokus på at naturen skal tas vare på, i form av at det sees på som rimelig at det skal reguleres hvor mye lakselus som er i området blant annet. Allikevel er det tydelig at menneskenes interesser prioriteres overfor den ikke-menneskelige delen av naturen. Når reguleringene etterkommes fremstår det som først og

fremst motivert av produksjonen i form av et ønske om å fortsette og ekspandere, og ikke et ønske om å ta vare på naturen eller fisken.

Menneskenes bruksrett av naturen sees på som en selvfølgelighet innenfor diskursen. Det fremstår som lite åpenhet og villighet til å veie konsekvensene av oppdrettsnæringen opp mot menneskenes rett til å bruke naturen og dyr til sin fordel. Dyrene fremstår som menneskenes eiendom. I det kapitalistiske systemet innen dagens antroposentriske og spesiesistiske samfunn blir dyrene sett på som eiendeler og i stor grad en forlengelse av produksjonenes maskineri. Dyrene blir levende maskiner (Torres, 2007, s. 64).

Oppdrettsnæringen skaper veldig store verdier både for enkeltmennesker og for Norge som nasjon. Det fremstår som at verdiene, fordi de er så store, veier opp for ulempene næringen fører med seg. Derfor presenteres det som viktig at krav som stilles til næringen skal være levelige for næringen selv, da blant annet ved at tiltakene som skal til for å imøtekomme kravene ikke skal være for dyre. Det skal ikke være slik at retningslinjene og krav som settes inn for å få bukt med næringens negative konsekvenser svekker økonomien eller veksten til næringen i så stor grad at det har en vesentlig ulempe for næringen. Retningslinjer som settes for driften skal altså settes i lys av menneskelige interesser, hvor økonomi og vekst fremstår som viktigere enn senere generasjoner menneskers interesse, dyrenes interesser og økosystemets interesser. Det kommer tydelig frem at menneskenes interesser settes foran dyrenes og naturens interesser. Argumentasjonen vil med det ikke kunne være forenelig med artsrettferdighet og økologisk rettferdighet. Når det kommer til miljørettferdighet er det mer rom for å sette menneskenes interesser først, samtidig vil det være naturlig å kreve et større fokus på naturen for å kunne definere en retning som miljørettferdighet.

4.3.3.2 Diskursen om miljøødeleggelse

Diskursen om miljøødeleggelse setter oppdrettsnæringen i sammenheng med miljøødeleggelse og utnyttelse av naturressurser. Her handler det om at det må gjøres endringer i en retning som tar bedre var på naturen dersom næringen skal kunne fortsette å vokse.

4.3.3.2.1 Forurensning og ødeleggelse av naturmangfoldet

Innenfor diskursen om miljøødeleggelse er det et gjennomgående fokus på at naturen må tas vare på og at en potensiell vekst i næringen skal reguleres i tråd med hva som er det beste for naturen. Om naturen egentlig har det best med å få være helt i fred, uten en invadering som oppdrettsnæringen uansett er, blir ikke problematisert i diskursen. Det er et gjennomgående mål om vekst, men at det skal gjøres «på lag» med naturen. Ved å drive bærekraftig i form av å ikke ødelegge naturen har næringen «lov» til å eksistere. Videre blir det innenfor rammen av å ta vare på miljøet sett på som positivt at det er en vekst i næringen, det er et mål at næringen har en såkalt bærekraftig utvikling.

En debatt som får stor plass også innenfor denne diskursen, er debatten om grunnrenteskatt. Innenfor diskursen om miljøødeleggelse er det en tanke om at næringen benytter naturens ressurser på lik linje med blant annet oljenæringen og derfor bør betale en lignende grunnrenteskatt. I forbindelse med denne debatten skriver Dagbladet dette i sin leder:

«Fordi oppdrettsnæringen både utnytter og forurenses er det ingen prinsipielle argumenter mot at akkurat eierne av milliardoppdrettsbedrifter skal slippe unna lignende beskatning» (Dagbladet 1).

Innenfor diskursen argumenteres det som om det er en selvfølgelighet at næringen skal betale for bruk av naturen. Fordi næringen bruker av ressurser som eies av felleskapet skal dette kompenseres for økonomisk. I debatten om grunnrenteskatt fremstilles det innenfor diskursen som at det er greit at næringen utnytter naturen så lenge dette kompenseres for økonomisk i tilstrekkelig grad - det problematiseres ikke hvorvidt en økonomisk kompensasjon egentlig har noe å si når naturen fortsatt utnyttes. Samtidig er det et tydelig mål innenfor diskursen om at naturen ikke skal ødelegges for mye. Det er altså innenfor diskursen greit å bruke naturen til å drive fiskeoppdrett så lenge det kompenseres for økonomisk og ikke ødelegger naturen i for stor grad.

Havforskningsinstituttets risikorapporter fra 2017 og 2018 argumenterer for at det er store kunnskapshull når det kommer til lakselus, utslipp fra anleggene, rømming og innvirkning på fiskene som lever vilt i området rundt oppdrettsanleggene. En stor bekymring innen diskursen er at lusemidlene som blir brukt i næringen flyter ut i havet og tar livet av reker og andre skalldyr. Her er det mangel på forskning, det er derfor vanskelig å vite hvor stor skade som gjøres. Allikevel er det heller ikke mulig ifølge Tor Mikalsen fra Miljøpartiet De Grønne ut i

fra den forskningen som finnes i dag å utelukke at oppdrettet slik det drives i dag fører til alvorlig og muligens irreversibel skade på naturmangfoldet (Harstad Tidende 1).

Miljøpartiet De Grønne mener at vi ut fra tilgjengelig kunnskap om oppdrett ikke kan utelukke alvorlig eller irreversibel skade på naturmangfoldet. Ut fra føre-var-prinsippet i Naturmangfoldslovens §9 «skal ikke mangel på kunnskap brukes som begrunnelse for å utsette eller unnlate å treffe forvaltningstiltak». (Harstad Tidende 1)

Det blir altså argumentert for at mangelen på kunnskap brukes som unnskyldning for å drive på en måte som ikke er i naturens interesser, og at dette er feil. Når det er tvil om graden av påvirkning bør naturens interesser komme først, og det bør legges til rette for at næringen påvirker naturen i minst mulig grad.

For at det innenfor denne diskursen skal bli sett på som legitimt å drive med fiskeoppdrett må det gjøres på en slik måte at det ikke påvirker og endrer miljøet. Næringen basert på hold og slakt av fisk er det ifølge diskursen ikke noe galt med i seg selv, men den må drives på en slik måte at det er uten forurensning og ikke fører til forandringer i miljøet. I lys av et artsrettferdighetsperspektiv er det problematisk at det legges så mye fokus på hva som er best for naturen, samtidig som fiskene og hvordan fiskene opplever situasjonen ikke får samme fokus, eller problematiseres i sammenhengen. Dyrene er en del av naturen, og i et artsrettferdighetsperspektiv så er det bemerkelsesverdig at fiskene ikke inkluderes i argumentasjonen om å ta vare på naturen i større grad. Samtidig kan det som tidligere nevnt argumenteres for at fiskene i fiskeoppdrett innenfor økologisk rettferdighet må holdes utenfor det overordnede ansvaret for å ta vare på økosystemet. Det kan i dette tilfellet argumenteres for at økologisk rettferdighet målbringes, mens omtanke om beskyttelse av enkeltdyrene utelates.

Algeangrepet våren 2019 har også satt sitt preg på diskursen om miljødeleggelse. Innenfor denne diskursen får næringen selv mye av skylden for oppblomstringen, i motsetning til innen diskursen om verdiskaping, som her: (Harstad Tidende 6).

Algene er avhengig av næringssalter i tillegg til lys. Tidligere fikk siloene til bøndene skylda, sammen med fosfor i vaskemiddel. Nå er nok de største forurenserne oppdrettsnæringen sjøl. I anleggene går fôr til spille. Avføring fra fisken i merdene tilsvarer kloakken fra en middels stor by. Kjemikalier og vaskemiddel for reingjøring av nøtene og annet utstyr kan også være som gjødsel for algene. (Harstad Tidende 6)

Hjellnes fra Rødt Harstad stiller videre i debattinnlegget spørsmål ved hvor mye mer kunnskap og dokumentasjon som må til før myndighetene og næringen selv tar grep. Han

kommenterer at det jevnlig kommer mer forskning som viser til konsekvenser for miljøet ved dagens drift av oppdrettsnæringen, men at det likevel ikke enda er tatt tydelige grep for å minske forurensningen av havet (Harstad Tidende 6). Innlegget til Hjellnes er preget av en sterk «oppgitthet» rettet mot en mangel på krav og retningslinjer som sikrer miljøet fra myndighetenes side.

Flere sider ved næringen trekkes frem som problematisk for miljøet innen diskursen om miljøødeleggelse. Maten oppdrettslaksen spiser blir blant annet også trukket frem som en utfordring for miljøet. I debattinnlegget *Laksen må spise skog* av Trygve Hegnar, ansvarlig redaktør i Finansavisen, argumenteres det for at det må iverksettes endringer i laksen før. Dette fordi soya importert fra Sør-Amerika er 16 prosent av laksens fôr i dag. Som et ledd i soyaproduksjonen kappes regnskog ned. Torgeir Knag Fylkesnes fra SV ønsker å forby importert soya til laksens mat, og vil skape ny industri lokalt. Han vil at laksen skal spise råstoff fra skog, insekter og alger (Finansavisen 5).

Innenfor denne diskursen beskyldes næringen for å ikke følge og heller ikke trenge å følge regler som det blir sett på som en selvfølge at andre næringer skal følge. Dette knyttes opp mot at flere politiske krefter som er satt til å styre næringen også har økonomiske interesser i næringen. I debattinnlegget skrevet av Kåre Nordgård *lakseoppdrett og politisk samrøre* trekkes oppdretter Lisbeth Berg-Hansen som også var fiskeriminister i 2009, og fiskeridirektør Liv Holmefjord, som har en stor aksjepost i Bolaks, frem som eksempler på politisk samrøre. Daværende fiskeriminister Harald Tom Nesvik, som tidligere har jobbet som kommunikasjonssjef i Sølvrans, kalles for «oppdrettsminister» og er imot det meste som ikke er positivt for laksenæringen ifølge Nordgård. Norsk oppdrettsnæring har en maktposisjon i politikken som han mener setter en stopper for tiltak som ikke er direkte gunstige for næringen. Dette gjør det mulig for oppdrettsnæringen å drive, selv om næringen slipper både urensset kloakk og gift mot lakselus direkte i sjøen og 20 prosent av bestanden dør før slakting (Harstad Tidende 3). Her kan det trekkes linjer til Hermansens master om dyrepoliti hvor han skriver at en fiskevelferdssak skal være ekstra alvorlig før den går til rettsak. Dette knyttes til at fiskene sees på som et mengdedyr, og ikke som enkeltindivider. Det er derfor ikke nok at én fisk er syk (Hermansen, 2018, s. 63). Videre skriver Hermansen at det sendes politiske signaler om at oppdrettsnæringen er så viktig for nasjonale interesser at kontrollører bør være forsiktige med å være strenge mot oppdrettsnæringen (Hermansen, 2018, s. 65,66). Nordgård skriver blant annet dette om politisk medvind i oppdrettsnæringen:

Årsaken til suksessen er at oppdretterne har vært dyktige til å drive rasjonelt samtidig som de har hatt politisk medvind hele tiden. Politikerne har laget rammer som har gjort næringen lønnsom, til dels ekstremt lønnsom. Lakselobbyen har vært med på å påvirke politikerne når nye regler skulle utarbeides, og byråkratene som utfører tilsynet har ikke hatt kapasitet eller mulighet til å kontrollere bransjen. Dette har medført en utvikling som mange kaller en næring ute av kontroll. (Harstad Tidende 3)

Det ligger i teksten en konfrontasjon mellom økonomiske interesser og storkapital på den ene siden og agendaen for sunn og bærekraftig forvaltning av næringen på den andre siden. Det ligger i argumentasjonen at det er politikkenes oppgave å tøyne næringens ønske om vill ekspansjon og at det ikke gjøres nå.

Denne argumentasjonen kan også ses i Jorulf Vik fra Norges miljøvernforbunds argumentasjon i debattinnlegget *Laksebransjen – megamiljøsvin og såkalt samfunnsnyttig*:

Forskning og forskningsresultater som går på miljøkonsekvenser blir mest mulig forhindret og hemmeligholdt når dette kan gå i oppdretternes disfavør. Dette for å forhindre «godkjent» dokumentasjon på de miljøskadelige faktiske forhold. (Harstad Tidende 4)

Viks argumentasjon handler likt som Nordgårds om at det er ting som kunne blitt gjort, som ikke blir gjort av hensyn til oppdrettsnæringens interesser. Det presenteres en tanke om at politikerne «lukker øynene» for informasjon om skade på miljøet, fordi tiltak for å bedre det vil ha negative konsekvenser for oppdrettsnæringen og staten, det virker som om Nordgård og Vik vil gjøre leserne oppmerksomme på dette.

4.3.3.2.2 *Løsningen – lukkede anlegg*

Som en løsning på det som i diskursen om miljøødeleggelse sees på som hovedproblemene i næringen presenteres lukkede og landbaserte anlegg. Diskursen er med andre ord irettesettende i stor grad, men lite transformativ. Det er mål om å finne løsninger innenfor det bestående, altså fortsatt produksjon.

Edvin M. Eriksen fra Sosialistisk Venstreparti skriver i debattinnlegget *Krav til laksenæringa* om at oppdrettsnæringen må ta mer ansvar for miljøforurensninger, og at et ledd i det er innføring av lukkede anlegg:

Det vi krever er at ei næring som har en enorm inntjening og gigantiske overskudd tar betydelig mer ansvar for de miljømessige skader som næringa har bragt med seg. (...) Skal laksenæringa fortsette å vokse på en bærekraftig måte, må oppdrett

inn i lukkede merder i sjø og på land. (...) Vi i SV vil ta kampen for en ren kyst og bærekraftig utnyttelse av fjordene våre. (Harstad Tidende 2)

I artikkelen *Lokk på laksen* av Ole Magnus Rapp, presenteres det at Alta kommune ønsker å få mer igjen økonomisk for næringen som foregår i deres kommune. De vil kutte i sjøareal som oppdrettsnæringen skal få bruke. Samtidig vil de kreve at oppdrettsanleggene ikke slipper ut biologiske partikler. Kommunen vil ha mer medbestemmelse angående oppdrettsnæringen for å kunne kreve avgifter av næringen, samt kreve en overgang til lukkede anlegg (Klassekampen 1).

I Nationen skriver tre toppkandidater i Rødt Narvik; Lene Odlolien, Hanne Bjerkvik og Elisabeth Anethe Olsen om hvorfor lukkede merder er en løsning:

Oppdrettsnæringa slipper ut store mengder avfallsstoffer hvert år. Vi krever effektiv omstilling i havbruksnæringen fra dagens ressursløseri til oppsamling av slam til foredling. Dersom vi velger å benytte oss av dette i biogassproduksjon eller for å erstatte kull i høyintensitetsindustri, kan slammet bli en ressurs foran å være et problem. Dette betinger lukkede sjøbaserte anlegg med rensing og resirkulering av vannet, noe som også vil ha redusert konsekvens for miljøet rundt anleggene. Vi har fremdeles tid til å skape et regionalt samfunn som tar hensyn til naturen og gir oss høy livskvalitet, men da må bruken av naturressurser styres innenfor rammene av naturens tålegrenser. Vi krever at alt oppdrett av laks foregår i lukkede anlegg. (Nationen 3)

Lukkede anlegg presenteres som en selvfølgelig løsning på miljøproblemene, en løsning som kan sikre den veksten som er ønsket i næringen, samtidig som miljøet tas vare på. Det handler om å finne en løsning som gjør drift mulig, som ikke innebærer de negative miljøkonsekvensene som næringen skaper i dag.

Selv om lukkede anlegg vil føre til en endring i livet til laksen som ikke nødvendigvis vil være til det bedre er ikke dette noe som blir problematisert innenfor diskursen når det argumenteres for en innføring av lukkede anlegg.

Arild Hermstad, talsperson i MDG får den 09.04.2019 et debattinnlegg publisert i Dagbladet. Dette debattinnlegget er et tydelig eksempel på at lukkede anlegg som løsning og om dyrene egentlig vil sette pris på denne endringen ikke er noe som sees i sammenheng, selv ikke av en representant fra partiet som anser seg som «dyrenes parti». Innlegget legger vekt på at det er mangler på politiske insentiver til å drive miljøvennlig. Lukkede anlegg presenteres som løsning, sammen med merking av laks - også uten å problematisere om det er dyrevelferdsmessig forsvarlig - for å kunne spore de som rømmer, gjøre trafikklssystemet

bedre, et forbud mot å dumpe lusemidler og bruke giftig kobberimpregnering (Dagbladet 4). I samme debattinnlegg trekkes fiskehelse/velferd frem i form av dødelighet;

De beste oppdretterne klarer å redusere dødelighet, lus og rømming ned mot null, de forsker på og utvikler mer miljøvennlig fôr, de prøver ut lukket teknologi eller de dyrker alger og blåskjell under merdene for å utnytte næringsstoffene bedre, men dette blir de ikke belønnet for. På den andre siden har vi anlegg hvor opp mot 40 prosent av laksen dør før slakt. Totalt døde 53 millioner laks i norske merder i fjor. Tilsvarende dødelighet i norsk landbruk hadde ført til ramaskrik. (Dagbladet 4)

Hermstad er tydelig opptatt av, eller i det minst bevisst på velferden til laksen. Allikevel er denne bevisstheten først og fremst knyttet til laksen som produksjonsdyr og med det å redusere dødelighet som et bærende kriterium. Det som tydelig mangler her i et artsrettferdighetsperspektiv er linjer mellom lukkede versus åpne anlegg og fiskenes velferd.

Det kan leses som at det er en underliggende tanke om at laksen også har det godt av den mer miljøvennlige måten å drive næringen på. Eventuelt som at miljøet er viktigere enn spørsmålene om hvordan fiskene som individer har det. Miljøet fremstår som den interessen som veier tyngst når det skal finnes løsninger for å gjøre næringen «bedre». Samtidig kan det også oppfattes som at Hermstad ser på *velferd* som *overlevelse*, og ikke så mye mer enn det.

4.3.3.2.3 *Hva er oppdrettsnæringen i lys av diskursen om miljøødeleggelse?*

Innenfor diskursen om miljøødeleggelse er oppdrettsnæringen et problem først og fremst for naturen. Dette problemet er det som det legges fokus på og andre perspektiver kommenteres i mindre grad. Aktører argumenterer for at politikerne prioriterer økonomi over miljøet. Miljøet kommer i andre rekke – og slik bør det ifølge aktørene ikke være. I lys av diskursen er Norges oppdrettsnæring i for stor grad drevet av økonomiske interesser og verdiskapning. Grunnen til at den økonomiske driven sees på som for sterk er fordi den setter en stopper for tiltak rettet mot forurensningen av miljøet fra oppdrettsnæringen. Innenfor diskursen argumenteres det for at disse tiltakene blir stoppet, på grunn av et ønske om å tilrettelegge for næringen. Dette gjør det vanskeligere å stille krav til næringen når det kommer til miljøhensyn.

Perspektivet om økologisk rettferdighet er det rettferdighetsperspektivet som er tydelig rådende innenfor denne diskursen. Naturens rettigheter kan sees som et underliggende

perspektiv i diskursen, og fiskene som en komponent i økosystemet tas ikke vare på ved å fortsette med oppdrettsnæringen slik vi gjør i dag. Ved å gripe inn i det naturlige økosystemet slik oppdrettsnæringen gjør med påfølgende konsekvenser brytes de grunnleggende prinsippene ved økologisk rettferdighet. Allikevel er det andre perspektiver ved diskursen som ikke er forenelig med økologisk rettferdighet. Det økonomiske står relativt sterkt i diskursen. Det rettes i diskursen eksplisitt kritikk mot at det økonomiske perspektivet får et stort spillerom når det kommer til å bestemme hvilke tiltak som skal innføres. Allikevel legges det av diskursen selv mye vekt på at miljøtiltak skal innføres på en slik måte at produksjonen kan fortsette. Dette fokuset er ikke fullt forenelig med økologisk rettferdighet, men kan sies å være forenelig med et miljørettferdighetsperspektiv.

Innenfor diskursen fremstilles det ikke som galt i seg selv at menneskene driver med oppdrettsnæring for å skape verdier vi ønsker i samfunnet vårt. Naturressursene er der og skal kunne brukes. Problemet oppstår i det øyeblikket naturen blir utnyttet istedenfor brukt. Det er et problem når oppdrettsnæringen *ødelegger* naturen. Det er derfor et mål at det innføres tiltak som gjør det mulig å nyte godt av de økonomiske verdiene oppdrettsnæringen skaper, samtidig som at naturen tas vare på. Innenfor diskursen presenteres lukkede anlegg som en god og nødvendig løsning for å nå dette målet. I lys av prinsippet om miljørettferdighet vil lukkede anlegg kunne være et godt steg i riktig retning, fordi det legges til rette for bruk av naturen på en mer forsvarlig måte. Det samme kan sies i lys av prinsippet om økologisk rettferdighet hvis det legges til grunn av produksjonsdyrene ikke er i fokus, fordi de ikke er en naturlig del av økosystemet.

4.3.3.3 *Diskursen om levekår*

Diskursen om levekår presenterer oppdrettsnæringen som en næring som i for stor grad driver rovdrift på fiskene. Fiskene har det ikke bra nok, og det må gjøres endringer for at fiskene skal få det bedre. Det er ikke bra at fiskene lever med dårlig velferd, ikke for fisken selv, men heller ikke for Norges omdømme.

4.3.3.3.1 *Systematisk mishandling*

I debattinnlegget *Fra oppdrett til deprimert oppdrittsfisk* spør forfatteren Øystein Risø Nilsen fra Harstad;

Jøye meg vilken [sic] vitenskapelig uforstand! De som ikke har maktet, eller av en eller annen grunn ikke ønsket, å sette seg inn i forholda innen oppdrittsnæringa her i landet har kanskje fått seg en vekker? Hvordan kan vi fortsette å tro på, og rettferdiggjøre, at systematisk mishandling av dyr og nedgrising av våre fjorder, til dårlig/helserisiko-mat for mennesker jorden rundt, skal kunne være en fremtidsnæring i Norge? (Harstad Tidende 5)

Dette kommer som en reaksjon på et intervju med Øyvind Øverli ved Norges miljø og biovitenskapelig universitet (NMBU), medlem av faggruppen for dyrehelse og dyrevelferd, doktorgrad i zoologisk utviklingsbiologi. Øverli uttaler i intervjuet at grunnen til at så mange dyr dør underveis i produksjonssyklusen hvert år er måten dyrene blir behandlet på. Laksen har rett og slett depressive tendenser ifølge Øverli (Harstad Tidende 5). Begrepet «oppdrittsnæringa» som retorisk begrep er et interessant retorisk grep, og det underbygger i stor grad Nilsen sitt budskap om hvor mye negativt som finnes i næringen.

Innenfor diskursen om levekår fremmes det en tanke om at det er for stor grad av utnytting av laksen i oppdrettsnæringen, som blant annet kommer frem i Nilsen sitt innlegg. Det er en tanke om at det er en for stor grad av rovdrift på dyrene, både av laksen og rensesfisen. Næringen tar ikke hensyn til hva dyrene trenger og legger ikke i stor nok grad til rette for at dyrene skal ha det så godt som mulig. Oppdrettsnæringen er altså en næring som utnytter individene i for stor grad ifølge diskursen.

Dyrevelferdsloven sier at dyr ikke skal utsettes for unødig lidelse. Innenfor diskursen om levekår er det en argumentasjon tuftet på at det fiskene utsettes for er *for mye lidelse*. Hva som er unødig lidelse er noe som kan diskuteres, men det er uansett kritikkverdig i lys av et artsrettferdighetsperspektiv at det i svært liten grad problematiseres om oppdrettsnæringen i det hele tatt bør eksistere, også innen diskursen om levekår. Det kan sies at det innenfor diskursen om levekår – selv om det er et dyrehelse og -velferdsperspektiv til stede regjerer en tanke om at det er greit at fiskene lider til en viss grad i oppdrettsnæringen. Selv om det argumenteres for at det finnes svært mange negative aspekter å trekke frem i næringen argumenteres det ikke for at hele næringen må legges ned. Det er her viktig å huske på at dette kunne vært annerledes hvis innlegg og artikler fra dyrevernerne hadde vært representert i søketråden.

I Dagbladets lederspalte den 21 mars 2019 skrives det:

Oppdrett er også en næring med betydelige problemer knyttet til fiskehelse, forurensning, dyrevelferd og biologisk bærekraft (...) Det politiske målet om en femdobling av produksjonen er foreløpig bare en utopi, eller rettere: Et skrekksenario. (Dagbladet 3)

Gjennomgående handler argumentasjonen i lederen om at den biologiske grensen er nådd, og slik næringen drives i dag ikke er noe som kan fortsette. Videre at det derfor er viktig at vi snakker høyt om utfordringene i næringen slik at politikernes beslutninger kan tas på bakgrunn av kunnskap og verdivalg. I sitatet fremmes det en tanke om at vi ved å skape den oppdrettsnæringen vi har i dag, har skapt noe med svært mange negative konsekvenser. Det må settes inn tiltak og endringer hvis det skal være et mål om ekspansjon.

Toralf B. Metveit er tidligere distriktsveterinær og æresmedlem i Veterinærforeningen. Han er kjent som en engasjert dyrevenn og fikk i 2016 Stiansenprisen for sitt livslange engasjement for dyr (Dag S. Stiansenes Stiftelsen, 2016). I 2019 fikk han Kongens fortjenestemedalje av samme grunn (Søreide, 2019). I kronikken *Lidelsen i merdene* spør Metveit;

Laksen i merdene er omfattet av Dyrevelferdsloven på samme måte som landpattedyr. Og skal følgelig behandles slik at den ikke utsettes for unødig påkjenning. Men hvor går grensen for unødig lidelse i lovens forstand? (...) Etikken har alt for lenge vært prioritert lavere enn økonomien. Unødig lidelse bør i størst mulig grad unngås (Klassekampen 3)

I sin argumentasjon åpner Metveit for en dialog rundt den etiske siden ved oppdrettsnæringen og hvor mye vi skal godta at dyrene lider. Han setter lys på at økonomien prioriteres over fiskene rent eksplisitt, noe som er interessant og viktig i et artsrettferdighetsperspektiv. Selv om Metveit ikke uttaler i sitt innlegg at han mener oppdrettsnæringen bør legges ned, så går han langt i å stille spørsmålstegn til hvilke vurderinger som gjøres i driften og uttaler at han mener det mangler et fokus på fiskehelse og -velferd.

Metveit uttaler seg i samme debattinnlegg om algesituasjonen som rammet mange oppdrettsanlegg våren 2019.

Det er trist at oppdrettsnæringen lider store økonomiske tap, men det er også tragisk at fisken lider og dør grunnet mangel på surstoff. Fiskens påkjenning synes å være underkommunisert i norske medier. (...) Fiskene stryker med til slutt, trolig en langsam og pinefull kvelningsdød. (Klassekampen 3)

Metveits uttalelse her kan tolkes som en direkte kritikk av diskursen om verdiskapning, hvor de økonomiske tapene var det som hovedsakelig ble kommunisert ut i forbindelse med algesituasjonen. Han trekker selv fokuset bort fra det økonomiske perspektivet og over på individene og hvordan de har det i situasjonen, noe som ikke fremstår overraskende sett i lys av Metveits bakgrunn.

En annen argumentasjon som finnes innenfor diskursen som knyttes til situasjonen med algeangrepet er basert på at det er menneskenes ekstreme avl på fiskene som har skapt en laks som er nødt til å dø i et algeangrep:

Men hadde norsk oppdrett blitt slik myndighetene var enig om for drøyt 40 år siden, kunne laksen som er algetruet rett og slett bare ha blitt sluppet ut, så de kunne rømme fra sine små drepende fiender. (...) I stedet vokste det opp en avl og smolt-industri som konkurrerer på pris og om å levere fisk med de rette egenskapene for oppdrett. Som vokser fort, spiser riktig og gir riktig farge og fasjon markedet vil ha. (Klassekampen 2)

Rapp legger med dette skylden for lidelsen til fisken under algesituasjonen på oppdrettsnæringen selv og markedet/forbrukerne. Dette kan også sees som en kritikk av diskursen om verdiskapning i form av en kritikk av det økonomiske mulighetsrommet som skaper en aksept for å behandle dyrene på en dårlig måte fordi det gir stor verdiskapning.

Det temaet hvor argumentasjonen er mest følelsesladet og som går lengst i å knytte næringen til brudd på Dyrevelferdsloven er argumentasjonsrekkene om rensefisken:

- Det høyrest bra ut. I staden for kjemikalier og varmebehandling av laksen nyttar vi ein naturmetode for å redusere luseplaga. Men desse fiskene lir, og så langt vi kjenner til, dør alle i arbeidet dei gjer i oppdrettsanlegga, seier stortingsrepresentant Arne Nævra (SV). Han meiner metoden er uakseptabel og strir mot dyrevelferdslova som skal verne alle husdyr, inkludert oppdrettsfisk. (Klassekampen 6)

Her trekker altså Nævra ifølge forfatteren intertekstuelle linjer til Dyrevelferdsloven, og argumenterer for at bruken av rensefisk er uakseptabel i lys av denne loven.

Det kan fort sees på som en enkel løsning å bruke rensefisk til å holde lakselusen i sjakk, samtidig som det også kan argumenteres for at det er mer miljøvennlig i form av at det ikke skal være nødvendig å bruke kjemiske lusemidler. Diskursen om levekår setter lys på hvordan denne situasjonen oppleves for rensefisken, og hvorfor det likevel ikke er en akseptabel løsning. I kronikken *Rognkjeks redder ikke oppdrett* skriver Hallgeir Langeland og Kjetil Nilsen fra Naturvernforbundet om hvorfor rognkjeks ikke er en løsning for en av oppdrettsnæringens største problemer; *lakselus*. Det er interessant at Naturvernforbundet så tydelig målbærer en dyrevelferdssak, når de hovedsakelig er en miljøvernaktør. Forfatterne skriver at selv om rognkjeks er veldig effektiv mot lus i ideelle forhold er ikke merdene i nærheten av ideelle forhold for rensefisken. I merden vil ikke rensefisken ha noe sted å trekke seg tilbake for å sove, noe som fører til søvnmangel og stress. Om fisken trives veldig dårlig kan den dø innen bare et par uker. Derimot om den trives for bra vil det også være et

dyrevelferdsproblem, dette fordi det vil føre til en mangel på lus. Da vil rensefisken kunne begynne å nappe i øynene til laksen. Rensefisken er i merden utsatt for flere sykdommer og lever et kort liv (Nationen 1): «*En vill berggylt kan bli 25 år gammel, men som rensefisk overlever den max en syklus – når laksen slaktes ut slaktes rensefisken og*» (Nationen 1).

Viktigheten av å behandle fiskene på en god måte i næringen knyttes ikke i debatten kun opp til det faktum at individene i næringen fortjener å ha det godt. Viktigheten av dyrevelferd knyttes også opp mot Norge og Norges omdømme internasjonalt. Dette er en antroposentrisk tankegang som egentlig ikke bunner i en omtanke for dyrene. Det er et underliggende prinsipp her at dyrene er midler for å nå et mål, men skal forvaltes best mulig av hensyn til målet. Et eksempel på det er Roger Hofseth, CEO i Hofseth International AS sitt debattinnlegg; *Norge må ha kontroll på måten produksjonsfisken blir behandlet på* i Aftenposten:

Omdømme til norsk sjømat er det mest verdifulle vår bransje besitter. Derfor har fiskeriminister Harald Tom Nesvik helt rett, og skribent Erling Dokk Holm feil: Norge kan ikke tillate å gi fra seg kontrollen over hvordan produksjonsfisk behandles. Å sende anslagsvis 30.000 – 60.000 tonn produksjonsfisk, fisk med synlige skader og sår, ut av landet, er å spille hasard med dette omdømmet (Aftenposten 2)

Det er interessant i et dyrerettighetsperspektiv at hvordan dyrene blir behandlet blir knyttet til omdømme. I dette debattinnlegget fremstilles det som at omdømme er den overhengende grunnen til at det er viktig at fisken ikke bør utvikle skader og sår, og ikke nødvendigvis at det ikke er godt for fisken. Incentivet til å ha en god dyrevelferd er altså tydelig antroposentrisk og ikke forenelig med artsrettferdighetsprinsippet, heller ikke med den bredere forståelsen som anlegges her.

4.3.3.3.2 *Ordvalg og sammenligning med andre næringer*

Debatten innenfor diskursen går også løs på selv språket som brukes til å beskrive elementer i næringen. I et debattinnlegg i Harstad Tidende skriver Kåre Solheim fra Rødt om blant annet problemene rundt bruken av ordet «biomasse» i oppdrettsnæringen.

Begrepet «biomasse» skjuler det faktum at det er levende fisk som blir satt ut i merdene. Dersom antall fisk som ble satt ut ble målt mot antall fisk som ble tatt ut, ville alle se at det er et stort misforhold der. Det misforholdet ser vi for eksempel ikke i sauenæringen. Hvis «biomassen» av sau som blir sluppet på beite om våren blir målt mot «biomassen» av sau som bli hentet ned fra beitet om høsten er tapene ikke så store. (Harstad tidende 7)

Det er svært interessant at aktørene er opptatt av hvordan språket både speiler og former tanken om hva fisk og fiskeoppdrett er. Solheim trekker i sin argumentasjon en sammenligning mellom oppdrettsnæringen og andre næringer. Det er et spørsmål om hva oppdrettsnæringen er. Er oppdrettsnæringen noe annet enn annen type dyrehold i industri? Det stilles spørsmål til om det finnes noen «unnskyldninger» for at fiskene skal få en annen behandling enn andre produksjonsdyr får. Dette er en antispeciesistisk argumentasjon ved at diskrimineringen mellom dyrearter trekkes frem som noe negativt sammen med kritikken av «biomassse» som ordbruk. Denne argumentasjonen tydeliggjør og underbygger argumentasjonen om at det er elementer som er svært kritikkverdige i oppdrettsnæringen. Denne sammenligningen med andre næringer for å underbygge argumentasjonen kommer også frem i andre artikler som *Smi mens grisen er varm*, hvor Hans Bårdsgård skriver:

20 prosent av all oppdrettsfisk dør – typisk fordi den spises sakte opp av lakselus. For slaktegris er tapsprosenten to. Men hvem gidder å se på sakte-TV om fisk som ikke hyler og ikke kan dras etter øra? (Nationen 4)

Bårdsgård gjør i sitt kommentarinnlegg en intertekstuell referanse til dokumentaren *griseindustriens hemmeligheter*, som viste svært dårlige forhold på norske gårder med grisehold, og oppdrettsnæringen. Det er en interessant sammenligning som skaper mye følelser. *Griseindustriens hemmeligheter* skapte mye debatt og følelser i befolkningen angående behandlingen av grisen i ettertid av premieren på NRK sommeren 2019. Ved å trekke denne sammenligningen får forfatteren frem et underliggende argument om at det ikke er like mange som bryr seg om fisken, og at fisken har en lavere status enn det andre dyr har i dagens samfunn. Det er i lys av Nationen sin profil som landbruksavisen interessant at de trykker en kommentar som går såpass hardt ut mot fiskeoppdrett.

4.3.3.3.3 *Hva er oppdrettsnæringen i lys av diskursen om levekår?*

Innenfor diskursen om levekår blir det anerkjent og lagt fokus på at det er individer involvert i oppdrettsnæringen.

Det er mulig å argumentere for at artsrettferdighetsperspektivet er representert innenfor denne diskursen. Dette fordi det er et fokus på dyrene som individer som lider og det stilles spørsmål til hvor grensen for hva som er greit å gjøre med dyr går. Praksisen hvor det ikke anerkjennes at det er levende individer som utnyttes kritiseres, deriblant ordene som brukes om fisken. Det legges frem at det må settes inn dyrevelferdsmessige tiltak for at praksisen skal være

forsvarlig, men fremkommer ingen «Regansk rettighetsretorikk». Rettighetsretorikken hadde trolig vært mer synlig om dyrevernsorganisasjonene hadde vært synlige i datamaterialet.

Argumentasjonen innenfor diskursen trekker ofte intertekstuelle linjer til Dyrevelferdsloven. Dyrevelferdsloven innehar (selv om den stadfester dyrenes egenverdi) et perspektiv på dyrene som menneskenes eiendom, og gir ikke dyrene juridiske rettigheter på linje med de juridiske rettighetene vi mennesker har. Innenfor lovens rammer kan menneskene påføre dyrene lidelse, så lenge denne lidelsen ikke anses som *unødvendig* (Ellefsen, 2013, s. 38,39). I praksis er det tydelig at terskelen for hva som er «nødvendig lidelse» ligger ganske lavt, eksempelvis om man ser på bruken av rensefisk i oppdrettsnæringen. Det kan altså sies at Dyrevelferdsloven er spesiesistisk og antroposentrisk. Den er ikke laget fra et perspektiv tuftet på at alle dyr skal ha det så godt som mulig, i tråd med deres artsspesifikke og individuelle interesser, men et perspektiv preget av at dyr skal ha det så godt som mulig innenfor rammene vi mennesker setter for å fortsatt kunne bruke dyrene til våre behov. Vi mennesker skaper en ramme for bruk av dyr for menneskelige interesser, og det fremstår ikke som et alternativ å ikke bruke dyr – det blir ikke en gang debattert som alternativ, heller ikke i datamaterialet her.

Det er en rådende tanke om at næringen i for stor grad driver rovdrift på fiskene i næringen. Det hevdes direkte eller indirekte at dyrene utsettes for en behandling som er over grensen av hva som er greit. Spørsmålene blir *hvor mye* dyrene skal måtte lide, altså hva som er «nødvendig» lidelse ved fortsatt produksjon. Dette er interessant sett i lys av at Dyrevelferdsloven sier at dyr ikke skal utsettes for unødig påkjenning og belastning. Det kan argumenteres for at Dyrevelferdslovens bruk av orden *unødig* i seg selv er med på å muliggjøre en debatt som undergraver spørsmålet om hvorvidt det er greit å utnytte dyr. Dette kan sees i sammenheng med Rådet for dyreetikk sin kritikk av begrepet. De har uttalt at de ønsket et ord som frontet en sterkere aktsomhetsplikt for å i større grad kunne forebygge lidelse. Rådet for dyreetikk argumenterer for at det er problematisk at begrepet kan brukes for å argumentere for at lidelsen er nødvendig av hensyn til blant annet økonomi (Ellefsen, 2013, s. 42). Dette kan sees i sammenheng med Metveit sin argumentasjon som trekkes frem i 4.3.3.3.1 angående prioriteringen av økonomi fremfor etikken når det kommer til fiskenes lidelser i næringen

Det er vesentlig å anerkjenne at diskursen om levekår sitt fokus ikke innehar en tanke om at all bruk av dyr er feil. Fokuset ligger heller på om det burde vært strengere krav til hvordan oppdrettsfisken behandles. Dette ved å sammenligne næringen med andre næringer og via at det stilles spørsmål til hvorfor praksisen med svært høy dødelighet i oppdrettsnæringen

godtas. Det kan slik oppfattes som at denne argumentasjonen setter et «godkjent» stempel på andre næringer. Det er også et viktig element at all argumentasjon rundt individenes velferd ikke er begrunnet utelukkende med individenes krav på en bedre velferd. Noe av argumentasjonen er også knyttet til omdømme – i form av at det å ha sunn oppdrettsfisk gir godt omdømme. Insentivet til å opprettholde god dyrevelferd er her kritikkverdig i et artsrettferdighetsperspektiv. Selv om målet er bedre dyrevelferd, så handler ikke dette om å tilby et best mulig liv for fiskenes del – det er ikke fiskenes rettferdighet det jobbes for.

4.3.4 Sosial praksis

Vi har sett at oppdrettsnæringen preges av tre ulike diskurser; diskursen om verdiskapning, diskursen om miljødeleggelse og diskursen om levekår. Debatten preges med det av tre ulike sannheter – tre fortellinger om hva oppdrettsnæringen er, og hvilke utfordringer den har/representerer.

Diskursen om levekår preges mye av en argumentasjon hvor det stilles spørsmål ved og av fortellinger om fiskenes situasjon. Uttalelsene fremstår ofte mindre bastante. Spørsmålene fungerer som et godt virkemiddel for å underbygge tekstenes underliggende meninger, og kan vekke refleksjoner hos leseren, som kanskje ikke har tenkt over fisken som individ. Innenfor diskursen om miljødeleggelse er argumentasjonen derimot mye preget av krav, et krav om at næringen må ta mer vare på miljøet. Argumentasjonen fremstår tydelig og trygg, i motsetning til diskursen om levekår. Det kan være flere grunner til dette. Muligens er det fordi det er en mangel på kunnskap om fiskenes behov, og aktørene som fronter levekårsdiskursen dermed uttaler seg mindre bastant. Det kan også være fordi diskursen om miljødeleggelse er mer etablert og det dermed gir muligheter for å uttale seg mer bastant. Det kan også være et viktig poeng at miljødeleggesdiskursen har et mål om bærekraftig utvikling, hvor fortsatt vekst og produksjon er med. Hvis levekårsdiskursen skulle være mer bastant kunne det naturlig ført til et krav om mer radikale endringer. Mangelen på bastante synspunkter kan også komme av at dyrevernerne ikke er representert i datamaterialet. Med en bredere søketråd som trolig ville fanget opp tekster fra dyrevernsorganisasjoner kunne med det trolig gitt mer bastant argumentasjon i rettighetsretningen.

Innenfor diskursen om verdiskapning er det et større fokus på å forklare. Argumentasjonen kommer i stor grad fra å fortelle om de økonomiske godene som kommer ut av

oppdrettsnæringen både for enkeltpersoner og Norge som land. Dette kan muligens være for å spre kunnskap om de positive konsekvensene og oppnå støtte til fortsatt drift.

Innenfor alle de tre diskursene er argumentasjonen preget av mye følelser. Diskursen om verdiskapning trekker på følelser ved å knytte artiklene mye opp mot enkeltpersoner. Da både via artikler som beskriver enkeltpersoners liv og via intervjuer. Når det kommer til diskursen om levekår trekkes det på følelser ved å beskrive fiskens situasjon og knytte den opp mot andre dyr og deres situasjon, det fremstår som en søken etter å vekke rettferdighetssansen hos leseren. Diskursen er opptatt, muligens ubevisst, av å belyse spesiesisme, da i form av diskriminering mellom dyrearter, men i liten grad mellom mennesker og dyr. Diskursen viderefører en aksept for menneskers bruk av dyr, men tydeliggjør at rammene for fiskeoppdrett må strammes inn for å bedre ivareta dyrevelferden. Diskursen om miljødeleggelse er ikke like eksplisitt i sitt fokus på å vekke følelser hos leseren, men det er mye bruk av debattinnlegg hvor meningene kommer tydelig frem, og det stilles tydelige krav. Dette skaper i seg selv en følelse av at meningene innen diskursen er selvfølgeligheter.

En stor del av debatten i tidsrommet for analysen handler om algeangrepet våren 2019 hvor mange laks døde og store verdier gikk til spille for eierne av de rammede oppdrettsselskapene. Her kommer de ulike diskursenes perspektiv tydelig frem. Diskursen om miljødeleggelse legger fokuset på at det er næringen selv som har skylden for at algene oppstår akkurat ved merdene. Dette på grunn av ulike avfallsstoffer fra driften. Diskursen om verdiskapning har fokus på alle verdiene som er borte og påvirkningen dette har på den økonomiske situasjonen for menneskene som jobber i næringen, og nedtoner næringens eget ansvar. Når det kommer til diskursen om levekår ligger fokuset på alle individene som har dødd.

I analysen kommer det frem at diskursene sjelden kommenterer hverandres perspektiv. I noen tilfeller kommenterer diskursene andre diskurser implisitt, men svært sjelden eksplisitt. Dette skaper et tydelig skille i debatten mellom de tre diskursene, hvor meningsbrytningen kommer svært tydelig frem. Det er en tydelig brytning mellom hva som skal prioriteres og hva som er viktig innenfor Norges lakseoppdrett, i tillegg til at det er en uenighet mellom hva lakseoppdrett er og hva det representerer.

Samtidig kan det fremstå som at det økonomiske perspektivet som diskursen om verdiskapning representerer setter en slags brems på de øvrige diskursene. Dette i form av at fortsatt vekst er et element som det ikke ser ut til å være rom for å argumentere imot. På den måten oppleves diskursen om verdiskapning som den hegemoniske diskursen.

Den sosiale praksisen er preget av uenigheter om hvordan virkeligheten ser ut. Hvilken innvirkning det har på den sosiale strukturen kommer jeg inn på i neste kapittel.

5 Sosial struktur

5.1 Innledning

I dette kapitlet er målet å koble det ytterste nivået i Faircloughs modell – sosial struktur – mot den sosiale praksisen som identifiseres i kapittel 4. I analysen av den sosiale praksisen har det blitt identifisert 3 diskurser; *diskursen om verdiskapning*, *diskursen om miljødeleggelse* og *diskursen om levekår*. Aktører i debatten argumenterer for sine synspunkter med et tydelig preg av *følelser*. Diskursene oppleves ofte som tydelig adskilt med preg av ulike virkelighetsoppfatninger. Gjennomgående er det lite annerkjennelse av fiskene som individer og deres behov. En nedleggelse av næringen presenteres ikke som et alternativ – heller ikke innenfor diskursen om levekår. Fokuset ligger isteden på hvordan gjøre driften *litt* bedre for dyrene.

Dette kapitlet skal undersøke konsekvensene sosial praksis har på sosial struktur, og hvordan den sosiale strukturen er med på å forme/reprodusere den sosiale praksisen. Det er et mål å belyse hvordan brytningen mellom forskjellige diskurser på feltet påvirker forutsetningene for utvikling i ulike retninger for fiskeoppdrettsnæringen, og rom for forbedringer i fiskenes situasjon.

5.2 Diskurs og sosial struktur

Det spesielle med kritisk diskursanalyse er forholdet mellom teksten, den sosiale praksisen teksten inngår i og den sosiale strukturen som følger (Bratberg, 2017, s. 49,50). I dette kapitlet skal den sosiale strukturen belyses, og med det avhengighetsforholdet mellom den sosiale praksisen og den sosiale strukturen. I dette avhengighetsforholdet ligger alle konkrete handlinger som følger av diskursene og som på den måten bidrar til en bekreftelse av diskursen (Bratberg, 2017, s. 50).

Sosial struktur forstås i denne oppgaven som den bredere innordningen og adferden knyttet til fiskeoppdrett. Det er ved avdekking av sosial struktur et mål å settes lys på vekselvirkningen mellom diskurs og politikk, sammen med hvilke virkelighetsoppfatninger som ligger til grunn for politikken.

5.3 Politisk engasjement for fiskens velferd

Innen for det politiske engasjementet for fiskens velferd blir uttalelsene presentert bak en ramme av fortsatt produksjon og det økonomiske perspektivet fremstår som en underliggende begrensning på argumentasjonen. Dette gjør at argumentasjonen sett i lys av et dyrerettighetsperspektiv fremstår motstridende. På det ene siden presenteres det et ønske om at fiskene skal ha et mye bedre liv enn de i har i dag – de fortjener en bedre velferd. Samtidig settes dette i sammenheng med fortsatt produksjon. I den politiske debatten fremstår det som at også målbærerene av bedre dyrevelferd først og fremst ser på fiskene i merdene som produksjonsdyr - det er ikke rom for å se på fiskene som noe mer. Dette igjennom at en nedleggelse av næringen ikke diskuteres, det sees altså på som en selvfølge at det å være produksjonsdyr ikke er en *unødig lidelse* eller *belastning* som fiskene bør slippe.

I dette delkapittelet vil jeg presentere ulike partiers offisielle synspunkter om fiskeoppdrett, for å settes lys på det politiske engasjementet for fiskevelferd. De partiene som regnes som de mest «dyrevennlige» vil først og fremst bli trukket frem.. Dette for å sette lys på argumentasjonen til de partiene som i størst grad forventes å «ta fiskens parti», og belyse hvordan det økonomiske perspektivet setter en stopper for en politikk med fisken som individ i fokus. På tross av at disse partiene har relativt lav oppslutning, bidrar de fortsatt til den sosiale strukturen ved å sette en agenda for politiske engasjement og dyrenes velferd.

Når det kommer til debatt om situasjonen fisken som individ er i og hvilken grad dette er en situasjon det er legitimt å sette fiskene i er den sjelden å spore på Stortinget.

Dyrevelferdsproblemene nevnes oftere sammen med andre problemer, blant annet slik Une Bastholm (MDG) sier på stortingsmøtet tirsdag den 9. april 2019; «*De Grønne vil at Norge skal bli et foregangsland for grønn matproduksjon. Oppdrettsnæringen kan og bør ha en framtid foran seg, hvis den klarer å løse problemene med lus, rømming, fiskedød og dårlig dyrevelferd, forurensning og sløsing med næringsstoffer.*» (Stortingsmøte, 2019) Denne formen for referering til dyrevelferd går igjen i flere av de relevante treffene på Stortingets side. Dyrevelferden blir altså nevnt i tilknytning til fisken, men velferden til fisken som individ blir lite debattert. Dårlig dyrevelferd ramses opp sammen med andre utfordringer. Velferden blir altså ikke ignorert som tema, men den blir heller ikke debattert i et individperspektiv i lys av fiskens rettigheter og krav, altså ikke i et artsrettferdighetsperspektiv. Samtidig løftes velferden heller ikke frem som et selvstendig/viktig tema. Bastholms uttalelse her kan sees som et uttrykk for diskursen om miljøødeleggelse hvor dyrevelferden gjennomgående blir nevnt som et problem, men det er

forurensningen av miljøet som videre blir gjenstand for diskusjon og et forsøk på å finne en løsning på miljøproblemet er det som er i fokus.

Ved stortingsmøtet torsdag den 27. februar 2020 hvor et representantforslag fra 21. juni 2019 diskuteres, debatteres fiskenes situasjon i større grad. Dette fremstår som et unntak fra det vanlig. Arne Nævra (SV) uttaler under dette møte:

Mange av SVs enkeltforslag dreier seg om bedre dyrevelferd i lakseoppdrett. Hva er det som gjør at vi behandler svømmende liv så annerledes enn gående og løpende liv på land? I det nye sjømatbarometeret til konsultantselskapet PwC kommer det frem at næringen har et svinn på rundt 20 pst. Andre tall tyder på at det er opp mot 30 pst., eller rundt 300 000 tonn, som er enheter som fiskeindustrien er vant til å forholde seg til – 300 000 tonn.

Hva er grunnen til at samfunnet, og stortingsflertallet, ser ut til å akseptere dette, lukke øynene for dette faktumet? Hvilke andre bransjer eller næringer ville akseptert et svinn på 20-30 pst? Griseprodusentene? Melkeprodusentene? Husk at vi snakker om ca. 160 000 husdyr som dør hver dag. Tenk på det tallet!
(Stortingsmøte, 2020)

Her går Nævra tydelig inn på individperspektivet i argumentasjonen hvor han trekker linjer til andre næringer og snakker om hvor mange individer det gjelder. Ved å argumentere slik legger han opp til en mulighet til å stille spørsmålstegn ved om vårt samfunn setter en lavere verdi på fisken som individ, og dermed godtar en dårligere behandling av fisk enn andre dyr. Eller at det eventuelt er andre variabler inne i bildet som gjør at vi snur ryggen til det store problemet med dødelighet og lar næringen fortsette med en grad av dødelighet vi aldri ville godtatt ved andre næringer. Han adresserer og setter dermed ord på samfunnets spesiesistiske syn på dyr, hvor fisken i tillegg til å plasseres under menneskene (som han ikke problematiserer), plasseres underordnet andre dyr. Han setter næringen og hvordan den drives i et kritisk lys, og stiller krav om at fiskens liv tas på alvor i politikken. Samtidig er det verdt å merke seg at Nævra selv bruker ordet «svinn» i sin argumentasjon som tidligere i denne oppgaven er argumentert for at underkommuniserer det faktum at det faktisk er snakk om individer. Å bruke ordet «svinn» er med det ikke forenelig med tanken om fiskens egenverdi og er vanskelig å se at passer inn i en dyrevelferd- eller rettighetsretorikk. I lys av perspektivet om artsrettferdighet vil slik ordbruk være svært uheldig og ikke forenelig med dyrenes iboende verdi. Bruken av ordet «svinn» hos Nævra her kan sees på som et uttrykk for at vår verden er svært preget av den spesiesistiske tankegangen, som også kan spores hos de aktører som er opptatt av dyrenes velferd. Det finnes flere eksempler på at aktører som er opptatt av dyrs rettigheter skriver seg inn i det spesiesistiske samfunnet via språkbruk. Gary

Francione skriver i boken *In Introduction to Animal Rights* blant annet om hvordan vårt moralske syn på dyr manifesterer seg i språket vi bruker. Dunayer skriver at det er tydelig i Franciones bok at han har et mål om å formulere seg «riktig» og unngå rasistisk og sexistisk språk. Likevel er det elementer av Franciones språkbruk som kan sees på som spesiesistisk, blant annet referer han til en hannhund som «den» (Dunayer, 2004, s. 56). Også denne oppgaven vil inneholde begreper som kan sees på som spesiesistiske, selv om det i skriveprosessen har vært ett mål å benytte et språk som ikke underkommuniserer dyrenes iboende verdi.

At Nævra adresserer spesiesisme og kritiserer måten vi behandler fiskene på i dag samtidig som han benytter ord som ikke hører hjemme i en dyrevelferd- og rettighetsretorikk og ikke argumenterer for en nedleggelse av næringen er også interessant i lys av oppgavens identifiserte diskurser. Denne noe motstridende argumentasjonen som Nævra målbærer er noe som gjennomgående kan spores også i diskursen om levekår. I diskursen snakker aktører om den dårlige behandlingen dyrene utsettes for, uten å adressere tydelig at fiskene skulle ha rett til liv og å ikke utnyttes mot egne interesser, og uten å kreve nedleggelse av næringen.

Diskursen om verdiskapning fremstår styrende for diskursen om levekår, og det er ikke rom for å løfte dyrs rettigheter eller radikale endringer. I denne sammenheng setter diskursen om verdiskapning en begrensing også i Nævrans argumentasjon.

Geir Pollestad (Sp), leder i næringskomiteen på Stortinget, uttaler i samme stortingsmøtet som Nævra:

Eg kan ikkje for det, men når representanten Nævra i saken om lakseoppdrett snakka – med rette, til dels – om sitt engasjement for fiskevelferd, er det klart at me må skilja mellom dyr og dyr og laks og dyr. Ein gjer ting når ein er på laksefiske som ein ikkje ville finna på å gjera med noko som helset dyr som har fire bein og bevegar seg runt. Så kva som er unødvendig påkjenning og belastning, er ulikt frå art til art. (Stortingsmøte, 2020)

Pollestad setter her eksplisitt laksen i en kategori for seg selv i forhold til andre dyr, i en underordnet kategori. Han legitimerer behandlingen Nævra kritiserer ved å si at det må skilles mellom laks og andre dyr. Måten Pollestad skisserer en kategorisering av dyrene er klart spesiesistisk med en tydelig antroposentrisk tankegang/argumentasjon, faktisk et eksplisitt forsvar av spesiesisme. Via hans antroposentriske og spesiesistiske argumentasjon legitimerer Pollestad næringens behandling av fiskene. Ved å henvise til at han mener det er ulikt hva som er en unødvendig påkjenning og belastning når det kommer til ulike arter, viser han indirekte til Dyrevelferdsloven som sier at dyrene ikke skal utsettes for unødig påkjenning og

belastning. Ved å gjøre det legger Pollestad mer fagtyngde til argumentasjonen sin, fordi at han indirekte sier at Dyrevelferdsloven støtter praksisen, i tillegg til at han selv er jurist og med det har en troverdighet når han (indirekte) tolker loven. Samtidig er det her viktig å huske på at Dyrevelferdsloven i prinsippet skal gjelde likt for alle dyr, og at Pollestads argumentasjon i lys av Dyrevelferdsloven altså ikke holder vann. Allikevel finnes det slik Rune Ellefsen skriver i sin bok *Med lov til å pine* et mulighetsrom i loven for å utsette noen dyr for mer påkjenning og belastning: «*Dersom det å påføre dyr påkjenninger og belastninger anses som nødvendig for å opprettholde eller oppfylle samfunnsinteresser, oppfattes slike handlinger likevel sjelden som lovbrudd*» (Ellefsen, 2013, s. 41) Det vil altså være mulig å argumentere med bakgrunn i Dyrevelferdsloven for at påkjenningen som fiskene utsettes for er greit, i et «kost-nytte» perspektiv.

I dette stortingsmøtet som ble avholdt i februar 2020, med en debatt basert på et representantforslag om fremtidens oppdrettsnæring fra stortingsrepresentantene; Torgeir Knag Fylkesnes (SV), Lars Haltbrekken (SV), Karin Andersen (SV) og Arne Nævrån (SV) - blir hvilken behandling fisken skal få problematisert. Fiskens behandling blir sett i sammenheng med andre husdyr, noe som muliggjør en debatt basert på fisken som individ, og hvorvidt fisken i dag sees på som et individ eller ikke. Dette er en svært nyttig og viktig debatt sett ut ifra et artsrettferdighetsperspektiv, spesielt siden den holdes på nettopp Stortinget. Politikken og de politiske partiene er en viktig del av den sosiale struktur. Hvilken politikk partiene fremmer kan sees på som et resultat av den sosiale praksisen og meningsbrytningen som finnes der, blant annet i datamaterialet presentert i forrige kapittel. Samtidig som politikken som en del av den sosiale struktur også med på å forme den sosiale praksisen.

Før stortingsvalget 2017 presenterte Dyrevernalliansen en «valgguide» for å sette lys på hvilket parti som har den beste politikken for dyrene, da basert på partiprogrammet 2017-2021. Her kommer Miljøpartiet De Grønne (MDG) best ut, mens Senterpartiet (SP) kommer dårligst ut (Dyrevernalliansen, 2017a)

I MDG sitt arbeidsprogram 2017-2021 skriver de blant annet dette om dyrevelferd:

Den grønne bevegelsen bygger sin politikk på en grunnleggende respekt for alt liv. Menneskene er knyttet til og avhengig av naturen og dermed av mangfoldet av ulike livsformer på jorda. Derfor jobber Miljøpartiet De Grønne for et samfunn der solidariteten utvides til å omfatte dyr og natur. Vi vil føre en miljøpolitikk som bevarer og reparerer leveområdene for ville dyr og en dyrevelferdspolitik som husdyr og kjæledyr behandles på en anstendig og respektfull måte. Vi er overbevist om at det er en sterk sammenheng mellom vår respekt og omsorg for

dyr og vår respekt og omsorg for hverandre.

I dag lever flere hundre millioner dyr i norske fjøs, oppdrettsmerder og som familiedyr og sportsdyr. De Grønne mener at alle disse dyrene har egenverdi. Egenverdi betyr at dyrenes liv har verdi i seg selv, utenom den nytten de har for oss mennesker. Dyr som holdes i fangenskap av mennesker skal ha mulighet til å utfolde sin naturlige atferd, inkludert hvile, bevegelse og stimulerende aktiviteter, være utendørs i blant og få dekket sosiale behov. (Miljøpartiet De Grønne, 2017-2021, s. 14)

Senere i arbeidsprogrammet går fokuset mer inn på oppdrettsnæringen. Her nevnes det at Norge bør være et foregangsland på fiskehelse og velferd, samt at MDG ønsker et oppdrettstilsyn i Mattilsynet for at kontrollen og rapporteringen angående dyrevelferd skal bli bedre. MDG er samtidig tydelige på at de ønsker at det kun skal gis nye konsesjoner til lukkede anlegg og at de ønsker et krav om at alle anlegg må over til en lukket teknologi innen 2025 (Miljøpartiet De Grønne, 2017-2021), slik vi også så tidligere talsperson Hermstad uttrykke i forrige kapittel. Når MDG er tydelige på at de ser på alle dyr i et lys av at de har egenverdi, er det bemerkelsesverdig at de ikke diskuterer eller problematiserer lukkede anlegg sett i lys av dyrevelferden i sitt arbeidsprogram. En overgang fra åpne merder i sjø til ulike former for lukkede anlegg vil som sagt naturligvis føre til en endring i livet til fiskene. De vil blant annet holdes enda mer innestengt og vil måtte ha mye høyere tetthet.

Det kan oppfattes som at MDG forsøker å bevege seg i retning av et artsrettferdighetsperspektiv via deres mer generelle argumentasjon angående dyrevelferd og dyrenes iboende rettigheter. Via deres krav om lukkede anlegg kan det oppfattes som at de forsøker å bevege seg i en retning av økologisk rettferdighet, hvor havets økosystem settes i fokus, men velferden til enkeltindividene i oppdrettsnæringen ikke settes samme fokus på. Det kan altså fremstå som at MDG forsøker å forene artsrettferdighet og økologisk rettferdighet i én politisk retning. Eller sett i lys av diskursene som er kategorisert i denne oppgaven, forene diskursen om miljøødeleggelse med diskursen om levekår i en harmoni som appellerer til aktører eller tilhengere innenfor begge diskursene. Når det kommer til fiskeoppdrett lykkes imidlertid ikke dette helt. Den mer generelle målsetningen for god dyrevelferd som MDG presenterer når ikke sitt fulle potensiale når det kommer til fiskeoppdrett, snarere virker den litt glemt når de går inn for lukkede anlegg, selv om det kan være negativt for de individuelle fiskene som skal leve der.

I Dyrevernalliansens valgguide kommer også Venstre svært godt ut (Dyrevernalliansen, 2017a). De skriver dette om fiskeoppdrett:

Oppdrettsnæringen har fortsatt et stort vekstpotensial, men det er en forutsetning at videre vekst i næringen er bærekraftig. Venstre vil stille strenge miljøkrav ved tildeling av nye oppdrettskonsesjoner og lokalisering av disse, og intensivere forskningen på lukkede anlegg. (Venstre, 2017-2021, s. 69)

I det Venstre skriver om fiskeoppdrett er fokuset i størst grad rettet mot miljø og bærekraft, og forenelig med prinsippet om miljørettferdighet. Hvor mennesket er i fokus samtidig som at naturen skal tas vare på, mens det er lite omtanke for fisken å spore. Venstre har også en argumentasjonsrekke i sitt partiprogram som handler mer generelt om dyrevelferd.

Dyr har en verdi i seg selv, og skal behandles med respekt. Venstre mener at husdyrhold skal ta hensyn til dyrenes naturlige adferd og behov. Å forhindre stress, redsel, skade og smerte hos dyr, skal være et overordnet hensyn i forbindelse med slaktning. Vi mener at tilsynsmyndighetene skal prioritere dyrevelferd høyere enn de gjør i dag. (Venstre, 2017-2021, s. 27)

Når det kommer til Venstres mål generelt angående dyr og husdyrhold nærmer Venstre seg i større grad en retorikk som kan sees på som en representasjon for en dyrevelferdsretorikk, hvor dyrets iboende verdi, samt tilrettelegging for velferd og minimering av lidelse trekkes frem. Det er i denne sammenhengen allikevel viktig å påpeke at Venstre har et mål om å bruke dyr, men på «best mulig» måte for dyrene fordi de har en egenverdi. Argumentasjonen kan altså sees på som en antroposentrisk form for et artsrettferdighetsperspektiv, for det er ikke i dyrenes interesse å bli brukt. Det bør også kommenteres at det ikke kommer eksplisitt frem at fiskene også inkluderes i dyrevelferdspolitikken og det partiet kaller «husdyrhold» samt at dyrevelferden ikke ser ut til å ha hovedfokuset ved målene for oppdrettsnæringen.

Selv om hverken MDG eller Venstre skriver dette spesifikt i sine partiprogram er det mulig å anta at det økonomiske perspektivet, eller diskursen om verdiskapning skaper et mulighetsrom for politikkkutforming. Fordi det økonomiske perspektivet står som en sterk ideologisk interesse blir det vanskelig å stille tydelige nok krav, spesielt dyrevelferd- og rettighetskrav. De sterke økonomiske interessene som ligger i å opprettholde en oppdrettsnæring med vekst ser ut til å gjøre det svært vanskelig å ha en politikk fullt forenelig med artsrettferdighetsperspektivet, som representerer fiskens egenverdi. Det kan fremstå som at det økonomiske perspektivet alltid ligger i bakgrunnen, og viser politikken en retning.

Miljøpolitikk og økologisk rettferdighet fremstår vanskelig å forene med dyrevelferdspolitikken og artsrettferdighet. Førstnevnte ser ut til å ha en forrang, eller være lengst fremme i bevisstheten.

5.4 Løsningene på næringens problemer

Med de tre diskursene avdekket i datamaterialet identifiseres også ulike problemområder på feltet. Det kan trekkes ut tre «hovedproblemer»: ødeleggelse av miljøet, mangel på god dyrehelse- og velferd og spørsmålet om hvordan verdiene som skapes skal fordeles. I dette delkapittelet skal de tre ulike problemområdene belyses og settes i sammenheng med den bredere sosiale struktur.

5.4.1 Miljøproblemer

På grunn av den store avstanden mellom konsekvensene og årsakene til miljøforandringene blir ofte miljøpolitikk nedprioritert på den politiske agendaen (Dybing, 2012, s. 281). I politikken som omhandler oppdrettsnæring og miljø blir lukkede anlegg trukket frem som løsning. Det kommer tydelig frem at lukkede anlegg fremstår som en løsning ikke bare i debatten innenfor sosial praksis, som vist i forrige kapittel, men også innenfor den bredere sosiale struktur – igjennom politisk praksis. I Dyrevernalliansens oversikt kommer det frem at tre partier programfestet et mål om lukkede anlegg i 2017: MDG, Sosialistisk Venstreparti (SV) og Rødt (Dyrevernalliansen, 2017b, s. 7), de samme partiene hvis representanter vi så målbar denne løsningen i forrige kapittel.

I MDGs arbeidsprogram for 2017-2021 skrives det blant annet dette om oppdrettsnæringen:

«Gjennomføre en omfattende omstilling av oppdrettsnæringen gjennom at nye konsesjoner kun gis til lukkede oppdrettsanlegg og at bruk av lukket teknologi kreves på alle eksisterende anlegg innen 2025» (Miljøpartiet De Grønne, 2017-2021).

Fra SVs arbeidsprogram 2017-2021:

«Stille strengere krav til rømmingsfrie anlegg i sjø og merking av fisken. Framtidens fiskeoppdrett må skje i lukkede anlegg» (Sosialistisk Venstreparti, 2017-2021, s. 87).

Fra Rødts partiprogram 2017-2021:

«Det skal utarbeides en framdriftsplan for utskifting av alle oppdrettsanlegg til lukka anlegg som er rømmingssikre, lusefrie, forurensningsfrie og har full sykdomskontroll og høy dyrevelferd» (Rødt, 2017-2021, s. 65). Det bør trekkes frem som positivt i lys av et artstrettfærdighetsperspektiv at høy dyrevelferd trekkes frem som et krav til de lukkede anleggene av Rødt, som eneste parti. Likevel kan det stilles spørsmålstegn til hvordan Rødt

ser for seg at det skal være mulig i praksis, når lukkede anlegg på mange måter vil gi fisken enda mindre frihet enn i en åpen merd.

Lukkede anlegg fremstilles som en selvfølgelig løsning på næringens miljøproblemer. I det lukkede anlegg presenteres som en løsning, er det ofte uten å problematisere eventuelle negative sider, slik vi også så var tilfellet i forrige kapittel. Argumentasjonen er altså ofte i stor grad preget av «selvfølgeligheter», en tanke om at lukkede anlegg er den selvfølgelig løsningen, både i datamaterialet og hos de tre partiene som eksplisitt går inn for dette.

I stortingsmeldingen *Forutsigbar og miljømessig bærekraftig vekst i norsk lakse- og ørretoppdrett* blir det trukket frem at lukkede merder er en teknologi under utvikling og at det er en dyrere måte å drive på. Noe som gjør at inngangsbilletten blir høy (Det kongelige nærings- og fiskeridepartementet, 2014-2015, s. 73). Det legges altså frem en tanke om at det er naturlig at åpne merder i sjø fortsatt er det som er vanlig og at terskelen for å legge om driften naturligvis er høy for næringen. Regjeringen presenterer i samme stortingsmelding at de blant annet ønsker å åpne for at det kan gis tillatelser til matfiskoppdrett av laks og ørret som er landbasert løpende og uten vederlag (Det kongelige nærings- og fiskeridepartementet, 2014-2015, s. 76). Dette vil kunne skape mer konkurransekraft og hindre tap av muligheter i næringslivet (Det kongelige nærings- og fiskeridepartementet, 2014-2015, s. 12). Dette vil da trolig kunne være med å skape en lavere terskel for det å drive med lukkede anlegg da det ikke innebærer like mye økonomisk risiko. Det regjeringen ønsker her er altså en økonomisk stimulering til å drive med lukkede anlegg. Dette kan sees som et direkte forsøk på å møte det økonomiske perspektivet som ligger i bakgrunn når det forsøkes å legge til rette for å ta vare på miljøet - at miljøtiltak ikke (i altfor stor grad) skal gå utover inntjening og vekst. Det økonomiske perspektivet legger med det opp til hvordan tiltakene for miljøet skal utformes – det skapes et mulighetsrom som politikken jobber innenfor.

I stortingsmeldingen argumenteres det for at en løsning på næringens miljøproblemer er innføringen av en handlingsregel basert på produksjonsområder og miljøindikatorer for å justere anleggenes kapasitet. Dette gjør det tydelig for næringen hvordan næringens kapasitet justeres og vil skape forutsigbarhet, som igjen legger til rette for vekst og verdiskapning. Målet er å maksimere verdiskapningen innenfor de rammene som settes av hensyn til miljøet (Det kongelige nærings- og fiskeridepartementet, 2014-2015, s. 83). Det er altså tydelig at selv om miljøet har et viktig fokus i stortingsmeldingen er det økonomiske fokuset også svært høyt. Menneskenes interesser settes altså høyt når det skal vurderes hvordan miljøet skal tas hensyn til. Det kan med andre ord sees på som et antroposentrisk

miljørettferdighetsperspektiv i form av at naturen blir tatt vare på, men at fokuset ligger på menneskene og menneskenes interesser. Det er her viktig å presisere at miljøet skal tas hensyn til for å nå målet om miljørettferdighet – bruken skal være innenfor naturens tålegrenser slik at naturen ikke ødelegges for fremtidige generasjoner. Det økonomiske perspektivet skaper igjen et handlingsrom for hvor mye fokus som legges til miljøperspektivet.

Per Espen Stoknes (MDG) fremmer i *Representantforslag 247 S* et ønske om det han selv kaller «...en ekte miljøreform i oppdrettsnæringen», han savner rett og slett iverksetting av effektive tiltak fra regjeringens side mot miljøproblemene næringen skaper (Stoknes, 2017-2018, s. 1).

Forslagsstiller mener at overgang til lukkede anlegg er nødvendig av flere grunner. For det første er det nødvendig å skille oppdrettsfisken fra omgivelsene for å unngå smitte og spredning av sykdommer og parasitter som lakselus og sykdommer samt utslipp av organisk avfall og rømming fra merdene. For det andre kan en omstilling til lukkede anlegg representere en stor industriell mulighet for Norge. (Stoknes, 2017-2018, s. 2)

I tråd med MDGs program er det også et ønske fra Stoknes om at alle nye konsesjoner skal tildeles med et forbehold om at anleggene etableres med en lukket teknologi, samtidig som det lages en plan for overgang til lukkede anlegg for alle eksisterende anlegg. Når det kommer til trafikklyssystemet mener Stoknes at dette systemet ikke stiller strenge nok krav. Det er skapt med en god tanke, men det har ikke en tilfredsstillende funksjon (Stoknes, 2017-2018, s. 2). Det kan tolkes som at Stoknes mener at miljøhensynet bør prioriteres over andre hensyn. Det må ikke være slik at andre perspektiver eller hensyn setter en stopper for en etablering av en bærekraftig oppdrettsnæring. Dette bør sees i sammenheng med den tidligere nevnte motstridende målsetningen i partiet når det kommer til dyrevernfokus og lukkede anlegg.

5.4.2 Dyrevelferd og helse

I forrige kapittel kommer det frem at det innenfor diskursen om levekår av flere aktører fremmes en argumentasjon tuftet på at dyrene i oppdrettsnæringen er utsatt for mer lidelse enn det som kan sees på som greit. Det må gjøres noe, slik at dyrevelferden bedres.

I 2021 gjennomfører Mattilsynet en kampanje rettet mot hvordan oppdretterne håndterer situasjoner der mange fisk dør eller skades, overskridelse av grensen for lakselus, samt bruken av renseskik. Etter Mattilsynets renseskikkampanje i 2018/2019 kom det frem at mange renseskik lever med svært dårlig velferd. Mattilsynet sier at hvis næringen skal fortsette å

bruke rensefisk mot lakselus er det nødvendig at det kommer forbedringer på dette punktet (Mattilsynet, 2021). Det kan altså fremstå som at Mattilsynet her kommer med et tydelig ultimatum når det kommer til rensefiskens velferd. Budskapet virker ikke å handle om at det i seg selv er et problem at rensefisk blir brukt i næringen, men heller at individene må ha det bedre enn de har i dag. Kampanjen kan sees som svært viktig for rensefiskens velferd og et viktig steg i riktig retning i lys av artsrettferdighetsperspektivet. Dette selv om det er kritikkverdig i lys av rensefiskens krav på egenverdi i følge Dyrevelferdsloven at det drives oppdrett på rensefisk for bruk i oppdrettsnæringen.

I Veterinærinstituttets fiskehelse rapporter legges det mye fokus på fiskehelse og velferd. Det rettes et kritisk blikk mot fiskens situasjon på flere måter. Dødelighet, sykdommer og ulemper knyttet til håndtering er alle områder som igjennom fiskehelse rapporten får fokus (Veterinærinstituttet, 2021). Selv om det ikke alltid kommer tydelige løsninger så settes det et kritisk blikk på situasjonen, noe som er svært viktig for en utvikling på feltet. Dette kan sees som et uttrykk for diskursen om levekår hvor det først og fremst handler om å presentere problemene, ikke nødvendigvis å komme med krav til løsninger. Som vi så i forrige kapittel, var også aktørene der lite bastante/tydelige angående løsninger, men mer opptatt av å løfte dyrevelferdsproblemer.

Stortingsmeldingen *Om dyrehold og dyrevelferd* fra 2002-2003 går dypt inn i dyrehelse og dyrevelferdsproblemer til våre husdyr. Da spesielt når det kommer til landbruksdyr. Når det kommer til fiskehelse og -velferd er gjennomgangen i større grad preget av mangler. Allikevel er det noen essensielle punkter stortingsmeldingen går inn på når det kommer til fiskens liv (Det kongelige landbruksdepartementet, 2002-2003). Det trekkes blant annet frem at det finnes eksempler på at fiskene har gått måneder uten mat, dette blant annet i forbindelse med overproduksjon og lave laksepriser (Det kongelige landbruksdepartementet, 2002-2003, s. 58). I et artsrettferdighetsperspektiv hadde det vært svært interessant og viktig med en videre diskusjon i meldingen her knyttet til både hvorfor dette er problematisk og i hvor stor grad dette er problematisk. Dette for å spre kunnskap og sette lys på hvordan situasjonen oppleves for fisken som individ.

Et annet fiskehelse og -velferds problem som blir trukket frem er merking av fisk i oppdrett ved å klippe finner. Argumentene her går på at det finnes flere følereseptorer i finnene, noe som er dyrevelferdsmessig problematisk. (Det kongelige landbruksdepartementet, 2002-2003, s. 58), noe vi så Hermstad fra MDG ignorerte i sitt innlegg i forrige kapittel. Når departementet forklarer hvorfor finneklippingen er problematisk i stortingsmeldingen, gir det

mer tyngde til argumentasjonen. Det er også positivt i ett artsrettferdighetsperspektiv at det tydeliggjøres at fisken føles smerte.

Problemer knyttet til forsikringsvilkårene i næringen trekkes også frem som en negativ faktor på fiskehelse og -velferden. Der trekkes det frem at fisk i oppdrett som avlives av dyrevelferdsmessige hensyn ikke omfattes av forsikringsvilkår. Dette kan i noen tilfeller føre til at syk fisk ikke avlives av økonomiske interesser (Det kongelige landbruksdepartementet, 2002-2003, s. 44). Forsikringsvilkårene, som mye trolig er formulert slik for å stimulere til bedre dyrevelferd, virker altså mot sin hensikt på grunn av det økonomiske aspektet. Generelt fremstår fiskeoppdrettsnæringen mye preget av økonomi og et ønske om størst mulig økonomisk gevinst. Dette fører meg seg ulike negative konsekvenser for fiskene. I stortingsmeldingen trekkes blant annet den intensive produksjonen frem som negativ for fiskene:

I fiskeoppdrett kan krav om intensiv produksjon, tetthet og forhold i merdene utgjøre en risiko for fisken. Videre er fisk i merder særlig utsatt ved oppblomstring av giftige alger og for enkelte giftmaneter. Normalt vil vill fisk trekke vekk fra slike områder ved for eksempel å gå noe dypere i sjøen, men det har ikke fisk i merder anledning til. (Det kongelige landbruksdepartementet, 2002-2003, s. 46)

I dette sitatet retter departementet altså et kritisk blikk på næringen i seg selv, og hvordan den drives. Det legges frem at næringen i seg selv kan være et problem for velferden til fisken, noe som i et artsrettferdighetsperspektiv fremstår svært positivt.

5.4.3 Skattlegging

I forrige kapittel kommer det tydelig frem innenfor diskursen om miljøødeleggelse at det er sterke stemmer som tar til orde for en innføring av grunnrenteskatt i oppdrettsnæringen. Argumentasjonen går først og fremst på at næringen benytter seg av ressurser som eies av felleskapet og at dette bør generere inntekter tilbake til felleskapet. Innafor diskursen om verdiskapning finner vi sterke motstemmer til innføringen av grunnrenteskatt. Her er aktører fra næringen sterkt representert i debatten. Innenfor verdiskapningsdiskursen argumenteres det blant annet for at en grunnrenteskatt vil bremse veksten i næringen og gjøre det vanskeligere å drive med fiskeoppdrett. Verdiene bør holdes hos de som selv driver oppdrettsnæringen for å skape mer utvikling og vekst. Det er naturlig sett i lys av et kapitalistisk perspektiv at aktører fra næringen selv argumenterer mot å beskattes og for det

standpunktet de selv mener vil være mest effektivt og skape bredest potensiale for verdiskapning. Kapitalismen er preget av en avstand til dyrene, med et mål om økt økonomisk profitt kombinert med en tanke om at økonomiske gevinst kan hentes fra utnyttelse av dyrene (R. Sollund, 2008, s. 121,122). Det er også nærliggende å tenke at ønsket om økonomisk profitt også for mange overskygger ansvarsfølelsen rundt bruken av samfunnets naturressurser.

I *NOU 2019:18 Skattlegging av havbruksvirksomhet* gjøres det rede skattlegging av havbruksnæringen. Det er i et diskursanalytisk perspektiv interessant å se på hvilken diskurs en NOU som omhandler temaet er uttrykk for.

NOUen forklarer at når tillatelsene til næringsutøvelsen gis gratis/under markedsverdi fører det til at grunnrenten fra havbruk først og fremst går til eierne av havbrukstillatelsene. Med utviklingen som har skjedd i næringen har eierskapet til havbrukstillatelsene og med det verdiene blitt konsentrert på færre og større selskaper (NOU 2019: 18, 2019, s. 9). Det kommer altså frem her at dagens praksis har ført til vekst og verdiskapning, men for færre selskaper.

Når det kommer til de naturressursbaserte næringene petroleum- og kraftsektoren har det i lengre tid vært en enighet om at grunnrenten i stor grad skal tilfalle felleskapet. Begrunnelsen for det har blant annet vært at inntektene sektorene genererer spinner ut fra ressurser som tilhører det norske samfunnet. Da grunnrente er en nøytral skatt gir praksisen inntekter til felleskapet uten effektivitetstap (NOU 2019: 18, 2019, s. 9) Her argumenteres det altså for at en praksis med grunnrenteskatt fortsatt vil muliggjøre vekst, verdiskapning og utvikling slik verdiskapningsdiskursen er svært opptatt av. Med andre ord, at det vil være mulig å gi felleskapet den rettmessige andelen av inntektene uten at det automatisk genererer en brems i næringens verdimessige utvikling.

Videre skrives det i NOUen at det i havbruksnæringen som i petroleum- og kraftsektoren er bruk av en begrenset naturressurs som gir opphav til grunnrenteskatt. Det offentlige har hentet inn marginalt av grunnrenten i havbruksnæringen. Med tanke på at tillatelse til å benytte seg av havet gis av staten og gir en tids-ubegrenset rett til næringsutøvelse er det rimelig at felleskapet får en andel av avkastningen (NOU 2019: 18, 2019, s. 10). Den avsluttende konklusjonen i NOUen blir kort fortalt at på grunn av næringens utnyttning og bruk av naturen bør næringen betale grunnrenteskatt for å gi noe tilbake til felleskapet. NOUen *Skattlegging av havbruksvirksomhet* kan med det sees på som et uttrykk for diskursen om

miljødeleggelse, men med et tydelig økonomisk perspektiv involvert hvor verdiskapning og næringens økonomiske interesser trekkes frem som relevant. Det er greit å bruke naturen, men det skal gis noe tilbake – her i form av grunnrenteskatt. Det er viktig å tydeliggjøre her at en stor del av NOUens redegjørelse også handler om at grunnrenteskatt ikke vil gå ut over produksjonseffektiviteten. Konklusjonen hadde trolig ikke vært like klar i favør av grunnrenteskatt om det ikke hadde vært mulig å si at det ikke ville gå ut over produksjonsveksten.

Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO) har i likhet med Sjømat Norge og Norsk Industri sagt at grunnrenteskatt ikke bør innføres i havbruksnæringen. Argumentene går på at det bør legges til rette for investeringer i Norge både blant norske aktører og i internasjonal kapital. Det bør legges til rette for at næringen skal kunne fortsatte å vokse, skape ny teknologi og nye arbeidsplasser. Grunnrenteskatt vil sette på en brems, samtidig som det også er en risiko for at utviklingen går nedover (Ystmark et al., 2019).

En ny særskatt på norsk sjømat vil kunne gi lavere skatteinntekter i fremtiden, fordi dagens næring og fremtidig vekst kan bli presset ut av Norge. Næringen betaler ordinære skatter og avgifter, og de siste ti årene er skattebidraget fra næringen økt med 16 milliarder. Ved å videreutvikle næringen vil aktørene bidra med betydelig mer gjennom ordinære skatter og avgifter. Havbruksnæringen henter ikke ut en naturressurs og er heller ikke stedbunden. Derfor er det ikke grunnlag for noen form for grunnrentebeskatning. (Ystmark et al., 2019)

Ystmark, Lier-Hansen og Almlid sin argumentasjon her er klart et uttrykk for diskursen om verdiskapning der fokuset ligger på de positive verdiene næringen skaper og et ønske om en videre utvikling i næringen. Det er en grunnleggende skepsis til grunnrenteskatten fordi det vil ta noen av disse verdiene bort fra næringen og med det skaper en risiko for negative konsekvenser for næringen selv. Det er et tydelig antroposentrisk perspektiv. Menneskene skal kunne bruke naturen til å skape verdier, og det er et mål om å øke verdiene i næringen. Dette er en tankegang som er gjenkjennelig innenfor kapitalismen som kjennetegnes av et underliggende mål om konstant ekspansjon og økt profitt (Stretesky et al., 2014, s. 21). Det konstante ønsket om økt profitt gir videre et insentiv til mishandling og utnyttning av dyr. Denne profitten skaper aktører som arbeider for fortsatt bruk av dyr (R. Sollund, 2004, s. 330).

5.5 Bærekraftig næring og forsvarlig drift

Igjennom analysen i forrige kapittel kommer det frem at det er en tvetydighet i hva som er en *bærekraftig næring og forsvarlig drift*. Begrepene lar seg mobilisere innenfor ulike diskurser og knytte an til grunnleggende forskjellige tiltak og reguleringer for å sikre bærekraft og forsvarlighet. Innenfor diskursen om miljøødeleggelse er næringen bærekraftig og forsvarlig når miljøet er hovedfokuset, og reguleringer tar utgangspunktet i hvordan næringen kan ta vare på miljøet når valg for næringens fremtid skal tas, men med et fokus på fortsatt vekst og produksjon. Innenfor diskursen om verdiskapning er kriteriet at det skapes verdier for samfunnet, da blant annet i form av arbeidsplasser, økonomi og lignende. Når det kommer til diskursen om levekår ligger kriteriet for en bærekraftig næring og forsvarlig drift i at driften har et mål om å behandle dyrene bedre enn i dag, samtidig som at det fortsatt er produksjon. Dette delkapittelet skal sette et tydeligere lys på hva regjeringen, Veterinærforeningen, Naturvernforbundet og næringen selv (her representert via Salmar) uttaler at de legger i bærekraftig og forsvarlig næring, som fremtredende og innflytelsesrike aktører på feltet, med forskjellige interesser. Det skal også legges fokus på stortingsmeldingen *Forutsigbar og miljømessig bærekraftig vekst i norsk lakse- og ørretoppdrett* og NOUen *Sjømatindustrien*. Dette for å sette lys på hvordan ulike forståelser av hva som er bærekraftig og forsvarlig i den sosiale praksisen påvirker den sosiale strukturen.

Som et politisk tiltak er det som nevnt innført «trafikklys» for å regulere en bærekraftig vekst i oppdrettsnæringen. Det er vurdert at denne beslutningen kan gi en vekst på rundt 23 000 tonn. Tiltaket går ut på at produksjonsområder får en farge etter hvordan lakselusen påvirker villaksen i området, fargen forteller om produksjonskapasiteten må reduseres eller om den kan fortsette å vokse. Grønn betyr at produksjonen kan vokse, gul betyr at produksjonen kan fortsette på det nivået den og rødt betyr at produksjonskapasiteten må reduseres (Nærings og fiskeridepartementet, 2020). Reguleringen tar altså kun hensyn til i hvor stor grad næringens drift og det påfølgende problemet med lakselus påvirker villaksen i området. Bærekraftig vekst i denne sammenheng blir altså sett på som at veksten ikke påvirker villaksen i området i for stor grad. Dette er et konkret politisk tiltak som kan knyttes til miljørettferdighet ved at fokuset ligger på å ta vare på naturen ut i fra menneskenes interesser. Det kan også knyttes til økologisk rettferdighet ved at tiltaket kan oppfattes som et forsøk på å verne økosystemet mot et av de negative konsekvensene av fiskeoppdrett – nemlig økt forekomst av lakselus. Samtidig er det mulig å argumentere for at en situasjon hvor villaksen blir påvirket av

lakselusnivået i seg selv ikke vil være forenelig med økologisk rettferdighet, selv i lave nivåer.

I en kronikk i Dagbladet den 10 september 2020 kritiserer Torill Moseng (president i Den norske veterinærforening) trafikklyssystemet for å være en «ensidig indikator for bærekraftig produksjon». Hun påpeker at fiskehelse og -velferd også må inngå som en indikator for å vurdere om et anlegg skal kunne fortsette å øke sin produksjon. Slik at det i større grad skal lønne seg å holde fisken frisk og dødeligheten lav (Moseng, 2020). Moseng presiserer med det at det er nødvendig at det skapes insentiver for å opprettholde en god fiskehelse og -velferd, og at det er *ensidig* av regjeringen å kun ta for seg lakselusens påvirkning på villaksen når de skal skape regulering for bærekraftig vekst. I Moseng sitt verdensbilde er det en selvfølge at fiskehelse og -velferd også skal være en del av en bærekraftig produksjon. Økt produksjon skal altså ifølge Moseng være nødt til å ta hensyn til dyrevelferden. Dyrevelferd inngår altså i Mosengs definisjon av bærekraftbegrepet.

Ifølge en undersøkelse gjennomført av Opinionen svarer 29 prosent at oppdrett og fiskeri er den mest bærekraftige næringen i Norge. 42 prosent svarer at de har tiltro til at oppdrettsnæringen forvalter naturressursene på en god eller bærekraftig måte (Redaksjonen, 2020). Ifølge denne undersøkelsen er det altså en relativt stor del av befolkningen som opplever fiskeri og oppdrettsnæringen som bærekraftig. Naturvernforbundet derimot går hardt ut med at oppdrettsnæringen er alt annet enn bærekraftig. Forbundet kritiserer regjeringens ordning med trafikklys for utvikling og vekst i næringen, og sier at produksjonen må reduseres for å kunne bli bærekraftig. En økning i produksjonen blir derfor helt feil. Det økologiske fotavtrykket er allerede for stor, og den økningen regjeringen ønsker vil kun gjøre det økologiske fotavtrykket større, og skape en enda mindre bærekraftig næring (Christiansen, 2020). Naturvernforbundet mener altså at regjeringen ved å innføre trafikklysordningen stimulerer til en vekst som i seg selv ikke er bærekraftig, og motsetter seg vekst i motsetning til Moseng fra Veterinærforbundet. Trafikklysordningen er i Naturvernforbundets øyne grunnleggende feil fordi ordningen har et grunnleggende mål om å stimulere til vekst og ikke til reduksjon.

Om trafikklyssystemet skriver Naturvernforbundet videre:

- Det er fullstendig uholdbart at tilstanden i ett produksjonsområdet bestemmes bare på grunnlag av én indikator på én art, siden flere villfiskarter og hele økosystemet påvirkes negativt av mange forskjellige miljøtrusler forårsaket av

åpne oppdrettsanlegg, sier Ingvild Fonn Asmervik, rådgiver i Naturvernforbundet. (Christiansen, 2020)

Naturvernforbundet knytter altså tydelig begrepet *bærekraftig* til utslipp og forurensning i naturen. Naturvernforbundet kan sies å fremme prinsippet om økologisk rettferdighet ved at de ønsker å redde havets økosystem fra oppdrettsnæringen som sees på som en stor miljøtrussel. Som en løsning på dette problemet må laksen inn i lukkede anlegg, sier de videre:

Oppdrett av fisk skaper store verdier og arbeidsplasser i distriktene langs kysten, og bidrar til å dekke matbehovene til en voksende verdensbefolkning. Men næringen har fått bruke alt for store arealer, slipper unna med for mange rømningshendelser og får lov til å slippe forurensningen sin rett i fjorden. Naturvernforbundet mener at dagens oppdrettsnæring ikke er bærekraftig, og det burde vært handlet for lenge siden. Oppdrettslaksen må snarest mulig inn i lukkede anlegg. (Naturvernforbundet, 2020)

Igjen er Naturvernforbundet også svært tydelige på at de mener dagens oppdrettsnæring ikke er bærekraftig og at de økonomiske ressursene som bunner ut fra næringen ikke veier opp for utnyttningen av naturen slik praksisen er i dag. Fisken i fiskeoppdrett fremstår etter Naturvernforbundets forståelse som et «kunstig» produksjonsdyr, potensielt forurensende for naturen og mindreverdig den frie villaksen i et bærekraftperspektiv. Dens individuelle interesser og levekår er dog ikke av interesse, kun beskyttelse av økosystemet og den villlevende slektningen.

Mens Naturvernforbundet fronter tydelig at oppdrettsnæringen ikke er bærekraftig og at det må drastiske tiltak og endringer til for at næringen skal kunne defineres som bærekraftig legger oppdrettsselskapet Salmar vekt på at oppdrett av laks er en av de mest miljøvennlige måtene å produsere mat på. Det norske oppdrettsselskapet skriver på sine nettsider; «*Oppdrett av laks er en av de mest miljøvennlige måtene å produsere mat på, men totalt står matproduksjonen for en stor del av verdens klimautslipp*» (Salmar, u.d.-b) og

Bærekraftig utvikling handler om lokal verdiskapning, kunnskapsutvikling og et godt liv for enkeltmennesket. Dette er naturlige fokusområder for SalMar, både som arbeidsgiver, produksjonsbedrift, leverandør av sunn mat, bruker av natur og miljø og som forvalter av intellektuell og økonomisk kapital. (Salmar, u.d.-a).

Mens Naturvernforbundet definerer oppdrettsnæringen som en svært lite bærekraftig næring og knytter det opp mot utslipp, miljøskade og forurensning, knytter Salmar oppdrettsnæringen opp mot begrepet bærekraft forstått som verdiskapning og kunnskapsutvikling. Det kan argumenteres for at dette er naturlig i lys av at Salmar har egeninteresse av å sette

oppdrettsnæringen i et så godt lys som mulig. Samtidig er det svært interessant i lys av at det er presentasjoner av to helt ulike sannheter og to ulike definisjoner av begrepet *bærekraft*. Salmars bruk av ordet *bærekraftig* kan sees som et uttrykk for diskursen om verdiskaping. Det regjerende tankesettet handler om økonomisk og produksjonsmessig vekst og hvor gunstig oppdrettsnæringen er for menneskene – et regjerende antroposentrisk tankesett hvor mennesket settes først og naturen og dyrene kommer i andre rekke, for menneskene å bruke som de ønsker. Imens Naturvernforbundets argumentasjon tydelig er et uttrykk for diskursen om miljødeleggelse, hvor målet er en drift som fører til minst mulig skader på naturens økosystem. Fisken i fiskeoppdrett kan også sees på som en del av økosystemet, men i dette tilfelle fremstår det som at det er naturen og økosystemet utenfor merdene Naturvernforbundet er mest opptatt av.

President i den norske veterinærforeningen, Mosengs uttalelse om at fiskehelse- og velferd må inkluderes i noe som skal defineres som en bærekraftig vekst kan sees som uttrykk for diskursen om levekår, hvor det er et fokus på at elementet om fiskehelse- og velferd må inkluderes i planen for driften – og i hva som defineres som en bærekraftig drift.

Ved å se nærmere på Mosengs kritikk av trafikkløssystemet og Naturvernforbundet og Salmars uttalelser tydeliggjøres det at det finnes en brytning i hvordan begrepet *bærekraftig* brukes. Brytningen ligger i tvetydigheten i hva en bærekraftig næring er og hva det å drive forsvarlig betyr. Dette skiller virkelighetsoppfatningene fra hverandre.

I stortingsmeldingen *Forutsigbar og miljømessig bærekraftig vekst i norsk lakse- og ørretoppdrett* diskuteres det hvordan Norge kan øke verdiskapingen i oppdrettsnæringen med grunnlag i en «bærekraftig» vekst med miljømessige tilpasninger (Det kongelige nærings- og fiskeridepartementet, 2014-2015, s. 8):

Regjeringen vil føre en fremtidsrettet næringspolitikk som bidrar til størst mulig samlet verdiskaping. Dette innebærer også å tilrettelegge for de næringene hvor vi allerede er gode, og hvor vi har stort potensial for verdiskaping. Regjeringen ønsker derfor vekst i oppdrettsnæringen. Sentralt i denne meldingen er hvordan regjeringens mål om forutsigbar og miljømessig bærekraftig vekst skal nås. (Det kongelige nærings- og fiskeridepartementet, 2014-2015, s. 8)

Regjeringen har altså et mål om at næringen skal vokse, men dette skal være på en bærekraftig måte. I stortingsmeldingen blir miljømessig bærekraft videre definert som en forutsetning for at det skal legges opp til fortsatt vekst i oppdrettsnæringen (Det kongelige nærings- og fiskeridepartementet, 2014-2015, s. 18). Bærekraft er et begrep som kan defineres på ulike måter. I stortingsmeldingen vises det til FNs definisjon av begrepet:

FNs verdenskommisjon for miljø og utvikling definerte i 1987 bærekraft som en utvikling som tilfredsstillers dagens behov uten å redusere sjansen for at kommende generasjoner skal få tilfredsstillt sine behov. Bærekraftig utvikling kan videre deles i tre: miljømessig, økonomisk og sosial bærekraft. (Det kongelige nærings- og fiskeridepartementet, 2014-2015, s. 18)

Ifølge stortingsmeldingen er det den delen av *bærekraftbegrepet* som omhandler miljø oppdrettsnæringen må jobbe med. Næringen har ved den regjerende praksisen med åpne merder naturen som produksjonslokale. Regjeringen ønsker at næringen skal vokse, men også at dette skal skje på bærekraftige prinsipper. Derfor må naturen sette premisser for hvordan næringen skal drive. Naturen skal tas vare på, blant annet av hensyn til fremtidige generasjoner og deres mulighet til å tilfredsstille sine behov. Næringen setter et miljømessig fotavtrykk og størrelsen på det må være innenfor rammene av hva samfunnet aksepterer (Det kongelige nærings- og fiskeridepartementet, 2014-2015, s. 18). Oppdrettsnæringens drift bør altså ta mer hensyn til hva naturen tåler, og drive innenfor naturens tålegrenser.

I oktober 2020 publiserer nrk.no en kronikk skrevet av Fiskeriminister Odd Emil Ingebrigtsen. Her fronter han et annet perspektiv. Han skriver blant annet; «*det er ingen reell motsetning mellom klimahensyn og norsk havbruk*» (Ingebrigtsen, 2020). Videre skriver fiskeriministeren at kritikken mot havbruksnæringen som en næring med dårlig miljøprofil ikke er riktig. Dette knyttes opp mot svine- og storfeproduksjonen som slipper ut mer klimagasser enn oppdrettsnæringen gjør. Ingebrigtsen er også tydelig på at han mener vi må være stolte av oppdrettslaksen vår, og da også når det kommer til spørsmålet om bærekraft (Ingebrigtsen, 2020). Det fremstår altså som at Ingebrigtsen her er opptatt av å fronte en tankegang om at oppdrettsnæringen drives innenfor miljøets tålegrenser – med andre ord innenfor prinsippet om miljørettferdighet. Argumentasjonen kan også knyttes til diskursen om verdiskapning hvor det også fremmes en positiv tanke om oppdrettsnæringen.

NOUen *Sjømatindustrien* sier dette om lakseoppdrett og bærekraft; «*Produksjonen av laksefisk legger beslag på små arealer langs en vid-strakt kyst. På en rekke bærekraftindikatorer har laks en sterk posisjon sammenlignet med andre proteiner*» (NOU 2014: 16, 2014, s. 118). Ved å sammenligne med andre næringer på denne måten kan det fungere som en slags begrensning av den kritiske debatten. Dette fordi det presenterer debatten om bærekraft i oppdrettsnæringen som mindre viktig – fordi det er verre andre steder. Ved å bruke begrepet «proteiner» undergraves også dyrenes egenverdi – på lik linje med bruken av ordet «biomasse».

I NOUen presenteres viktigheten av å være bevisst på at en begrensning av produksjonen i oppdrettsnæringen vil ha en stor innvirkning på handlingsrommet til aktørene i næringen – og med det ha innvirkning på verdiskapningen. Begrensningene må derfor settes innenfor et mulighetsrom. Ved et mulighetsrom kan det tas hensyn til markedsforhold og verdiskapningen. Dette er samtidig en vanskelig oppgave da næringens produksjon også påvirkes av sykdommer, temperaturendringer m.m. (NOU 2014: 16, 2014, s. 119). Det presenteres altså som viktig at tiltak og begrensninger som settes inn på feltet ikke går ut over verdiskapningen. Dette kan sees på som et uttrykk for diskursen om verdiskapning. Diskursen om verdiskapning definerer med dette et handlingsrom og mulighetsrom for politikken. Ulike måter å tenke på definerer handlingsrom og muliggjør politikk innenfor dette handlingsrommet.

5.6 Spis mer fisk!

Som analysen i forrige kapittel viser fremstilles oppdrettsnæringen via diskursen om verdiskapning i et svært positivt lys og det fokuseres på hvor mye verdier som genereres både eksplisitt og implisitt som resultat av næringens drift. Det er i datamaterialet mindre fokus på om vi mennesker faktisk bør spise fisk fra oppdrett og om det egentlig er sunt, eller i det hele tatt på fisken som matprodukt, selv om det direkte formålet med fiskeoppdrett er nettopp at fisken slaktes og blir til mat (hovedsakelig) for mennesker. «Alle» har likevel hørt at å spise mer fisk er noe man bør gjøre for å ha et sunt, godt og variert kosthold. Vi ser det jevnlig på reklame, annonser m.m., og blir påvirket fra mange kanter. Samtidig har de fleste hørt at oppdrettslaks er usunt. Det er mulig å definere det å spise fisk fra oppdrett som en form for bekræftelse av næringen. Spørsmålet er om vi kan stole på alle de som forsøker å påvirke oss til å spise mer fisk? Slik som trukket frem i 3.2.2 har Lukes sagt at det å få noen andre til å ønske det samme som seg selv er den mest effektive formen for makt (Skrede, 2017, s. 29). I lys av et slikt maktperspektiv er det interessant å se litt nærmere på en de instansene som jobber for å påvirke oss til å spise mer sjømat, nemlig Norges Sjømatråd.

Norges Sjømatråd er et statsaksjeselskap og eies av Nærings- og fiskeridepartementet. Det er sjømatnæringen selv som finansierer Sjømatrådet, dette via lovpålagte avgifter på all eksport av norsk sjømat. De viktigste av sjømatbransjene er representert via rådgivende markedsgrupper, dette for at næringen skal kunne påvirke hvordan ressursene brukes (Norges Sjømatråd, 2019).

Norges Sjømatråd skriver på sine nettsider blant annet dette om eget arbeid:

Gjennom vårt arbeid skal Sjømatrådet øke verdiene av norsk sjømat. Det gjør vi ved å jobbe systematisk med markedsinnsikt, markedsutvikling, markedsberedskap og omdømmebygging i utvalgte markeder over hele verden. I tillegg jobber vi kontinuerlig med å identifisere muligheter for norske sjømatprodukter i nye og eksisterende markeder. (Norges Sjømatråd, 2019)

Sjømatrådet driver 3iuka.no (Norges Sjømatråd, 2018a), tidligere godfisk.no som ofte omtales som «Opplysningskontoret for fisk og skalldyr». De jobber for økt verdi på norsk sjømat. Det er et mål om å øke sjømatnæringens konkurransefortrinn gjennom å skaffe næringen ny innsikt om markedet. Gjennom ulike aktører i næringen, faginstanser, myndigheter og media jobber Sjømatrådet med å videreutvikle og sikre omdømme til norsk sjømat (Norges Sjømatråd, 2019). Sjømatrådet fremmer blant annet på sine hjemmesider at de strategisk jobber for å øke omdømmet knyttet til sjømatnæringen, da spesielt oppdrettsnæringen. Rådet knytter dårlig omdømme til mangel på kunnskap, myter, negative uttalelser fra skeptikere og økende miljøbevissthet, og argumenterer for at mangel på kunnskap fører til en negativ tankegang rundt fisk fra oppdrett (Norges Sjømatråd, 2018b). De sier derfor:

For næringen er det viktig å dokumentere og kommunisere at norsk oppdrettsfisk er sunt, at de ikke bruker antibiotika og at fisken ikke blir matet med fôr som kan være skadelig for mennesker. (Norges Sjømatråd, 2018b)

Det kan argumenteres for at det er en rollekonflikt involvert når Sjømatrådet finansieres av næringen selv, og eies av Nærings- og fiskeridepartementet. Samtidig kan navnet «Norsk Sjømatråd» gjøre at informasjonen oppfattes som mer nøytral enn den er, fordi navnet høres nøytralt, kanskje til og med statlige ut. Sjømatrådet vil naturligvis ha interesse av å fremme de positive sidene ved næringen, og i mindre grad nevne de negative, ettersom det representerer bransjen. Tipsene og rådene som kommer frem via 3iuka.no kan med det argumenteres for at det ikke er helt objektiv kunnskap, selv om det kan virke sånn når departementet er eier.

3iuka.no har kampanjer som retter seg mot unge, og et mål om å få unge til å spise mer fisk. Via 3iuka-kampanjer konkluderer Sjømatrådet med at de har fått unge til å spise mer fisk. Dette gjennom unges svar på undersøkelser i regi av Opinionen i etterkant av en større 3iuka-kampanje høsten 2018 (Norges Sjømatråd, 2020). Norges Sjømatråd skriver dette på sine nettsider om 3iuka-kampanjen:

3iuka er i utgangspunktet et kommunikasjonskonsept spesielt rettet mot de under 40 år. Konseptet har gått med ulik intensitet siden 2016, men høsten 2018 økte Sjømatrådet innsatsen med en storkampanje. På trikkestopper og bussholdeplasser over hele landet hang plakater med fristende bilder av pokebowls og fiskeburgere.

På TV, kino og i sosiale medier rullet filmer av vettskremte fisker som plutselig forsto at «fisk ikke lenger er hva det en gang var», og at faren for å ende på middagstallerkenen var blitt betraktelig større. (Norges Sjømatråd, 2020)

Da Norges Sjømatråd eies av Nærings- og fiskeridepartementet, og 3iuka drives av Norges Sjømatråd er altså staten med på å drive en kommunikasjonskampanje spesielt rettet mot de unge for å få dem til å spise mer fisk. Da sjømatnæringen selv er representert via rådgivningsgrupper samt at de selv finansierer rådet er det vanskelig for en utenforstående å forstå om det er næringen selv eller staten Norge som ønsker at unge skal spise mer fisk. Det er nærliggende å tenke at Lukes ville sett på dette som en vellykket form for maktutøvelse. Kanskje er den særlig vellykket ettersom rådets virksomhet ikke ser ut til å bli utsatt for kritiske stemmer, iallfall ikke i datamaterialet.

5.7 Hva har de ulike veiene videre å si for laksen?

Den verden vi lever i kan sies å være sterkt preget av en antroposentrisk tankegang. Mennesket fremstår i dag som allmektig (Tønnessen, 2013, s. 37). I en verden hvor menneskene styrer og benytter seg av dyrene som en ressurs vil det være naturlig å tenke at radikale endringer for dyrene er vanskelig å få til. Siden fiskenes lidelse for mange ikke skaper den samme reaksjonen som for eksempel det en hunds lidelse skaper, vil en radikal bedring i fiskens situasjon muligens være enda vanskeligere å få til enn for mange andre dyr. Slik Melanie Joy skriver i *Why We Love Dogs, Eat Pigs, And Wear Cows* opplever mange en ekstra stor avstand til dyrene i havet. Avstanden er ofte så stor at lidelsene dyrene lever under oppleves som usynlige (Joy, 2010, s. 67). Samtidig er det å spise dyr en ekstremt godt integrert del av mange menneskers liv. Det å spise kjøtt, inkludert fiskekjøtt, fremstår som det som er «naturlig». Slik Birkeland har forklart er ikke handlinger utelukkende definert av rasjonalitet og overbevisninger. Måter vi handler på formes fra tidlig barndom. Selv om de internaliserte handlingene (habitus) kan endres over tid vil dette være en lang prosess, og det vil videre ta tid før handlingene har en effekt på den bredere overbevisningen i befolkningen (doxa) (R. A. Sollund, 2012, s. 96). I lys av dette er det interessant å se på forskjellene i hvordan vi forholder oss til det å ikke spise kjøtt, og det å spise kjøtt. Å være vegetarianer sees på som et valg, mens det å spise kjøtt ikke sees på som et valg. Isteden for å bli sett på som et valg blir det sett på som det «naturlige» (Joy, 2010, s. 29).

Å skape politiske endringer fordrer en viss oppslutning og enighet rundt avgjørelsene blant befolkningen generelt. Dette skaper vanskeligheter når det kommer til å utarbeide drastiske

endringer. Å legge ned oppdrettsnæringen, som trolig de aller fleste vil være enige i at ville være det aller beste for fisken og miljøet, vil allikevel trolig ikke være et oppnåelig mål. Dette fordi det å legge ned oppdrettsnæringen ville ført til en «ofring» av andre elementer som er knyttet til næringen – da først og fremst enorme pengeinteresser (både for enkeltmennesker i næringen og Norge som nasjon) og mange arbeidsplasser, slik vi har sett er en viktig del av diskursordenen. Interesser måles opp mot hverandre, og noe må ofres for at det skal føre til store endringer for fisken og naturen. Noen vil mene at det store antallet arbeidsplasser vil være for mye å ofre for at fisken ikke skal lide, mens andre vil mene at det vil være feil å i det hele tatt måle fiskenes liv opp mot arbeidsplasser – liv bør alltid komme foran noe som arbeidsplasser. De ideologiske interessene spriker altså i stor grad. Samtidig ser det ut til at det økonomiske perspektivet styrer mye av mulighetene for utvikling. Det er et konstant mål om økt verdiskapning, hvor dyrene blir brikker i dette målet. Dette kan sees i sammenheng med det Stretesky, Long og Lynch (2014) skisserer som konsekvenser av kapitalismen og produksjonstredemøllen; Nettopp et konstant mål om økt profitt og økt produksjon som går ut over dyrene og naturen, og som «beskyttes» av svakt regelverk og kontroll fordi produksjonen også er i myndighetenes interesse. Videre kan dette sees i sammenheng med Sollunds argumentasjon om fremmedgjøringen av dyrene i produksjonen. Hun sier at dyrene i industrien ikke sees på som sosiale dyr. Den teknologiske utviklingen gjør at mye skjer automatisk, noe som skaper en økt sosial avstand til dyrene. Dyrene blir fremmedgjort. Dette gjør det enklere for menneskene å bruke dyr som et ledd i det kapitalistiske målet om økt profitt (R. Sollund, 2004, s. 329-330). Fremmedgjøringen kan blant annet slik som tidligere nevnt gjøres igjennom språket – igjennom bruk av for eksempel ordet «biomasse» om antall dyr.

I noen steder av verden kan vi allerede nå se resultatene av klimaendringene, allikevel er det slik at de verste konsekvensene av forurensingen av miljøet er noe som fremtidige generasjoner vil bli påvirket av. Denne avstanden til problemet skaper også en barriere for handlinger, derfor er det nødvendig med en form for moralsk forpliktelse hos befolkningen overfor fremtidige generasjoner for å kunne skape endring. Et hinder når det skal utformes miljøpolitikk er nettopp generasjonsdilemmaet som går ut på at interessene til den nåværende generasjonen står i konflikt med interessene til fremtidens generasjoner. Det er heller ikke mulig for de fremtidige generasjonene å gi noe tilbake til nåværende generasjon hverken av positiv eller negativ grad. Dermed er det ingen grunn (basert på egeninteresse) til at enkeltpersoner i dag skal ofre noe av hensyn til fremtidige generasjoner (Watkins &

Goodwin, 2020, s. 995), og trolig vanskelig for politikere å gå inn for denne typen tiltak av frykt for å miste velgere. Dette kan enkelt sees i sammenheng med dyrevelferdstiltak. Dyrene vil ikke kunne gi noe tilbake til menneskene, hverken positivt eller negativt, forstått som at dyrene ikke kan gjøre noe for menneskene, på den måten menneskene kan for dyrene. Menneskene må når det kommer til dyrevelferdstiltak ha et ønske om å gjøre noe bedre for noen andre uten å ha tanker om å skulle få noe tilbake for det, og da andre arter som de ofte bryr seg mindre om. I noen tilfeller, som ved fiskeoppdrett vil også bedre velferd for dyrene kunne ha negative konsekvenser for menneskene – her i form av lavere omsetning, færre arbeidsplasser, mindre mat og eksport eller merarbeid. Dette fordi det i flere tilfeller vil koste mer og kreve mer arbeid å skape en bedre velferd for dyrene.

Selv om det kan se ut til at det er en bred enighet om at miljøforurensningen som følger av oppdrettsnæringens drift er et stort problem sitter trolig store endringer allikevel langt inne å innføre. Dette kan være fordi politikerne snakker til dagens velgere og ikke fremtidens velgere. Ved å innføre endringer nå, som også vil ha negative sider, da først og fremst på den økonomiske siden vil de negative reaksjonene på endringene gå ut over dagens populasjon uten at dagens befolkning nyter godt av fordelene. Dagens populasjon vil altså være nødt til å ofre noe for fremtidens populasjon, for jorden og for fisken. Dette gjør det trolig vanskeligere for politikere å føre an strengere tiltak når det kommer til miljøhensyn og oppdrettsnæringens forurensning av naturen.

Per Espen Stoknes (2019) skriver i sin bok *Det vi tenker på når vi prøver å ikke tenke på global oppvarming* at klimaendringer av mange ikke sees på som relevante for dem. Tanken om at det ikke rammer «meg personlig» gjør det enklere å ta kortsiktige og slik mange vil si *egoistiske valg* i sosiale dilemmaer (Stoknes, 2019, s. 52). Stoknes trekker i sin bok denne tankegangen opp mot arbeid mot miljøforurensning og klimaendringer. Allikevel vil det være en nærliggende mulighet å knytte denne tankegangen også opp mot arbeid for bedre dyrevelferd og rettigheter. Dette i form av en tanke om at siden fiskens lidelse i merdene ikke rammer «meg» direkte så vil det være enklere å ta egoistiske valg. Det blir altså enklere å la det økonomiske perspektivet og verdiene næringen skaper «vinne» over dyrevelferden når tiltak skal utformes. At dyrevelferden ikke rammer velgerne direkte vil trolig også kunne gjøre det vanskeligere å skape engasjement rundt dyrevelferdssaker.

Som sagt i analysen virker det som at det økonomiske perspektivet ofte skaper/innskrenker mulighetsrommet for utøvelsen av politikken. Det kan ofte fremstå som at det økonomiske perspektivet og interessene setter en stopper for initiativene i de to andre retningene,

miljøperspektivet og fiskehelse og -velferd. Det økonomiske perspektivet ser ut til å skape en ramme, og innenfor denne begrensede rammen er mulighetsrommet for å arbeide for bedre fiskehelse og -velferd og bedre naturvern. Diskursen om verdiskapning fremstår såpass bred at den også påvirker debatten som kan spores innenfor de andre diskursene. I lys av dette blir det ikke et mulighetsrom for å argumentere for et perspektiv uten å ta hensyn til det økonomiske perspektivet, og hvorvidt mulighet for produksjon og økonomisk gevinst fortsatt er til stede.

I en næring preget av så mange ulike ideologiske interesser som oppdrettsnæringen kan det sies å ikke finnes et oppnåelig alternativ som tar vare på alle interesser. Altså et alternativ som tar vare på fiskene, tar vare på miljøet og tar vare på de økonomiske interessene som finnes i næringen. Det er altså noe som må vike – da er det snakk om hvilke interesser som veier tyngst. Er det fiskens helse og velferd – og som noen vil si; fiskens rett til liv, naturens egen «helse» eller menneskenes antroposentrisk interesser om verdiskapning og økonomi som skal få regjere som den hegemoniske interessen, og med det sette premisser for næringens videre utvikling? I denne oppgaven fremstår diskursen om verdiskapning som den hegemoniske diskursen, og derfor som den diskursen som i størst grad definerer mulighetsrommet. Diskursen om levekår derimot er den diskursen som fremstår som svakest.

5.8 Sosial praksis og sosial struktur

I dette kapittelet har det vært et mål å se den sosiale praksisen i sammenheng med den sosiale strukturen.

Analysen av den sosiale praksisen avdekker interessekonflikter i oppdrettsnæringen som på flere måter står som motsetninger til hverandre. Det er en kontinuerlig kamp mellom interessenes perspektiv – en kamp om å bli sett på som den hegemoniske interessen. De tre overordnede interessene; fiskens liv og helse, verdiskapning og miljødeleggelse fremstår som interesser som ikke kan samles om en løsning som likeverdig hegner om alle interessene.

Kapittel 4 viser at argumentasjonen ofte er preget av *selvfølgeligheter* og følelseladete kommunikasjon. Det presenteres ulike syn på virkeligheten som i stor grad ikke er forenelige med hverandre. Det ser dog ut til å tas for gitt innenfor alle diskursene at produksjonen skal fortsette.

Dette kapitlet har forsøkt å avdekke den ytterste sirkelen i Fairclough sin tredimensjonale modell – sosial struktur. Altså hvordan sosial praksis kommer til uttrykk i den sosiale strukturen, og med det former det vi ser på som virkeligheten og igjen er med på å produsere og endre meningsbrytningen. Det kommer frem at oppfatningen om oppdrettsnæringen som en viktig økonomisk ressurs har en sterk påvirkning på arbeidet for bedre dyrevelferd og miljøvern. Det økonomiske perspektivet avgrenser i stor grad mulighetsrommet for videre arbeid.

I neste kapittel vil oppgavens hovedfunn oppsummeres.

6 Avslutning

Fiskeoppdrett har siden næringens oppstart på 1970-tallet vokst seg til en stor næring, som er svært viktig for Norge som nasjon. Av mange defineres oppdrettsnæringen som selve nøkkelen til Norges økonomiske sikkerhet når oljen en dag vil ta slutt. Den effektive ekspansjonen har også hatt negative konsekvenser, både for miljøet og for fiskene.

I en verden konstruert for og styrt av mennesker vil dyrene ligge dårlig an om ikke menneskene legger til rette for at de skal ha det bra. Fiskene i oppdrettsnæringen skal være beskyttet av både Dyrevelferdsloven og Akvakulturforskriften. Allikevel behandles fiskene i oppdrettsnæringen svært dårlig. Behandlingen fiskene i oppdrettsnæringen utsettes for er behandling vi trolig ikke ville godta i noen annen animalsk produksjon. Denne oppgaven har igjennom en kritisk diskursanalyse av den offentlige debatten i seks norske papiraviser rettet fokus på meningsdannelse rundt fisk og fiskeoppdrett i Norge i dag. Oppgaven har hatt som mål å belyse hvordan sosial praksis og virkelighetsoppfatningene som skapes gjennom språket får konsekvenser via sosial struktur, og hvordan den sosiale strukturen virker tilbake igjen på den sosiale praksisen. (Med et mål om å besvare oppgavens problemstilling: «*Hva slags verdier og problemforståelser tilskrives fiskeoppdrett i det offentlige ordskiftet, og hvilke implikasjoner har dette for fisken i oppdrettsnæringen?*»)

Gjennom analysen har det blitt identifisert tre diskurser: *Diskursen om verdiskapning*, *diskursen om miljøødeleggelse* og *diskursen om levekår*. Diskursen om verdiskapning trekker på argumenter som er tuftet på et underliggende fokus og perspektiv rettet mot de positive konsekvensene av næringen. Da i form av store økonomiske verdier og økonomisk sikkerhet for enkeltindivider og for Norge som nasjon. Diskursen om miljøødeleggelse har et sterkt miljøfokus og argumentasjonen er først og fremst rettet mot de negative konsekvensene næringen har på miljøet, da i form av forurensning og ødeleggelse av havets økosystem. Diskursen om levekår har en argumentasjon som først og fremst er rettet mot at næringen utsetter fiskene for mer lidelse enn hva aktørene som ytrer seg mener er akseptabelt. Den sosiale praksisen er preget av en debatt der de ulike diskursene har hvert sitt syn på virkeligheten, og de alternative virkelighetsoppfatningene i liten grad refereres til eksplisitt. Det er altså tydelige motstridende oppfatninger av den virkeligheten fiskeoppdrettsnæringen representerer. Samtidig kommer det frem igjennom analysen at det økonomiske perspektivet som er svært regjerende innenfor diskursen om verdiskapning også preger de to andre diskursene. Igjennom analysen kommer det frem at det økonomiske perspektivet setter

rammer for praktisen innenfor alle tre diskursene og videre den bredere sosiale struktur – det økonomiske perspektivet setter altså rammer for både meningsdannelse og politikktutforming. Dette begrenser muligheten for en debatt hvor hovedfokuset ligger på fiskene som individ og hva som er best for dem. Det er et vekstparadigme som gir en form for masternarrativ som ligger over de øvrige diskursene.

Oppgaven viser at konsekvensene av den sosiale praksisen speiles igjennom sosial struktur. Den bredere innordningen og adferden som utføres på feltet muliggjøres igjennom den sosiale praksisen. Det legges rammer for det politiske handlingsrommet, som igjen virker tilbake på vilkårene for meningsproduksjon. Slik har altså språket, igjennom tekst, diskurs og den sosiale strukturen faktiske samfunnsmessige konsekvenser.

I analysen kommer det frem at det fremstår som umulig å skape en oppdrettsnæring som er fullt forenelig med alle de tre rettferdighetsperspektivene som refereres til igjennom analysen. Nedleggelse av næringen ville på sin side være problematisk i et miljørettferdighetsperspektiv, fordi menneskene i et slikt tilfelle vil miste økonomiske ressurser og arbeidsplasser. I lys av miljørettferdighetsperspektivet er det i menneskenes interesse at naturen tas vare på, og det er et vesentlig poeng at bruk av naturen ikke skal gå ut over senere generasjoner mennesker, eller ramme mennesker uproporsjonalt på andre måter. Fiskeoppdrett forurenser og ødelegger naturmangfoldet i en slik grad at det vil være vanskelig å argumentere for at dette er forsvarlig bruk av naturen i lys av miljørettferdighet, iallfall i dagens form. I et økologisk rettferdighetsperspektiv er det naturens egne rettigheter som er i fokus. Den massive rovdriften på naturen setter ikke økosystemets interesser først og vil dermed ikke kunne sees som forenelig med prinsippet om økologisk rettferdighet. I lys av et artsrettferdighetsperspektiv, hvor det er et mål å minimere lidelsen blant dyr, vil det være nødvendig å gjøre store dyrevelferdsmessige utbedringer i oppdrettsnæringen for at det skal være mulig å argumentere for at driften er akseptabel i et artsrettferdighetsperspektiv. Samtidig vil fiskeoppdrett i et rettighetsperspektiv aldri kunne godtas.

Lukkede anlegg har i oppgaven blitt presentert som et tiltak som mange mener vil kunne løse mye av de miljømessige problemene knyttet til oppdrettsnæringen. I lys av et miljørettferdighetsperspektiv vil denne løsningen kunne løfte oppdrettsnæringens legitimitet i stor grad. I lys av et økologisk rettferdighetsperspektiv vil det også være mulig å argumentere for at dette vil løse mye. Dette fordi mer av økosystemet blir tatt hensyn til. Allikevel så vil kunne argumenteres for at fiskene i oppdrett også er en del av økosystemet, og at de ikke blir tatt hensyn til ved en overgang til lukkede anlegg. I et artsrettferdighetsperspektiv vil ikke en

innføring av lukkede anlegg være en god løsning, dette fordi det fjerner fiskene enda lenger vekk fra deres naturlige liv.

At tiltak ikke harmonerer med alle tre rettferdighetsperspektivene er gjennomgående i analysen. Det eneste alternativet som ikke fremstår negativt i lys av noen av rettferdighetsperspektivene er en nedleggelse av næringen. Samtidig kan det argumenteres for at dette ikke er den mest attraktive løsningen i lys av miljørettferdighetsperspektivet, fordi menneskene i et slikt tilfelle vil miste økonomiske ressurser, en kilde til effektiv matproduksjon og arbeidsplasser.

Ved å gjennomføre denne analysen har det vært et mål å komme med et bidrag til forskningen på feltet, igjennom å avdekke påvirkningen tekst og sosial praksis har på opprettholdelsen av oppdrettsnæringen med den praksisen som råder på feltet i dag. Igjennom å rette et kritisk perspektiv på oppdrettsnæringens praksiser kan oppgaven selv plasseres innenfor diskursen om levekår, med et mål om å rette søkelyset mot hvordan språket er med på å muliggjøre en politikktutforming og praksis på feltet som går utover fisken. Analysen viser at de ulike virkelighetsoppfatningene på feltet kan være en del av forklaringen på hvorfor oppdrettsnæringens praksis muliggjøres, tross store problemer knyttet til fiskehelse og -velferd og miljø.

Da det empiriske materialet er begrenset til 1. januar 2019 – 31. juli 2019 er det ikke mulig å si om oppgavens funn vil være representative for andre tidsperioder. En større studie som omhandler et lengre tidsrom ville kunne avdekke eventuelle endringer over tid. Bruk av kildetriangulering hvor intervjuer med aktører som jobber på anleggene og politikere, og deres holdninger til fiskehelse og -velferd, kunne også gitt analysen et interessant løft. På samme måte hadde en mer «aktørorientert» analyse også kunne gitt et nytt perspektiv til analysen.

Opprettholdelse av vår forståelse av verden er sentral i opprettholdelsen av maktrelasjonene innenfor kapitalismen (Torres, 2007, s. 5). En debatt på feltet som var mindre preget av det økonomiske perspektivet, og med det i mindre grad preget av den begrensningen av mulighetsrommet for meningsbrytning som det økonomiske perspektivet skaper – kunne muligens gitt rom for mer eksplisitt kritikk av næringens praksiser og produksjonen i seg selv. Videre kunne dette muligens muliggjort en politikktutforming som tok mindre hensyn til det økonomiske ved næringen – og med det, mer fokus rettet mot livet til de mange fiskene som lever i merdene.

7 Liste over datamateriale

- **Dagbladet 1:**
Dagbladet. (2019, 26.02). Rettferdig lakseskatt. *Dagbladet*, s. 2.
- **Dagbladet 2:**
Dagbladet. (2019, 07.03). Næring som ikke vil lære. *Dagbladet*, s. 2.
- **Dagbladet 3:**
Dagbladet. (2019, 21.03). Skammelig munnkurv. *Dagbladet*, s. 2.
- **Dagbladet 4:**
Hermstad, A. (2019, 09.04). Oppdrettsnæringen er en tikkende bombe. *Dagbladet*, s. 31.
- **Finansavisen 1:**
Egeness, F.-A. (2019, 15.01). Trippel lakserekord. *Finansavisen*, s. 24-25.
- **Finansavisen 2:**
Skalleberg, N. (2019, 24.01). Tror laksefesten vil forsette i 15 år til *Finansavisen*, s. 18-19.
- **Finansavisen 3:**
Horntvedt, A. (2019). Skal kjempe mot lakseskatt. *Finansavisen*, s. 20.
- **Finansavisen 4:**
Horntvedt, A. (2019, 23.04). Tror laksen bli immun mot lus. *Finansavisen*, s. 16-17.
- **Finansavisen 5:**
Hegnar, T. (2019, 26.04). Laksen må spise skog. *Finansavisen*, s. 2.
- **Finansavisen 6:**
Skalleberg, N. (2019, 25.05). 90 prosent av oppdrettslaks drept. *Finansavisen*, s. 4-5.
- **Finansavisen 7:**
Bærland, A. (2019, 06.07). Lusekontroll spiste opp inntjeningsvekst. *Finansavisen*, s. 23.
- **Finansavisen 8:**
Riisnæs, E. G. (2019, 17.07). Laksefesten fortsetter for Glastad-familien. *Finansavisen*, s. 17.
- **Aftenposten 1:**
Stolt-Nilsen, H & Molstad, K (2019, 23.07). Det har vært en forferdelig uke. *Aftenposten*, s. 4
- **Aftenposten 2:**
Hofseth, R. (2019, 17.07). Norge må ha kontroll over måten produksjonsfisk bli behandlet på. *Aftenposten*, s. 18.
- **Nationen 1:**
Langeland, H. & Nilsen, K. (2019, 26.01). Rognkjeks redder ikke oppdrett. *Nationen*, s. 19.
- **Nationen 2:**
@NTB. (2019, 07.03). Må tåle milliardærer også utenfor Bygdøy. *Nationen*, s. 6.
- **Nationen 3:**
Odlolien, L., Bjerkvik, H. & Olsen, E. A. (2019, 30.03). Havbruk: Oppdrett i lukkede anlegg. *Nationen*, s. 19.
- **Nationen 4:**
Bårdsgård, H. (2019, 04.07). Smi mens grisen er varm. *Nationen*, s. 3.
- **Harstad Tidende 1:**
Mikalsen, T. (2019, 28.01). Gjelder naturmangfoldloven for oppdrettsindustrien? *Harstad Tidende* s. 15.

- **Harstad Tidende 2:**
Eriksen, E. M. (2019, 13.04). Krav til laksenæringa. *Harstad Tidende*, s. 13.
- **Harstad Tidende 3:**
Nordgård, K. (2019, 14.04). Lakseoppdrett og politisk samrøre. *Harstad Tidende*, s. 13.
- **Harstad Tidende 4:**
Vik, J. (2019, 25.04). Laksebransjen - megamiljøsvin og såkalt samfunnsnyttig. *Harstad Tidende*, s. 19.
- **Harstad Tidende 5:**
Nilsen, Ø. R. (2019, 08.05). Fra oppdrett til deprimert oppdrittsfisk. *Harstad Tidende*, s. 12.
- **Harstad Tidende 6:**
Hjellnes, J. H. (2019, 21.05). Algeoppblomstring og laksedød. Lukkede anlegg nå. *Harstad Tidende*, s. 15.
- **Harstad Tidende 7:**
Solheim, K. (2019, 12.07). Flere ubesvarete spørsmål om oppdrettsfisk. *Harstad Tidende*, s. 17.
- **Klassekampen 1:**
Rapp, O. M. (2019, 15.04). Lokk på laksen. *Klassekampen*, s. 6.
- **Klassekampen 2:**
Rapp, O. M. (2019, 29.05). Fri laks. *Klassekampen*, s. 4.
- **Klassekampen 3:**
Metveit, T. B. (2019, 01.07). Lidelsen i merdene. *Klassekampen*, s. 18.
- **Klassekampen 4:**
Rapp, O. M. (2019, 05.07). Liker både rødt og hvitt. *Klassekampen*, s. 10.
- **Klassekampen 5:**
Sverdrup-Thygeson, A. (2019,12.07). Bruk og kast-fisken. *Klassekampen*, s. 3.
- **Klassekampen 6**
Wiederstørm, G. (2019, 19.07.). Oppdrett drep reinsefisk. *Klassekampen*.

8 Bibliografi

- Akvakulturforskriften. (2008). *Forskrift om drift av akvakulturanlegg*. Hentet fra https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2008-06-17-822#KAPITTEL_2
- Beirne, P. (2007). Animal rights, animal abuse and green criminology. I *Issues in Green Criminology* (s. 55-83). William Publishing.
- Beirne, P., O'donnell, I. & Janssen, J. (2018). *Murdering animals*. Portland: Palgrave Macmillan.
- Berglihn, H. (2019, 9.12). 150.000 rensefisk dør hver dag. - En dyretragedie uten sidestykke. *Dagens næringsliv*. Hentet fra <https://www.dn.no/havbruk/lars-helge-stien/trygve-poppe/mattilsynet/150000-rensefisk-dor-hver-dag-en-dyretragedie-uten-sidestykke/2-1-719477>
- Bratberg, Ø. (2017). *Tekstanalyse for samfunnsvitere* (2. utg.). Oslo: Cappelen Damm AS.
- Børresen, B. (2007). *Fiskenes ukjente liv*. Oslo: Transit A/S.
- Christiansen, T. B. (2020). Oppsiktsvekkende oppdrettspolitikk. Hentet 06.03.2021 fra <https://naturvernforbundet.no/oppdrett/oppsiktsvekkende-oppdrettspolitikk-article40034-4256.html>
- Dag S. Stiansenes Stiftelsen. (2016). Stiansenprisen 2016 til Toralf B. Metveit. Hentet 18.04.2021 fra <https://kommunikasjon.ntb.no/pressemelding/stiansenprisen-2016-til-toralf-b-metveit?publisherId=3133696&releaseId=12904274>
- Det kongelige fiskeri- og kystdepartementet. (2012-2013). *Verdens fremste sjømatnasjon* (Meld. St. 22). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-22-20122013/id718631/?ch=1>
- Det kongelige landbruksdepartementet. (2002-2003). *Om dyrehold og dyrevelferd* (12). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-12-2002-2003-/id196533/>
- Det kongelige nærings- og fiskeridepartementet. (2014-2015). *Forutsigbar og miljømessig bærekraftig vekst i norsk lakse- og ørretoppdrett* (Meld.St.16). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/6d27616f18af458aa930f4db9492f5e5/no/pdfs/stm201420150016000dddpdfs.pdf>
- Dunayer, J. (2004). *Speciesism*. Maryland: Ryce Publishing.
- Dunn, K. C. & Neumann, I. B. (2016). *Undertaking Discourse Analysis for Social Research*. Michigan: University of Michigan Press.
- Dybing, S. S. (2012). Environmental Harm: Social Causes and Shifting Legislative Dynamics. I R. Ellefsen, R. Sollund & G. Larsen (Red.), *Eco-global Crimes - Contemporary problems and future challenges*. New York: Routledge.
- Dyrebeskyttelsen. (u.d.). Fanesak pelsdyrnæringen. Hentet 30.05 2021 fra <https://www.dyrebeskyttelsen.no/pelsdyrnaeringen/>
- Dyrevelferdsloven. (2009). *Lov om dyrevelferd*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-97>
- Dyrevernalliansen. (2017a). Valgguide 2017: Hvis dyrene kunne stemme. Hentet 28.03.2021 fra <https://dyrevern.no/dyrevern/valgguide-2017-hvis-dyrene-kunne-stemme/>
- Dyrevernalliansen. (2017b). *Valgguiden 2017 - Hvis dyrene kunne stemme*. Hentet fra https://dyrevern.no/app/uploads/2019/10/dyrevern_velgerguide_2017.pdf
- Dyrevernalliansen. (2019a). *Fakta om fiskeoppdratt og oppdrettsfisk*. dyrevern.no. Hentet fra <https://dyrevern.no/app/uploads/2020/02/fisk-faktaark.pdf>
- Dyrevernalliansen. (2019b). Hva er dyrevelferd? Hentet 14.12.2020 fra <https://dyrevern.no/dyrevern/hva-er-dyrevelferd/>
- Dørum, K. (2020). Norsk Fiskerihistorie. I *Store norske leksikon*. Hentet 03.11.2020 fra https://snl.no/Norsk_fiskerihistorie

- Ellefsen, R. (2013). *Med lov til å pine*. Oslo: Inspirator Forlag/Fritt forlag.
- Espmark, Å. M. (2019). Fiskens velvære må stå i sentrum når ny teknologi for oppdrett utvikles. Hentet 25.11.2020 fra <https://forskersonen.no/hav-og-fiske-kronikk-meninger/lukkede-anlegg-fiskens-velvaere-ma-sta-i-sentrum-nar-ny-teknologi-for-oppdrett-utvikles/1365852>
- Fairclough, N. (2003). *Analysing discourse*. Oxon: Routledge.
- Gamlund, E. (2013). Etske perspektiver på dyr og natur. I *Hvem er villest i landet her?* (s. 329-352). Oslo: Spartacus forlag AS.
- Gålmark, L. (2008). Aristotle revisited: Anthro-androcentrism and meat normativity. I R. Sollund (Red.), *Global harms: Ecological Crime and speciesism* (s. 87-107). New York: Nova science publisher, Inc.
- Hallsworth, S. (2008). Imaginary spaces and real relations. I R. Sollund (Red.), *Global harms: Ecological crime and speciesism*. Nova science publishers, Inc:
- Hannes, L. A. (2006). *Naken uten fisk*. Oslo: H. Aschehoug & Co.
- Hermansen, K. S. (2018). *En kvalitativ studie av politi- og tilsynsmyndigheters arbeid mot dyrevelferdskriminalitet* (Masteroppgave, Universitet i Oslo). Hentet fra <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/63842/Hermansen---Dyrepoliti-i-Norge-og-Sverige.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Ingebrigtsen, O. E. (2020, 28.10). Stolthet og fordom. *nrk*. Hentet fra <https://www.nrk.no/ytring/stolthet-og-fordom-1.15217146>
- Jensen, A. T. & Aalberg, T. (2007). *Den medialiserte politikken*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Jensen, F. A. (2012). *Torsk*. Oslo: Kagge Forlag AS.
- Jevne, R. (2013). *En kritisk diskursanalyse av arbeidsinnvandring fra Sør-Europa*. (Masteroppgave, Universitetet i Oslo). Oslo. Hentet fra <https://www.duo.uio.no/handle/10852/36936>
- Joy, M. (2010). *Why we love dogs, eat pigs and wear cows*. San Francisco: Red Weel Weiser.
- Jørgensen, M. W. & Phillips, L. (1999). *Diskursanalyse som teori og metode*. Fredriksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Kristiansen, T. S. (2013). Historien om laksen - fra elvas konge til Norges viktigste husdyr. I *Hvem er villest i landet her?* Oslo: Spartacus forlag AS.
- Lie, M. S. B. (2021). «Humane Theriocides»: Traces Of Compassion For Animals In The Norwegian Legal Discourse On Illegal Bear And Wolf Killings. *Sendt utgiver, under vurdering*.
- Martinsen, S. (2013). Dyrs verdi i lys av utvalgte fangsttradisjoner. I *Hvem er villest i landet her?* (s. 99-120). Oslo: Spartacus forlag AS.
- Mathisen, W. C. (1997). *Diskursanalyse for statsvitere: Hva, hvorfor og hvordan*. (Forskningsnotat, Universitetet i Oslo). Hentet fra https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2010042806055?page=0
- Mattilsynet. (2018). *Mattilsynets arbeid med dyrevelferd 2017*. Hentet fra https://www.mattilsynet.no/dyr_og_dyrehold/dyrevelferd/rapporter_om_dyrevelferd/mattilsynets_arbeid_med_dyrevelferd_aarsrapport_2017.29751/binary/Mattilsynets%20arbeid%20med%20dyrevelferd%20%C3%A5rsrapport%202017
- Mattilsynet. (2018/2019). *Velferd hos rensefisk*. mattilsynet.no. Hentet fra https://www.mattilsynet.no/fisk_og_akvakultur/akvakultur/rensefisk/mattilsynet_sluttrapport_renseskampanje_2018_2019.37769/binary/Mattilsynet%20sluttrapport%20rensefiskampanje%202018%202019
- Mattilsynet. (2021). Tilsyn fiskehelse og fiskevelferd 2021. Hentet 20.03.2021 fra https://www.mattilsynet.no/fisk_og_akvakultur/tilsyn_fiskehelse_og_fiskevelferd_2021.41953

- Miljøpartiet De Grønne. (2017-2021). [Arbeidsprogram]. Hentet fra https://d3n8a8pro7vhmx.cloudfront.net/mdg/legacy_url/98/Arbeidsprogram_2018_v2.pdf?1554817376
- Moseng, T. (2020, 10.9). Vi må snakke om fisken! *dagbladet*. Hentet fra <https://www.dagbladet.no/meninger/vi-ma-snakke-om-fisken/72820663>
- Naturvernforbundet. (2019). Fiskeri og havbruk. Hentet 16.12.2020 fra https://naturvernforbundet.no/fiskeri-og-havbruk/category2755.html?gclid=CjwKCAiAt9z-BRBCEiwA_bWv-HmA73cGyVsT5qtgih_ZlAbGvBjg18iqaKz5kelCovWNaBfmRNT02RoCDz8QAvD_BwE
- Naturvernforbundet. (2020). Oppdrett. Hentet 07.03.2021 fra <https://naturvernforbundet.no/oppdrett/>
- Nibert, D. (2002). *Animal Rights/ Human rights*. United States of America: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- NOAH. (2020). Fiskehelse rapporten 2019: Store problemer i oppdrettsnæringen. Hentet 25.11.2020 fra https://www.dyrsrettigheter.no/havet/fiskehelse-rapporten-2019-store-problemer-i-oppdrettsnaeringen/?ga=fisk&gclid=CjwKCAiAnvj9BRA4EiwAuUMDf0inke8TILDmJP_u56VAYtdNS9z3svC-WqM9Q3opWmC1fkr6tTi35BoCK6MQAvD_BwE
- Norges Sjømatråd. (2018a). 3iuka. Hentet 13.03.2021 fra <https://seafood.no/markedsforing/Merke-og-finansieringsordninger/merkeordninger/3-i-uka/>
- Norges Sjømatråd. (2018b). Omdømmets betydning for sjømatkonsument. Hentet 13.03.2021 fra <https://seafood.no/markedsinnsikt/fiskespiseren/omdommets-betydning-for-sjomatkonstumet/>
- Norges Sjømatråd. (2019). Om oss. Hentet 13.03.2021 fra <https://seafood.no/om-norges-sjomatrad/om-oss/>
- Norges Sjømatråd. (2020). 3iuka falt i smak. Hentet 20.03.2021 fra <https://seafood.no/aktuelt/nyheter/3iuka-falt-i-smak/>
- NOU 2014: 16. (2014). *Sjømatindustrien*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/b8395c5e287846c281e434173d733511/nou/pdfs/nou201420140016000dddpdfs.pdf>
- NOU 2019: 18. (2019). *Skattlegging av havbruksnæringen*. regjeringen.no. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2019-18/id2676239/>
- Nærings og fiskeridepartementet. Fiskeri. Hentet 03.11.2020 fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/mat-fiske-og-landbruk/fiskeri-og-havbruk/1/fiskeri/id2577903/>
- Nærings og fiskeridepartementet. (2020). Regjeringen skrur på trafikklyset i havbruksnæringen. Hentet 04.02.2020 fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/regjeringen-skrur-pa-trafikklyset-i-havbruksnaringen/id2688939/>
- Olafsen, T., Winther, U., Olsen, Y. & Skjermo, J. (2012). *Verdiskapning basert på produktive hav i 2050*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/fkd/vedlegg/rapporter/2012/verdiskapning-rapport-010812.pdf?id=2322968>
- Paccagnella, A. F. & Marchetto, P. B. (2019). Animal Welfare Versus Animal Abolitionism: A comparison Of The Theories By Peter Singer And Tom Regan And Their Influence On The Brazilian Federal Constitution. *Filosofia e teoria general dos direitos fundamentais*, 20, 251-270. <https://doi.org/10.18759/rdgf.v20i2.1493>

- Rapp, O. M. (2016, 26.01). Sandberg: - Norsk oppdrett kan femdobles. *nord24*. Hentet fra <https://www.nord24.no/sandberg-norsk-oppdrett-kan-femdobles/s/5-32-55012>
- Redaksjonen. (2020, 23.09). Ny undersøkelse: Oppdrett og fiskeri mest bærekraftige næring. *ilaks.no*. Hentet fra <https://ilaks.no/ny-undersokelse-oppdrett-og-fiskeri-mest-baerekraftige-naering/>
- Rygghaug, M. (2002). Å bringe tekster i tale - mulige metodiske innfallsvinkler til tekstanalyse i statsvitenskap. *Norsk Statsvitenskapelig tidsskrift*, 18, 303-327. Hentet fra https://www-idunn-no.ezproxy.uio.no/file/pdf/33207288/nst_2002_04_pdf.pdf
- Rødt. (2017-2021). Hentet fra <https://roedt.no/arbeidsprogram>
- Salmar. (u.d.-a). Samfunnsansvar er bærekraft. Hentet 07.03.2021 fra <https://www.salmar.no/baerekraft/samfunnsansvar/>
- Salmar. (u.d.-b). Teknologier og innovasjon er bærekraft. Hentet 07.03.2021 fra <https://www.salmar.no/baerekraft/teknologi-og-innovasjon/>
- Singer, P. (2002). *Dyrenes frigjøring*. Oslo: Spartacus forlag AS.
- Skeie, K. (2020, 07.01). Norge knuste sjømatrekord - eksporterte for 107 milliarder kroner. *nrk*. Hentet fra <https://www.nrk.no/nordland/norge-eksporterte-laks--annen-fisk-og-sjomat-for-107-milliarder-kroner-i-2019-1.14848782>
- Skrede, J. (2017). *Kritisk diskursanalyse*. Oslo: Cappelen Damm.
- Solheim, S. & Roang, C. (2015, 23.03). Solberg: - Laksen er Norges Ikea. *nrk*. Hentet fra <https://www.nrk.no/norge/solberg--laksen-er-norges-ikea-1.12274859>
- Sollund, R. (2004). Spesisisme - Fenomenets grunnlag og konsekvenser *Nordisk tidsskrift for kriminalvidenskap*, 321-335. Hentet fra <https://tidsskrift.dk/NTfK/article/view/71604/103565>
- Sollund, R. (2008). Causes for Speciesism: Difference, Distance and Denial. I R. Sollund (Red.), *Global Harms - Ecological Crime and Speciesism*. New York: Nova Science Publishers, Inc.
- Sollund, R. A. (2012). Speciesism as Doxic Practice Versus Valuing Difference and Plurality. I R. Ellefsen, R. Sollund & G. Larsen (Red.), *Eco-global Crimes - Contemporary Problems and Future Challenges*. New York: Routledge.
- Sosialistisk Venstreparti. (2017-2021). Hentet fra <https://www.sv.no/politikken/arbeidsprogram/>
- Statistisk Sentralbyrå. (2020). Nok ett rekordår i oppdrettsnæringen. Hentet 04.04.2021 fra <https://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/artikler-og-publikasjoner/nok-et-rekordar-i-oppdrettsnaeringen>
- Stoknes, P. E. (2017-2018). *Representantforslag 247 S*. Hentet fra <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/representantforslag/2017-2018/dok8-201718-247s.pdf>
- Stoknes, P. E. (2019). *Det vi tenker på når vi prøver å ikke tenke på global oppvarming* (2. utg.). Oslo: Tiden Norsk Forlag.
- Stortingetsmøte. (2019). *Stortinget - Møte tirsdag den 9. april 2019*. stortinget.no. Hentet fra <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/2018-2019/refs-201819-04-09?m=3>
- Stortingetsmøte. (2020). *Stortinget - Møte torsdag den 27. februar 2020*. stortinget.no. Hentet fra <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/2019-2020/refs-201920-02-27?m=3>
- Stretesky, P. B., Long, M. A. & Lynch, M. J. (2014). *The treadmill of crime*. Oxford: Routledge.
- Syvvertsen, T. (2008). Massemedier. Hentet 6.6.2021 fra https://snl.no/massemedier/#Massemedia_som_politisk_kanal

- Søreide, A. B. (2019). Fikk kongens fortjenestemedalje etter mange års tro tjeneste for dyrene
Hentet 18.04.2021 fra <https://www.dyrebeskyttelsen.no/2019/10/07/fikk-kongens-fortjenstmedalje-etter-mange-ars-tjeneste-for-dyrene/>
- Torres, B. (2007). *Making A Killing: The Political Economy of Animal rights*. Oakland: AK Press.
- Tønnessen, M. (2013). Menneskeveldet. I *Hvem er villest i landet her?* Oslo: Spartacus forlag AS.
- Ventre. (2017-2021). [partiprogram]. Hentet fra <https://www.venstre.no/assets/Stortingsvalgprogram-2017-web.pdf>
- Veterinærinstituttet. (2019a). *Fiskehelse rapporten 2018*. Hentet fra <https://www.vetinst.no/rapporter-og-publikasjoner/rapporter/2019/fiskehelse rapporten-2018>
- Veterinærinstituttet. (2019b). Oppdrett av laks i lukkede merder. Hentet 25.11.2020 fra <https://www.vetinst.no/nyheter/oppdrett-av-laks-i-lukkede-merder>
- Veterinærinstituttet. (2020). *Fiskehelse rapporten 2019*. Hentet fra <https://www.vetinst.no/rapporter-og-publikasjoner/rapporter/2020/fiskehelse rapporten-2019>
- Veterinærinstituttet. (2021). *Fiskehelse rapporten 2020*. Hentet fra <https://www.vetinst.no/rapporter-og-publikasjoner/rapporter/2021/fiskehelse rapporten-2020>
- Vignæs, M. K. & Alnes, E. (2019, 27.05). Slik herjer «dødsalgen» i Nord-Norge. *Nrk.no*. Hentet fra https://www.nrk.no/norge/slik-herjer-_dodsalgen_-i-nord-norge-1.14565942
- Watkins, H. M. & Goodwin, G. P. (2020). Reflecting on Sacrifices Made by Past Generations Increases a Sense of Obligation Towards Future Generations. *SAGE journals*, 46(7) 995-1012, 995-1012. <https://doi.org/10.1177/0146167219883610>
- White, R. (2014a). Eco-justice and Problem-solving Approaches to Environmental Crime and Victimisation. I T. Spapens, R. White & M. Kluin (Red.), *Environmental Crime and its Victims - Perspectives within Green Criminology*. Farnham: Ashgate Publishing Limited.
- White, R. (2014b). *Environmental Harm: An Eco-Justice Perspective*. Bristol: Policy Press.
- White, R. (2018). Green victimology and non-human victims. *SAGE journals*, 239-255. <https://doi.org/10.1177/0269758017745615>
- Ystmark, G. O., Lier-Hansen, S. & Almlid, O. E. (2019). Hvorfor grunnrenteskatt er helt feil for havbruksnæringen. Hentet 29.03.2021 fra <https://www.nho.no/tema/okonomisk-politikk-og-analyse/artikler/hvorfor-grunnrenteskatt-er-helt-feil-for-havbruksnaringen/>

9 Vedlegg

Tekster fra Dagbladet

Vedlegg 1: «Rettferdig lakseskatt». 26.02.2019

Rettferdig lakseskatt

Svært få kystområder i verden er egnet til effektiv produksjon av oppdrettslaks. Det er ikke bare sette ut merder og fylle dem med fisk. For at laksen skal vokse seg stor, feit og frisk trenger anleggene blant annet den riktige kombinasjonen av vannstrøm, oksygeninnhold, temperatur, bølger og salt-

«EN STOR DEL AV OPPDRETTS-VERDIENE BØR TILFALLE FELLESSKAPET.»

holdighet. Mye skal klaffe før man kan innkassere den enorme gevinsten oppdrettsnæringa byr på. Sammen med Canada, Chile og Storbritannia er Norge velsignet med naturgitte fortrinn for

oppdrett. Norske fjorder og kyststrekninger - vår felleseide natur - er perfekt for lønnsom akvakultur. Det gjør det mulig for oppdrettsnæringa å eksportere fisk til over 60 milliarder kroner i året.

Fordi fjordene er en naturressurs på lik linje med olje, gass og vassdrag, bør også en stor del av verdiene som skapes der tilfalle fellelesskapet. Oljebransjen må for eksempel betale en grunnrenteskatt på 55 prosent, mens kraftbransjen må ut med 35 prosent. Fordi oppdrettsnæringa både utnytter og forurenser felleseide naturressurser er det ingen prinsipielle argumenter mot at akkurat eierne av milliardoppdrettsbedrifter skal slippe unna lignende beskatning.

Etter press fra SV nedsatte regjeringen i fjor et utvalg til å se på innføringen av en slik skatt på oppdrettsnæringa. Utvalget, ledet av økonomiprofessor Karen Helene Ulltveit-Moe, skal etter planen levere utredningen i november i år.

Nå risikerer vi at Høyre allerede i vår legger forslaget i skuffen. Ifølge NTB er partiet splittet om grunnrentebeskatning for oppdrettsnæringa før det kommende landsmøtet i mars. Tilhengerne av skatten tilhører mindretallet. Også i Venstre og Frp ulmer motstanden mot å fordele godene fra oppdretten på hele landet.

Det er ikke overraskende at partienes politikere forsøker å parkere initiativet akkurat i år. Til høsten er det kommunevalg, og en rekke lokalpolitikere frykter for egne inntekter hvis en slik skatt blir innført. Spesielt hvis skatteinntektene kun skal tilfalle Statens Pensjonsfond Utland uten lokal kompensasjon.

Dagbladet mener imidlertid grunnrentebeskatning er for viktig til å brukes i et kortsiktig politisk spill i lokalvalg. Med fallende inntekter fra olje og gass, må vi se oss om etter andre inntektskilder. Grunnrente på oppdrett framstår som en av de mest rettferdige skattene vi kan innføre.

BØR SKATTELLEGES: Oppdrettslaks.

LEDER

Dagbladet

Grunnlagt 1869 av Høy

Næring som ikke vil lære

Ingen næringer liker nye skatter. Heller ikke skatter som er godt begrunnet. Derfor er det ingen overraskelse at oppdretterne rykker ut mot forslaget om å innføre en skatt på laksenæringens bruk av fjorder og havområder. Forslaget går ut på å ta betalt for bruk av

«VI HAR INGENTING IMOT MILLIARDÆRER, MEN DET ER FORSKJELL PÅ DEM OGSÅ»

fellesskapets naturressurser, altså en grunnrentebeskatning som vi kjenner fra kraftindustrien og olje og gass. Profittnivået i lakseoppdrett har i flere år vært eksepsjonelt høyt. Dette forslaget liker administrerende direktør Geir Ove Ystmark i bransjeorganisasjonen Sjømat Norge svært dårlig. Og han begynner å få dårlig tid. Ifølge NTB vil minst tre av de fire regjeringspartiene debattere en slik skatt på sine landsmøter denne våren, og regjeringen er i gang med en utredning. Ystmark møter dette med et forsvar for livet som laksemilliardær. Til NTB uttaler han at «vi må tåle at det er noen milliardærer også utenfor Bygdøy».

Sjømat-direktøren sier mange næringer har høy avkastning uten at de har noen særskatt. Det er her det virkelig tar av. Ystmark uttaler: «Jeg ser ikke noen objektiv grunn til at laksenæringens bruk av sjøvann skal beskattes på enn annen måte enn en eiendom med utsikt».

Oppdrett av laks og ørret er Norges største eksportnæring etter olje og gass. Næringens økonomiske vilkår er derfor et viktig spørsmål, men ikke det eneste som har krav på oppmerksomhet. Lakseoppdrett er også en virksomhet som forurenser i flere dimensjoner. Det skjer blant annet ved store utslipp av kloakk og spillfor, utslipp av skadelige kjemikalier, spredning av fiske sykdommer og genetisk forurensning av den verdifulle villaksen. Oppdrett har store og uløste problemer når det gjelder lakselus og dyrevelferd.

Kystbefolkningen, og særlig fiskerne, har i økende grad opplevd hvilke problemer laksenæringens «bruk av sjøvann» medfører. At en fremtredende talsmann for næringen avfeier dette på enkleste måte, er talende for viljen til å skape en næring som er bærekraftig og derfor fremtidsrettet. Dette handler heller ikke om å beskytte Norges utkantmilliardærer. Vi har ingenting imot milliardærer, men det er forskjell på dem også. Noen ser de verdiene som finnes i fellesskapet, og aksepterer skattenivået. Andre gir også bort store beløp til viktige formål. Og så har vi dem som med nebb og klør forsvare sine økonomiske privilegier. Lakseoppdretterne er ikke tjent med å havne i denne gruppa, og bør akseptere at de må betale for bruken.

SJØMAT
Geir Ove Ystmark
i Sjømat Norge

Skammelig munnkurv

Oppdrett av laks er en stor næring i Norge. Det er rundt 900 anlegg langs kysten og førstehåndsverdien av fisken er på 65 milliarder kroner. Næringen nyter godt av tung politisk støtte, bl.a. fordi den produserer store verdier i Distrikts-Norge. Oppdrett

«DENNE SAKEN HANDLER IKKE BARE OM LAKS.»

er også en næring med betydelige problemer knyttet til fiskehelse, forurensing, dyrevelferd og biologisk bærekraft. Det foregår omfattende forskning og utvikling på disse områdene, men situasjonen er på ingen måte under kontroll.

Det politiske målet om en femdobling av produksjonen er foreløpig bare en utopi, eller rettere: Et skrekksenario.

Situasjonen er så betent, og behovet for kontroll så stort, at næringen utøver et betydelig press mot kritikere i egne rekker, forskere og kontrollmyndighetene. Klassekampen har tatt opp det siste eksemplet på dette. Veterinær Aud Skrudland fra Averøy på Nordmøre er spesialinspektør i Mattilsynet og en av landets mest erfarne fiskehelseeksperter. Nylig holdt hun et foredrag som også ble referert i lokalavis Tidens Krav. Hun sa blant annet at næringen er blitt så enorm at faren for smitte og sykdom er for stor, og at «den biologiske grensen er nådd for lengst».

UTSATT: Laksenæringa er ute av kontroll. Foto: Hans A. Vedlog

Dele er synspunkter som deles av en lang rekke forskere og andre fagfolk. De bekreftes også av utviklingen i næringen: Produksjonen har stagnert på grunn av biologiske hindre som sykdom og lakselus. Likevel kastet lederne i bransjeorganisasjonene seg over Aud Skrudland. Sjømatbedriftenes adm. direktør, tidligere statsråd Robert Eriksen (Frp), sa han oppfattet Skrudlands uttalelser «som en obstruksjon av det vekstregimet som storting og regjering har vedtatt». Mattilsynets øverste leder, Harald Gjein, falt raskt til fote med denne ansvarsfraskrivelsen: «Det er politikerne som til enhver tid bestemmer hvilket risikonivå som skal legges til grunn for vekst i næringen». Nå råder munnkurven.

Denne saken handler ikke bare om laks. Framfor alt viser den at ytrings- og forskningsfriheten er mer enn opphøyde prinsipper eller særrettigheter for intellektuelle. Disse frihetene er uunnværlige når det gjelder å undersøke og verifisere forhold av betydning for alle sider av samfunnet. Selvsagt bestemmer politikerne rammene for alle næringer, men det må skje på grunnlag av kunnskap og verdivalg. Da kan vi ikke sette munnkurv på erfarne fagfolk. Hvis ledelsen og eierne i sjømatnæringen ikke skjønner dette, er de kanskje best egnet for oppdrett av struts.

■ OPPDRETT

«TIKKEN-
DE BOMBE»:
MDG-talsmann
Arild Hermstad
mener opp-
drettsnæringen
trenger mil-
jøkrav - og at det
er en politisk
oppgave å stille
de riktige krave-
ne. Foto: Horda-
land MDG

Oppdrettsnæringen er en tikkende bombe

Oppdrettsnæringen truer med å ødelegge matfatet vårt. Skal vi leve av oppdrett i framtida, så må næringen tvinges til å ta miljø på alvor.

SIDEINNLÉGG

ARILD HERMSTAD
Talsperson i MDG

I dag stemmer Stortinget nei til MDGs miljøreform av oppdrettsnæringen. Dette er nok et eksempel på regjeringens motvilje til å stille miljøkrav til oppdrettsnæringen. Den mørke sannheten er dessverre at vi har laget et system hvor det er lønnsomt med større vekst, uten at vi belønner de delene av næringen som tar grep for å gjøre den bærekraftig.

VI HAR FORESLÅTT en overgang til lukkede anlegg, merking av laks for å kunne spore rømt fisk, forbedring av trafikklssystemet, forbud mot dumping av lusemidler og forbud mot bruk av giftig kobberimpregnering. Dessverre tror regjeringen at dette kommer til å gå av seg selv, uten reguleringer.

Problemet er mangelen på insentiver til å drive miljøvennlig. Anlegg med store utslipp, høyt forbruk av gift, høy dødelighet eller mye rømming kan fortsette som før. Trafikklssystemet som legger grunnlaget for om oppdrettsanlegg skal få lov til å øke produksjonen, omfatter bare lakselus.

DE BESTE OPPDRETTENE klarer å redusere dødelighet, lus og rømming ned mot null, de forsker på og utvikler mer miljøvennlig fôr, de prøver ut lukket teknologi eller de dyrker alger og blåskjell under merdene for å utnytte næringsstoffene bedre, men dette blir de ikke belønnet for.

På den andre siden har vi anlegg hvor opp mot 40 prosent av laksen dør før slakt. Totalt døde 53 millioner laks i norske merder i fjor. Tilsvarende dødelighet i norsk landbruk hadde ført til ramaskrik.

HVERT ÅR SLIPPER oppdrettsnæringen ut 10 000 tonn fosfor i sjøen, gjennom slam og fôrrester. Dette er en knapp ressurs, som verden er avhengig av for å produsere mat.

Miljøkrav gjør at vi kan puste inn ren luft, drikke rent vann og spise ren mat uansett hvor i landet vi befinner oss. Oppdrettsnæringen har framtida foran seg, men det forutsetter at den løser problemene med lus, rømming, svinn, forurensning og tap av næringsstoffer - at vi klarer å produsere sunn og bærekraftig mat, også i framtida. Oppdrettsnæringen trenger miljøkrav, og det er en politisk oppgave å stille de riktige kravene.

Tekster fra Finansavisen

Vedlegg 5: «Trippel lakseskatt». 15.01.2019

Eksportverdien av norsk sjømat vil passere 100 milliarder kroner i år, tror analytiker Finn-Arne Egeness i Nordea.

73 PROSENT TIL EU: Nærheten til markedet gjør at EU også vil være vårt viktigste marked fremover, skriver artikkelforfatteren.

Her fra sjømatterminalen på Oslo lufthavn.

FOTO: IAN KJØRNE

Trippel laksererekord

Eksportverdien av norsk sjømat har aldri vært høyere enn i fjor med en verdi på 99 milliarder kroner. Det var en økning på 5 prosent fra 2017. Tall fra Norges Sjømatråd viser at det totalt ble eksportert 2,7 millioner tonn sjømat til 146 forskjellige land. En rekordsvak krone mot euro, den viktigste valutaen for norsk fiskeri- og havbruksnæring, bidro både til eksportrekorden i norske kroner og en økt andel til EU.

Atlantisk oppdrettslaks har vært og er motoren i næringen. I 2018 ble det eksportert 1,2 millioner tonn laks til en verdi av NOK 68 milliarder, tilsvarende 68 prosent av ek-

» Nærheten til markedet gjør at EU også vil være vårt viktigste marked fremover

sportverdien av norsk sjømat og 38 prosent av eksporten i mengde produktvekt. Snittprisen for fersk oppdrettslaks var rekordhøye 61 kroner pr. kilo.

Prisøkningen har vært særlig stor som følge av redusert vekst i den globale tilførselen de siste fire årene. Tall fra Kontali Analyse viser en global tilbudsvekst på 4 prosent fra 2015 til 2018. I

samme tidsrom har prisen økt med 42 prosent. Det er en av forklaringene på at aksjekursen til Marine Harvest og Grieg Seafood er opp henholdsvis 80 og 352 prosent de siste fem årene, mens Oslo Børs er opp 48 prosent i samme periode.

Laksemarkedet er globalt, men for norsk laks er EU viktigst. Hele 73 prosent av den norske laksen eksporteres hit. Frankrike og Tyskland har rollen som de viktigste konsumentmarkedene. Fremveksten av emballerte filetprodukter i dagligvarehandelen, samt røkelaks, er volumdriverne i EU. Nærheten til markedet gjør at EU

også vil være vårt viktigste marked fremover.

Dersom vi ikke opplever en kraftig kronestyrlkelse og ytterligere utfordringer relatert til markedsadgang, vil eksportverdien av norsk sjømat passere 100 milliarder kroner i år. Økte laksepriser som følge av redusert vekst i det globale tilbudet og en produksjonsvekst på rundt fire prosent i Norge, vil bidra til det. På lang sikt må laksenæringen løse biologiske utfordringer, samt redusere fotavtrykket dersom vi skal få en ytterligere volumvekst.

Lønnsomheten i laks har medført at eksisterende aktører søker om utviklingskonsesjoner for å løse utfordringer re-

Finn-Arne Egeness.

FOTO: NORDEA

latert til biologi, miljø og areal. Flere selskaper bygger eller planlegger å bygge offshoreinstallasjoner, hvor teknologi-overføringen fra olje- og gass er betydelig, mens nye aktører satser i større grad på landbasert oppdrett. Basert på nye investeringer i produksjon og fortsatt etterspørselsvekst, er det grunn til å tro at laksen også vil være bærebjelken i næringen fremover.

FINN-ARNE EGENSESS

Bransjeanalytiker for sjømat i Nordea

AKTUELL

ANDRÉ N. SKJELSTAD
NÆRINGSPOLITISK TALSMANN I VENSTRE

TROR PÅ SNU-OPERASJON:
– Vi må ikke stille oss slik at vi skyter oss selv i foten, sier Venstre-politiker André Skjelstad om økt skatt på norsk havbruksnæring.
Foto: Sindre Hornvedt

Advarer mot å stramme skatteskruen

Skal kjempe mot lakseskatt

Kamp mot grunnrenteskatt på havbruk blir den viktigste saken på landsmøtet for Venstres André Skjelstad.

ANDERS HORNTVEDT
and@horrntvedt@finansavisen.no

– Det ser ut som Venstre er inne i en spiral av dårlige meningsmålinger, krangel internt og pinlige medieoppslag. Hvordan skal dere komme ut av det?

– Mye industri er sykklisk, det er partienes oppslutning også. Vi har noen utfordringer, men de er til for å løses. Vi må få fokus på politikken. Det er lett å si, men jeg tror startskuddet på snuoperasjonen blir landsmøtet nå kommende helg, sier André Skjelstad, næringspolitisk talsmann i Venstre.

Fredag starter Venstre sitt landsmøte i Stjørdal.

Historien om at partileder Trine Skei Grande hadde hatt sex med en 17-åring i en åker ti år tidligere, dominerte mediedekningen på landsmøtet for et år siden. Da hadde Venstre nylig hanket inn 4,4 prosent av stemmene i stortingsvalget.

Denne gang er oppslutningen på 1,8 prosent. Blant utspillene i opptakten til landsmøtet er et fra Venstre-politiker Guri Melby. Hun foreslår at pelsdyrbønder kan gå over til cannabisdyrking når pelsdyrnæringen er avviklet.

Heller kommuner enn stat

Skjelstads viktigste sak på landsmøtet blir kamp

MINI-CV

Navn: André N. Skjelstad (53).

Stilling: Næringspolitisk talsmann i Venstre. Stortingsrepresentant.

Bakgrunn: Gårdbruker med melkeproduksjon. Landbruksfaglig utdanning og bakgrunn fra Forsvaret. Stortingsrepresentant fra Nord-Trøndelag 2005–2009 og siden høsten 2013. Var dels gårdbruker og dels helsepolitiker i fylkeskommunen da han var ute av Stortinget.

Aktuelle: Venstres landsmøte starter i Stjørdal fredag.

mot statlig grunnrenteskatt i fiskeri og havbruk. Han er med på en uttalelse som sier nei til en slik skatt. Dagens ordning, der overskudd fra havbruksnæring havner i det offentlige Havbruksfondet, er han imidlertid tilhenger av. 80 prosent av pengene fra dette fondet går til kommuner og fylker.

– Det er en forutsetning at en stor del av verdiskapningen kommer tilbake til kommunene, slik at den blir reinvestert og skaper nye bedrifter. Det er lurere med en skatt som gir stimuli til å reinvestere lokalt.

– Du er mer opptatt av at kystkommunene får overskudd enn byråkratene i Finansdepartementet?

– Det var veldig spissformulert, men jeg er mer opptatt av at de som legger til rette for verdiskapning også får glede av det.

– Er oppdrettsnæringen i dag beskattet for lite, for mye eller passe?

– Det er ingen tvil om at laksenæringen er på et all-time high i dag, men vi skal ikke så langt tilbake før det ikke var slik. Vi må ikke stille oss slik at vi skyter oss selv i foten. Både Skottland og Chile er kommet opp som betydelige aktører. I tillegg er det investert stort i geografinsytral produksjon, som for eksempel landbasert oppdrett i USA, Kina, Danmark og Sør-Afrika.

Tar gjerne debatten

Saken om lakseskatt ligger nå til utredning i Finansdepartementet. Statsminister Erna Solberg har anmodet om at debatten venter til

utredningen er klar.

– Hvorfor uttaler du deg om dette likevel?

– Fordi verdiskapningen i havbruket er stor, og fordi det er saltuket i kommunen der jeg bor. Det må være helt legitimt å diskutere sentrale rammebetingelser for bransjen i forkant av vårt eget landsmøte. Vi må ikke dra til skatteskruen for hardt.

– Hverken du eller Venstre avgjør denne saken. Er ikke dette et billig forsøk på å fraskrive seg ansvar for regjeringens politikk?

– Du har helt rett i at vi ikke avgjør dette alene, men det hindrer oss ikke i å påpeke noen utilsiktede konsekvenser i forkant likevel.

Venstre skriver i sitt partiprogram at de vil stramme inn overfor aktører som bryter reglene, og at de vil stramme inn kravene til grønne sesjoner.

– Når ble Venstre den fremste fanebæreren for norsk oppdrettsnæring?

– Vi har hele tiden vært tydelige når det gjelder rømming, lus, og smitte. Vi er også opptatt av å ta vare på villaksen, som er opprinnelsen til hele næringen. Vi kan likevel ønske oss en fornuftig utvikling av bransjen og peke på de positive ringvirkningene for lokalsamfunnene.

– De som ikke vil drive med oppdrett på grunn av for mye mas om miljø, lus og rømming; skal de få tilskudd til å dyrke cannabis i stedet?

– Her ler representanten. Og representanten sier at det har ikke representanten gjort seg opp noen særskilt mening om, svarer Skjelstad.

Tror laksefesten vil fortsette i 15 år til

SJØMAT: På ett år har lakseaksjer på Oslo Børs hatt en samlet vekst på 67 prosent. Elin Sandnes i McKinsey mener det er langt mer å hente.

MINA SKALLERØNN

– Du får rove grater når du kommer tilbake. Du trenger ikke gjenoppretting og avfallshåndtering. Tilleggskostnader for fiskebudsjetter og lake kvotanter. Lake kvotanter i høyden, mens farten kommer, sier Elin Sandnes, partner i McKinsey.

LAKSE OPPDRETT I NORGE. Elin Sandnes i McKinsey og partner i McKinsey.

2,838 milliarder

Markedet forventes å vokse til 2,838 milliarder dollar i 2020. Av dette vil lakseoppdrettet utgjøre 4,1 prosent eller 1,16 milliarder dollar. I 2020 vil lakseoppdrettet utgjøre 2,838 milliarder dollar, eller 11 prosent av verdens fiskeriproduksjon.

Stabil laksepris

Priser på laks vil være stabile i de neste fem årene, men det er forventet at prisene vil øke etter 2020. Dette skyldes økende etterspørsel og begrenset tilbud av laks fra USA og andre eksportland.

Billig protein

Laks er et av de mest effektive kildene til protein og omega-3 fettsyrer. Dette gjør laks til et attraktivt valg for næringsmiddelprodusenter som ønsker å redusere kostnadene sine.

Mener etterspørselen vil vokse med 60 prosent innen 2030

Etterspørselen etter laks vil øke med 60 prosent innen 2030. Dette skyldes økende etterspørsel etter protein og omega-3 fettsyrer. Dette gjør laks til et attraktivt valg for næringsmiddelprodusenter som ønsker å redusere kostnadene sine.

Etterspørselen etter laks vil øke med 60 prosent innen 2030. Dette skyldes økende etterspørsel etter protein og omega-3 fettsyrer. Dette gjør laks til et attraktivt valg for næringsmiddelprodusenter som ønsker å redusere kostnadene sine.

Etterspørselen etter laks vil øke med 60 prosent innen 2030. Dette skyldes økende etterspørsel etter protein og omega-3 fettsyrer. Dette gjør laks til et attraktivt valg for næringsmiddelprodusenter som ønsker å redusere kostnadene sine.

Etterspørselen etter laks vil øke med 60 prosent innen 2030. Dette skyldes økende etterspørsel etter protein og omega-3 fettsyrer. Dette gjør laks til et attraktivt valg for næringsmiddelprodusenter som ønsker å redusere kostnadene sine.

Tror laksen blir immun mot lus

SJØMAT: Laks-genetikkelskapet Aquagen spår at norsk laks blir resistent mot lus innen 2030. – Vi er sikre på retningen, sier finansdirektør Roger Oddebø.

AVANIS HOHNVIET
mailto:avanis@aquagen.no

TRONDHEIM: Norge er en stor mark innfører lakseoppdrett, men selskapet som avler fremførdere og bereidertene til oppdrettsanlegg i fiskerisjøl, forventer å produsere egen laks innen 2030.

Da selger Mowi, Corrauna, Skretting og øvrige store egg og småkrydder i Norge, er det viktig å sikre seg mot å bli rammet av en salg av selskapet til rundt 600 millioner kroner.

– Relatert for anlansleid

Tidligere i år gikk Nyma Smart (47), direktør i selskapet Aquagen, på scenen under North Atlantic Seafood Forum. Der møttest hun med blant annet selskapsleder i Mowi, og de to selskapslederne diskuterte mulighetene for å etablere et samarbeid mellom de to selskapslederne. De to selskapslederne diskuterte mulighetene for å etablere et samarbeid mellom de to selskapslederne.

Superlønnsom produsent av lakseroyn

– Vi er sikre på retningen, sier finansdirektør Roger Oddebø. Aquagen er et selskap som avler fremførdere og bereidertene til oppdrettsanlegg i fiskerisjøl, forventer å produsere egen laks innen 2030.

– Vi er sikre på retningen

Kunden er en stor produsent av akoriske seridatiproduksjoner. Troldt betyr det i praksis store oppdrettsanlegg som Mowi, Sildfar, Lamy og Nordlaks selv om lako Oddebø vil være svært

AQUAGEN	2016	2017
Umsatt (mrd)	5,0	5,2
Operativt resultat (%)	11,2	8,5
Resultat før skatt (%)	20,6	9,3
Resultat etter skatt (%)	17,5	7,3

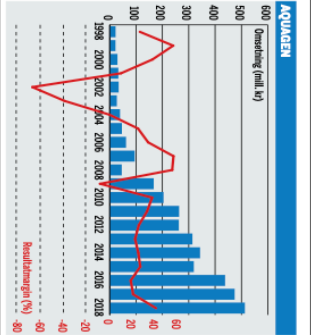

Aquagen startet på 1970-årene, og har vært en viktig del av norsk lakseoppdrett. I dag er selskapet en av de største produsentene av lakseroyn i Norge. Selskapet har et stort fokus på forskning og utvikling for å sikre en bærekraftig og lønnsom produksjon.

PRODUKTER ROYAL 1/2018 er et nytt produkt som er utviklet for å gi laksen bedre helse og motstandskraft mot lus.

I dag er lakseoppdrettet i stor grad regulert med et regime av strenge krav. Anslatt 80 prosent av laksen som oppdrettes i Norge er produsert i Norge. Dette er et resultat av strenge krav til helse og motstandskraft mot lus.

en markedspris som ligger høyere enn den historiske normalen. Det betyr at lakseoppdrettere kan tjene mer penger på laksen de oppdretter. Dette er et resultat av strenge krav til helse og motstandskraft mot lus.

AQUAGEN – De siste årene har vi hatt en markedspris som ligger høyere enn den historiske normalen. Det betyr at lakseoppdrettere kan tjene mer penger på laksen de oppdretter. Dette er et resultat av strenge krav til helse og motstandskraft mot lus.

SalMars oppdrettsanlegg på Frohavet på Trøndelagskysten.

FOTO: NTB SCANPIX

Laksen må spise skog

Sosialistisk Venstrepartis nye nestleder, Torgeir Knag Fylkesnes, har som ett av sine fremste mål å få SV akseptert som et distrikts- og næringsparti. Starten er ikke helt god.

Klassekampen slår opp at SV «ber laksen spise skog.»

Dette høres helt vilt ut, men avisen overdriver ikke. SV og Knag Fylkesnes har nemlig en plan, og den er at SV vil be Stortinget forby importert soya i laksefôr og heller skape lokal industri basert på råstoff fra skog, insekter og alger.

Bakgrunnen er, som Knag Fylkesnes sier, at soya importert fra Sør-Amerika utgjør 16 prosent av dagens laksefôr, og soyaproduksjonen skapes ved at regnskog kappes ned og gir plass til soyaproduksjonen. Framtiden i våre hender hevder at soyaproduksjonen til norsk oppdrett i dag legger beslag på 1.500 kvadratkilometer i Brasil, og dette arealet kunne gitt plass til 7.500 småbruk.

Vi skal ikke legge oss opp i landbrukspolitikken i Brasil (vi har nok med den norske), men soya er et internasjonalt handlet produkt som ikke bare brukes i laksefôr. Også norsk landbruk importerer soya i store mengder.

Vi kjøper soya og selger laks.

SVs forslag er at Stortinget innfører et omsetningspåbud for bærekraftig fiskefôr, og soya skal da være borte innen 2028.

Det kaller vi skikkelig reguleringsiver og planøkonomi.

Og ifølge SV vil laksen klare seg bra med norsk skog, insekter og alger.

Skikkelig reguleringsiver og planøkonomi

TRYGVE HEGNAR
ANSVARLIG REDAKTØR

Men det kan jo tenkes at laksen ikke liker norsk skog, og fordi norske oppdrettere driver i konkurranse med tøffe produsenter i andre land, kan jo oppdrettsnæringen forsvinne hvis soya som fôr, forsvinner fra Norge.

Vi vil tro at næringslivet i Nordland og Troms ikke er begeistret for SVs inntreden i næringspolitikken i nord, men Knag Fylkesnes er av en annen mening. Han sier at «treflis og mikroalger oppfyller kravene til bærekraft og etikk, og det må legges politiske føringer som gir klare definisjoner for hva bærekraftig for er. Stortinget mener at næringslivet må ha flere bein å stå på. Derfor er dette forslaget midt i blinken.»

Midt i blinken.

Vi er på prinsipielt grunnlag, og basert på historiske erfaringer, ikke begeistret eller optimistisk når det gjelder politikernes evne til å finne nye næringer, og SVs Knag Fylkesnes er litt for ivrig for oss. Og mannen kan jo bli fiskeri- eller næringsminister i 2021.

Vi er altså redde for at laksen ikke liker norsk flis, men vi har stor tro på at den norske oppdrettsnæringen både forsker på og leter etter alternativer til soya og annet fôr. Det er vel en kontinuerlig prosess, hvor norske oppdrettere, med anlegg i Norge og i andre land, ikke må få dårlige vilkår enn sine konkurrenter.

Tvinger vi den norske laksen til å spise flis og insekter er fremtiden usikker.

Midt i blinken er det ikke.

90 prosent av oppdrettslaksen drept

SJØMAT – Jeg håper virkelig ingen går forbi oss, samtidig som dette ikke er en toppnotering jeg ønsker å ha sier Ase Marie Valen Olsen i Sørrollsløks.

NINA SKALBERG

Situasjonen er enormt utfordrende, sier Ase Marie Valen Olsen, som har vært med på å etablere den nye virksomheten i Sørrollsløk. Hun er daglig leder i Sørrollsløk, som er et samarbeid mellom Sjømat og Northern Lights Salmon. Sjømat er en av de største oppdrettsaktørene i Norge, mens Northern Lights Salmon er en av de største i USA. Sørrollsløk er et samarbeid mellom de to selskaper, og har som mål å etablere en ny virksomhet i Sørrollsløk. Valen Olsen sier at situasjonen er svært utfordrende, og at det er viktig å ha et godt samarbeid mellom de to selskaper. Hun sier at hun håper virkelig ingen går forbi oss, samtidig som dette ikke er en toppnotering jeg ønsker å ha. Valen Olsen sier at hun har vært med på å etablere den nye virksomheten i Sørrollsløk, og at hun har vært med på å etablere den nye virksomheten i Sørrollsløk.

OPPER, GJØRSE, OG ENDRING
Sørrollsløk er en ny virksomhet som er et samarbeid mellom Sjømat og Northern Lights Salmon. Ase Marie Valen Olsen er daglig leder i Sørrollsløk.

En av de mange oppdrettsvåner som er i drift i Sørrollsløk. Vånerne er utrustet med mange av de siste teknologiene innen oppdrettslaks.

En av de mange operatørene som jobber i Sørrollsløks kontrollrom. De er utrustet med mange av de siste teknologiene innen oppdrettslaks.

2,25 MILLIONER
DØRTE LAKS har i løpet av de siste årene hatt en sterk vekst. Dette skyldes blant annet investeringer i nye teknologier og utvidelse av produksjonskapasiteten.

SEA-DOO WAKE PRO 230
Den ultimate vannsporten for vannsport
På ferd for 163.900,-
Kontroll og håndlingskapasitet gjennom prisen

EKER PERFORMANCE

Merkevarer:

Kontakt informasjon: www.sea-doo.no, info@sea-doo.no, www.sea-doo.no

TELF: 47 70 22 22 / sales@ekerpformance.com / Mossveien 53, 1610 Fredrikstad

BAK TO PROSANT Olsen og Valen er på jakt etter oppdrettslaks i Sørrollsløk, og har etablert en ny virksomhet i Sørrollsløk. De har etablert en ny virksomhet i Sørrollsløk, og har etablert en ny virksomhet i Sørrollsløk.

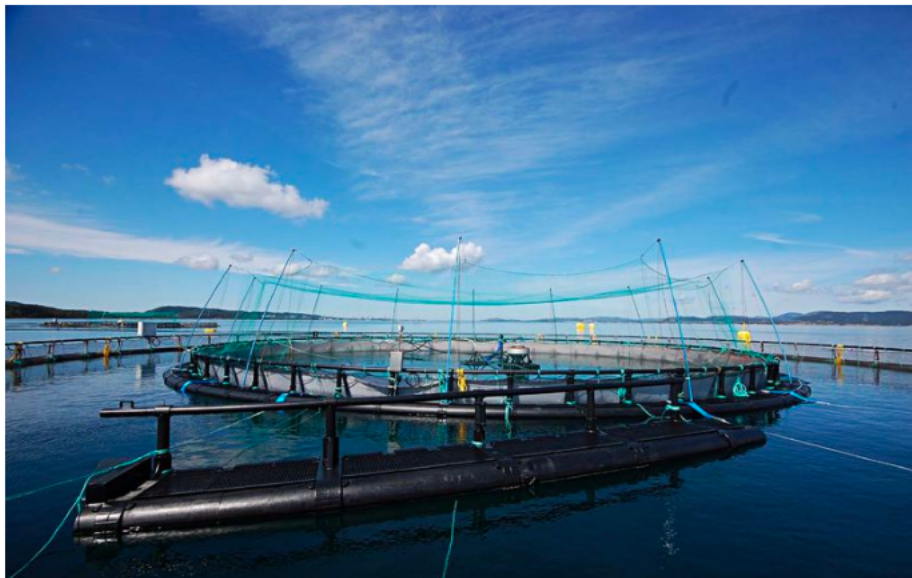
NORTHERN LIGHTS SALMON OG SØRROLLSLØK
Sørrollsløk er et samarbeid mellom Sjømat og Northern Lights Salmon. Sørrollsløk er et samarbeid mellom de to selskaper, og har som mål å etablere en ny virksomhet i Sørrollsløk.

RAMMENS SELSKAPER
Sjømat og Northern Lights Salmon er to av de største oppdrettsaktørene i Norge. Sjømat er en av de største oppdrettsaktørene i Norge, mens Northern Lights Salmon er en av de største i USA.

ALGOPDRULLSTRUKTUR
Sørrollsløk er et samarbeid mellom Sjømat og Northern Lights Salmon. Sørrollsløk er et samarbeid mellom de to selskaper, og har som mål å etablere en ny virksomhet i Sørrollsløk.

BOLAKS 2018

Lusekontroll spiste opp inntjeningsvekst

DYRT: Det har vært kostbart å holde lakselusen unna merdene til Bolaks i Hordaland. FOTO: JACOB ROBERTVIST

Omsetningen opp 22 %, resultatet ned 16,9 %

SJØMAT: Oppdrettselskapet Bolaks hadde en kraftig økning i driftskostnadene for å holde lusen unna laksen.

■ **ANDREA BÆRLAND**
andrea.baerland@finansavisen.no

I fjor økte oppdrettselskapet Bolaks driftsinntektene med 22 prosent, likevel falt årsresultatet med 16,9 prosent. Oppdretterne fikk årsresultatet barbert fra 149,5 millioner kroner i 2017 til 124,3 millioner i fjor etter at selskapets kostnader økte fra 432,9 millioner kroner i 2017 til 607,3 millioner kroner i fjor.

Adm. direktør Bjørg Mette Holmefjord Antonsen forteller at den store økningen i driftskostnader i stor grad skyldes utgifter til knyttet bekjempelsen av lakselus.

Søker produksjonsvekst

– Vi begynte systematisk arbeid mot lus flere år tilbake i tid. I 2018 valgte vi å intensivere fokuset, med bakgrunn i trafikklyssystemet og mulighetene for å søke vekst på unntaksbestemmelser

ved lave lusenivå. Dette er vi veldig stolte over å si at vi har lykkes med. Vi fikk i 2019 vedtak fra Mattilsynet om at vi kvalifiserer til vekst i område 3, sier Holmefjord Antonsen.

Bolaks driver oppdrett i et område myndighetene klassifiserer som rødt, noe som betyr at det kan bestemmes at selskapet skal redusere produksjonen. Dersom lakselusen holdes på bestemte nivåer har oppdrettere i de røde områdene også mulighet til å kjøpe seg mer produksjonsvekst.

– Det er en mulighet vi ønsker å benytte oss av, men det å holde lusen i sjakk, det har kostet, sier Holmefjord Antonsen.

Hun ikke kan tallfeste akkurat hvor store summer selskapet har brukt på å holde lusen på avstand.

Bolaks har benyttet seg av mange ulike preventive tiltak som luselaser, elektrofilter på vann-

BOLAKS

(MILL. KR)	2018	2017
Driftsinntekter	767,5	629
Driftsresultat	160,2	196,2
Resultat før skatt	156,8	193,8
Årsresultat	124,3	149,5

inntaket til semilukkede anlegg, luseskjørt, strømgjerder utenpå merdene og de lusespisende rensefisktypene rognkjeks og villfangede leppefisk.

– En metode alene er ikke nok til å holde lusenivået nede, sier Holmefjord Antonsen.

Hun forteller at Bolaks har søkt om produksjonsvekst på tre av sine lokaliteter og fått godkjent søknadene av Mattilsynet.

3 mill. til Fiskeridirektøren

Hvor store volumer det er snakk om, og når selskapet kan begynne å øke produksjonen, er ifølge Holmefjord Antonsen ennå ikke bestemt.

Det er 44 år siden de tre brødrene Reidar, Trygve og Egil Holmefjord startet oppdrettselskapet i Eikelandssøsen i Hordaland.

KONTROLL PÅ LAKSELUSEN: Bjørg Mette Holmefjord Antonsen, adm. direktør i Bolaks. FOTO: JACOB ROBERTVIST

Selskapet er fremdeles i familiens eie, og blant dem som får nytte godt av årets utbytte-utbetaling på drøye 31 millioner kroner er fiskeridirektør Liv Holmefjord.

Med en eierandel på 9,62 prosent gjennom selskapet P2h Invest får fiskeridirektøren et utbytte på omlag 3 millioner kroner fra familiebedriften i år.

Fiskeridirektøren har tidligere uttalt til Finansavisen at eierskapet skal være åpent og kjent, og at hun sørger for at regelverket rundt habilitet blir ivarettatt.

Selskapet driver ti matfisk-konsepsjoner, to stamfiskkonsepsjoner og et landbasert anlegg for rognproduksjon i Os og Fusa kommuner i Hordaland. Blant selskapets største kunder er Salmon Brands, selskapet bak Salma-laksen.

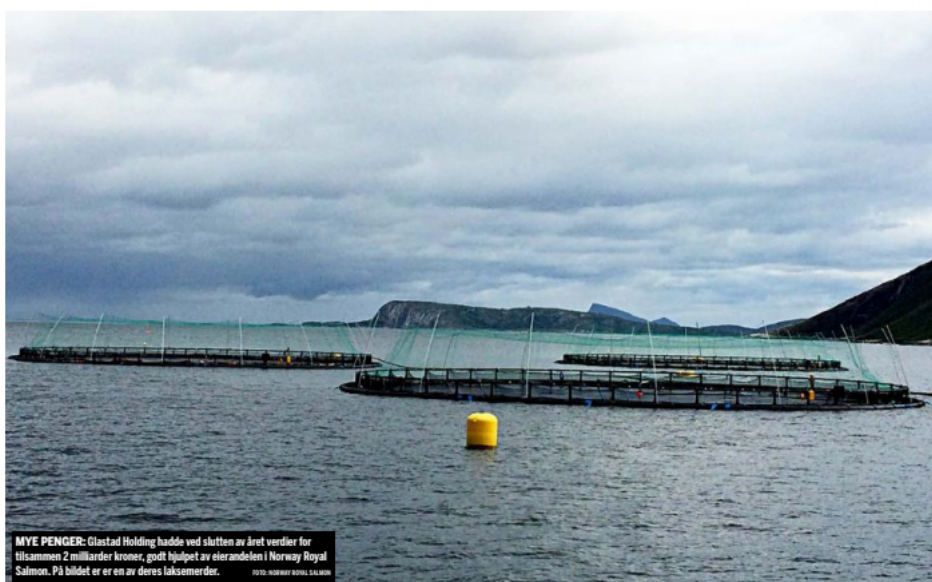
Holmefjord Antonsen er forsiktig med å si noe om hvordan inneværende år blir.

– Nå er vi halvveis i året, og jeg pleier å si at hvordan det går i år vet vi ikke før vi kommer til høsten og nærmere jul. Mye kan skje i løpet av sommeren, sier hun.

Laksefesten fortsetter for Glastad-familien

GLASTAD HOLDING 2018

ONSDAG 17. JULI 2019 | [Finansavisen](#) | 17

MYE PENGER: Glastad Holding hadde ved slutten av året verdier for tilsammen 2 milliarder kroner, godt hjulpet av eierandelen i Norway Royal Salmon. På bildet er en av deres laksemerder. FOTO: NORWAY ROYAL SALMON

Urealisert NRS-gevinst på 139 millioner kroner i år

Laksefesten fortsetter for Glastad-familien

FINANS: Fjorårets kurshopp i Norway Royal Salmon gjorde at Glastad Holdings egenkapital vokste til drøyt 2 milliarder kroner. Så langt i år er aksjen opp ytterligere 14 prosent.

ERLING GRIEG RIISNÆS
erling.grieg.riisnaes@finansavisen.no

Glastad Holding holder til i sørlandsbyen Farsund, og verdiene stammer fra skipsfart tilbake på begynnelsen av 1900-tallet.

I dag er selskapet investert i eiendom, fliskeoppdrett, bioteknologi og shipping, og bestyres av fjerdegenerasjons arving Endre T. Glastad.

Ifjor fikk Glastad Holding et årsresultat på 218 millioner kroner, mot 481 millioner kroner i 2017.

Nedgangen skyldes at selskapet i 2017 tjente 640 millioner kroner netto i forbindelse med salget av Norwegian Outlet Vestby.

Årets resultat er fremdrevet av sterk kursutvikling i det Trondheims-baserte og børsnoterte

sjømatelskapet Norway Royal Salmon (NRS).

Lakseeventyr

Totalt sett har NRS-investeringen vært et eventyr for Glastad-familien, som har eid aksjer i selskapet siden 2006.

I september 2018 overførte Glastad Holdings 5 millioner NRS-aksjer fra datterselskapet Glastad Capital til et annet datterselskap, Norway Fresh.

Onsdag forrige uke var Norway Fresh fremdeles tredje største aksjonær i selskapet, med en eierandel på 11,58 prosent av selskapet.

I løpet av fjoråret steg NRS-kursen fra 132,37 kroner til 177,40 kroner, opp 34,01 prosent.

Ved utgangen av 2018 kunne Glastad dermed inntektsføre en

urealisert gevinst på 228,3 millioner kroner.

Imidlertid har den siden nyttår fortsatt å stige.

Sluttkurs mandag for NRS-aksjen var 205,20 kroner, slik at den så langt i år har steget 15,67 prosent.

Således har Glastad-familien, gitt en aksjebeholdning som ved slutten av 2018, så langt fått en urealisert gevinst på 139 millioner kroner.

Tok mer i lønn

Konsernets driftsinntekter endte på 385,1 millioner kroner i 2018, der 161,9 millioner kroner kom fra konsernets utleie- og overnattingsvirksomhet, en økning på 20,3 prosent fra 2017.

I tillegg økte konsernets egne

GLASTAD HOLDING*

(MIL. kr)	2018	2017
Resultat før skatt	224,6	486,8
Resultat etter skatt	216,6	481,0
Egenkapital	1983,5	1788,5
Gjeld	1846,7	1104,1

* I Selskapsregisteret er Glastad Holding registrert som GLASTAD FAMILIEN GLASTAD INVEST WASTAD HOLDING AS. GLASTAD HOLDING ER EN AV DELENE I GLASTAD FAMILIEN.

Eies av Endre T. Glastad (34,41 prosent), Sigrid G. Laugen (33,19 prosent), Cap Neus (27,17 prosent), Endre T. Glastad er hovedaksjonær, Sissel Glastad (4 prosent).

GLADLAKS: Endre T. Glastad har gjennom Glastad Holding tjent mye på kursoppturen i Norway Royal Salmon de seneste årene. FOTO: S. LARSEN/REUTERS

inntekter innen oppdrett og bioteknologi og shipping.

Imidlertid fikk Glastad Holding et driftsresultat på minus 8,7 millioner kroner.

Nedgangen skyldtes lønnskostnader på tilsammen 178,1 millioner kroner, en oppgang på over 60 millioner kroner fra 2017.

Glastads største investering i 2018 skjedde innenfor ship-

pingvirksomheten, der andeler i diverse shipping-prosjekter ble kjøpt for tilsammen 90,2 millioner kroner.

Adm. direktør i Glastad Holding, Endre T. Glastad, ønsket ikke å besvare Finansavisens henvendelser tirsdag.

Vedlegg 13: «Det har vært en forferdelig uke». 23.05.2019

- Det har vært en forferdelig uke

Harald Stolt-Nilsen, Kristin Melrud og NTB

En uke har lakseoppdretterne fraktet død og ubrukkelig laks tilbake til land. Dødsalgen fortsetter å drepe enorme mengder fisk.

4 Nyheter

Aftenbladet
Torsdag 23. mai 2019

Alger dreper laks for enorme summer

En aktiv oppblomstring av alger i fjordene sør i Troms og nord i Nordland har tatt livet av store mengder oppdrettslaks.

Det gikk utrolig fort

Troms er et lakseoppsamlingsområde i Norge. Her er det store lakseoppsamlingsområder, men i fjordene sør i Troms og nord i Nordland har det gått utrolig fort. Her har det gått utrolig fort. Her har det gått utrolig fort.

Oppdrettslaksen har

Oppdrettslaksen har vært en viktig del av norsk næringsliv. Men nå er det en forferdelig uke. Dødsalgen dreper enorme mengder fisk.

Oppdrettslaksen har

Oppdrettslaksen har vært en viktig del av norsk næringsliv. Men nå er det en forferdelig uke. Dødsalgen dreper enorme mengder fisk.

Oppdrettslaksen har ingen mulighet til å flykte

Oppdrettslaksen har ingen mulighet til å flykte. De er oppdrettslaks og de er oppdrettslaks.

4 Nyheter

Aftenbladet
Torsdag 23. mai 2019

Oppdrettslaksen har ingen mulighet til å flykte

Oppdrettslaksen har ingen mulighet til å flykte. De er oppdrettslaks og de er oppdrettslaks.

Oppdrettslaksen har

Oppdrettslaksen har vært en viktig del av norsk næringsliv. Men nå er det en forferdelig uke. Dødsalgen dreper enorme mengder fisk.

Oppdrettslaksen har

Oppdrettslaksen har vært en viktig del av norsk næringsliv. Men nå er det en forferdelig uke. Dødsalgen dreper enorme mengder fisk.

Oppdrettslaksen har ingen mulighet til å flykte

Oppdrettslaksen har ingen mulighet til å flykte. De er oppdrettslaks og de er oppdrettslaks.

4 Nyheter

Aftenbladet
Torsdag 23. mai 2019

SALMA LAKS

Salma Laks, 100g, 100% laks, 100% laks

1000

BABY LAKS OG RUCCOLLA

Baby Laks, 100g, 100% laks, 100% laks

2500

JORRBÆR

Jorrbær, 100g, 100% jorrbær, 100% jorrbær

3000

KJØTTKAKERDEG

Kjøttkakerdeg, 100g, 100% kjøttkakerdeg, 100% kjøttkakerdeg

REMA 1000

Norge må ha kontroll over måten produksjonsfisk blir behandlet på

Debatt

Roger Hofseth, CEO,
Hofseth International AS

Omdømmet til norsk sjømat er det mest verdifulle vår bransje besitter. Derfor har fiskeriminister Harald Tom Nesvik helt rett, og skribent Erling Dokk Holm feil: Norge kan ikke tillate å gi fra seg kontrollen over hvordan produksjonsfisk behandles.

Å sende anslagsvis 30.000-60.000 tonn produksjonsfisk, fisk med synlige skader og sår, ut av landet, er å spille hasard med dette omdømmet. Det er i et slikt perspektiv diskusjonen om slaktebåten «Norwegian Gannet» må forstås.

Dette er et aspekt Dokk Holm ikke berører i sin kommentar i Aftenposten 14. juli og som er essensielt: Omdømme og kvalitet er uløselig knyttet sammen.

Dispensasjonsperioden bekymrer oss

Dispensasjonen som «Norwegian Gannet» opererer under, gjør at den må ta produksjonsfisk tilbake til Norge for feilretting. Men mange kjemper for et frislipp. Hvis slaktebåten skulle få tillatelse til å hente produksjonsfisk ved norske anlegg, for så å slakte den om bord og levere til feilretting og videre bearbeidelse i utlandet, har næringen og norske myndigheter mistet kontrollen over kvaliteten på denne typen fisk.

Hvor risikerer vi at fisken tar veien videre? Hva risikerer vi at den blir presentert som i utenlandske supermarkeder, på hoteller og i restauranter verden over?

Laks med synlige sår og skader er ikke det vi ønsker skal være våre ambassadører ut i verden. Derfor er det spesielt viktig å ha kontroll på produksjonsfisk. Det er dette fiskeridepartementet og statsråden har forstått og som han fortjener all honnør for å ville håndheve.

Men også dispensasjonsperioden bekymrer oss, selv om den krever at all fisk skal tilbake til Norge for feilretting. I det øyeblikket fisken kommer utenfor Norges grenser: Hvilken reell mulighet har norske myndigheter til å håndheve norsk regelverk og utøve kontroll? Dersom døren først settes på gløtt ved at produksjonsfisk kan sendes ut av landet, kan veien være kort til neste sted: at fisken fullt ut feilrettes utenlands.

Den dagen det eventuelt skjer, har Norge ikke lenger kontroll over kvaliteten på produktene. Ansvarlighet, kvalitet og langsiktighet i forvaltning av merkevaren er mer verdt enn som så.

Mulig å konkurrere med lavkostland
Bedriften jeg eier og leder, Hofseth International, er Norges største eksportør av foredlet laks og ørret og omsetter for over tre milliarder kroner i året. At vi i det hele tatt gjør noe mer med fisken enn å sende den sløyd over grensen, gjør oss til en nisjeaktør her til lands. Norge er verdens

Det burde derfor være både god norsk næringspolitikk og god omdømmeforvaltning å arbeide for at foredling av norsk laks og ørret i mye større grad skal skje på norsk jord

Roger Hofseth, eier og leder bedriften Hofseth International, Norges største eksportør av foredlet laks og ørret.

største produsent av oppdrettet laks og ørret, med en global markedsandel på nærmere 50 prosent, men sender mer enn åtte av ti fisk ubearbeidet ut av landet. Forklaringen jeg hører oftest, er at det norske kostnadsnivået er så høyt. Jeg mener imidlertid at næringen har sovet i timen. Sannheten er at moderne teknologi gjør det fullt mulig å konkurrere med lavkostland som for eksempel Polen. Vi har anslag på at en slik «hjemflagging» ville skapt minst 6000-8000 nye foredlingsarbeidsplasser, hvorav de fleste i Distrikts-Norge. I tillegg kommer ringvirkningene, alle arbeidsplassene og aktiviteten som utløses rundt foredlingsarbeidsplassene.

Videreforedling av fisken skaper også muligheter for foredling av restråstoff eller biprodukter til høyverdi produkter. Norge har et enormt potensial som sjømatnasjon. Med økt innenlandsk foredling snakker vi om et mulig nytt norsk industrieventyr.

Det burde derfor være både god norsk næringspolitikk og god omdømmeforvaltning å arbeide for at foredling av norsk laks og ørret i mye større grad skal skje på norsk jord.

Oppdrett av laks og ørret er ansett som en av verdens mest miljøvennlige måter å produsere proteiner på. Vi som lever av å selge disse fantastiske råvarene til utlandet, er avhengig av at forbrukerne fortsetter å anse produktene som bærekraftig også i fremtiden. Derfor er det en selvfølge at næringen fortsetter å snu hver stein for ytterligere å forbedre klimaregnskapet.

Miljøgevinst kunne vært større

Å flytte transport fra vei til sjø er en god idé i seg selv, men det bør gjøres på en måte som ikke hindrer mulighetene for økt verdiskapning og sysselsetting på fisken vår. «Norwegian Gannet» har fått nærmere 30 millioner miljøkroner i støtte fra Kystverket og Enova. Det er mulig miljøgevinsten ville være større om man brukte disse pengene andre steder i verdikjeden. Uansett er regnestykkene og beregningene betydelig mer nyansert enn hva slaktebåttilhengerne gir inntrykk av:

Store deler av fisken fra Sør-Norge går i dag med ferge til Danmark for distribusjon ut i Europa. Dette er ferger som går uansett om de har fiskelaster om bord eller ikke. Samtidig går «Norwegian Gannet» tom tilbake til Norge. Hvor god miljøtenking er egentlig det? Trailere som i dag frakter fisk fra Norge, har med andre varer tilbake. Så hvor mange vogntog vil egentlig bli «borte»?

«Norwegian Gannet» seiler videre på dispensasjon fra Nærings- og fiskeridepartementet frem til neste sommer. Investorene bak kommer til å gjøre sitt for å påvirke myndighetene til å gjøre helomvendning innen den tid. Jeg håper norske myndigheter fortsetter å legge vekt på omdømmet til norsk laks og ørret i denne saken. Så skal vi fortsette å gjøre vår del for å sikre at foredling blir neste kapittel i det norske lakseeventyret.

Kronikk

Renser fisken: Rognkjeksken spiser lus på laksen

Foto: Nord universitet

Rognkjeks redder ikke oppdrett

I host fikk oppdrettsnæringens bruk av hydrogenperoksid som avlusningsmiddel mye negativ oppmerksomhet. Ulovlig dumping fra brønnbåter i sårbare gytefelt, samt forskning som beviser at reker og krill dør ved eksponering av svært lave konsentrasjoner av middelet er noe av det som har kommet frem.

Når vi i tillegg vet at bruken av hydrogenperoksid har vært dalende over flere år fordi lakselusen holder på å utvikle resistens, frykter Naturvernforbundet at den omstridte bruken av såkalt «rensefisk» kommer til å øke massivt i tiden som kommer.

Luseproblemet er blitt et mangehodet troll for oppdrettsnæringen; hogger du av ett hode dukker det straks opp to nye. Høyt forbruk av hydrogenperoksid skaper resistente lus og forårsaker massedød av krill og reker i nærheten. Å spyle fisken med lukent vann virket som en god idé, men dreper ofte fisken og. Så fant man ut at enkelte fiskearter som berggyllt og rognkjeks gjerne plukker og spiser lus av laksen... «La oss kalle dem rensefisk!»

Ved optimale forhold for rensefisk er den veldig effektiv

Stresst rensefisk

«Man kommer heller ikke unna etikken og dyrevelferden knyttet til bruk av rensefisk.»

mot lus; det er funnet flere hundre lus i magen på ett individ. Metoden er i seg selv biologisk uten bruk av kjemikalier eller medisiner, men den har en rekke andre svært negative effekter som gjør at metoden ikke er skalerbar til å dekke behovet til næringen.

For det første har omfanget av kommersielt fiske etter bergnebb, berggyllt, rødnebb og rognkjeks eksplodert de siste årene. I 2017 ble det fisket 28 millioner ville leppefisk, 10 millioner mer enn forskerne anbefalte. Det intensive fisket foregår med teiner og ruser og praktisk talt tømmer områder for fisk. Slike plutselige drastiske endringer i en artsbestand vil sannsynligvis ha negative konsekvenser i økosystemet den er en del av. Leppefisk er mat for torsk, sei og lyr samt en del sjøfugl. Forsvinner leppefisk, forsvinner maten til de andre artene. Samtidig vet vi at leppefisk beiter aktivt på bunnfloraen. Uten leppefisken kan vi få gjengroing og tap av biologisk mangfold likt det man ser på land der beitedyrene forsvinner.

For det andre er kommersielt fiske og oppdrett av rensefisk satt i gang uten nok forskning og konsekvensutredninger. Det virker som det er fritt

frem for bransjen når man i fjor tok ut 50 prosent mer enn hva forskerne anbefalte. Når problemene melder seg, er det en utrolig tung prosess å få på plass en skikkelig forvaltning, rutiner og regler, samt gjøre den nødvendige forskningen for å kunne ta de rette valgene. Regelen må være at vi forsker først, og fisker først når vi vet hva bestandene tåler. (Dette var paradoksalt nok myndighetene ekstremt opptatt av for kongekrabben i Nord-Norge, selv om den var rødlistet og burde vært fjernet!)

Det meste av rognkjeks som benyttes i oppdrettsanlegg er selv oppdrettet. Rognkjeksoppdrett er heller ikke uproblematisk. Høy tetthet av verter gir bedre vilkår for bakterier og virus som gir sykdom hos rognkjeks, og man har de siste årene sett at også den blir syk og dør i anleggene.

Man kommer heller ikke unna etikken og dyrevelferden knyttet til bruk av rensefisk. Leppefisk trenger å sove. Når den skal sove i sitt naturlige miljø, kiler den seg inn i fjellsprekker, mellom steiner eller i taren. I en oppdrettsmerd finnes ingen skjulesteder, og fisken vil ikke ha noe sted å sove. Dette fører til søvnmangel og fisken blir svært stresset. Ved dårlig tilrettelegging i merdene kan mye av fisken dø i løpet av uker. Om leppefiskene derimot trives for godt og det begynner å bli mangel på lus, kan de begyn-

ne å ta for seg av øynene til laksen, såkalt «øyenapping». Rensefisk som skades under fangst får ofte dødelige infeksjoner og soppangrep i sårene. Fisken kan også skades av spyling, lusemiddel og andre driftsrutiner. Stress og skader gjør at rensefiskene er svært utsatt for ulike sykdommer. Livet til en rensefisk blir uansett kort: En vill berggyllt kan bli 25 år gammel, men som rensefisk overlever den max en syklus – når laksen slaktes ut, slaktes rensefisken og.

Heller ikke rensefisk vil redde oppdrettsnæringen fra den enorme forekomsten av lakselus. Næringen blir nødt til å ta inn over seg at det står for mye oppdrettsfisk i norske fjorder, og den står for tett. Lakselusepidemien er naturens måte å gi beskjed om at noe er alvorlig galt på. Da kan vi enten ta det til etterretning, og redusere antall oppdrettslaks i fjordene våre – eller så må all norsk oppdrettsfisk inn i lukkede anlegg, slik at vi får en slutt på lus, rømming, utslipp av forrester, laksemøkk og kjemikalier.

En kombinasjon hadde uten tvil vært det beste.

Hallgeir Langeland

Styreleder for Naturvernforbundet i Rogaland

Kjetil Nilsen

Styremedlem i Naturvernforbundet i Rogaland

– Må tåle milliardærer også utenfor Bygdøy

LAKSESKATT

Vi trenger kapitalsterke miljøer langs kysten, ikke bare i Oslo, mener oppdrettsnæringens talerør Sjømat Norge som ikke vil ha noen egen lakseskatt.

– Det er veldig bra at vi har kapitalsterke miljøer utenfor hovedstaden. Det er viktig for å sikre bosetting og kystbasert næringsliv, sier administrerende direktør Geir Ove Ystmark i Sjømat Norge.

Politikere diskuterer om det skal innføres en skatt på lakse- næringens bruk av fjorder og havområder (grunnrenteskatt). Minst tre av de fire regjeringspartene vil debattere dette på sine landsmøter denne våren, og regjeringen er i gang med en utredning.

Tilhengerne mener Norges

største eksportnæring etter olje og gass kan bidra mer til fellesskapet. At oppdrettsnæringen har hatt skyhøye driftsmarginer gir dem vann på mølla.

Men Ystmark syns ikke det er noe argument at noen fjener seg rike på sjømat.

– Vi må tåle at det er noen milliardærer også utenfor Bygdøy, sier han til NTB.

– Som å skatte utsikt

Mange næringer har høy avkastning uten at de har noen særskatt,

påpeker Ystmark. Han viser til at eiendomsnæringen i Oslo-området også har store inntekter.

– Jeg ser ikke noen objektiv grunn til at lakse- næringens bruk av sjøvann skal skattlegges på en annen måte enn en eiendom med utsikt, mener han.

20 milliarder i skatt

Sjømatnæringen bidrar allerede med mye til fellesskapet, påpeker han. I fjor ble det betalt rundt 20 milliarder kroner i skatt til stat og kommune, og dessuten fikk

havbrukskommuner utbetalt 2,8 milliarder kroner fra Havbruksfondet. Fondet får inntekter fra salg av laksekonsepsjoner, som gir oppdretterne lov til å utvide driften. En forutsetning for aksjonene er at næringen klarer å håndtere lus og andre miljøproblemer.

– I stedet for helt nye skatteregimer, må vi ha heller ha en debatt om hvordan havbrukskommunene kan få mer forutsigbare inntekter, mener Ystmark.

Han foreslår en ordning der fondsmidlene deles ut årlig i stedet for hvert annet år. Da blir ikke kommunenes inntekter like utsatt for svingninger i auksjonsprisene.

Det er langt fra sikkert at de skyhøye lakseprisene vil vare, advarer han, og viser til at norsk sjømatnæring vil bli utfordret av landbasert oppdrett i blant annet Afrika og USA. ©NTB

«Det er veldig bra at vi har kapitalsterke miljøer utenfor hovedstaden.»

Geir Ove Ystmark, administrerende direktør i Sjømat Norge

Kapitalsterke

HAVBRUK

Oppdrett i lukkede anlegg

Livreima for sjøbasert vekst i havbruk i nye Narvik strammes inn ved økte utslipp fra et storsmolthanlegg Bogen i nabokommunen Evenes. Det vil si at den negative marginen for sjøbasert vekst forsterkes hver gang det besluttes at det skal tilføres mer næringsstoffer fra akvakultur ut i fjordene, som skal reguleres gjennom vår felles regionale kystsoneplan.

Regjeringens passivitet overfor havbruksnærings skadepotensial truer langsiktig trygging av arbeidsplasser og det vi skal leve av i framtida. Ei fremtid der fornybar energi og annen industri står sterkere enn i dag på bekostning av olje og gass.

Det er ikke bare staten som må inn med tiltak som sikrer en varig endring. Det er en omstilling også lokalsamfunn og kommunepolitikere er nødt til å bidra til at skal skje. Sammen må vi lykkes i å redusere vårt fotavtrykk.

Rødt jobber for et system der mennesker og miljøets behov har forrang framfor simpel profitt. Klimakrise, matvarekrise og økonomisk krise viser at et systemskifte er mer nødvendig enn noen gang.

Oppdrettsnærings slipper ut store mengder avfallstoffer hvert år. Vi krever effektiv omstilling i havbruksnærings fra dagens ressursløseri til oppsamling av slam til foredling. Dersom vi velger å benytte oss av dette i biogassproduksjon eller for å erstatte kull i høyintensitetsindustrien, kan slammets bli en ressurs foran å være et problem.

Dette betinger lukkede sjøbaserte anlegg med rensing og resirkulering av vannet, noe som også vil ha redusert konsekvens for miljøet rundt anleggene.

Vi har fremdeles tid til å skape et regionalt samfunn som tar hensyn til naturen og gir oss høy livskvalitet, men da må bruken av naturressurser styres innenfor rammene av naturens tålegrenser.

Vi krever at all oppdrett av laks foregå i lukkede anlegg.

**Lene Odloien, Hanne Bjerkvik
og Elisabeth Anethe Olsen**

Toppkandidater for Rødt Narvik

Fleksibel: Gris kan selge både småbruksdrøm og dyrerettsideologi.

Foto: Benjamin H. Vogl

Smi mens grisen er varm

Kommentar

Hans Bårdsgård
 hans.bardsgard@nationen.no
 @fribonde

Juni reklamerte NRK heftig for et program kalt «Griseindustriens hemmeligheter». Innholdet viste seg å være at noen griser ble slett behandlet, på en håndfull gårdsbruk og på et slakteri, mellom 2013 og 2016.

Oversalg fra aktivister? Neida, dokumentaren er halal, forsikrer NRK-redaktør Frank Gander. Aktivist Norun Haugen har bare filmet råmaterialet, ikke truffet journalistiske valg, sier Gander.

Men hvorfor var Haugen der hun var da hun skrudde på kamera? Ikke ei ku i kulturlandskapet, ikke en gris i gjørma. Beitende lam ved Hallingskarvet? Forbudt. Heldigvis har Noah fortsatt norsk svinehold å verve på – via opprop om livestreaming fra norske slakterier. Noe som ikke praktiseres i noe annet land i verden.

Noahs visjon er null norsk husdyrhold. Den er tungsolgt: Ikke ei ku i kulturlandskapet, ikke en gris i gjørma. Beitende lam ved Hallingskarvet? Forbudt. Heldigvis har Noah fortsatt norsk svinehold å verve på – via opprop om livestreaming fra norske slakterier. Noe som ikke praktiseres i noe annet land i verden.

Målet er å vise folk «hva som gjøres for at dyr skal bli til kjøtt». Javel! I fjor in-

viterte Eidsvoll bydemuseum folk til å oppleve hva som gjøres for at dyr skal bli til kjøtt. Slaktingen ble forsøkt stanset av demonstranter som mener dyr skal behandles som folk, ikke dyr.

Da Unge Høyre besøkte en pelsfarm i 2014, for å innhente kunnskap om hvordan lønnsom eksportproduksjon foregår, kalte Siri Martinsen det for «kunnskapsløshet». Som George Orwell skrev: Krig er fred, uvitenhet er styrke.

Småbrukarlaget har ett svar som kan brukes på det meste: Mindre gårdsbruk. Når det viktigste er størst mulig bruk, taper dyrevelferden, sier ordfører og tidligere leder Per-Anton Nesjan. Nibio-forsker Ivar Pettersen mener det kan være omvendt: Ingen investerer 15 millioner i et stort svinefjøs uten å kunne faget.

Kiwi dropper å reklamere for svin på grillen, og kjører heller kampanje på en skikkelig dyrevelferdsvinner: Norsk oppdrettslaks. Mattilsynet-direktør Kristina Landsverk skriver rett nok at dyrevelferden i oppdrett er «dårlig», men hvem gidder å lese kronikker i sommervarmen?

20 prosent av all oppdrettsfisk dør – typisk fordi den spises sakte opp av lakselus. For slaktegris er tapsprosenten to. Men hvem gidder å se sakte-TV om fisk som ikke hylar og ikke kan dras etter øra?

Grønn Ungdom-talsperson Teodor Bruu ville legge ned norsk kyllingproduksjon, uten å ha vært i et kyllingfjøs. Han har nok ikke vært i et utenlandsk fjøs heller, siden han mener at svinehold er «en skam for Norge». Hvem er det vi, det eneste landet i verden som har forbud mot ubedøvd kastrering, skal skamme oss overfor? Hvor er det at bønder med

Oppsummert

Salgbar vare

1 Plagede griser yter dårlig. Men de er fine å bruke i vervekampanjer for Noah.

Forsvunnet pølsemaker

2 Nortura har mottakspått også fra dem som drar gris etter øra. I norsk landbruk skal alle med.

Bestefarskunnskap

3 Før dro vi kjensel på dyr som hadde det bra. Nå står det reklamekampanjer og dyrerettsfelstet mellom oss og fjøset.

Forsvunnet pølsemaker

Står det Gilde, skal du være sikker på at dyra har hatt det bra, melder Nortura. Det kan neppe være sant.

verdens laveste dyremedisiner og sykdomsfrekvens skal redme? I Hakkebakkeskogen?

Står det Gilde på pakka, skal du være sikker på at dyrene har hatt det bra, melder Nortura i et bombeteppes av en reklamekampanje. Det kan neppe være sant. Bare 3 av 10 svinebruk hadde ingen avvik da Mattilsynet kontrollerte svinebønder i 2017 og 2018. Nortura tok imot nær 7 av 10 firbente slakt disse årene. Hvem foredlet disse dyra? Den forsvunne pølsemaker?

Rene dyr er en forutsetning for god dyrevelferd, ifølge kvalitetsstandard for landbruket (KSL). Bønder som leverer skitne slakt, bryter standarden. Men de mister ikke KSL-statusen sin. Det er ikke meningen at de dårligste skal ut. Meningen er at alle skal med. KSL sikrer ikke høy kvalitet. Den sikrer en kvalitet som ikke er ulovlig dårlig.

Bøndene må svare på KSL-spørsmål om musegift-lagring, men ikke om de drar gris etter øra. Men det kan komme. – Vi må borre ekstra for å avdekke holdninger hos svinebønder, sier KSL-ansvarlig Tom Roterud til Bondebladet. Man trenger ikke være bonde for å synes at dette er ubehagelige tanker.

Jeg er lei av alle som kapitaliserer på plagede TV-griser. Trøsten er en flom av filmnutter på sosiale medier de siste ukene, som viser de tingene bestefar opplevde, men vi har flyttet fra: Bønder som klør grisen bak øra, som doser sammen med kalver i bingen eller som omringes av glade kyr på beite.

Såne ting som gjøres for at dyr skal bli godt kjøtt.

OPPDRETT OG NATUR

Gjelder naturmangfoldloven for oppdrettsindustrien?

2018, viser at det fortsatt er mange kunnskapshull innen nettopp de områdene som folk er opptatt av. Det store spørsmålet blir da om man følger føre-var-prinsippet, som Naturmangfoldloven legger opp til?

●● Den eneste kjente metoden for å være føre-var er å få oppdrett inn i lukkede anlegg.

Oppdrettsindustrien omsetter for titalls milliarder i Norge. Samtidig øker diskusjonene om negative effekter av oppdrett. Engasjementet er stort fra fiskere, politikere, naturvernorganisasjoner, og ikke minst lokabefolkningen rundt om. Folk er opptatt av temaer som lakselus, utslipp fra anleggene, rømming og innvirkning på villfisk.

En stor bekymring er at bruk av giftige lusmidler tar livet av reker og andre skaldyr. Risikorapporten 2018 sier at undersøkelser «viser at mange arter er svært følsomme for flere av avlusningsmidlene som brukes i dag, men også at «følsomheten

varierer mellom arter». For begge hovedtyper av lusmidler er det en mangel på data fra feltforsøk, som kan vise effektene som lusemidlene har på reker og andre skaldyr. Man vet for lite. Det er også nylig publisert en rapport som viser at hydrogenperoksid dreper sukkertare. Det vil bety en veldig negativ effekt for økosystemene.

En annen problemstilling er hvordan fisk på gytevandring reagerer på oppdrettsanlegg. Kystfiskere har lenge rapportert at de får mindre innsigstorsk i fjorder med oppdrett. Risikorapport for 2017 sier at enkelte forsøk har gitt indikasjon på at gyteforsøk unngår oppdrettsfisk, men at det på bakgrunn av eksisterende kunnskap er vanskelig å si noe sikkert. Nylig er det lansert et 5-årig forskningsprosjekt på hvordan oppdrett påvirker vill-

fisk, men per i dag vet man ikke. Selv om erfaringsbasert kunnskap klart viser negativ effekt, har dette ikke virket inn på utbredelsen av oppdrettsanlegg.

Videre er det en generell bekymring rundt utslipp av fiskeavføring og overskuddsfôr fra oppdrettsanlegg. Utslippene er såpass store på små arealer at dette potensielt kan skade økosystemene. Risikorapport 2018 sier at når det gjelder utslipp av næringsstoffer fra lakseoppdrett er det i dag stor usikkerhet rundt mengden av dette. Det finnes heller ikke systematiske langtidsmålinger av miljøtilstand langs kysten nord for Rogaland. Miljøpartiet De Grønne mener at vi ut fra tilgjengelig kunnskap om oppdrett ikke kan utelukke alvorlig eller irreversibel skade på livet i fjorder og kyststrøk, bare fordi noen militasjonale selskaper oppnår milliardgevinsten av oppdrett i en periode.

TOR MIKALSEN
Miljøpartiet De Grønne

OPPDRETT

Krav til lakse- næringa

Oppdrettsnæringa har vokst fort og er blitt ei svært viktig næring. Vi kjemper ikke for å motarbeide eller for å fjerne næringa. Det vi krever er at ei

næring som har en enorm inntjening og gigantiske overskudd tar betydelig mer ansvar for de miljømessige skader som næringa har bragt med seg. Oppdrettsnæringa må bli ei miljømessig bærekraftig næring. Sånn er det ikke nå. Lakseoppdrett er etablert langs kysten med et stadig økende antall av merder i fjorder og sund. Næringa henter store

verdier ut av de arealene den disponerer nesten vederlagsfritt. Den har tilført kystkommunene en del arbeidsplasser, men samtidig en rekke betydelige problemer. SV krever at det innføres arealskatt som kan gi kystkommunene inntekt som sårt trenges. Når laksenæringa får disponere store havområder langt inn i lokale fjorder og henter ut enorme gevinster av

dette, er det ikke mer enn rimelig at de som gjennom flere generasjoner har høstet i de samme områder får tilbakebetalt noen kroner fra havbruksnæringa. SV mener at videre vekst i denne næringa må settes på vent inntil man har kontroll på lakselus, rømming og skadelig forurensning med konsekvenser for andre fiskearter.

Skal laksenæringa fortsatte å vokse på en bærekraftig måte, må oppdrett inn i lukkede merder i sjø og på land. Flere steder i landet foregår forsøk med kontrollerbare anlegg. Vi i SV vil ta kampen for ren kyst og bærekraftig utnyttelse av fjordene våre.

EDVIN M. ERIKSEN

SV

Lakseoppdrett og politisk samrøre

OPPDRETT

KÅRE NORDGÅRD

Penger gir makt og makt korrumperer. Dette er kunnskap som historien har gitt oss og som dessverre gjelder også i dag. Norsk oppdrettsnæring har hatt en eventyrlig utvikling de siste tiårene og det har gjort bransjen til en av de mest lønnsomme i Norge. Året 2018 ble det eksportert laks for nesten 68 milliarder kroner og dette gjør næringen til den nest største eksportøren etter olje-og-gass-sektoren.

Årsaken til suksessen er at oppdretterne har vært dyktige til å drive rasjonelt samtidig som de har hatt politisk medvind hele tiden. Politikerne har laget rammer som har gjort næringen lønnsom, til dels ekstrem lønnsom. Lakselobbyen har vært med på å påvirke politikerne når nye regler skulle utarbeides, og byråkratene som utfører tilsynet har ikke hatt kapasitet eller mulighet til å kontrollere bransjen. Dette har medført en utvikling som mange kaller en næring ute av kontroll.

Medaljens bakside

For å få til den voldsomme veksten har man måttet hoppe bukk over regler og lover som andre i samfunnet må følge. For hvilke andre bransjer får slippe urensset kloakk direkte i sjøen? Godt over seks hundre millioner fisker i norske merder forurenser like mye som mellom 20 og 30 millioner mennesker. Hvilke andre bransjer får slippe tonnevis med gift mot lakselus direkte i sjøen slik at reker, krabber og andre krepssdyr mister skallet? Hvilke andre bransjer får spre lakselus fritt i havet slik at villaksen er i ferd med å forsvinne? Hvilke andre bransjer tar de

beste fiskeklassene fra fjordfiskerne og forpuster fjordene slik at villfiskens forsvinner? Og hvilke andre bransjer som har med dyr å gjøre, vil tillate slike oppdrettsforhold at 20 prosent av bestanden dør før slaktning? Også fisk omfattes av dyrevernloven, men her har tydeligvis Mattilsynet fått beskjed om å lukke øynene.

Samrøre på høyeste hold

Mange mener at det er et uheldig samrøre mellom oppdrettsnæringen og de som er satt til å kontrollere og forvalte næringen. Det mest kjente eksemplet var da oppdretteren Lisbeth Berg-Hansen fikk statsrådtaburetten som fiskeriminister i 2009. I dag har også landets fremste embetskvinne i fiskerisektoren, fiskeridirektør Liv Holmeffjord, en betydelig aksjepost i oppdrettselskapet Bolaks. I følge Bergens Tidende tjente både daværende fiskeriminister og nåværende fiskeridirektør minst like mye på lakseoppdrett som i sine offentlige stillinger. I følge en artikkel i Aftenpostens «Innsikt» fikk både Lisbeth Berg-Hansen og Liv Holmeffjord slettet bøter på millioner av kroner ilagt sine selskaper for rømming og betydelig overskridelse av tillatt biomasse. Dette er et klassisk eksempel på at egne økonomiske interesser blandes sammen med fellesskapets interesser noe som svekker tilliten til forvaltningen.

Mens Per Sandberg var fiskeriminister ville lobbyisten Frode Reppe ha en privat kanal til fiskeriministeren for å unngå at henvendelser til ministeren ble loggført slik loven krever. Reppe var lobbyist i daværende Norske Sjømatbedrifters landsforening. Sannsynligvis fikk han Sandbergs private e-mail-adresse, selv om Sandberg har nektet å vedkjenne seg dette. Problemet var bare at Reppe hadde skrevet

inn feil adresse slik at alle e-postene gikk til en forskremt svenske som også hette Per Sandberg. I en av e-postene ber Reppe fiskeriministeren om hjelp til å få plassert en mann på innsiden av Riksrevisjonen. Oppdretterne ville altså ha en mann inn i Riksrevisjonen som i 2012 hadde felt en knusende dom over næringen slik den ble drevet i åpne anlegg. De var ikke fornøyd med å ha en mann i regjeringen (Per Sandberg), de ville i tillegg ha en mann i Riksrevisjonen som er satt til å kontrollere hva regjeringen gjør. Det sier litt om den maktposisjonen norsk oppdrettsnæring har hatt og har i det politiske liv!

Nåværende fiskeriminister Harald Tom Nesvik kom til statsrådstolen fra jobben som kommunikasjons sjef i Solvtrans, landets største brønnbåtrederi. Er det rart at han regnes som «oppdrettsminister» og stort sett er i mot alt som ikke gagnar lakseoppdrett? Han er blant annet skeptisk til forskning som viser faren ved spredning av gift mot lakselus.

Lokalt samrøre

Avisen Dagens næringsliv beskrev i mai 2018 hvordan fem selskaper i Nordlaks-konsernet med hovedkontor Stokmarknes, gav 9990 kroner hver til Nordland Frp. I tillegg er det kommet frem at Nordland Høyre fikk 100 000 kroner fra de samme selskapene. Forutsetningen for gavene var at de skulle holdes hemmelig. Hver gave var under beløpsgrensen for bidrag som må meldes inn til Partilovnemda som passer på at partiene rapporterer om pengegaver. Gaven kom kort tid etter at eieren av Nordlaks, Inge Harald Berg, hadde gått ut offentlig og truet med å flagge ut bedriften hvis han ikke fikk flere utviklingskonsesjoner. Han søkte om 39 konsesjoner men fikk bare 10 av

Fiskeridirektoratet. Daværende statssekretær Kjell-Børge Freiberg, Frp, fra Hadsel, som nå er olje-og energiminister, fikk Per Sandberg til å se på saken og han omgjorde det tidligere vedtaket. Nordlaks fikk til slutt 21 konsesjoner. Alle involverte benekter sammenheng, men det er lov å ha sine tanker.....

Oppdrettselskapet Salmar gav i august 2018 en sjekk på 500 000 kroner til Midt-Troms regionråd som takk for «engasjement og entusiasme» som kommunene i området hadde vist for oppføring av et nytt slakteri for laks. Som kjent kommer kommunene i midt-og sør-Troms i disse dager med sin anbefaling om nye oppdrettslokalteter i denne del av fylket. Slike gaver burde ikke forekomme fordi man stiller spørsmål om forholdet mellom politikk og næringsliv.

Fusk med forskning

Man skulle tro at en næring som har miljøproblemer var interessert i å bruke av sin pengebølge til forskning på miljøkonsekvenser av lakseoppdrett. Det er ikke tilfellet. Mangel på forskning brukes heller som et argument for å stoppe de som kritiserer.

Derimot brukes gjerne forskning som salgsmiddel. I en utlysning av et forskningsprosjekt om helsemessige egenskaper av fisken ble det skrevet at forskerne kun skulle finne de positive effekter av fiskepisingen, ikke de negative. Et annet prosjekt har også vakt oppsikt i forskerkretser. Der skulle man undersøke om barn i Norge og Tyskland fikk bedre prestasjoner etter å ha spist mye fisk i tre til fire måneder. Haken ved det hele var imidlertid at den fisken barna fikk var en spesialdesignet laks, ikke den som var å få kjøpt i butikkene. Spesial-laksen inneholdt mindre marine oljer og mindre miljøgifter.

Morgenbladet og magasinet Harvest hadde 2017 flere artikler om hvordan næringen hadde nærmest full kontroll med hvordan offentlige midler til maritim forskning ble fordelt. De prosjektene der man ventet positive resultater for næringen ble prioritert. Andre prosjekter fikk ikke penger eller eventuelle negative resultater ble fortiet eller nektet publisert.

Penger og moral

Mange lakseoppdretterne er ærlige, hardtarbeidende mennesker. De fleste er imidlertid en del av store norske eller internasjonale konserner og der er det bare en ting som gjelder: Størst mulig profit. Da tvinges mange til å tøyne reglene, ta snarveier, «glemme» rømminger og forurensning og ta for gitt at samfunnet skal stille nok plass og infrastruktur til rådighet. Og så er det jo slik at den som er rik gjerne vil ha mer. Da er veien kort til kommunepolitikere med slunkne kommunekasser som har liten kunnskap om de negative sidene av lakseoppdrett. Da ender det gjerne opp som i Harstad kommune der havet nærmest er pepret med anlegg til tross for at her ikke er lokale eiere og ingen anlegg for videreforedling av laksen.

Man hører gjerne argumenter som «Norge må jo bidra til å skaffe mat til verdenssamfunnet». Dette er et dårlig argument. Norsk laks går ikke til de som virkelig trenger mat, den er altfor dyr til det. Verdenssamfunnet burde heller få vite at regnskogen i Brasil forsvinner for å skaffe soya til laksen, havet utenfor Sør-Amerika støvsuges for fisk for å skaffe fiskeolje og norske fjorder legges øde av lusegift og forurensning. Da tror jeg mange ville betakke seg for å spise norsk laks.

OPPDRETT

Laksebransjen – megamiljøsvin og såkalt samfunnsnyttig.

(Åpent brev til Harstad kommuneestyre). Så er den på plass her i all sin «prakt», det vil si for ca. et år siden, -frekkheten og arrogansen, i form av «åpne oppdrettsanlegg»: Rømming, ekskrementer, lus, sykdommer, plastforurensning, og kjemikalier. «Frygt» og velerablert, trykket opp under nesen, midt i vår marine hage ved Grytøya, henholdsvis Dale og Skjellesvik. Disse oppdretts-etableringene kom ikke uten tvil, på tross av massive protester igjennom de siste fire år.

For over to år siden ble det advart mot disse etableringene bl.a. gjennom avisinnlegg, brev

til Harstad kommuneestyre og sentrale miljøorganisasjoner. Det ble i den forbindelse bl.a. proklamert en samnsynlig ivertsettelse av en omfattende faktainformasjonskampanje over de skadelige sidene ved lakseoppdrett i åpne anlegg.

Av alt av opplysninger som har fremkommet i oppdretts-saken gis det bl.a. også tydelig inntrykk av: Forskning og forskningsresultater som går på miljøkonsekvens blir mest mulig forhindret og hemmeligholdt når dette kan gå i oppdretternes disfavør. Dette for å forhindre «godkjent» dokumentasjon på de miljøskadelige faktiskke forhold.

Lokalpolitikere med få unntak

Tromsø kommune gjorde nylig det modige vedtak: Ingen tillatelser til flere oppdrettskonsesjoner, og at eksisterende konsesjoner ikke forlenges uten at de drives i lukkede anlegg. Forhåpentligvis kunne dette komme til å fremslå og bidra som en vekker som måtte tas til følge, av politikere og laksebransjen for øvrig. Men

blir et kommunalt vedtak gjort i forsvartlig, miljøfriklig retning, som vanligvis oppfattes i oppdretternes disfavør. Da er oppdretternes prompte på banen og presser iverdige på til å få nøytralisert og omgjort vedtaket til sin fordel.

Flertallet i bl.a. Harstad kommuneestyre har så langt ikke vært lydhøre og lærenemme slik de burde i denne sak og dermed takket ja til ovenfornevnte oppdrettsanlegg. De har tilsynelatende ikke «fulgt med i timen» de siste tre år oppdrettsaken har pågått, og fått tilegnet seg nødvendig kunnskap og innsikt i hva miljøforhold angår. Og/eller man har latt seg indoktrinere av grådighet og profittjaget til lakselob-lyen.

Det er videre et velkjent forhold at noen politikere og politiske parti har blindinger og økonomiske forhold til oppdrettsnæringen. Er dette en del av et korrumpert innhold i saken? La følgende forhold være klart: Spiren til polarisering av oppdrettsaken med følgende nevnte faktainformasjon har

lokalpolitikere selvforstyldt. Regner med at intensjonen med denne stort sett er forståelig, og hva den i ytterste konsekvens kan føre til.

«Settes bare profittusikten høy nok, bortforklars og fratilles miljøhensyn, ikke minst i det politiske landskap. Dette vår klode til de grader etter hvert preges av.

Informasjonskampanjen – Oppdrettslaksens skitne bakgrunn

Under den akselererende etableringsprosess av åpne oppdrettsanlegg langs Nord Norges kyst, var plasseringene av disse i kystsonen ved Grytøya dråpen i begeret. Men selvsagt på vegne av alle andre lokaliteter hvor åpne oppdrettsanlegg er og tenkt plassert. Når dette blir avsett av berettiget tunge prøver og innsigelsler av lokalbefolkning, fiskere, miljøorganisasjoner m.fl. Konsekvens: I løpet av dette år forfektres faktainformasjonskampanjen ut til laksekunde-verdenen, i første omgang på engelsk, tysk, fransk og russisk.

Samt til bl.a. alle landets oppdrettskommuner, inkl. Harstad kommuneestyre. Infokampanjen vil foreligge i nær fremtid.

En omfattende kampanje som tar for seg alle skadelige sider ved oppdrett av norsk lakt i åpne anlegg og konsum av denne, samt fordeler ved bruk av «tette-utslippsfrie» oppdrettsanlegg.

Nevnte informasjonskampanje blir å finne på: nmf.no Så kan politikere med ordføringen i spissen komme seg ned av sin høye hest og begynne å gå igjennom sitt forsømte pensum i oppdrettsaken, og/eller ta miljøansvaret på alvor. Slike informasjonskampanjer vil det bli fulgt opp med innvil oppdrettsbransjen viser evne og vilje til å komme i forsvartlig lukkede anlegg. Laks som omsettes må videre attesteres at den er fremdrevet i lukkede oppdrettsanlegg og uten bruk av kjemikalier.

JORULF VIK
med Norges miljøvernforbund

SYNSPUNKT

Fra oppdrett til depriment oppdrittsfisk

Oppdrettsnæringa er for tiden en het potet. Pros og cons forsøkes å formidles av oppdrettere, politikere, byråkrater, forskere og menigmann. Det store bildet viser dog uomtvistelig klart at grunns, hemmelighold, konflikteresser og lobbyisme har vært gjengangeren fra de som vil gjøre akvarens kultur til til landets fremtidsnæringsjelleke.

Det er derfor ikke til å undres over at man da - igjen - via et oppslag i Dagens Næringsliv 14. april i år, på nytt får bekræftet om tilstanden innen og rundt oppdrettsnæringa, at forholde

om mulig kan karakteriseres som ennå mere skandaløs enn det en i all rimelig grad hittil har kunnet forestille seg. Denne gangen kommer det fra såkalt «faglig vitenskapelig kompetent» hold.

I artikkelen intervjues Øyvind Øverli ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU), medlem av faggruppen for dyrehold og dyrevelferd, doktorgrad i zoologisk utviklingsbiologi. Han underter seg over hva som gjør at opp mot 10 prosent av oppdrittsfisker i merdene plutselig slutter å spise.

I adferd og fysiologisk ligger det på depressive tilstander som kan observeres hos patte-dyr under kronisk stress, sier forskeren. Så for «å få mere kunnskap» bedriver Øverli et forskningsprosjekt om depresjon hos laks. Ifølge Øverli er forskernes oppmerksomhet

rettet mot årsaksmekanismer. «Vi har til og med forsøkt å injisere antidepressiver, da beveger individene seg mer og spiser mer. Til gjengjeld blir de mobbet mer av dominerende fisker». («... selvfølgelig har dødeligheten også en økonomisk side for næringa», legger han til).

Forskeren hevder altså at de nå har henledet sin oppmerksomhet mot «årsaksmekanismer». Hvilket enfold! Det er muligens bare en forsker, en oppdritter, en byråkrat, eller en politiker - som ikke makter å forstå at grunnen til at det dør opp mot 50 millioner såkalt laks i merder årlig - skyldes måten de behandles på. At der er ikke bra, ikke sunt, «må føles (...) direkte meningsløst å leve sitt liv som oppdrittsfisk! Men siden næringa og forskere benevner det som «produseres» i merdene som «biomasse», er

for så vidt slik grov uforstand egentlig ikke til å undres over. Videre registrerer man at en forskerkollega av Øverli, Ole Folkedal ved Havforskningsinstituttet, mener at årsaken kan peke mot en «vanskelig barndom»: «Oppdrettslaksen har sin første tid som yngel i ferskvann på land. Der gror den opp til 90-160 gram - til smolt som skal flyttes og tilvennes livet i saltvann og merder. Jeg tror ikke ulikheter i arveanlegg hos smolt er den viktigste årsaken til variasjonen i dødelighet. Jeg tror mer på ulikhet i barne- og ungdomstiden», oppsummerer Folkedal.

Jøye meg vilken vitenskapelig uforstand! De som ikke har makt, eller av en eller annen grunn ikke ønsker, å sette seg inn i forholda innen oppdrittsnæringa her i landet, har kanskje fått seg en vekker? Hvordan kan vi fortsette å tro på, og rettferdiggjøre, at systematisk misbehandling av dyr og nedgrising av våre fjorder, til dårlig/helseisiko-mat for mennesker jorden rundt, skal kunne være en framtidseriering i Norge?

Skal vi fremover gå for systematisk nedmedisinering av «laksen» med antidepressiva, eller skal vi heller kansjle legge opp til kvotevise besøk til det planlagte «Blå visnings- og opplevelsessenteret» for havbruk og maritime næringer som planlegges i Harstad, slik at oppdrittsfisker kan få en større selvforståelse og aksept for sin vanskelbne?

Eller vil det være mye mer effektive og fremtidsretta, og gi forskere, oppdrittere, og politikere en kraftig realitetsbehandling?

ØYSTEIN RISØ NILSEN
Harstad

OPPDRETT

Algeoppblomstring og laksedød. Lukkede anlegg nå

Laksedøden i Asta- og Ofotfjorden underbygger påstanden om at fremtidens oppdrettsanlegg må flyttes på land. Da har en kontroll både med føring, avfall (avføring og plast), lakselus (kjemikaliebruk), rømming og alger.

Algeoppblomstringa hører

årstiden til. Det er ikke naturlig som at gresset grov på denne tida. Vi må si at næringa har vært heldig at det er nesten 30 år sidan sist Chrysochromulina-algen dukket opp i vårt område. Med den mengden vi nå ser, er det umulig å slepe anleggene unna eller bekjempe dem ne trusselen som er fra naturen.

Algen kan vokse opp og bli hyppigere hos oss, pga. klimaeindringer. Men mer sannsynlig er at den er kommet hit med ballastvann. At den er dukket opp lokalt både på nordsida og sørsida av Ofoten, tyder på at det er brønnbåter som har tatt den med seg. Tjeldsundet som snittevei ville ha spreidd den over et større område.

Algene er avhengig av næ-

ringssalter i tillegg til lys. Tidligere fikk siloene til bøndene skylda, sammen med fosfor i vaskemiddel. Nå er nok de største forurensene oppdrettsanringene sjøl. I anleggene går før til spille. Avføring fra fisken i merdene tilsvarer kloakken fra en middels stor by. Kjemikalier og vaskemiddel for rengjøring av nøtene og annet utstyr kan også være som gjødsel for algene.

RØDT mener at vi skal verne Norsk natur, maritimt mangföld, fjordene og neste generasjons spiskammets. Ikke bare verne Kogla, men stoppe utbyggingen av åpne oppdrettsanlegg. Nye anlegg skal på land. Det skal være en plan på å fjerne de åpne anleggene og få

disse og opp på land.

I påvente av klargjøring av landarealer så kan lukkede anlegg av typen som Akvaturte har utviklet vurderes. Disse vil le avgjort hindrer fiske død da det hentes vann fra dypet og tilføres oksygen fra stor oksygentank på land ... Algeoppblomstringen ville også vært redusert eller unngått da denne triggas eller forsterkes av utslipp av næringssalter fra oppdrett.

Det kommer stadig vekk ny forskning som underbygger de miljømessige konsekvensene av oppdrettsnæringa. Hvor mye mere dokumentasjon må til for at myndighetene og næringa selv snur skuta? Da har vi ennå ikke begynt å snakke

om helsestrikoen ved å spise oppdrettsfisk og hvordan føret til laksen fremstilles.

Oppdrettsnæringa sier de har forsikringer som i stor grad dekker tapene for laksedøden ved algeoppblomstringa. Tapene blir ikke så store. Arbeidene blir permittert og staten tar den regninga. De sier og i media at de har penger på bok til at slike hendelser kan oppdrette.

Nå bør både næringa og myndighetene bruke av disse pengene og flytte anleggene på land.

JØRN HORSØ HJELMES
for Rødt Harstad

Flere ubesvarte spørsmål om oppdrettsfisk

OPPDRETT

KARÉ SOLHEIM

Rødt, Hørstad

Begrepet «biomasse» skjuler det faktum at det er levende fisk som blir satt ut i nærene. Der som antall fisk som ble satt ut ble målt mot antall fisk som ble tatt ut, ville alle se at det er et stort misforhold. Det misforholdet ser vi for eksempel ikke i sauenæringen. Hvis «biomasse» av sau som blir sluppet på beite om våren blir målt mot «biomassen» av sau som blir

hentet ned fra beite om høsten er tapene ikke så store.

Hvor blir det av alle de fiskene som forsvinner i løpet av oppveksten? Gir det oss et tall på hvor mange fisk som rømmer? (det er den «smille» forklaringen.) – eller vil det være et bevis på at fisken dør i nærene?

Det er gjort undersøkelser som viser at hver femte laks dør før den blir slaktenoden. Ifølge Kjartan Trana og Petter Moen Nilsen, som er journalister tilknyttet NRK, døde 53 millioner oppdrettslaks i sjøen i 2017. Og

det var uten algeoppblomstring. Dersom en bonde som satses på kjøttproduksjon av storfe hadde vist tilsvarende tapstall i sin besetning, ville han blitt politianmeldt og fått forbud mot å drive sin virksomhet.

Detta blir omtalt som «svinn», og er ifølge Robert Eriksen som er administrerende direktør i Sjømatbedriftene, et begrep som er brukt over lang tid og at de fleste vet hva man legger i det.

ÅPENT: Cermaq er eid av japanske Mitsubishi og er en av tre store oppdrettsaktørene i Altafjorden. Nå krever kommunen at nye anlegg skal være lukkede.

■ Alta krever lukkede lakseanlegg ■ Umulig, svarer næringen

Lokk på laksen

SNURPER IJGEN:

Alta kommune kutter i sjøarealet til oppdrettsnæringen og krever overgang til lukkede anlegg.

OPPDRETT

Av Ole Magnus Rapp (tekst og foto), Alta

Alta kommune arbeider med en ny arealplan der det vil kreves oppdrettsanlegg som ikke slipper ut biologiske partikler.

– Om næringen ønsker vekst, skal det skje i lukkede anlegg, sier næringssjef Jørgen Kristoffersen.

Han viser til at det er et politisk krav i Alta at kommunen skal få mer igjen for å være vertskap for oppdretts-

FAKTA

Altalaks:

■ Alta i Finnmark er landets fjerde største oppdrettskommune. Tre selskap har tillatelse til å ha 66.000 tonn biomasse til å ha 66.000 tonn biomasse i merder, og årlig produksjon er cirka 30.000 tonn laks.

■ Tidligere var alle anlegg lokalt eid, nå er de kjøpt opp av Grieg Seafood, Cermaq og Norway Royal Salmon. Et selskap har slakteri i Alta.

■ Altaelva er verdensberømt for sin store laks og sportsfiskere fra mange land betaler dyrt for fiskedøgn. Elva sto sentralt i strid om kraftutbygging på 1970- og 1980-tallet.

næringen. Alta ønsker også at mer slakting og videreforedling skal skje innenfor kommunens grenser.

Har ikke medbestemmelse

– Eitersom teknologien kommuneplanen legger opp til, ikke finnes, vil realiteten bli at vi ikke kan gjøre endringer på anleggene i Alta, sier Roger Pedersen i Grieg Seafood.

Hittil har oppdrettsnærin-

gen unngått eiendomsskatt, selv om de båndlegger store arealer både på land og i sjøen. Nå kan dette bli endret.

– Vi som kommune har ikke reell medbestemmelse over oppdrettsnæringen. Fylket og fiskeridirektoratet har mer innflytelse, og vi er ofte bare høringspart, sier ordfører i Alta Monica Nielsen (Ap).

Hun vil at kommuner som har oppdrett skal kunne benytte arealavgift, produksjonsavgift eller eiendomsskatt på oppdrettsnæringen på lik linje med annen industri.

Venter vekst

Ordføreren viser til at regjeringen ønsker en femdobling i oppdrettsvolum i årene som kommer, og da mener hun det er spesielt viktig at kommunene som gir areal til lakseoppdrett, må ha medbestemmelse.

Næringssjef Jørgen Kristoffersen viser også til at kommunen har lagt til rette et stort industriområde ved Altafjorden, der de ser for seg at de tre selskapene går sammen

om å investere i slakteri og anlegg for å foredle laksen.

Antallet arbeidsplasser i et slikt anlegg er stipulert til rundt 400. Nå går store mengder laks ubehandlet ut av kommunen og skaper arbeidsplasser andre steder.

– Vi har et sterkt ønske om flere industriarbeidsplasser knyttet til de enorme mengdene laks som produseres her, sier Kristoffersen.

Konsernene som eier oppdrettsbedriftene i Alta viser til de store effektene deres investeringer skaper lokalt.

Næringen viser også til at vertskommunen har inntekter fra havbruksfondet, der en viss prosent går til kommunene når selskapene kjøper nye oppdrettsvolum fra staten.

– Oppdrett gir positive ringvirkninger for Alta, og det arbeides konsentrert for å unngå miljøskader, rømming og sykdommer. Samtidig gjøres bare 25 prosent av deres innkjøp lokalt, sier ordfører Monica Nielsen.

Behandles i sommer

De foreslåtte innskjerpingene har vært på høring og skal

behandles i kommunestyret i juni.

Oppdretterne i Alta frykter at innstrammningen vil føre til stagnasjon, og at det blir mindre miljøvennlig drift.

– Alta kommune foreslår at dersom vi vil gjøre vesentlige endringer på lokaliteter som krever søknad etter akvakulturloven, så kan vi ikke slippe ut organiske partikler fra anlegget. I dag finnes ikke den teknologien, sier samfunnskontakt Roger Pedersen i Grieg Seafood til Klassekampen.

Selv mindre justeringer på anlegg, som å snu en forflåte eller en fortøyning noen grader, krever søknad etter akvakulturloven.

Pedersen sier at de anerkjenner kommunens bekymring for Altafjordens tilstand og deler målet om en sunn og frisk fjord.

– Med åpne merder som i dag vil det være et avtrykk under og rundt anlegget når vi har fisk i merdene, men det skal ikke påvirke fjorden vesentlig. Avtrykket er også reversibelt, sier han.

rapp@klassekampen.no

Fri laks

■ I løpet av de siste dagene har det omkommet svimlende mange oppdrettslaks. Døden skyldes en algeoppblomstring, som de lærde strides om årsaken til. Men slikt har skjedd før, og kan skje igjen. Uansett har millioner av laks ikke fått

DAG- BOKA

surstoff, og har omkommet. En omfattende dyretragedie, og vi forstår

godt at oppdretterne har det vondt, også utover at det svir i pengeboka.

■ Men hadde norsk oppdrett blitt slik myndighetene var enig om for drøyt 40 år siden, kunne laksen som er algetruet rett og slett bare ha blitt sluppet ut, så de kunne rømme fra sine små drepende fiender.

Etter planen skulle fiskeoppdrett være en næring eid og drevet av lokale fiskere og bønder, og laksen skulle ha sitt opphav i lokale villaksstammer. Med andre ord skulle oppdrettere i Altafjorden benytte yngel klekket ut fra altalaks. I Trondheimsfjorden skulle også lokale lakseelver gi råstoff til den nye næringen, og det samme ellers i landet.

■ I stedet vokste det opp en avl og smolt-industri som konkurrerer på pris og om å levere fisk med de rette egenskaper for oppdrett. Som vokser fort, spiser riktig og gir farger og fasong markedet vil ha. Dermed har vi fått en oppdrettslaks som ikke passer inn i normal norsk natur, og som vil skape problemer om den rømmer og havner i elvene.

Hadde det motsatte skjedd, ville vel lokale villaksstammer blitt styrket om de hadde genetisk like kolleger innenfor oppdrettsmerkene. Og om algekrisen var et faktum, kunne laksen bli sluppet ut, i stedet for å dø i millionvis. Og vi må huske at de lokale laksestammene har tilpasset seg gjennom tusener av år, og kanskje har egenskaper som ikke lar seg knekke av lus, sykdommer og ytre påvirkning.

Ole Magnus Rapp

debatt@klassekampen.no

**KRONIKK
& DEBATT**

Lidelsen i merdene

OPPDRETT
Toralf B. Metveit

Norsk oppdrettsnæring er en gigantindustri, med stor økonomisk betydning. Laksen i merdene er omfattet av Dyrevelferdsloven på samme måte som landpattedyr. Og skal følgelig behandles slik at den ikke utsettes for unødige påkjenninger. Men hvor går grensen for unødig lidelse i lovens forstand?

Den siste tids reportasjer om massiv fiskedød i norske fjorder i samband med algeoppblomstring må være et skoleeksempel på lidelse som er et resultat av menneskelig inngripen. Det er trist at oppdrettsnæringen lider store økonomiske tap, men det er også tragisk at fisken lider og dør grunnet mangel på surstoff. Fiskens påkjenninger synes å være underkommunisert i norske medier.

Produksjon av matfisk i merder er synonymt med fangenskap. Fisken er innestengt, og blir et lett bytte for algene (zooplankton). Av og til skjer det en oppblomstring av disse organismene. Da er oppdrettsfisken i sjøbaserte mærdet ille ute. Den er stengt inne, og kommer ingen vei. Fiskene blir utsatt for store skader. Gjellene blir ødelagt, og laksefiskene får ikke nok oksygen, med de fatale følger dette medfører. Fiskene stryker med til slutt, trolig en langsom og pinefull kvelningsdød.

Villfisken derimot stikker av. Den svømmer unna, og klarer seg som regel bra i tilsvarende situasjoner.

Forholdene i norske oppdrettsanlegg er en etisk utfordring av dimensjoner, når det gjelder vårt forhold til dyr i sin alminnelighet, og til produksjonsdyr, i dette tilfellet fisk, i særdeleshet.

Etikk er et komplekst og utfordrende tema. Det handler i sin karakter ofte om skjønn, om å velge ulike hensyn opp mot hverandre.

Etikken har alt for lenge vært prioritert lavere enn økonomien. Unødig lidelse bør i størst mulig grad unngås. Vi bør velge det akseptable, og ikke nøye oss med det aksepterte.

Toralf B. Metveit
tidligere distriktsveterinær
metveit@outlook.com

Fisken i Hadsel kommune legger til rette for

Liker både rødt

HAR ALT: Melbu og Stokmarknes er fiskerbygger uten-om det vanlige. Hvit fisk kjøres inn, mens laksen skal bo i merder langt til havs.

MELBU OG STOKMARKNES

På et stort ferdig industriområde på Stokmarknes ligger det nye arbeidsplasser. Her blir det bygget nye merder for å sette opp havfarmen som selskapet Nordlaks nå har under bygging. Anlegget vil koste over 10 millioner kroner. Det er viktig for at oppdretts- og fiskeindustrien skal skape langtidshavs.

Stolte av nærings-

Selskapets neste investering blir et lignende anlegg, som er i ferd for å starte. Om algebruksområdet i Melbu og Stokmarknes er mindre tette områder. – Vi er stolte over oppdrettsnæringen vår, det samme er vi med Skretting, verdens største oppdrettsanlegg i Norge, sier Siv Dagny Aasvik (Ap) i Hadsel kommune. Sammen med varaordfører Kurt Jensen (Sp) viser han hvordan algebruksområdet er investert i. Det er et stort område for utvikling av fiskerier og sammen med Nordlaks investerer de nå 130 millioner

FAKTA
Hadsel:
 ■ Nordlaks svinglapse kommune Hadsel ligger for det over fire store øyer: Hadseløya, Himnøya, Langøya og Austvågøy.
 ■ Cirka 800 innbyggere bor i Hadsel. Kommunen er sentret i Stokmarknes og fiskerbygd Melbu.
 ■ Viktige næringsveier er håndverk, service, landbruk og fiskeri. Kommunen heter Utop på nordmannsk.

på et stort industriområde på Stokmarknes som vil gi 300 nye arbeidsplasser. Kommunen styrer satsess i horisonten ved å gå inn i satsen. – Nå fortaler cirka 30 tralere kommunen hver dag om å sette opp havfarmen. Det er viktig for oss at det viktigste er å skaffe arbeidsplasser og skatteinn- og arbeidsplasser, sier varaordfører Aasvik. I hvitfiskebygd Melbu dukket en nært ubekjent mann fra USA opp i 1996, og kjøpte et stort område. Han hadde et ønske om å sette opp havfarmen og ønsket å samarbeide med den lokale fiskerier og algebruksområdet. Han hadde et ønske om å sette opp havfarmen og ønsket å samarbeide med den lokale fiskerier og algebruksområdet.

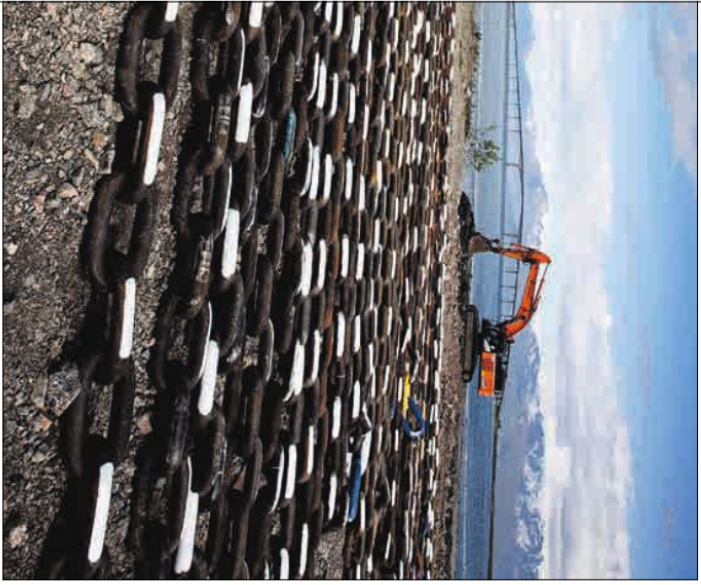
Skaper trygghet

For å år siden ble anleggene solgt til Lerøy. Hovedtiltaket i nærings- og trykkesindustrien i Hadsel er fiskerier og algebruksområdet. Framtiden er blitt lysere og mer forutsigbar med et fiskerikonsept som er i satsen for å sette opp havfarmen. – Nå leverer tidlene til andre steder men de oppdretts- og algebruksområdene vil være fiskerier med nye tralere. Vår fiskerier har med nye tralere som er utviklet for å sette opp havfarmen. Lerøy skaper trygghet for arbeidsplassene, sier Hanssen.

KOMMENTAR: Ordfører Siv Dagny Aasvik og varaordfører Kurt Jensen i Hadsel kommune ser en vin-vinn situasjon i nærings- og trykkesindustrien som skal anke på fiskerier, innsett i større oppdrettsanlegg i havs. I følge ordføreren er det 74 selskaper som er i satsen for å sette opp havfarmen. – Tidligere ble vi permittert med utvandringsmuligheter. Nå er vi systematisk i satsen på å sette opp havfarmen. Det er viktig for oss at det viktigste er å skaffe arbeidsplasser og skatteinn- og arbeidsplasser, sier varaordfører Aasvik. I hvitfiskebygd Melbu dukket en nært ubekjent mann fra USA opp i 1996, og kjøpte et stort område. Han hadde et ønske om å sette opp havfarmen og ønsket å samarbeide med den lokale fiskerier og algebruksområdet. Han hadde et ønske om å sette opp havfarmen og ønsket å samarbeide med den lokale fiskerier og algebruksområdet.

hundrevis av arbeidsplasser: t og hvitt

når kommunen investerer sammen med oppdrettsbyggen Nordlaks i nytt industriområde. Her ligger for lokalsamfunnet de er et selskap som er i satsen for å sette opp havfarmen. Det er viktig for oss at det viktigste er å skaffe arbeidsplasser og skatteinn- og arbeidsplasser, sier varaordfører Aasvik. I hvitfiskebygd Melbu dukket en nært ubekjent mann fra USA opp i 1996, og kjøpte et stort område. Han hadde et ønske om å sette opp havfarmen og ønsket å samarbeide med den lokale fiskerier og algebruksområdet. Han hadde et ønske om å sette opp havfarmen og ønsket å samarbeide med den lokale fiskerier og algebruksområdet.

Leppefisken renser oppdrettslaksen for lus, men til hvilken pris?

Bruk og kast-fisken

Anne Sverdrup-Thygeson
NATURLIGVIS

Lakseoppdrett er som kjent en av Norges største næringer. I fjor ble 304 millioner laks satt ut i norske oppdrettsanlegg. Og det er gode tider i bransjen: Første halvår i år var tidenes beste for norsk sjømateksport. Norge eksporterte sjømat til en verdi av 51 milliarder kroner, der snaut 70 prosent av verdien er fra laks. Det er mange utfordringer med lakseoppdrett. En av de største heter lakselusa. Lakselusa er en lite krepsdyr som fester seg på laksefisken og spiser hud og blod. Er det mange på samme fisk, kan det bli store sår. Og det blir fort mange lakselusa i merdene.

For bare få år siden bekjempet man lakselusa primært med kjemikalier. Gufne kjemikalier med mulige sideeffekter på annet marint liv. Eller med medisin i foret, men lusa utvikler resistens slik at medisinen ikke lenger blir effektiv. Også mekanisk avlusning brukes, men spyling og skrubbning kan i seg selv være så røff at den gir økt dødelighet. Så fikk noen en god idé: å bruke fisk som kan plukke og spise lusa av laksen. Som rognkjeks, og ulike leppefisk. Plasser dem i merdene, og de vil beite lakselusa av laksen. Genialt – en bærekraftig, biologisk løsning, problem solved og vinn-vinn for alle parter. Eller?

Det hadde vært så fint om det var slik. Men når noe er for godt til å være sant, så er det gjerne nettopp det. For hvordan har alle disse rensefiskene det egentlig i merdene? Og hvor kommer de fra? Kanskje tenker du at ok, om leppefisken tas opp et sted i havet og slippes ut et annet sted i havet, så er vel det greit – den kan vel leve lykkelig alle sine dager også inne i en laksemerd? Dessverre.

Som forskerne Tor Atle Mo fra NINA og Trygve T. Poppe fra NMBU Veterinærhøgskolen nylig påpekte i en artikkel på forskning.no, så lever villfanget leppefisk slett ikke gode liv. De havner i et fremmed miljø i merdene, der de ikke kan gyte og ikke finner nok mat på naturlig vis. Å spise lakselusa av laksen gir ikke nok næring, og det er krevende å tilleggsføre leppefisken på riktig måte. Mange har skader etter fangst og transport. Syke bør de ikke bli, for ifølge samme artikkel får de ikke medisin – tross dyrevelferdslovens krav. Det er for vanskelig å medisinere bare leppefisken, all den tid de går i lag med laksen.

ALT FOR LAKSEN: Grønnngylt er en av leppefiskene som renser oppdrettslaksen for lus. Men hvordan de selv har det, er det ingen som bryr seg om, skriver Anne Sverdrup-Thygeson.

FOTO: NICO DES SABLES, WIKIMEDIA

Derfor dør mesteparten av rensefiskene i løpet av én produksjonssyklus, til tross for at leppefisk har livslengder på 10–30 år i vill tilstand. Av sykdom, skade, eller fordi de blir spist av laksen. Men hva gjør vel det, når man bare kan bestille flere?

Og så var det de økologiske konsekvensene. For hvor kommer disse millioner av rensefisk fra? Mange kommer fra oppdrett, primært arten rognkjeks. Men leppefisken berggylt, som er den mest effektive i sørnorsk hav, er ikke like grei i oppdrett. Enklere da å sope dem opp fra havet, med teiner og ruser. Fisket etter leppefisk har eksplodert siden 2010. De siste fem årene har det i snitt blitt fisket om lag 20 millioner leppefisk,

«Leppefisken viser hvor kynisk mange forholder seg til andre arter»

hvert år. Er 20 millioner mye? Eller lite? Forskerne vet ikke, fordi ingen har brydd seg om å måle leppefiskbestandene tidligere.

Det fiskeforskere derimot kan si, er at leppefisk lever i kolonier, med lokalt høy tetthet. Det gjør dem mer utsatt for overfiske. En studie fra 2017 ser på leppefiskartene bergnebb og grønnngylt, i og utenfor marine verneområder i Skagerak, et område med omfattende

leppefiskfangst. Studien viser klare forskjeller i størrelse og dels alder på leppefisk i verneområdene i forhold til der fiske er tillatt. Forskerne skriver i sammendraget at «på tross av kort varighet, synes fisket etter leppefisk å ha betydelig effekt på populasjonene der det fiskes». Og da har vi ikke snakket om de negative effektene av bifangsten, eller de uante konsekvensene av at rømt leppefisk som har blitt flyttet fra Skagerak til Vestlandet parer de seg med lokal leppefisk med helt andre genetiske tilpasninger.

Leppefisken har på få år blitt en bruk-og-kast-fisk. Det er bra at oppdrettsnæringen jobber for å bli mer bærekraftig – det trengs. Men her synes behovet for grønnvasking å ha trumfet både økologisk forståelse og dyrevernshensyn. Selv om myndighetene nå jobber med å få flere reguleringer på plass, er leppefiskforbruket et skremmende eksempel på hvor kynisk mange mennesker forholder seg til andre arter, når det er store penger inne i bildet.

Anne Sverdrup-Thygeson,
professor i bevaringsbiologi ved NMBU
anne.sverdrup-thygeson@nmbu.no

Stefan Sundström, Anna Blix, Frans-Jan Parmentier og Anne Sverdrup-Thygeson skriver om natur, miljø og landbruk i Klassekampen hver fredag.

Oppdrettsnæringa vedgår at dødstrala for lepp Oppdrett drep r

LIDING: Over 50 millioner reinsefisk som vert nytta til å plukke lakselus i oppdrettsanlegg døyr kvart år. SV vil ha forbod mot bruken.

FSISKE

Av Gunnar Westerstam, Berge

Lakselus er eit stort problem for oppdrettsnæringa. Ikkje berre lakselus, men også andre fiskeslim, ho truar og vilkjes og sjusare.

Bråk av ulike typar reinsefisk som plukkar lakselus er ikkje sjeldne, men reinsefisk er ikkje berre ein fisk.

– Det høyrer bra ut. I siste del av kvartalet er det berre ein fisk som er berre ein fisk, men reinsefisk er ikkje berre ein fisk.

– Det høyrer bra ut. I siste del av kvartalet er det berre ein fisk som er berre ein fisk, men reinsefisk er ikkje berre ein fisk.

– Det høyrer bra ut. I siste del av kvartalet er det berre ein fisk som er berre ein fisk, men reinsefisk er ikkje berre ein fisk.

– Det høyrer bra ut. I siste del av kvartalet er det berre ein fisk som er berre ein fisk, men reinsefisk er ikkje berre ein fisk.

– Det høyrer bra ut. I siste del av kvartalet er det berre ein fisk som er berre ein fisk, men reinsefisk er ikkje berre ein fisk.

– Det høyrer bra ut. I siste del av kvartalet er det berre ein fisk som er berre ein fisk, men reinsefisk er ikkje berre ein fisk.

– Det høyrer bra ut. I siste del av kvartalet er det berre ein fisk som er berre ein fisk, men reinsefisk er ikkje berre ein fisk.

– Det høyrer bra ut. I siste del av kvartalet er det berre ein fisk som er berre ein fisk, men reinsefisk er ikkje berre ein fisk.

Fakta

- Reinsefisk: Kvart av dei siste åra har oppdrettsnæringa nytta omkring 50 millioner plukkar lakselus av oppdrettslaks og aure.
- Lakselus er eit stort problem både for oppdrett og viltslakting.
- Aktuelle reinsefisk er ulike typar reinsefisk og grønnefisk.
- Om lag to tredjedelar av reinsefisk er oppdretta.
- Oppdrettsnæringa kjøper reinsefisk frå ulike land, mellom anna Spania og Israel.

Kilde: Næringsmiddelkontrollstyret

produksjonsnivået hver dag. I tillegg er det berre ein fisk som er berre ein fisk, men reinsefisk er ikkje berre ein fisk.

– Det høyrer bra ut. I siste del av kvartalet er det berre ein fisk som er berre ein fisk, men reinsefisk er ikkje berre ein fisk.

– Det høyrer bra ut. I siste del av kvartalet er det berre ein fisk som er berre ein fisk, men reinsefisk er ikkje berre ein fisk.

– Det høyrer bra ut. I siste del av kvartalet er det berre ein fisk som er berre ein fisk, men reinsefisk er ikkje berre ein fisk.

– Det høyrer bra ut. I siste del av kvartalet er det berre ein fisk som er berre ein fisk, men reinsefisk er ikkje berre ein fisk.

– Det høyrer bra ut. I siste del av kvartalet er det berre ein fisk som er berre ein fisk, men reinsefisk er ikkje berre ein fisk.

– Det høyrer bra ut. I siste del av kvartalet er det berre ein fisk som er berre ein fisk, men reinsefisk er ikkje berre ein fisk.

– Det høyrer bra ut. I siste del av kvartalet er det berre ein fisk som er berre ein fisk, men reinsefisk er ikkje berre ein fisk.

– Det høyrer bra ut. I siste del av kvartalet er det berre ein fisk som er berre ein fisk, men reinsefisk er ikkje berre ein fisk.

DØYR I HOPETAL: King 50 millioner reinsefisk, som denne grønnefisk, døy kvart år medan dei plukkar lakselus på oppdrettsanlegg. Foto: NTB Scanpix

Reinsefisk er eit stort problem: Reinsefisk

Foto: NTB Scanpix